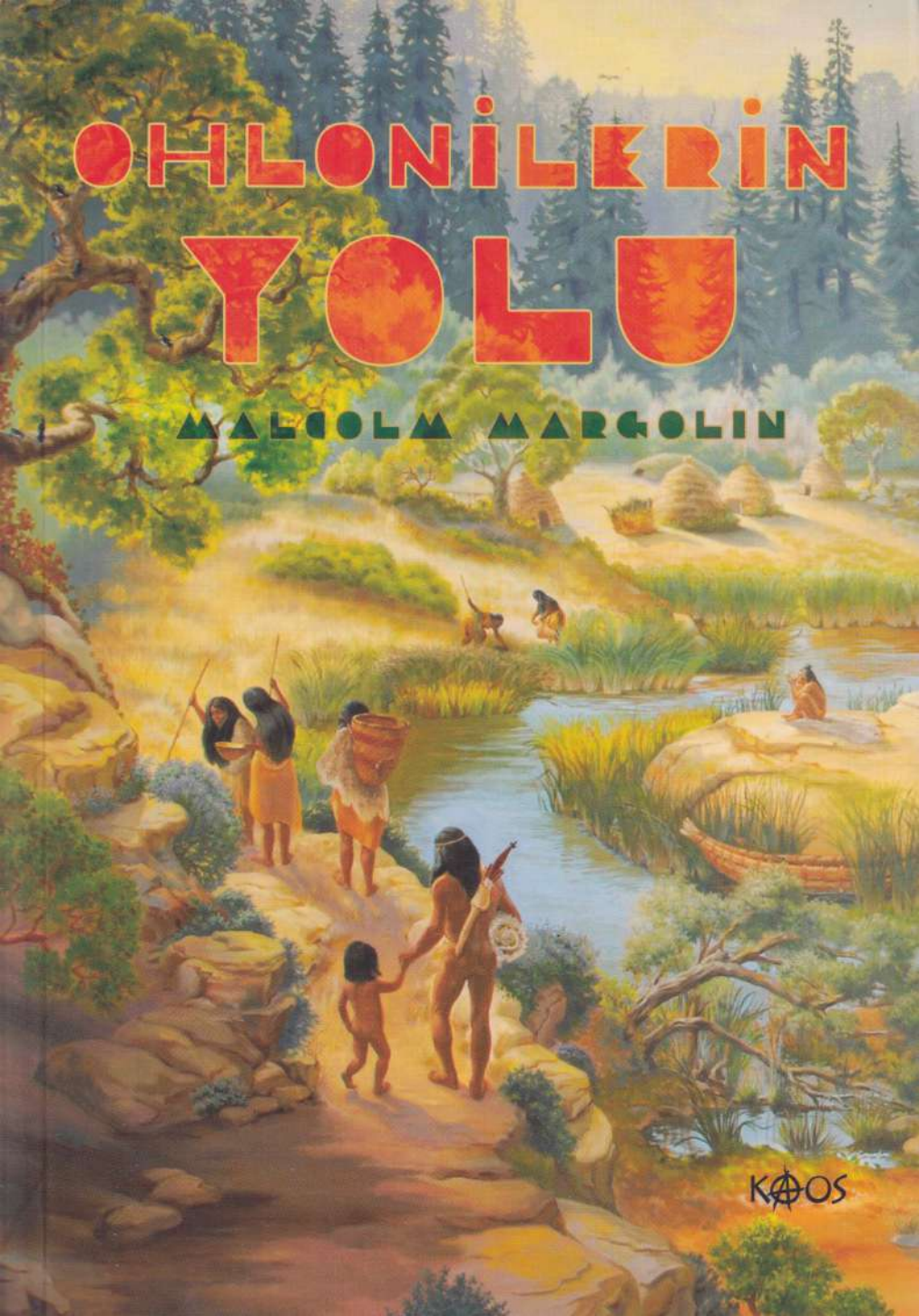

OHLONILERİN YOLU

MALCOLM MARGOLIN

KAOS

Malcolm Margolin

Malcolm Margolin, Heyday'in kurucusu ve idarî müdürü ve de *The East Bay Out* ve *The Way We Lived: California Indian Stories, Songs, and Reminiscences* gibi birkaç kitabın yazarı ve/veya editörüdür. San Francisco Bay Area Book Reviewers Association ve The California Studies Association'dan yaşam boyu başarı dl; The Lannan Foundation'dan Kültürel zgrlk dl [Cultural Freedom Award] de dâhil olmak üzere onlarca ödül almıştır. 2012'de The National Endowment for the Humanities'den the Chairman's Commendation dln alarak ABD'de bu onura layık görülen ikinci kişi olmuştur.

*Ben Afrika'da kanat çırpın kelebeğin
Kuzey Amerika'da yarattığı kasırgayı istiyorum.
Ben kaos istiyorum!*

Ohlonilerin Yolu
Malcolm Margolin

İngilizceden Çeviren:
Pınar Ercan

Kitabın Özgün Adı:
The Ohlone Way:
Indian life in the San Francisco-Monterey bay area,
Heyday Books, Berkeley-Kaliforniya, 2014.

© Bu kitabın yayın hakları Kaos Yayınları'na aittir.

Resimler:

Michael Harney, Ann Thiermann,
Louis Choris, L. Massard & Choubard, Alexander Harmer,
G.H. Langsdorff, Öznur Aksoy.

Kapak Resmi: Ann Thiermann

Kapak Tasarım-Uygulama:
Çağatay Apaydın

Kaos Yayınları: 47
1. Baskı: Nisan 2021, İstanbul.

Baskı: Sena Ofset
Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Yakuplu Mah. 194. Sk. No: 1/465
Beylikdüzü - İstanbul
Sertifika No: 45030

Kaos Yayınları
Feridiye Cd. Fidan Apt. No. 21/1
Taksim-İstanbul Tel: (212) 297 38 75
Sertifika No: 21440
www.kaosyayinlari.com
kaosyayinlari@yahoo.com

ISBN 978-975-7005-61-2

OHLONİLERİN YOLU

MALCOLM MARGOLIN

Çeviren: Pınar Ercan

*Bu kitap,
Ohlonilerin torunlarına
adanmıştır.*

KΑOS

İçindekiler

Önsöz	-7
Teşekkür	-15
Giriş	-17

1. Bölüm: Ohloniler ve Toprakları

Toprak ve Hayvanlar	-25
Ohloni Köyü	-33
Avlanmak Bir Yaşam Biçimi	-48
Geyik Avcısı	-57
Âdeta Bir Amfibi	-68
Meşe Palamudu Hasadı	-75
Tohum Çayırı	-82
Gezgin Yaşamı	-90
Yerleşik Yaşam	-98

2. Bölüm: Küçük Bir Toplumda Yaşam

Doğum ve Çocukluk	-109
Evlilik	-125
Paylaşım Dayalı Bir Hayat	-140
Tüccarlar	-148
Şef	-160
Savaş	-167

3. Bölüm: Ruhlar Âlemi

Sepetçiler	-179
Şamanlar	-186
Kutsal Zaman	-202
Ölüler Adası	-218
Dans	-224

4. Bölüm: Modern Zamanlar

Son İki Yüzyıl –243

Ek –261

Sonsöz: 2003 –264

Kaynakça –275

Dizin –282

Resimler

Kıyıya vurmuş balina –26

Ohloni köyü –34

Geyik avcıları av esnasında –64

Ördek ve kaz avı –72

Saz sandalıyla balıkçı –94

Şaman –192

Yokut dansçılar –227

Köyde gündelik yaşam –228

Ohloni çifti –229

Palamut döven kadın –230

Şans oyunu oynayanlar –230

Geyik avcısı ve oğlu –231

Sepet ören kadın ve sepet örnekleri –232

Çiçek tohumu hasat eden kadın –233

Sandalla yolculuk –234

Dansa hazırlanmış Ohloni erkeği –235

Dans ve seremoniye hazırlanmış Ohloni kadınları –236

Erkek dansçıların baş süslemeleri –236

Misyonerliklere kapatılıp çalıştırılan Ohloniler –252

Misyonerlikteki mutsuz yerliler –255

Haritalar

Ohloni Kabilecikleri –18

Kaliforniya Dil Grupları –100

Önsöz

Ohlonilerin Yolu'nu yazmak üzere araştırma yapmaya kırk sene önce, 1974'te başladım ve dört sene sonra, 1978 senesinde de kitabı yayımladım. Yaşlı bir insanın gençlik yıllarını geçirdiği sokakları fırsat buldukça ziyaret etmesi gibi, ben de zaman zaman bu kitaba döner durumum. *Ohlonilerin Yolu* hiç değişmedi, ama ben değiştim ve bu kitaba ne zaman dönüp baksam yeni bir şey fark ediyorum.

Kitaba yaptığım bu son yolculukta beni çarpan şey, oradaki samimiyet ve duygusallıktı. Daha bilgisayarların olmadığı o dönemlerde üç sene boyunca kütüphane ve arşivlere dadanıp beni bölgenin geçmiş zamanlarına ve eski gazete kayıtlarına götüren izleri takip ederek, bilimsel ve popüler çalışmalarda yakalayabildiğim her satırı okuyarak, en ufak bir bilgi kırıntısına sahip olabileceğini düşündüğüm herkesle konuşarak elimden geldiğince etraflı bir araştırma yapmıştım. Oradan bir cümle, buradan bir imge, başka bir yerden bir fikir toplayıp bunları birbirine dikerek kendimce zengin desenli bir yorgan yarattım. Doğrusunu söylemek gerekirse elinizde tuttuğunuz kitap, daha önce hiç derlenmemiş olgu ve bilgilerle –San Francisco ve Monterey Körfez Bölgesi yerli halklarının nasıl balık tuttuğu, avlandığı, sepet yaptığı, yemek pişirdiği, gençlerini yetiştirdiği, toplumlarını biçimlendirdiği, tanrılarına tapındığı ve ölümlerini gömdüğü üzerine teknik ayrıntılarla– dolu.

Eğer ben makbûl bir üniversitenin kadrolu çalışanı olmak için ince hesaplar yapan bir antropolog olsaydım, yayınlarımı meslektaşlarımdan değerlendirmesine sunmam gerekseydi, bilim insanını daha nesnel olabilsin diye çalıştığı konuya mesafeli tutan bir disiplin anlayışının sınırlamaları içinde

yetiştirilmiş olsaydım olguları bir araya getirmek yerine bunların her birini dipnot olarak koyar ve sonunda da mutlaka belli bir değere sahip güzel, ihtiyatlı ve meslektaşlarımın onayından geçmiş bir kitabın sahibi olurum. Kitap bilgi dünyasına katkıda bulunurdu ve ben de bununla gerçekten gurur duyardım.

Fakat ben yalnızca verileri toplayan, olguları düzenleyen, dizin kartlarını karıp duran biri değil bağlılık duygusuna aç, deneyim edinmeye can atan bir delikanlıydım. Araştırmanın kendisine kıymet verip hata yapmamaya özen gösterirken, gerçek anlamda yanıp tutuştuğum şey, üzerinde çalıştığım bu dünyayı canlandıracak sezgi ve hayâl gücü şoklarıydı. Antropolojik literatürün sunduğu geçmiş zaman Kızılderilileri gerçek bedenlere sahip sahici insanlardan ziyade üç boyutlu tasvirlerle benziyordu. Bense bu insanların yalnızca ne yaptığını değil, daha önemlisi kim olduğunu, nasıl düşünüp ne hissettiğini giderek daha çok merak eder olmuştum. Zihnimde sepet ören bir kadını canlandırdığımda, onun çoğunlukla hangi malzemeleri, hangi örgü tarzını kullandığını, sepetin nasıl kullanıldığını müze ziyaretlerinden ve akademik makale okumalarından biliyordum. Ama benim istediğim bundan fazlasıydı. Ben onun ne düşündüğünü, ne hissettiğini, ve hatta belki de asıl meseleyi, yani mutlu olup olmadığını bilmek istiyordum. Tanışsaydık acaba onu sever miydim? Acaba o beni sever miydi? Bunlar tam anlamıyla nesnel bir bilim insanının sormaması gereken sorulardır; ama ben sordum. Yanıtların peşinden giderken eldeki olguları aldım ve bunlardan kendi hayâl gücümle köyler yarattım. Sonra bu köylerde dolaştım, kendimi oradaki kadın ve erkeklerin arasına koydum ve onların ne düşündüğünü, ne hissettiğini tasvir ettim.

Bir yandan bunun sakıncalı, şüphe uyandıran bir durum olduğunun tamamen farkındaydım ve şüpheyle yaklaşılmaması yersiz değildi. Ama ben müzelerde üzerine bilgi notu iliştirilen mankenlerden daha fazlasını istedim. Bütün yanlarıyla oluşumunu tamamlamış insanlar hayâl etmek istedim.

Açık konuşmak gerekirse, bu araştırmada içi boş bir merraktan daha fazlası vardı. Bilmeye dair derin, yakıcı bir arzu; aciliyet sınırına dayanmış bir şey vardı. İstediğim şey yalnızca bölgenin yerli halkları *üzerine* bir şeyler öğrenmek değil, *onlardan* bir şeyler öğrenmektir. Sorduğum sorular elbette onların yaşamlarıyla ilgiliydi, fakat bu insanlar esasen kendi hayatıma dair sorduğum sorularla şekil alıyordu.

Yetmişlerin ortasında, özellikle de Berkeley’de yaratıcı, çalkantılı, sıkıntılı bir dönem yaşıyordu. Vietnam Savaşı’nın yanı sıra çok sayıda toplumsal-kültürel karışıklık, bir neslin, yetiştirildiği ilkelere yönelik inancını sarsmıştı. Bireysellik, çekirdek aile, kapitalizm, teknoloji vaadi ve de ilerlemenin kaçınılmazlığı gibi temel değerler yeniden gözden geçirilmeyi bekliyordu.

Berkeley inanç ve miras alınan değerlerdeki bu çöküşe, kendini yeni icatlar için bir laboratuvara dönüştürerek cevap verdi. Komünler aile ve öz örgütlenme konusunda denemeler yapıyor; ekonomik modeli yeni baştan kurmak için mantar gibi işçi ve tüketici kooperatifleri türüyor; erkekler saçlarını uzatırken kadınlar kısacık kesiyor; tanınmış üniversitelerin mezunları boyacı ve tadilat işçilerine dönüşüyor, böylesi hareketlere katılmaya meyilli olmayanlarımız bile evde bebeklerimize bakıyor, onları organik tofuyla besliyor, alternatif okullara gönderiyor ve onlara Rainbow ve Pippin gibi

isimler veriyordu. Toplumu yeniden yapılandırıyor, dünyayı yeniden şekillendiriyor, kendimizi yeniden yaratıyorduk. E-beveynlerimize kendimizin nasıl da aydınlanmış olduğunu gösterirken, etrafa gençliğin getirdiği arsız bir güven duygusu saçıyorduk. Ama bana kalırsa aynı zamanda korkuyorduk da. Bir rehberlik arayışı içindeydik ve bunu nerede bulacağımızdan emin değildik.

Acaba bunun cevabını bizzat geçmiş sunmuş olabilir miydi? Yerli insanları aşağı varlıklar gibi resmeden eski paradigmalar yanlış olabilir miydi? Acaba Amerika bu toprakların yerli kültürlerini ezip marjinalleştirmekle müthiş güzel ve değerli bir şeyi –bin yıl boyunca kendini ayakta tutmuş bir yaşam biçimini, yaygın sanatsal başarıya, ruhanî derinliğe ve bilgelik birikimine sahip bir halkı– yok edip onun yerine yavan, çirkin ve yıkıcı bir şey koymuş olabilir miydi? Önceki kuşaklar Kızılderililere her tür üretime yönelik bilgi birikimi, siyasî örgütlenme ve dinî gelişim konularında yetersiz insan muamelesi yapmıştı. Onlar “ilkel”di; onları öylece imha edip geçmek istemeyenler de genelde “eğitim” ve din değişimi yoluyla bizim “gelişkin” kültürümüze daha iyi asimile edilir hâle getirmek istemişti. Akademik dünyanın güya tarafsız metinlerinde bile bu üstünlük ve lütufkârlık imasını hissetmiştim: Bilim insanı konuya vakıf kişiye Kızılderililer ve tarzları, üzerinde çalışılıp analiz edilecek meselelerdi.

1970’lerin ortasında dönemin karakteristik ruhunu yansıtan Berkeley, durumu farklı bir biçimde görmeye sevk etti beni. Bu düşünce çizgisinde tek başıma değildim. Eğer o yıllarda Berkeley’deki herhangi bir haneye girip duvardaki sanat çalışmasına ya da raflardaki kitaplara baksaydınız, Kızılderili dünyasına nelerin kapı araladığını görürdünüz: sepya portreler, ilham verici alıntılar, dokuma ve çömlek

resimleri. Belki de onların bizden öğrenmesi gerektiğinden daha fazlasını biz onlardan öğrenmeliydik. Eğer öyleyse, Kızılderili yaşamını bir bilim insanının eldeki olgular yığınıyla yapacağı gibi değil, kuşku duymadığımız az sayıdaki olgunun ötesine geçen bir bütünsel varlık üzerinden sunmak istedim. Üstelik bazen yanılıyor, kendi düşüncelerimi yansıtıyor, hata yapıyor olabileceğim ihtimâlini kabul etmeye de hazırdım. Bunun sorumluluğunu aldım, fakat benden öncekilerin yaptığı en büyük hatadan –sığ bir tasvirde bulunma hatasından, insanları duygusuz birer robotmuş gibi sunma hatasından, yani kişinin insanlığı kendi bütünlüğü içinde kucaklamaktan korktuğunda söylediği maskelenmiş yalanlardan– kaçındığımı hissettim: Eğer onlardan herhangi bir şey öğreneceksem, tastamam insanî varlıklara ihtiyacım vardı; ve sonunda –hem Ohloniler hakkında, hem insanlık hakkında, ve nihayet kendim hakkında– çok şey öğrendim.

Birkaç sene önce, tamamen farklı bir bağlamda, arkadaşım Jim Quay ile sağlıklı bir toplumda nelerin olduğu üzerine konuşuyorduk. Ve aşağıdaki kriterleri içeren bir liste yapmıştım:

- Çevreyle sürdürülebilir ilişki. Sağlıklı bir toplumda, mevcut nesil maden arayarak toprağı, suyu, ormanı, cevherleri vs. yerinden edip geleceği fakirleştirmez ve dünyanın güzelliğini çoraklaştırmaz.
- Toplumdan dışlanmış birkaç kişi. Sağlıklı bir toplumun, nispeten dışlanmış –mahkûmlar, evsizler, aylaklar, deliler gibi– birkaç kişisi de olacaktır.
- Nispî eşitlikçilik. En varlıklı ve güçlü olanlar ile en alttaki-

ler arasındaki makas açıklığı makûl olmalı ve en alttakiler korunduklarını, ilgi gördüklerini veya başka bir şekilde ödüllendirildiklerini hissetmelidir.

- Sanat alanlarına yaygın katılım.
- Bireysel iktidarın hafifletilmesi veya kontrol altına alınması.
- Ekonomik güvencenin bireysel mal birikiminden ziyade aile, arkadaşlık ve toplumsal karşılıklılık sonucu oluşan iletişim ağları vasıtasıyla kazanılması.
- Yaşam alanının sevilmesi. Kişinin, doğal kaynakları bol, eşsiz güzellikte ve kendisi için yoğun anlam taşıyan bir bölgeye bağlılık duygusuyla yaşadığı hissi.
- Kişinin dünyadaki yerini bilmesi. Bireyin daha büyük, daha ebedî bir kâinatın naçiz bir parçası olduğuna yönelik, belki de ruhanî uygulamalarda somutlaşmış bir his.
- İşlerin isteyerek veya en azından olabildiğince gücenmeden yapılması.
- Bol bol kahkaha.

Hepsini kâğıda dökmeyi bitirdiğimde, yazdıklarımı gözden geçirdim ve listelediğim şeyin bin yıl süren Ohloni yaşam tarzını ve bugün hâlâ yerli halklarda yerleşik olan değer ve uygulamaları yansıttığını fark ederek hayrete düştüm. Aklıma bir betimleme geldi. İspanyolların Kaliforniya'nın içlerine yaptığı o ilk seferlerde, kâşifler günlük azık tüketimlerinin nasıl da birkaç küflü tortilla ile sınırlı kaldığını anlatıyordu. Açlıktan ölmek üzerelerken insanların ziyafet verdiği köylerden geçiyor, fakat yerli yemeklerini yemeyi reddediyorlardı. Yerli nüfusu besleyen yiyecekler Avrupalıların yemeye alıştığı türden şeyler değildi. Durum hâlâ da pek farklı değildir. Köklü bir reform ihtiyacı içinde taze fikirler ve derin hakikatlere büyük açlık duyan Avrupa merkezli kültürlerin sorun

yaşadığı çok açık. Kaliforniya'nın sağlıklı yerli kültürlerinin özünü teşkil eden bu fikirlerle, felsefi kavramlarla ve toplumsal uygulamalarla ilişki kurmayı ne zaman öğreneceğiz?

Yazımına başlamamın üzerinden neredeyse kırk sene geçen bu kitabı yeniden okudukça, farklı bir kültürü mümkün olduğunca bütünlüklü ve hassas bir biçimde anlayabilmek adına zihnini ve kalbini zorlayan genç bir yazarın nasıl bir çabaya giriştiğini daha açık biçimde görebiliyorum. Hakkında yazdığı insanlar elbette –tıpkı genç yazarın kendisi gibi– mükemmel olmaktan uzaktı. Birazdan okuyacağınız kitap size mükemmel bir şeyden bahsetmeyecek. Ama umarım bir bağlılık hissi, bu bağlılık hissi vasıtasıyla kendiniz hakkında sorular sorma fırsatı ve zihninizle olduğu gibi yüreğinizle de öğrenme şansı sunacaktır.

Geçmiş canlandırmak için son bir söz daha. 2003 senesinde *Ohlonilerin Yolu*'nun basımının yirmi beşinci senesi için bir Sonsöz yazdım. Bu sonsözde Ohlone bireylerin, ailelerin ve toplulukların evvelce unutulmuş hünerlerde ustalaşıp geleneksel pratikleri yeniden hayata geçirerek, bunları modern yaşamın gerçeklikleri ve zorluklarıyla harmanlamaya ve kendi kültürlerine şekil vermeye devam ederken gösterdikleri kahramanca başarılarından bahsettim. Bu kültürel rönesans yalnızca varlığını sürdürmekle kalmayıp, aynı zamanda gelişme de göstermektedir.

Bu Önsöz'ü [kitabın ilk yayımcısı] Heyday'ın Berkeley'deki University Caddesi'nde bulunan bürosunda yazıyorum. Binaya her girişimde karşı kapının üzerine iştirilmiş şu iki kelimeyi görürüm: "Horse Tuuxi", bu bölgeye ait Çoçenyo Ohlone dilinde "İyi Günler" demek. Koridorun ışığını açınca

“Ewwep” kelimesini görürüm. Bunları yapan kişi, ailesi ve kabilesindeki diğer üyelerle birlikte ana dilini yeniden canlandırmakla uğraşan bir Ohloni genci ve aynı zamanda arkadaşım ve meslektaşım olan Vincent Medina.

Bunu görmek, kırk yıl önce asla ihtimâl vermediğim bir şeyi yapma –bölgemizin yerel dilinde “tappe ta-k hinnan” dediğimiz “gönül gözüyle görme”ye zorlama– iznini bana veriyor.

Teşekkür

Tek kişilik çabanın ürünü olmaktan hayli uzak olan bu kitap çok sayıda insandan beslenmiştir.

Bilhassa Vera Mae Fredrickson, Christina Kessler ve Randy Milliken'a saatlerce süren sohbet, eleştiri ve teşviklerinden dolayı minnettarım. Randy Millikaen'a Ohlone kabileciklerinin haritası için gerekli bilgiyi sağladığı için iki misli borçluyum. Betty Bacon, Joshua Barkin, Dorothy Bryant, Fred Cody, Larry Di Stasi, Rob Edwards ve Julie Olsen Edwards, Norm Kidder, David Nawi, Chris Nelson ve de David Peri bu çalışmanın müsveddesini okuyup değerli önerilerde bulundular. Yapılan önerilere her zaman uymadığım için hatalardan ve yanlış hükümlerden yalnızca yazarın kendisi sorumludur.

David Anderson, Barbara Bash, James Bennyhoff, David Fredrickson, Philip Galvan, Amy Godine, Selene Kumin, Frank ve Sue Lobo, Red McClintock, Bill Noble, Jim Schnitzen, Oscar Serley, Christopher Weills, Malcolm Wood ve babam Max Margolin ise bana çeşitli yollarla yardım eden diğer kişiler arasında.

Çizimler* kısmen, Newark'ta bulunan Coyote Hills Regional Park'ın ziyaretçi merkezinde kullanılmak üzere East Bay Regional Parks District tarafından finanse edilmiştir. Çizer ve yazar, bu anlaşmayı sağladıkları için Jerry Kent ve Harlan Kessel'e ayrıca minnettardır.

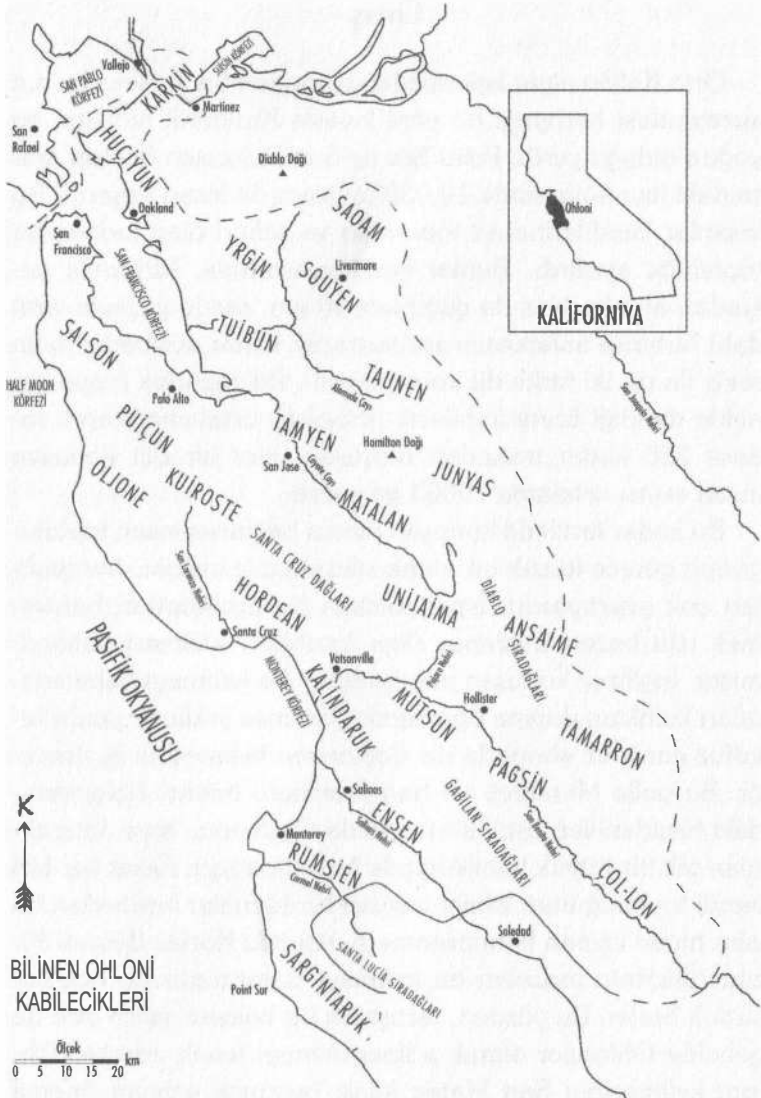
Haritaları çizen, editörlük yapan ve yazım hatalarını düzelten eşim Rina Margolin'in, bu kitabın oluşmasında başkaca katkıları da var.

* [Kitabın Amerikan baskısında yer alan ve Michael Harney tarafından yapılan bu çizimlerden bazıları, dönemin teknolojisi nedeniyle basıma uygun olmadığı için Türkçe baskıda kullanılmamış, renkli resimler eklenmiştir. -t.y.n.]

Giriş

Orta Kaliforniya, İspanyollar gelmeden önce Meksika'nın kuzeyindeki herhangi bir yere kıyasla Kızılderili nüfusun en yoğun olduğu yerdirdi. Point Sur ile San Francisco Körfezi arasındaki kıyı bölgesinde 10.000'in üzerinde insan yaşıyordu. Bu insanlar kendilerine ait toprakları ve şefleri olan kırk kadar topluluğa ayrılırdı. Bunlar kendi aralarında, birbiriyle yakından akraba olsa da çoğu kez 30 km. ötede yaşayanların dahi birbirini anlamasını zorlaştıracak kadar ayırt edici olan sekiz ila on iki farklı dil konuşturlardı. Bir topluluk (veya genelde dendiği üzere kabilecik [*tribelet*]) ortalama olarak sadece 250 kadar insandan oluşurdu. Her bir dili konuşan insan sayısı ortalama 1000'i geçmezdi.

Bu kadar farklı dil konuşan bunca bağımsız insan topluluğunun görece küçük bir alana sıkışabilmiş olması, Avrupalıları çok şaşırtıyordu. İspanyolcada bu insanlardan bahsetmek için bazen *Costenos* (kıyı insanları) kelimesi kullanılmıştır. İngilizce konuşan yerleşimciler bu kelimeyi daha sonraları kulaktan duyma öğrenerek *Costanos* şeklinde yanlış telaffuz etmiş ve sonunda da *Costanoan* kelimesine çevirmiştir. Bu yolla Monterey ve San Francisco Körfez Bölgelerindeki Kızılderililer, üstünkörü şekilde *Costanoan* diye adlandırılan tek bir büyük kabile içinde birleştirilmişti. Fakat her biri kendi topluluğunun ismini taşıyan Kızılderililer tarafından bu isim hiçbir zaman benimsenmedi. Aslında Körfez Bölgesi Kızılderililerinin torunları bu kelimeye karşı derin bir hoşnutsuzluk besler. Bu yüzden, tartışmalı bir kökene sahip olsa da genelde Ohloniler olarak adlandırılmayı tercih ederler. Ohloni kelimesinin San Mateo kıyısı boyunca uzanan önemli bir köyün ismi veya belki de “batılı insanlar” anlamına gelen

(C. King ve R. Millikan'ın araştırmaları temel alınmıştır.)

bir Mivok kelimesi olma ihtimâli vardır. Ne olursa olsun, Ohloni ismi Körfez Bölgesi Kızılderililerinin torunlarına göre hoş bir tınıya sahiptir ve bu nedenle de tüm kitapta bu isim kullanılacaktır.

Yine de tıpkı Costanoan gibi, Ohloni de uydurma bir isimdir. Bir Siyu, Navaho veya Hopi kabilesinin var olduğu biçimde bir Costanoan veya Ohloni kabilesi var olmamıştır. Körfez Bölgesi'nin ufak bir kabileciği kendi komşularına alış-veriş ve evlilik bağlarıyla gevşek biçimde bağlı olabilirdi, fakat asla daha büyük bir kabile örgütlenmesi veya hatta bir Ohloni konfederasyonunu düşündüren hiçbir şey yoktu. Örneğin bugünkü Watsonville yakınlarında yaşamış olan Kalindaruk kabileciği, kendilerini bugünkü Oakland yakınlarında yaşamış olan Huçiyun kabileciğine hiçbir açıdan bağlı hissetmemiştir –doğrusu, bu iki topluluk birbirlerinin varlığından muhtemelen ya kulaktan dolma bilgiyle haberdardı, ya da hiç haberdar değildi. Hakikaten de Point Sur ile San Francisco Körfezi arasındaki insanların konuştuğu dillerin kökü ortaktı ve –bize göre– âdetleri geniş benzerlik gösteriyordu. Fakat kendi anlayışlarına göre onlar bırakın bir kabile olmayı, bir “kültür” bile değildi. Yalnızca, her biri kendi topraklarına ve kendi iş görme tarzına sahip, her biri kendi kaderiyle meşgûl kırk civarında bağımsız kabileciktiler. Kısacası Ohloni kadim bir oluşum değildi; sadece siyasal ve kültürel düzeyde basitleştirilmiş dünyamızın bizi razı ettiği her şeyden çok daha karmaşık ve çok daha çeşitli bir insanî durumla başa çıkmak için bizim uydurduğumuz bir kurguydu.

Gayet esaslı bir konuya yanıt aramak üzere bu kitap üzerinde çalışmaya başlarken kendime şu basit soruyu sordum: Avrupalılar gelmeden önce Körfez Bölgesi'nde nasıl bir ha-

yat vardı? Yalnızca 200 sene önce, tam da günümüzdeki San Francisco, Oakland, Berkeley, Palo Alto, San Jose, Santa Cruz ve Monterey'in bulunduğu topraklarda bir Kızılderili halkı –günümüz bilincinden müthiş bir hızla, neredeyse tamamen silinmiş bir halk– yaşıyordu. Kimdi bu insanlar? Neye benziyor, nasıl davranıyor ve ne düşünüyorlardı? Net bir fikrim yoktu. Çoğunlukla böcek ve bitki kökü yiyip “kültürsüz” yaşamış kirli, yoksullaştırılmış insanlar için kullanılan o eski “Kazıcılar” klişesine itimat etmedim. Öte yandan, tertemiz bir barış ve refah ortamında yaşamış kusursuz insanlar manasına gelen “asil vahşiler” şeklindeki modern –ve aynı ölçüde kişiliksizleştirici– imaja da itimat etmedim. Her iki klişeyi de reddettim, ama bunların yerine koyacak hiçbir şeyim yoktu.

Başlangıçta, Körfez Bölgesi Kızılderilileri hakkında çok az bilgi bulunduğunu sanıyordum. Yanılmıştım. İlk İspanyol kâşifler ve misyonerler hararetli biçimde günlük ve seyir defteri tutmanın yanı sıra üretken birer mektup ve resmî rapor yazarıydılar. Örneğin 1770'lerin ortasında [Juan Bautista de] Anza tarafından yapılan iki keşif gezisi ortaya birbirinden farklı en az on iki günlük çıkarmıştı. Rahip Junípero Serra'nın mektupları dört kalın cildi dolduruyor.

İspanyol yazarlara ilaveten eski gemi kaptanları, tüccarlar ve serüvenciler tarafından yazılmış muhtelif gezi günlükleri de var. Fransız Jean F.G. De La Pérouse veya İngiliz Frederick William Beechey gibi pek çok gemi kaptanı okumuş, gözlemci ve düşünceli insanlardı. Son olarak da elimizde Ohlone köy yerlerini incelemiş arkeologların araştırmaları ile bu yüzyılın sonunda bile çeşitli Ohlone kabileciklerinin yaşlı torunlarıyla röportaj yapabilmiş antropologların –özel öneme sahip– raporları var.

Bu bilgi kaynaklarının hiçbirisi tek başına tam bir resim oluşturmuyor. Fakat bunları bir araya getirirsek, tıpkı gizli kalmış bir geçmişe açılan pencereler gibi, bize pek çok farklı görüş alanı sağlıyor. Bu pencerelerin kümeler hâlinde bir araya geldiği yerlerde, Ohloni yaşamının çeşitli yönlerine birçok açıdan anlık ve berrak bakışlar atma imkânı yakalıyoruz. Oysaki başka zamanlarda daha az pencere vardır veya cam bulanık ya da çarpıktır. Bu nedenle de yalnızca kısmî görüntüler ve boşa umutlandıran kırıntılar elde ederiz. Örneğin geriye çağrışımlar yapan tek bir satırı kalmış bir Ohloni şarkısı vardır: *Dünyanın eşiğinde dans ederek*. Yalnızca akıllardan çıkmayan bu satır... Bu şarkıya dair başka hiçbir şey bilmiyoruz.

Son olarak, Ohloni yaşamının içinde hiç penceresi bulunmayan alanlar vardır. Pür dikkat arasak da hiçbir şey bulamayız. Yaşamsal bilginin eksik olduğu yerlerde, bu kitabın hem yazarı hem de çizeri bakışlarını başka yere –Yokutlara, Mivoklara, Salinanlara ve diğer komşu halklara– çevirdi ve onların yaşamına dair bilinenler üzerinden tahminlerde bulundu. Bu kitap, yorum içermesi nedeniyle, Ohloni yaşamının daha çok neye benzediğinden ziyade neye benziyor olabileceği üzerinedir. Kuşkusuz hatalar vardır, fakat yine de doğru yöntemler kullandığımız kanaatindeyiz; zira [net bilgi edinemediğimiz durumlarda] Ohloni yaşamının bütünlüğü ve zenginliğini yeniden kavrama konusunda yalnızca Ohlonileri çevreleyen halkların yaşam tarzlarını incelemeye umut bağlayabiliriz.

Avrupalılar gelmeden önce, yüzyıllar –belki de bin yıllar– boyunca Ohloniler şafaktan önce kalkar, saz evlerinin karşısında durur ve yüzlerini doğuya dönüp güneşin doğuşunu

selamlayan ve yüreklendiren sözler haykırırlardı. Erkekler yazın çıplak gezer, kışın da tavşan kürkünden dokunmuş kısa pelerin giyerdi. Burun ve kulakları delikti. Yüzü dövme-
li kadınlar sazlardan ve geyik derisinden etekler giyerdi. Özellikle soğuk sabahlarda, erkekler vücut ısılarını korumak için bedenlerini çamurla kaplardı. Güneşe doğru haykırıp onunla konuşurlardı; çünkü güneşin onları dinlediğine, onların öneri ve taleplerini dikkate aldığına inanırlardı. Güneşe doğru haykırırlardı; çünkü daha sonraları bir misyonerin not ettiği gibi, güneşin “kendi yaratılışlarına çokça benzeyen bir yaratılışa” sahip olduğuna inanırlardı.

Ohloniler bizden çok farklıydı. Değerleri, üretime yönelik bilgi birikimleri ve dünyayı algılama biçimleri farklıydı. Bu farklılıklar çarpıcı ve öğretici niteliktedir. Yine de bu farklılıkların ötesine uzanan başka bir şey daha vardır. Çeşitli pencerelerden geçmişe bakmak için uzanıp bedenimizi zorlarken, yalnızca avlanan, balık tutan, bedenlerini boyayan ve kendi danslarını yapan mazide kalmış insanlar görmeyiz. Eğer yeterince uzun bakar, onların duyduğu neşe, korku ve derin saygı üzerinde dikkatlice durursak, sonunda kendimizin neredeyse unutulmuş yönlerini de bir an için görebilme ihtimâline sahip oluruz.

1. Kısım

Ohloniler ve Toprakları

Toprak ve Hayvanlar

Körfez Bölgesi'nin modern sakinleri, bölgenin Ohloniler dönemindeki hâlini görseydi tanımakta güçlük çekerdı. Engin çayırları ve benekler misali serpilmiş ağaçlarıyla savanalar, –şu anda yerini neredeyse tamamen Avrupa kökenli tek yıllık kısa bitkilerin aldığı– omuzlara kadar yükselebilen ot öbekleriyle kaplıydı. Körfez kıyılarının kenarındaki bataklıklar on binlerce dönüme yayılırdı. Tepelerin çoğu sık meşeyle karışık defne ve sekoya ormanlarıyla kaplıydı.

Çayırlar, savanalar, tuzlu ve tatlı su bataklıkları ile ormanların birbirine karışması neredeyse akıl almaz zenginlik ve çeşitlilikte vahşî yaşam habitatları oluşturunurdu. Yerkürenin diğer yerlerinde ne çok yer gezmiş olurlarsa olsunlar, ilk kâşifler ve serüvenciler burada yaşam süren envai çeşit hayvanın bolluğu karşısında çarpılmışa dönerdi. Fransız gemi kaptanı La Pérouse “Hangi çeşit olursa olsun dünyada buradakinden daha bol balık ve av hayvanına sahip başka hiçbir ülke yoktur,” diye yazmıştı. Kaz, ördek ve deniz kuşu sürüleri öylesine uçsuz bucaksızdı ki, tüfek sesiyle ürküp havalandıklarında “karanlık bir fırtına bulutu gibi gümbürdeyerek” yükseldikleri söylenirdi. Elk sürüleri –ya da ilk misyonerlerden birinin tasviriyle “koca boynuzlu canavarlar”– çayırliklarda çoğu kez sığır sürülerini andıracak kadar büyük kalabalıklar hâlinde otlardı. Yüz, iki yüz, hatta belki daha fazla sayıda çatalboynuzlu antilop çimenlik bayırlara benek benek yayılırdı.

Kurt sürüleri elk, antilop, geyik, tavşan ve diğer av hayvanlarını avlardı. Havada kel kartallar ve dev akbabalar süzülürdü. Bugünlerde nadiren görülen dağ aslanları, vaşaklar ve kır kurtları manzaranın alelâde bir parçasıydı. Ve el-

Boz ayılar bu manzaranın ayrılmaz bir parçasıydı.

(Michael Harney)

bette bir de boz ayı vardı. “Dehşet verici, azgın, iri ve gayet besiliydi,” diye yazan ilk misyonerlerden Rahip Pedro Font, onun için en uygun betimlemeyi yapmıştı. Yemişlerle beslenen, sahillerde hantal hantal yürüyen, palamut mevsiminde meşe ağaçları arasında toplanan ve somon balıklarıyla gökkuşağı alabalıklarının yıllık akınları boyunca neredeyse her akarsu ve derede duraklayan bu devasa ayılar her yerdeydi.

Ohloniler zamanında Körfez Bölgesi’nde kaç bin ayının yaşamış olabileceğini tahmin etmenin imkânı yoktur. Bunları ilk İspanyol yerleşimciler, yaptıkları meşhur ayı ve boğa dövüşleri için kolayca ele geçirir, çiftlik sahipleri kendi sığır ve koyun sürülerini korumak için düzineler hâlinde vururken, eski Kaliforniyalılar da bayrak ve eyaletlerinin simgesi olarak boz ayıyı seçmişti. Kaliforniya’daki birçok kasabanın tarihine bakıldığında, ayıların mezbahalar etrafında nasıl da sürüler hâlinde toplandığına ve bazen de kasabaların ana caddelerinde dolaşıp sakinleri dehşete düşürdüğüne dair anlatımlar görülür. Ohlonilere göre boz ayı her an her yerde beliriveren bir hayvan olmalıydı; oysa bugün Kaliforniya’nın hiçbir yerinde tek bir yabanî boz ayı bile kalmadı.

San Francisco ve Monterey’deki okyanus yaşamı ile bozulmamış körfezlerindeki yaşam da aynı şekilde modern kavrayışın ötesinde bir zenginliğe sahipti. Her yer midye, deniztarağı, istiridye, abalon, denizkuşu ve su samuru kayınıyordu. Denizaslanları San Francisco Körfezi girişindeki kayaları siyaha bürür ve Monterey Körfezi’nde de öyle çok bulunurdu ki bir misyonerin dediğine göre tüm su yüzeyini “kaldırım misali” kaplardı.

Uzun, dalgalı pelikan kafileleri havayı yararak ilerlerdi. Martılar, karabataklar ve diğer sahil kuşları bir insan yakla-

şır yaklaşmaz bulut misali havalanır, daireler çizerek dönerken keskin çığlıklar koparırdı. Adı İspanyolcada pelikan anlamına gelen Alcatraz gibi kayalık adalar muazzam kuş kolonilerinin pislemesiyle beyaza bürünürdü.

On dokuzuncu yüzyılda yapılan balina avları öncesinde, körfez içlerinde veya okyanus kıyısı boyunca balina görmek alelâde bir şeydi. Monterey Körfezi'nin ilk ziyaretçilerinden biri şöyle yazmıştı: “Etrafımızı saran balinaların sayısını ve ne kadar cana yakın davrandıklarını havsalanız almaz; gemilere bir tabanca menzilinın yarısı kadar [yani yirmi metre] mesafede, yarım dakikada bir hava püskürtüp müthiş bir koku yayıyorlardı.” Körfezler ve okyanus sahilleri boyunca balinaların sıkça kıyıya vurduğu ve “sayısız sürüler” hâlinde boz ayıların –veya çoğu durumda da Kızılderililerin– arta kalanlarla ziyafet çekmek üzere kumsala üşüştüğü sıkça görülürdü.

Şimdilerde, özellikle de yaz aylarında, Körfez Bölgesi'nin büyük bölümünü yarı kurak bölge sayıyoruz. Fakat eski kâşiflerin günlüklerine baktığımızda nemli, hatta bataklık topraklar görüyoruz. Ohloniler zamanında yeraltı suları yüzeye çok daha yakındı ve gerçekten de burada kuyu açan ilk yerleşimciler daima bir metre kadar derinlikte berrak bir tatlı suya denk gelirdi.

Arazinin düzleştiği yerler başta olmak üzere su âdeta her yerdeydi. Kâşifler yaz sıcaklığında bile susuzluktan ziyade sivriskilerden, süngerimsi topraktan ve kolay geçit vermeyen nehirlerden mustarıptı. Şu anda kurak olan yerler o zaman pınarlar, dereler, göletler, hatta hayli büyük göllerle bezeli yerler olarak tasvir ediliyordu. Kanallar oluşturulmadan önce tüm –Carmel, Salinas, Pajaro nehirleri ve Coyote, Alameda çayları gibi– ana akarsuların yanı sıra küçük dereler de her

kış ve bahar döneminde geniş, sulak vadiler oluşturmak üzere yayılırdı.

Kıyılara toprakla dolgu yapıldığı günlerden evvel San Francisco Körfezi bugünkünden daha genişti. İçine akan ırmaklar ve dereler genellikle geniş saz bataklıklarını besleyen haliçlere yelpaze gibi yayılırdı. Körfezin alçak ve tuzlu kıyıları deniz börölcesi ve spartina dolu bataklıklar barındırırdı. Buranın pek çok günümüz biyoloğu tarafından tüm Kuzey Amerika'nın en zengin yaban hayatı yaşam alanı olarak görülmesi Spartina sayesindeydi.

Bugünse sadece Suisun Bataklığı ile daha ufak başka birkaç alan, Körfez Bölgesi'nin tatlı ve tuzlu su bataklıklarının bir zamanlar barındırdığı bu fevkalâde kuş ve hayvan yaşamına dair küçük bir ipucu verir. Burada ördekler öylesine yoğundu ki eski Avrupalı avcılardan biri “tek kurşunla çoğu kez birkaçı birden vurulurdu,” diye anlatıyordu. Körfez kıyısı bataklıklarında çaprazlama gidip gelen kanallar öylesine dolambaçlıydı ki Rus kâşif Otto von Kotzebue bu kanallarda kaybolmuş ve iyi bir rehberin gelip yolunu bulması için ona yardım etmesini dört gözle beklemişti. Kanallar tatlı sularda kunduz ve su samurlarıyla, tuzlu sularda da deniz samurlarıyla doluydu. Ayrıca her yerde binlerce balıkçıl, çulluk, kızıl-bacak, limnodromus ve diğer sahil kuşlarından vardı.

Rahip Juan Crespí'ye göre kış mevsimini Körfez Bölgesi'nde geçiren kazlar “sayılamayacak kadar” çoktu. Bir İngiliz ziyaretçi “dönümlerce araziye nasıl da kapladıklarını veya uzak mesafeden duyulabilen bir çınlamayla nasıl da havalandıklarını görmemiş birisi tarafından bunların sayısına inanmanın çok güç olacağını” iddia etmişti.

Körfez Bölgesi'nin çevresi son 200 senede dramatik bi-

çimde değışti. Bazı kuşlar ve hayvanlar artık burada değil ve birçoğu da sayıca çok azalmış durumda. Bu hayatta kalanlar da –hayli şaşırtıcı biçimde– yaşam alanı ve karakter değıştirmiş durumda. Bugünün hayvanları iki yüz yıl önce gösterdikleri davranışları göstermiyorlar; zira Avrupalılar buraya ilk geldiklerinde, büyük bir hayretle, kendi memleketlerine oranla Körfez Bölgesi hayvanlarının insanlardan daha az korktuğunu görmüşlerdi.

Bugünlerde hayli gizemli görünen tilkiler eskiden âdeta ayakaltındaydılar. Dağ aslanları ve vaşaklar belirgin biçimde göze çarpardı. Şimdilerde neredeyse tüm yaşamını suda geçiren deniz samurlarını karada yakalamak o zamanlar çok kolaydı. Ziyaretçilerden biri kır kurdu için “öylesine gözü pek ve marifetli ki geceleri insanların yaşam alanına girmekte hiç tereddüt etmiyor ve gözüne kestirdiği herhangi bir şeyi elde etmekte de genelde başarılı oluyor,” demiştir.

Kaptan Beechey “hayvanlar sanki korku denen şeyi unutup insanlarla yakın arkadaş olmuş gibi,” diye not etmiştir. Eski günlük ve hatıra defterlerini okuyan biri, ziyaretçilerin birbiri ardına aynı gözlemde bulunduğunu görür. Bildircinlar için de “öyle uysallar ki kendilerine atılan bir taştan çoğunlukla kaçmıyorlar,” demiştir. İspanyol bir gemi kaptanı tavşanların “bazen elle yakalanabildiği” iddiasında bulunmuştur. Başka bir ziyaretçi de kazlar için “öyle arsızlar ki ancak üstlerine ateş açıldığında korkup kaçıyorlar,” demiştir.

Benzer şekilde, av meraklısı olan Otto von Kotzebue da “kazlar, ördekler ve su çullukları o kadar uysaldı ki sopalarımızla bir sürüsünü öldürebiliyorduk,” demiştir. Misyonerlerden aldıkları atlarla kendisi ve adamları için, –son derece korkusuz olduklarından içlerine kadar at sürmekte zorlandıkları– sürüler dolusu ufak erkek geyik avlamışlardır.

Von Kotzebue “lüzumundan fazla av eti” diye adlandırdığı şeyden çok hoşnuttu. Fakat av seferlerinden biri neredeyse bir felâketle sonuçlanıyordu. Kürk ticareti yapmak için çıktığı deniz samuru avında kendisine yardımcı olsunlar diye Aleut Eskimolarından oluşan bir ekibi de yanında götürmüştü. “Ömürlerinde hiç bu kadar bol av hayvanı görmemişlerdi,” diye yazmış ve “av kovalamayı tutkuyla sevdiklerinden durmaksızın ateş açıyorlardı,” diye eklemişti. Sonra adamlardan biri bir pelikana mızrak atma gafletinde bulundu. “Sürünün geri kalanı buna öyle içerledi ki, diğer avcılar yardıma yetişene kadar katile saldırıp kanatlarıyla onu ciddî biçimde hırpaladılar.”

Tutulan bu eski kayıtlara bakıldığında, Ohloniler döneminde hayvanlar âleminin bugüne kıyasla çok daha yakın bir mevcudiyetinin olduğu ortadadır. Fakat bu yakınlık sorunsuz değildi. Örneğin günümüzde insandan uzak durması gerektiğini öğrenmiş olan boz ayılar, yalnızca ok ve yay kuşanmış insanlar için ciddî bir tehdit oluşturunuyordu. José Longinos Martínez, 1792 senesinde Kaliforniya’da geçirdiği kısa zaman diliminde ayılar tarafından öldürülmüş iki erkeğin cesedini görmüştür. Rahip Font da San Francisco’nun her iki tarafında “bu hayvanların dişleri ve pençeleriyle kötü biçimde yaralanmış” birkaç Kızılderili fark etmişti.

Birdenbire her şey değişti. Bu bolluk diyarına, Kaptan La Pérouse’un dediği gibi bu “anlatılamayacak kadar bereketli” diyara Avrupalı insan ve tüfek geldi. Birkaç sene boyunca avlanmak kolaydı –o kadar ki, Frederick Beechey’in ifadesiyle– “ister istemez insanın ele geçirme arzusunu azaltıyordu.” Fakat silahın getirdiği avantajlar kısa ömürlü olmuştu. Birkaç nesil içinde bazı kuş ve hayvanlar kendileriyle

insanlar arasındaki mesafeyi büyük ölçüde arttırarak hayatta kalırken, diğerleri tamamıyla yok edilmişti.

Bizler bugün bu mesafenin mirasçılarıyız ve hayvanların doğaları gereği gizemli olup bizim varlığımızdan korktuklarına tümüyle kesin gözüyle bakıyoruz. Fakat burada bizden önce yaşamış olan Kızılderililer için durum asla böyle değildi. Hayvanlar ve insanlar tam olarak aynı dünyanın sakiniydi ve aralarındaki mesafe o kadar da fazla değildi.

Ohloniler yiyecek ve deri için hayvanlara bağımlıydı. Avcı olduklarından, hayvanlara yönelik yoğun bir ilgiye ve davranışları hakkında engin bir bilgiye sahiptiler. Bir erkeğin yaşamının büyük bir kısmı hayvanların davranış tarzını öğrenmekle geçirdi.

Fakat hayvanlar hakkındaki engin bilgileri onları zapturapt altına almaya teşvik etmemiş veya aralarındaki fazla samimiyet hürmetsizlik doğurmamıştı. Ohloniler insanların az, hayvanların çok olduğu; ok ve yayın en ileri teknoloji olduğu; bir geyiğin kendisine uygun şekilde yaklaşmadığı takdirde kolayca kaçabildiği ve bir ayının saldırma ihtimâlinin bulunduğu bir dünyada yaşadılar; doğru kelimelerle ifade etmek gerekirse, hayvanlar âleminin henüz insan ırkının tahakkümü altına girmediği ve –olası sonuçlarını bütünüyle kavramak bizler için ne kadar zor olsa da– insanların kendilerini henüz tüm yaratıkların tartışmasız efendisi olarak görmediği bir dünyada yaşadılar. Ohloniler tıpkı her yerin avcı toplulukları gibi hayvan ruhlarına tanrı diye tapındı, danslarında hayvan hareketlerini taklit etti, rüyalarında hayvanların gücünü elde etmeye çalıştı, hatta hayvanları ataları olarak görüp onlarla birlikte çeşitli klanlara ait olduğunu düşündü. Körfez Bölgesi'nin güçlü, incelikli hayvan yaşamı yalnızca dünyalarını değil, aynı zamanda zihinlerini de doldurmuştu.

Ohloni Köyü

Körfez Bölgesi'nin zengin ortamında yoğun bir Ohloni Kızılderili nüfusu yaşırdı. San Francisco Körfezi kıyıları, otuz, kırk kadar sabit köyle –ve buna ilaveten, iç kısımlarda yaşayıp kabuklu deniz hayvanları ve başka yiyecekler toplamak üzere Körfez kıyısına inen toplulukların her sene birkaç haftalığına uğradığı– birkaç düzine geçici “kampla” çevrelenmişti. Bu yüzyılın sonunda Körfez kıyıları boyunca bu köy ve kampların kalıntılarından oluşan 400'den fazla kabuk höyüğü* bulmak hâlâ mümkündü –bu, burada gelişen bir nüfus olduğunun dramatik bir göstergesiydi.

Burada acaba nasıl bir hayat vardı? Acaba en büyük köylerden birinde, diyelim ki 1768 Nisan ayı ortasında –yani Körfez Bölgesine kayda değer ilk Avrupalı tecavüzünün bir sene öncesinde– tipik bir ikindi vaktinde ne yaşanıyor olabiliirdi? Gelin bu sahneyi hep beraber yeniden kuralım...

Köy, San Francisco Körfezi'nin doğu kıyılarında, bir tatlı su dere ağzında yer alır. Muazzam şekilde genişleyen deniz kabuğu, toprak ve kül yığınları içindeki yerleşim alanı, etrafı çevreleyen bataklık bölgesinin üst kısmında yükselir. Bu yükseltinin tepesinde, meydan benzeri bir alanın etrafına sıralanmış on beş kadar kubbe şeklinde saz ev bulunur. Aralarında ise dağınık hâlde kocaman ayaklı sepetlere benzeyen daha küçük yapılar –o senenin palamut stoğunun saklandığı ambarlar– vardır. Ev ve ambarların ötesinde, top sahası işlevi görsün diye açılmış başka bir arazi daha bulunmaktadır, fakat şu anda kullanımda değildir.

* [Kemik, kabuk, kaba alet yığını hâlinde höyük. –t.y.n.]

Bir Ohloni köyü.

Bulutsuz, ılık bir günün ikinci vaktidir. Köy boyunca çeşitli yerlerde akşam yemeği için midye, deniztarağı, tavşan eti, balık ve çeşitli köklerin pişirildiği tandırlardan buharlar yükselir. İnsanlar evlerin kapı önlerinde kümelenmiştir. Üç erkek oturmuş, el birliğiyle bir balık ağını onarır. Bir grup çocuk Ohloni tarzı bir saklambaç oyunu oynar: Çocuklardan biri saklanır, geri kalanlar onu arar. Sağda solda, öğleden sonrası güneşinin sığağında hasır üstüne yüzükoyun uzanıp kestiren yaşlılar vardır.

Köyün kenarında bir grup kadın, birlikte oturmuş meşe palamudu dövmektedir. Uzanmış bacakları arasında tuttukları havanda tokmağı kaldırıp indirirken ileri geri sallanmaktadır. Kadınlar hep bir ağızdan şarkı söylemektedir ve tokmaklar birlikte kalkıp iner. Tokmaklar ne kadar ağır olursa olsun kolayca havalanır; üstelik pek öyle kas gücüyle de değil; kadınlara göre, palamut dövme şarkılarının güçlü ritmi sayesinde. Kadınların şarkı söylemesi ve bir düzine taş tokmağın eş zamanlı biçimde gümlemesi arka planda kulakların aşına olduğu bir uğultu yaratır; bu köyün halkının yüzlerce, belki de binlerce yıldır her gün işittiği bir uğultudur bu.

Kadınlar sazdan ve geyik derisinden etekler giymişlerdir. Çehreleri yuvarlak ve sağlıklı, bedenleri kaslıdır; –tıpkı erkeklerin yaptığı gibi– ayakkabı veya sandalet giymezler ve ömür boyu yalınayak yürümekten tabanları sertleşmiştir. Çenelerini genelde çizgi ve noktalardan oluşan dövmeler süsler ve boyunlarına abalon kabuklarından, deniztarağı kabuğu boncuklarından, zeytinsalyangozu kabuklarından ve tüylerden yapılmış kolyeler takarlar. Kadınlar palamutları dövdükçe kolyeler hoş bir şekilde tıngırdar. Onlardan çok uzak sayılmayacak bir mesafede, yürüme çağına yeni girmiş birkaç çocuk toz toprak içinde palamuttan yapma topaç ve

düdüklerle oynar. Birkaç kadının yanında, sepetten beşiğe sıkıca bağladıkları bebekleri vardır. Bu beşikler boncuk ve deniz kabukları kullanılarak sevgiyle süslenmiştir.

Kadınlar işlerine ara verdiklerinde kendi aralarında konuşur, yakınırlar, kahkahalarla gülerler. Mevsim ilkbahar başlarıdır ve herkes Körfez kıyılarından ayrılıp tepelere gitmek için can atmaktadır. Uzun kış yağmurları ardından saz evler iyice ıslanmış ve insanlar da bunlardan çıkmak için sabırsızlanmaktadır. İlkbahar yeşillikleri, kökleri ve uzun zamandır beklenen yoncalar çayırlarda belirmeye başlamıştır bile. Tepeleri koyu bir yeşil kaplamıştır. Her yeri çiçek bürümüştür ve genç erkeklerle genç kadınların çayırların üstünde yaşlı insanları bile içine çeken neşeli bir kutlamayla, kovalamaca eşliğinde çiçekler atarak birbirini tavladığı yılın o zamanı yaklaşmaktadır.

Herkes köyden ayrılma zamanının geldiğine dair şefin ağzından çıkacak sözü beklemektedir. Bütün kış patikalar uzun mesafe yürümek için çok çamurlu, nehirler balık tutmak için çok azgın ve de çayırlar avlanmak için çok bataklıktır. Şimdiyse kışın bittiği apaçık görülüyor. Herkes baharın getirdiği ilk dağ yeşillikleri ile ilk çiçek tohumlarını tatmak için aşermekte.

Fakat şefin ağzından bir türlü beklenen söz çıkmıyor. Birkaç gün önce meydanda durup bir konuşma yapmış, isteyenlerin tepelere gitmekte özgür olduğunu söylemişti; fakat kendisi ve ailesi bir süre daha Körfez kıyısında kalacaktı. Burada bir sürü midye ve deniztarağı vardı; sepetlerde hâlâ meşe palamudu vardı ve köyün yakınındaki araziler çöven otu, yonca ve başka yeşilliklerle doluydu. Tepelerde hiç şüphesiz çiçek tohumları olacaktı, fakat miktarı çok az olacak ve insanlar da bunları toplayabilmek için dört bir yana dağılmak

zorunda kalacaktı. Böylece birbirlerinden ayrılacaklardı. Kadınlardan biri kaçırılabilirdi, erkeklerden biri saldırıya uğrayıp kafası kesilebilirdi. Gerçi son birkaç yıldır böyle bir sorun yaşanmamıştı. Fakat bu kış pek çok insan hastalanmıştı. Hatta bazıları ölmüştü. Hastalık nereden gelmişti? Gerçekten de köylüler birkaç aydır bu hastalık ve ölümler üzerine derin düşüncelere dalmış ve pek çoğu da güneydeki insanların onlara karşı uğursuz işler çevirdiği kanaatine varmıştı.

Meşe palamudu döven kadınlar şefin konuşmasıyla ilgili yorumlar yapıp baharın bu ılık ikindi vaktinde şefle dalga geçiyorlar. Şef yaşılanıyor artık diyorlar, komşu topluluklarla sorun yaşamak istemiyor, bu da iyi bir şey. İyi de köyün iki delikanlısı kendilerine güneyli insanlardan eş almamış mıydı? Ve de bu delikanlılar yeni ailelerine münasip hediyeler götürmemiş miydi? Ayrıca, tepelerde elbette ki yeterince yonca, yeşillik ve çiçek tohumu vardı. Yani insanların dört bir yana dağılmasına gerek kalmayacaktı. Şu renklere bakın hele, diyorlardı; kuşlar bile dere boyunca sıralanmış söğütlerde kendi çiçek tohumu şarkılarını söylemeye başlamış. Artık gitme vakti. Şef fazla temkinli, fazla pımpirikli... Yine de henüz kimse tepelere doğru harekete geçmiyor. Belki bir veya iki gün sonra.

Şimdiki gibi ılık bir günde, saz [tule] evler epey küçük olduğundan köydeki tüm işler dışarıda yapılır. Nispeten sade bir tasarıma sahip (bükülmüş söğüt direkler üzerine saz demetlerinin bağlanmasıyla yapılmış) bu evlerin çapı iki ile altı metre arasında değişmektedir. Büyük evlerde –bir düzine, hatta daha fazla insandan oluşan– bir, bazen iki aile birlikte yaşar ve her ev eşyalarla doludur. Geyik postu, ayı postu ve tavşan kürkünden dokunmuş battaniyeler ortadaki

ateş çukurunun etrafına dağınık hâlde serilidir. İçinde tohum, kök, kurutulmuş et ve kurutulmuş balıkların muhafaza edildiği kapaklı sepetler, dumandan kararmış duvarlara yaslanmıştır. Hemen girişte harman savurma sepetleri, ikram sepetleri, eleme sepetleri ve pişirme sepetleriyle (ki bunlar sadece bazılarıdır) birlikte, tamamlanmadan farklı aşamalarda yarım bırakılmış birkaç sepet istiflenmiştir. Merteklerin arasına sepet yapma malzemesi balyasına ilaveten bir de içinde süs eşyaları ve –boy boy çuvaldız, kemik raspası, törpü taşı, obsidyen bıçak ve boncuklara delik açmaya yarayan burgulu delgi gibi– aletlerin bulunduğu geyik derisinden keseler sokuşturulmuştur. Ayrıca pek çok evde –ayartıcı kuş olarak kullanılmak üzere– sazla doldurulmuş ördekler, balık ağı yığınları, balık tuzakları, kapanlar, boya yapmak üzere öğütülmeye hazır kil topları ve de kaba işçiliği tamamlanmış yığınla abalon kabuğu mevcuttur. Abalon kabukları geçen güz döneminde Körfez’in öteki yanındaki insanlardan takasla alınmış ve şekillendirilip cilalanarak delindikten sonra, nihayetinde yine takasla –herkesin umudu odur ki çamfistliği karşılığında– doğulu insanlara verilecektir.

Bütün evlerin yapısı birbirine benzese de tıpatıp aynı değildirler. Köyün dereye yakın kenarındaki evlerden biri diğerlerinden iki kat büyük ve toprağın içine gömülüdür. Kuş tüyleri ve tavşan kürkünden uzun bir şeridin asılı olduğu bir sırtık dikilerek süslenmiş kapısı küçüktür ve içeri girmek için emeklemek gerekir. Duvarlar kalın bir şekilde çamurla sıvanmıştır ve çatıdaki delikten dışarıya duman çıkmaktadır. Bu bir terleme kulübesi veya ilk gelen İspanyolların deyişiyle temazcaldır. Kapının etrafında birkaç yeniyetme oğlan, iki uçlu sopanın içeriden gelen ritmik şaklamasını dinleyerek aylak aylak dolanır. İçerideki erkekler kendilerini ve silahla-

rını bir sonraki günkü geyik avına hazırlayarak şarkı söyleyip terler. Okların, yayların ve diğer tüm başlıca av aletlerinin kadınlardan uzakta saklandığı yer işte burasıdır.

Diğer evlerden bariz şekilde farklı başka bir ev daha vardır; bu farklılığın başlıca sebebi daha küçük olması ve içinde daha az sepet ve battaniye bulunmasıdır. Diğer hanelerde kalabalık aileler yaşarken, bunda yalnızca iki kişi yaşamaktadır. Her ikisi de erkektir. İçlerinden biri erkek yaşamı sürer, fakat diğeri kadınların yolundan gitmeyi tercih etmiştir. Kadın takıları takar, kadınlarla beraber palamut döver, kök toplar ve sepet yapar. Köy ahalisince tamamen kabul gören bu iki erkek birlikte yaşamaktadır.

Geri kalanlardan farklı bir ev daha vardır. Bu ev diğerlerinden daha büyüktür ve içinde yiyeceklerle dolu çok daha fazla saklama sepeti mevcuttur. İşte bu da şefin evidir. Köydeki varlıklı erkeklerden birkaçının iki karısı vardır, ama üç karısı olan sadece şeftir. Muhtaç kimselere yiyecek dağıtma ve başka bölgelerden konukları ağırlama mesuliyetini yerine getirmek zorunda olduğundan, hem fazladan yiyeceğe hem de fazladan eşe ihtiyaç duyar.

Bugün öğleden sonra gerçekten de konuklar –başka köyden üç tüccar– gelir ve geldiklerinde derhâl şefin evine götürülürler. Onların köyü sadece kırk kilometre ötededir; ayrıca bu tüccarlar evlilik sonucu köydeki bazı ailelerle akraba olduğundan gayet sık gelen konuklardır ve esasen farklı bir dil konuşurlar. Fakat –tuz, boncuk, çamfıstığı, obsidyen, abalon kabuğu ve ihtiyaç duyulan diğer mallarla ilgili– ticaret dilinde herkes birbiriyle anlaşılabilir. Aynı şekilde konukseverlik dili de genel geçerdir. Konuklar şerefine büyük bir ziyafet hazırlanmalıdır. Şef konukları süzer. İş biraz zordur. Bir yandan, konuklar onun halkıyla ilgili kötü düşünüp ken-

dilerini de aşığılanmış hissetmesinler diye cömert ve konuk-sever olmalıdır; diğer yandansa erzağı idareli kullanmaya sahiden de ihtiyaç vardır. Şef olmak çok fazla sorumluluk gerektirir –hatta bu sorumluluklar o kadar fazladır ki, köyde birine şeflik teklif edildiğinde o kişinin bu onuru geri çevirmesi az rastlanır bir şey değildir. Fakat bununla beraber, şef olmanın kendine has getirileri de vardır. Ziyafetten sonra, tüccarların mallarını görüp onlarla takas yapan ilk kişi odur. Bu durumda, görgü kuralları gereğince, cömert olma ve takas pazarlığında iyi tekliflerde bulunma sırası konuklardadır. Ev sahibi onların nezaketsiz veya nankör olduğunu düşünsün istemezler.

Vakit ikindiye doğru yavaş yavaş ilerlerken bir grup oğlan köye döner. Elllerinde kapan, ok ve yayın yanı sıra bir miktar da yakacak odun vardır. Palamut döven kadınlara doğru koşup avladıkları şeyleri gösterirler: tavşanlar, bir tarla sincabı, birkaç küçük kuş. Aralarında yaşı dördü geçmeyen en ufak oğlanın keyfi bilhassa yerindedir. İlk avını yakalamıştır: Bir fare! Kadınlar kahkahayı koyuverir! Ve tabii övgüler de peşi sıra gelir.

Diğer kadınlar kibirli olduğunu düşünmesin diye gururunu saklamak isteyen anne lafı çok uzatmadan “ne kadar da semiz görünüyor,” der. Fareyi bütün olarak tandırda fırınlayacaktır; sağlam iki lokma çıkar ne de olsa. Burada mühim olan yiyeceğin değerinden ziyade çocuğunun artık bir avcı olmasıdır. Oğluna gerçekten de iyi baktığını anlar. Hamileyken uyulması gereken tüm yasaklara uymuştur. Ne et ne de balık yemiştir. Oğlunu doğar doğmaz soğuk suda yıkamış ve ona hiçbir zarar gelmesin diye göbek bağını kendisi yakıp küllerini usûlünce atmıştır. Daha bebekken adımları hızlı olsun diye onu bildircin yumurtasıyla beslemiştir. Tam iki yıl

boyunca emzirmiş ve sevişmek sütünü ekşitmesin diye bu süre zarfında kimseyle sevişmemiştir.

Oğlu artık büyümekte, bir avcı hâline gelmektedir. Belki de Bildırcın sayesinde. Bildırcın ufak bir oğlan için iyi bir rehber, iyi bir yardımcıdır, diye düşünür kadın. İlerleyen zamanlarda, çocuk erkeklığe eriştiğinde, başka yardımcıları da ihtiyaç duyacaktır. Acaba bunlar kimler olacak, diye merak eder kadın. Tercihen Kır Kurdu olmasını istemez; neticede, en hafif ifadeyle, güvenilir bir karakteri yoktur: Bu tip bir yardımcıyla başa çıkmak için bilgili ve güçlü olmak gerekir. Oğlunun daha dengeli yardımcıları bulmaya çalışmasını umar. Dağ Aslanı bir avcı için harika olurdu. Porsuk da öyle. Kadın, Porsuk'tan yanadır ve oğlunun günün birinde Porsuk rüyaları görmesini umar. Porsuk, kadının babasının en iyi yardımcılarından biri, önemli bir aile totemiydi ve...

Fakat tam burada zihnindeki düşünceyi kovup konuyu kapatır. Kadının babası ölmüştür. Onun ardından annesiyle birlikte saçlarını alazlamış, katranla yüzünü karartmış ve bütün bir yıl boyunca onun için yas tutmuştur. Artık onun ismini anmaması gerekir. Bir daha hiç kimse onun adını anmayacaktır. Onu düşünmemeyi becermek zorundadır. O artık ölmüştür.

Diğer kadınlar arasında dalgalanan kahkaha sesleriyle kendine gelir. Kadınlar gülüşürken gözleri manalı manalı hareket etmektedir. “Bu gece uğurlu bir gece. Hadi şans oyunu oynayalım.”

Bu gece şans oyunu oynayacaklar. Şans oyunu şarkıları söyleyip talih peşine düşecekler. Kadın âdet döneminde olmadığı için mutludur; yoksa şanssızlık getirmemek için diğerlerinden uzak durması gerekecekti.

Kadınlardan biri, başka bir kadının boynundaki deniz

kabuğu ve kartal tüyünden kolyeyi işaret ederek “Bu gece bu kolye benim olacak,” diye bağıırır. “Ve onu sonunda kazanacağım. Boynumda pek güzel durmaz mı?”

Herkes güler. Meşe palamudu dövme şarkısı kaldığı yerden devam ederken anne de tokmaklamayı sürdürür. Bunlar Kaliforniya ak meşesinin palamutlarıdır. Gayet iridirler; üstelik öylesine tatlıdır ki, bunları yerken suyla acısını almak hemen hemen hiç gerekmez. Pek çok açıdan meşe palamutları arasında neredeyse en iyi olandır –âdeta kara meşenin palamutları kadar yenilebilirdirler. Fakat bunları çatlatması pek zordur! Yumuşak kabuklar yarılmak yerine eğilip bükülür. Kadınlar genellikle dişlerini kullanmak zorunda kalırken dişleri kötüleşmiş bazı yaşlı kadınlar bu kabukları ayırmak için geyik kemiğinden çuvaldızlar kullanmak zorunda kalır. Ayrıca, lezzetli oldukları hâlde yaprak dökmeyen meşelerin palamudu gibi insanda şişkinlik de yapmazlar. Gerçi yaprak dökmeyen meşelerin palamudu ufak ve acıdır, bu yüzden de saatlerce suyla acısının alınması gerekir. Şu işler biraz daha kolay olsaydı ne olurdu sanki, diye düşünür kadın kendi kendine. Belki seneye kara meşeler daha fazla ürün verir. Belki seneye.

İkinci vaktinin sonlarına doğru köyün içinde gitgide daha fazla insan birikir. Kadınlar, çocuklar ve yaşlı erkeklerden oluşan bir grup, çamurlu düzlüklerden geri döner. Herkeste birer eşeleme sopası ve kadınların sırtında da midye, deniz-tarağı ve istiridyelerle dolu ağır sepetler vardır. Sepetler alın bölgesine geçirilen kayışla taşınır ve altlarından deniz suyu damlamaktadır. O esnada Körfez tarafında bir grup erkek, sazlardan yapılma bir çift küçük sandalı kıyıya sürükler. Balık ağlarını kurusunlar diye asar ve ağır balıkları yüklenip mutlu bir şekilde köye yaklaşır. O taraftan köye dönmek-

te olan diğer erkek, kadın ve çocuklar ise sırtlarında tepeleme odun taşımaktadır.

Birden tüm gözler kara tarafına çevrilir; yaşlı bir kadın köye dönmektedir. Bütün gün neredeydi acaba? Belki güç bitkileri* topluyor, kutsal yerlerde şarkılarını söylüyor, ruhlar âleminin yardımcılarıyla iletişim kuruyor veya şifa bohçasını sakladığı ormanda gizli bir saklama yerini ziyaret ediyordu. Kimse ona bir şey sormuyor. Diğer kadınlar ona dikkatle bakıp nazikçe selamlıyorlar. O bir şaman.

Bu zamana dek herkes şamanı her türlü eleştiriden muaf kabul etti. Şaman çokça güç biriktirdi, pek çok insanı iyileştirdi. Gerçekten de genelde her defasında saatlerce dans edip şarkı söylemiş ve içi boş borusuyla onların bedeninden –kertenkeleler, tırtıllar, geyik kemiği parçaları ve kuvars parçaları gibi– bir sürü kötücül şeyi emip çıkarmıştır; hepsi de onlara düşmanları tarafından gönderilmişti. Fakat bu şamanları da her zaman takip altında tutmak gerekir, çünkü bazen kötülüğün tarafına geçebilirler. Baykuşlarla iletişim kurmayı öğrenirler. Boz ayıların karakterini alırlar. Dokundukları kişiler ölmeye başlar. Böyle bir şey yaşandığında, köydeki insanların iyiliği için bazen şamanı öldürmek gerekir. Fakat bu zor ve ciddi bir iştir; özellikle de –kadın ya da erkek– şamanın bir sürü doğaüstü yardımcısı varsa.

Şimdiye dek insanları endişelendirecek bir şey olmadı. Bu yüzden de her türlü eleştiriden muaf gibi görünüyor. Ayrıca, şamanın şefle arası çok iyi değil ve bu da gayet iç rahatlatıcı: Eğer şaman kötülükten yana olursa insanlar onu

* [Ruhlar âleminin anahtarı olan bu bitkiler, kişi ile İlahî boyut arasındaki bağlantıdan sorumlu kanal işlevi görür ve hastalığın bütünlüklü şekilde iyileştirilmesini ve sağlığın korunmasını sağlar. –t.y.n.]

öldürmek için genelde şefe gidip izin ister. Fakat eğer şaman ve şef yakın arkadaş ya da akrabaysa, köylüler bunlar yüzünden muazzam bir eziyete katlanmak zorunda kalabilir. Evet, şimdilik endişelenmek için bir sebep yok; ama bu tip korkular her zaman insanların aklının bir köşesinde.

Kadınlar palamutlarını dövmeyi bitirmiştir. Açık alandaki pişirme ateşinin üstüne taze odun yığar, palamutunun sıcak suyla acısını alır ve gece yemeğinin temelini oluşturan palamut lapasını yapmaya başlarlar. Tandırlar açılır ve içinde pişmiş iştah açıcı şeyler de ziyafete eklenir.

Terlemeyi ve dans etmeyi bitiren erkekler artık terleme kulübesinin bulunduğu yerden görünmeye başlıyorlar. Kavvisli geyik kaburgası sürterek vücutlarını temizlemiş ve soğuk dereye banyo yapmışlardır. Birçok erkekte sakal ve bıyık, bazılarında ipek otu lifinden yapılmış saç filesi, birkaçının boynunda ise taş ve kabuktan tılsımlar vardır. Ahşap veya taştan, kulak ve burunlarını delip geçen [fildişi biçimli] uzun takılar vardır. Bunlar dışında çıplaktırlar.

Yiyeceğini almak üzere oraya gelen erkeklerden birkaçı bütün et yemeklerini bariz şekilde reddediyor. Herkes ertesi gün avlanmaya gidecek olanların bu kişiler olduğunu hemen anlıyor. Bu gece yalnızca palamut yemeği yiyecek ve bütün bir geceyi terleme kulübesinde geçirecekler. Eğer gördükleri rüyalar gitmelerini destekler nitelikteyse, ertesi gün geyik peşine düşmek üzere geyik kafası maskelerini başlarına geçirecekler. Kadınlarsa bu konuda hiçbir şey söylemiyorlar. Bir kadın bir erkekle asla geyik avı konusunda konuşmamalıdır: Tek bir kelime dahi etmek avcıya kötü şans ve belki kadına da hastalık, hatta ölüm getirebilir.

Köylüler çeşitli evlerin etrafında gruplar hâlinde yemek yiyor. Yemekler bir sürü şaka ve espriyle birlikte curcuna

içinde geçiyor. İnsanlar gün içinde yaptıkları işlerin hikâyelerini birbirine anlatıyor. Herkes palamutlarını doğru dürüst dövememiş tembel bir kadın ile hiç balık yakalayamamış beceriksiz bir balıkçıya sataşüyor –tıpkı daha önce de pek çok kez yaptıkları gibi. İnsanlar palamut lapası kâselerine iki parmağını birden daldırıp bu besleyici ve yavan yemeği höpürdeterek kâsenin dibini sıyrıyor. Deniztarağı kabukları, midye kabukları ve hayvan kemikleri evlerin oluşturduğu çemberin dışındaki bir yığına atılıyor.

Hava kararırken çocuklar ve yürümeye yeni başlamış bebekler uyumak için battaniyelerin altına süzülüyor. Diğerleri tavşan kürkünden pelerinlerini giyiyor veya geyik derisi battaniyelere sarınıyor. Yaşça büyük çocuklar bir öykü dinleme ümidiyle büyükanne ve büyükbabalarının etrafına toplanıyor.

Birdenbire bir çığlık iştiliyor. Herkes oraya doğru dikkat kesiliyor. Evlerin birinden, ağzında bir parça kurutulmuş balıkla bir kır kurdu hızla kaçıyor. Bir kadın elindeki eşeleme sopasını sallayarak peşi sıra koşuyor. Yaşlı adamlardan biri gülüyor. Evet, işte bu tam da kır kurduna göre bir hareket! Ve yaşlı adam bir kez daha Kır Kurdu'nun dünyanın yaratılışı esnasındaki komik kurnazlıklarını anlatıyor.

Adam hikâyeyi anlatırken köyün çok uzaktaki bir ucundan melodik tezahürat sesleri yükseliyor. Kadınlar şans oyununa başlamıştır. Ateşin her iki tarafında yüzleri birbirine dönük iki takım hâlinde oturuyorlar. Her bir grupta dört kadın var. Takımlardan birinin liderliğinde on sekizinde gibi görünen genç, çekici, diğerlerinden daha uzun boylu ve buyurgan bir kadın var. Başını tezahüratın ritmiyle arkaya doğru atıyor ve kalçaları üstünde melodiye göre hafifçe hopluyor. Takımındaki diğer kadınlar hep bir ağızdan en sevdik-

leri takım şarkısını söylerken, onun neşeli maskaralıklarıyla keyifleniyorlar. Kadınlar umut vaat eden sekiz yaşında bir kız çocuğundan, muhteşem becerikliliği ve şanslılığıyla bilinen ak saçlı bir kadına kadar geniş çeşitlilik gösteriyor.

Diğer takım sessizce oturmuş izlerken, bu dört kadın büyük bir gayretle şarkı söylüyor, gülüyor, kahkaha atıyorlar; çünkü bu gece şarkıları çok güçlü ve etkili oldukları hissi veriyor. Diğer takıma karşı sıkıca birleşmiş hâlde omuz omuza verip iki yana neşeyle sallanıyorlar. İşin doğrusu bu gece gerçekten de güçlüler!

Lider, kemikleri tıngırdatıp etrafına bakınıyor. Bakalım kim seçilecek? Bilhassa en genç kız istekli ve şanslı görünmekte. Lider, kemikleri ona uzatıyor. Kız, liderin karşısında ellerini battaniyenin altına sokuyor, gözlerini yumuyor, kemikleri birazcık salladıktan sonra kapalı ellerini dışarı çıkarıyor. Şimdi de kollarını kavuşturmuş, büyük bir ciddiyetle takım şarkısını mırıldanıyor. Başı sağ tarafa doğru kalkmış durumda. Acaba bunun bir anlamı var mı, diye merak ediyor diğer takım. Bu kadar genç bir kız blöf yapıyor olabilir mi? Kadınlar bunun, farkında olmadan verilmiş bir ipucu olup olmadığını anlamak için kızın suratını dikkatle inceliyor. Kız, gözleri yarı kapalı, mırıldanmayı ciddiyetle sürdürüyor. Sonunda bu kadınlardan biri sayma sopasını havaya kaldırıp sağ eli işaret ediyor. Şarkı birden kesiliyor. Kız dramatik bir etki yaratmak için kısa süreliğine duruyor, hafifçe dudak büküp acı bir biçimde sağ eline bakıyor ve iki elini birden açıyor. Boyalı kemik sol elde! Her iki takımdakilerin tümü hep birden gülerек alkışlıyor. Kız müthiş, evet müthiş! Akşam boyunca karşı takımı defalarca kandırıyor. Günün birinde gerçekten büyük bir şans oyuncusu olacağını hepsi kabul ediyor.

Kadınlar melodik tezahüratlarına ara verince başka bir şarkı işitilmeye başlıyor. Derin ve ritmik sese, iki uçlu sopaların şaklaması eşlik ediyor. Erkekler terleme kulübesine geri dönmüş, kendi geyik şarkılarını söylemektedirler. Bazıları tüyler takmış dans etmektedir. Bu gece avcılık hikâyeleri anlatacak, tütün içecek ve belki de isabetli rüyalar görecekler. Eğer gitmelerini destekler nitelikte rüyalar görürlerse yarın terleme kulübesinde yeniden ateşler yakacak, biraz daha terleyecek, vücutlarını boyayacak, geyik kafası maskelerini başlarına geçirip ava gidecekler.

Köydeki diğer insanların yüzü gülüyor. Belki de yarın taze geyik eti olacak. İşte bu iyi, hem de çok iyi. Herkes bir miktar pay alacak. Ama bunun da ötesinde, eğer erkekler tepelere doğru giderse çiçek tohumlarının durumuna dair yeni haberler getirecekler. Belki şefin ağzından, tepelere doğru hareket edebilecekleri sözü çıkacak, böylelikle insanlar da kendilerini oradaki bayırlara yüzükoyun fırlatıp leziz yoncalardan yiyebilecek ve bir kez daha kavrulmuş nefis düğün çiçeği taneleri, klarkiya ve kalandrinya tohumlarını tadabilecekler. Bunun düşüncesi bile insanlara kendi içlerinde mutluluk yaşatmaya yetiyor. Artık kışın sonları ve yakında tepelere taşınma vakti.

Avlanmak Bir Yaşam Biçimi

Yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu köyün eteklerinde başı-boş dolaşmaktadır. Sağ elinde bir *bola* vardır: Her iki ucuna kemik bağlanmış, –yabanî iris yapraklarının yan damarlarından yapıldığı için– sağlamlığıyla dikkat çeken ince, taba rengi bir sicimdir bu. Çocuk, çayırı karatavuk, çayırkuşu veya –bir ihtimâl– bildircin bulmak için tararken, kemiklerin birinden tuttuğu *bola*’yı miskin miskin daireler çizerek döndürmektedir.

Bugün şansı hiç yaver gitmemiştir. Gün boyunca rengi griye çalan, kırmızı göğüslü birkaç kuş gördüyse de, çalıların altındaki yapraklar etrafında eşelendiklerinden bunlara isabetli bir atış yapamadı. Daha önceki iki seferde de bildircin sürüsünü saklandığı yerden kaçırttı ve *bola*’yı dosdoğru içlerine attı; her iki seferinde de bildircin yakalanmak istemedi ve *bola* tek bir kuşa bile takılmadan sürünün ortasından süzülerek geçti. Dört bir yanında geyik ve antiloplar otluyor, ama onda bu tür hayvanları avlayacak ne bir silah ne de ruhanî güç var.

Akşamüstü olmuştur ve oğlan keyifsizdir. Bir çalı öbeğini geçerken yeni açılmış birkaç çukur fark eder. Durup düşünür. Aslında asıl istediği bildircindir, ama artık gün solmaktadır ve oğlan da köye eli boş dönmek istemez. Eğilip birkaç çukuru koklar. Nihayet kararını verir. Yakınlardaki bir çalıktan bir dal kırıp yapraklarını ve çıkıntı yapan yan dalları koparıp atar. Uzun, ince ve esnek bir daldır bu. Dalı önce bir deliğe, sonra başka bir deliğe daldırır. Çok geçmeden dört tane avurdu keseli fare yakalamıştır. Onları gözden geçirir ve çok da küçük olmadıklarını görünce sıkıntısı hafifler. Üstlerinde pire olduğunu fark edince kuyruklarını *bola* sicimiyle

birbirine bağlar, bir sırığın ucuna asar ve omzuna atıp köye döner.

Köyün kenarına geldiğinde, iki çalı arasındaki hafif çukurda oturmuş havaya öfkeli kelimeler savurmakta olan yaşlı bir adamı gizlice gözetlemeye başlar. Adam, müttefiklerinden [güç hayvanlarından] biriyle tartışma içindedir. Müttefiki onunla açıkça dalga geçmeye başladığı için av veya şans oyununda artık hiç şansı kalmamıştır. Oğlan neler olup bittiğini hemen anlar. Sağlam bir müttefikinin olması için yeterince büyümüş olmayı isterdi –hatta huysuz, güvenilmez bir müttefik bile hiç yoktan iyidir, diye düşünür oğlan kendi kendine– ve bir kavganın ortasına dalmak istemediği için adam fark etmeden, sessizce arkasından geçip gitmeye çalışır. Fakat adam, geçerken çıkardığı sesi işitir, bağırımlarını keser ve arkasını döner. Oğlanı görür; gözlerini kısarak, sopanın ucundan sarkan av hayvanlarını güçlükle görür.

“Söyle bakalım evlat –ben artık yaşlandım, gözlerim pek iyi görmüyor– bu getirdiklerin elk mi? Yoksa boz ayı mı?”

Oğlan adamın laflarını hiç de komik bulmaz ve önünden hızla geçip gider. Köye doğru yönelirken diğer erkeklerden biriyle karşılaşmamayı ümit eder. Annesinin evin dışında olduğunu görür ve fareleri ona uzatır. Kadın hayvanların uyluklarını mıncıklar, eliyle birer birer tartar ve kısmî bir memnuniyet ifade eder –sonuçta o da elindekinin bıldırcın veya çayırkuşu olmasını tercih ederdi. Fareleri ateşe koyar ve tüylerini alazlamak için bir sopa yardımıyla külün içinde bir o tarafa bir bu tarafa döndürür. Sonra kuyruklarını koparır, ateşin altındaki bir deliği (tam da bu tip ufak hayvanlar için kullanılan bir deliktir) boşaltıp temizler, fareleri deliğe koyar ve üzerini külle kapatır. Bu kadar küçük hayvanların derisini yüzüp temizlemekle uğraşmaz.

Fareler, sonradan yenmek üzere ağır ağır fırınlanır. Bu farelerin yakalanmasından yenmesine kadarki süreç baştan sona sıradan bir iştir. Ruhanî güçleri çok sınırlı olduğundan herhangi bir hazırlık veya ritüele gerek yoktur. Kimse acıma veya esef duymaz. Ne de olsa Kır Kurdu ve Kartal tarafından yaratılmış bir dünyada bu fare gibi hayvanlar yemek ve keyif yapmak içindir...

Neredeyse tüm diğer Kaliforniya Kızılderilileri gibi, Ohloniler de bütün hayatta kalma biçimleri arasında en eskisi olan avcılık ve toplayıcılıkla yaşardı. Böcek, kertenkele, yılan, köstebek, fare, avurdu keseli fare, yer sincabı, [iri bir fare türü olan] neotoma, bildircin, kumru, ötücü kuşlar, tavşan, rakun, tilki, geyik, elk, antilop yerlerdi –yani hem küçük hem de büyük olmak üzere akla gelebilecek en geniş av hayvanı çeşitliliği idi bu. Yalnızca, dinî bakımdan “tabu” olan birkaç hayvan (kartal, şahin, kuzgun, baykuş ve kurbağa) yenmezdi.

Ohloni beslenme alışkanlığının kapsamına bakıldığında sıra dışı bir şeye rastlanmaz. Aslında sadece son zamanlarda –insanın varoluş sürecinin tüm dönemleri göz önüne alındığında şaşırtıcı derecede son zamanlarda– insanlar tercihlerini inek, keçi, domuz, koyun ve tavuk gibi başlıca birkaç çeşitle sınırlayarak hayvanlar âleminin geri kalanını neredeyse tamamen dışarıda bırakmıştır. Evcil hayvanlara son zamanlardaki bu yaygın bağımlılık öncesinde, sayısız on bin yıl boyunca her yerdeki insan toplumları yaşamını büyük av hayvanlarının yanı sıra böceklerle, sürüngenlerle ve kemirgenlerle idame ettirmişti.

Ohlonilerde de durum böyleydi. Böcekleri, açlıktan ölmek için başvurulmuş bir son çare gibi değil, normal ve lez-

zetli bir gıda maddesi olarak yerlerdi. Kendi giysilerinden veya başkalarının giysi ve saçlarından rasgele ayıkladıkları bitleri (bitler de insanlık durumunun neredeyse evrensel bir parçasıydı) pek de bir şey düşünmeden ağızlarına atıverirlerdi –bu, ilk Avrupalı ziyaretçileri aşırı tiksindiren bir alışkanlıktı. *Gente de razón* (yani akılcı insanlar –İspanyollar kendilerini böyle adlandırmaktan gurur duyardı) bit yemez, inek yerdi!

Bir diğer yaygın yiyecek de çekirgelerdi. Bahar sonlarında Ohloniler çok sayıda çekirge toplamak için çayırlara gider ve bunu da bir şölen havasında yaparlardı. Erkekler, kadınlar ve çocuklar kahkahalarla şakalaşırken bir yandan da uzun otlara sopalarla vurur ve yoğun kümeler hâlindeki çekirgeleri bu iş için açtıkları çukurlara sürerlerdi. Köyün en genç üyeleri bile, kafalarının tepesinde otlar uçuşur hâlde, bu faaliyete katılırdı.

Gözdeler arasında yaban arıları da vardı. İnsanlar yer altında bir yaban arısı yuvası keşfettiğinde, bir ateş yakıp dumanını atmaca tüyü yelpazeleriyle içeri vererek yaban arılarını yuvanın içinde sersemletirlerdi. Sonra eşeleme sopasıyla yuvayı deşer ve çabucak larvaları toplarlardı. Bu larvalar ya bir pişirme sepetine konulup kaynar suda topluca haşlanır ya da ateşe konan minicik şişlerde kızartılırdı.

Böceklerin yanı sıra, Ohlonilerin semiz bir kertenkele veya yılanı denk gelip de onu yakalamaya çalışmadan geçip gitmesi pek nadirdi. Köstebekler tünellerinde tuzağa düşürülür, yer sincapları duman verilerek deliklerinden çıkarılır ve neotomalar da dal parçalarından toprağın altına yaptıkları yuvaları yakılarak yakalanırdı. Ohloniler aynı zamanda ağırlıklı tuzakla fare ve diğer kemirgenleri yakalar, *bola* ve sapanla kuş avlar, tuzak sepetiyle bıldırcın tutar ve rakun ile

yavaş hareket eden diğer hayvanları da mızrakla avlardı. (Ohloni mızrakları, okla yayın icadından önceki zamanların kargıları gibi atılmaz, saplanırdı.) Kumru ve diğer hayvanlar kapanla yakalanırdı; kapan, esnek ince dallara bağlanmış sicim halkalardan oluşur ve ince dallar yere eğilerek bir tetik yardımıyla yerine sabitlenirdi.

Tavşanlar (uzun ayaklı Amerikan tavşanları, pamuk kuyruklu tavşanlar ve çalı tavşanları) Ohlonilerin başlıca geçim kaynağıydı ve çok sayıda avlanırdı. Tek bir battaniye yapmak için 200 tavşanın kürkü gerekiyordu ve şüphesiz tavşan etini de son derece seviyorlardı. Tavşan avlamanın birden fazla yolu vardı. Erkekler ve oğlan çocukları onları fırlatılan tavşan sopalarıyla, kapan ve sapanlarla ve de ok ve yayla yakalardı. Toplu hâlde çalılar dövülerek ya da arazi ateşe verilerek bir sürü tavşanın bir ağa doğru sürülmesi şeklinde yapılan bu sürekle avına bazen köyün tamamı katılırdı. Toplu sürekle avları her zaman büyük bir ziyafet ve şenliğin bahanesi olurdu.

Büyük hayvanları yakalamak için de çeşitli yollar vardı. Bazen avcının kendisi bir geyik kılığına girerdi. Başına bir geyik kafası maskesi geçirir, bedenini boyar ve bu kılıkla sadece geyiğe değil, antilop ve elke de sezdirmeden yaklaşabilirdi. Bazen de geyik, elk ve antiloplar ağlara, uçurumlara veya avcılarının pusuya yattığı yerlere doğru sürülürdü.

El ve ayak bileklerine deri şeritler bağlayıp sırt üstü yere yatarak kollarıyla bacaklarını havada sallayan bir avcı, iflah olmaz meraklarıyla bilinen antilopların zaman zaman ilgisini çekerdi. Antiloplar gördükleri bu şeyi incelemek için yaklaşınca avcının yakınlarda bir yerde saklanmış refakatçileri ok ve yaylarla antilopları vururdu. Bu av tekniklerinin ne kadar başarılı olduğunun bir göstergesi olarak, ilk İspanyol kâşif-

lerden biri, Monterey Körfez Bölgesi Ohlonileri “bir talepte bulunmadan veya herhangi bir karşılık beklemeden sundukları, çoğunlukla iki veya üç geyik ya da antiloptan oluşan değerli bir av hayvanı hediyesi getirmeksizin” asla İspanyolları ziyarete gelmezlerdi, diye kaydetmiştir.

Ok yapımında kaydedilen gelişme, Ohloni avcılarının hüner ve becerikliliğine dair daha fazla fikir verir. Her biri, peşine düşülen hayvana göre uyarlanmış pek çok farklı tipte ok vardı. İçlerinde en çok göze çarpanı, Orta Kaliforniya’nın çoğu yerinde yaygın biçimde görülen iki parçalı oktu. Ana gövdesi kamıştan ve yelek kısmı kırılmış atmaca tüyünden yapılmıştı, ancak sivri ucun olması gereken yerde boş bir yuva vardı. Avcı bu yuvaya –Kaliforniya leylağı gibi sert bir ağaçtan yapılma– bir ön gövde yerleştirebilir ve bunun da üstüne obsidyen veya çakmaktaşıdan bir uç sabitlerdi. İki parçalı okun pek çok avantajı vardı. Eğer bu okla yaralanan hayvan ana gövdeyi yerinden çıkarırsa, ön gövde ile ok başı, içine saplanmış hâlde kalırdı. Ayrıca, eğer bir uç zarar görmüşse, daha sonraki kullanımlar için bütün bir oku gözden çıkarmaya gerek olmazdı. Dolayısıyla bir avcı ava bir sürü ufak ön gövde ve ucun yanı sıra, sadece üç veya dört ana gövdeden oluşan minimum alet edevatla çıkabilirdi. Her avcı oklarına biraz güzel görünsün, biraz kendisine şans getirsin, biraz da birkaç avcının aynı anda atış yaptığı durumlarda kendininkileri ayırt edebilsin diye kendine özgü desenler çizirdi.

Körfez Bölgesi Kızılderilileri etraflarındaki hayvanlar hakkında doğrudan edindikleri esaslı bir bilgiye sahipti. Bir avcı hayvanların nasıl düşünüp davrandığına dair çok şey bilirdi. Takip konusunda becerikli ve hayvan sesleri çıkarmada us-

taydı –örneğin uzattığı parmaklarını sıkıca emerek köşeye sıkışmış bir tavşan sesi çıkarıp yırtıcıların dikkatini çeker ve başka tavşanların da öfkeli adımlarla yeri döverek gelmesini sağlardı. Öyle keskin duyuları vardı ki bazen hayvanın kendisini görmeden kokusunu alırdı.

Her günün sonunda, erkekler terleme kulübesine geri döndüğünde yaptıkları konuşmalar ve anlattıkları hikâyeler genellikle avcılık ve hayvanlar üzerineydi. Hikâyeleri belki de, Holoansi'nin seneler sonra torunu tarafından anlatılan hikâyesine benzerdi. Holoansi, Ohlonilerin doğusunda yaşayan bir Yokut olsa da, hikâye kulağa gayet gerçeğe uygun, inandırıcı gelir ve yavru ayı avına çıkmış bir Kızılderili olmanın ne anlama gelebileceği hakkında net bir fikir verir.

Holoansi çok iyi bir avcıydı ve çoğunlukla silahlı hâlde dışarılarda kalırdı. Bir sabah iki yavrulu bir ayı gördü; eve gitti ve bunu arkadaşlarına söyledi. Ertesi sabah, her biri ok ve yay kuşanmış on iki erkek, ayının inine doğru yola çıktı.

“Kim koşacak?” diye sordular birbirlerine. Holoansi iyi bir koşucu olduğundan kendini önerdi, fakat koşucu olmayı isteyen başka biri daha vardı; biraz tartıştılar. Bu sırada diğerleri inin önünde yere çaktıkları kazıklardan bir yarım daire oluşturdular ve bunun arkasına mevzilenip atış pozisyonunu aldılar.

Holoansi ayıyı kendisine çekmek için inin ağzına gitti, fakat daha yayını geremeden ayı ona doğru koştu. Mecburen kazıklı daireye doğru koşarken ayı da hemen dibinde ona pençe atıyordu. Ayının dikkatini çekmek için ikinci bir koşucu kendini ortaya attı ve başka bir adam da ayıyı omzundan vurmayı becerdi. Ayı ikinci koşucuyu kovalamayı sürdürdü.

Holoansi yavruları kapmak için ine daldı, ama anne onu gördü ve peşinden gitti.

Kertenkele, Holoansi'nin rüya yardımcısı olduğundan hemen imdadına yetişti. Adama güç vererek inin yan duvarına tırmanmasını ve giriş kısmından dışarı ve yukarı doğru fırlayıp ayının pençesinden son anda kurtulmasını sağladı. Fakat Holoansi dışarıda da koşmak zorundaydı, ayı bir türlü peşini bırakmıyordu. Holoansi yüksek bir kaya öbeğine tırmanmayı denedi, ama o sırada ayı onu yakalayıp pençelerini ve dişlerini geçirdi. Diğer erkeklerin hepsi korkudan öylece donup kalmıştı ve birden ortaya çıkıp, inine dönmekte olan ayıya üç darbe indiren ikinci koşucuyu kurtarmak için de bir şey yapamadılar.

Daha sonra, ayının postu ve pençeleri köye getirildi. Ayı soyundan gelenler bunları zarar görüp saygısızlığa uğramasın diye saklamak üzere –eski geleneklerin gerektirdiği gibi– karşılığı mukabilinde aldı. Postu ve pençeleri daha sonra Ayı danslarında kullanacaklardı.

Adamlar Holoansi'yi köye götürdü. Gözlerini eski yerine koyup bütün derilerini yerine yerleştirdiler. Onu baştan aşağı kartal tüyüyle kapladılar ve ona belli bir miktar boru çiçeği verdiler. Durumu derhâl düzelmeye başladı, fakat kötü bir şaman bunu Holoansi'nin işini bitirmek için bir fırsat olarak gördü. Ona zehir verdi ve yaşlı adam ertesi gün öldü.

Avcının yolu risklerle, onurla ve macerayla doludur; –büyü ve “güç”ün konuştuğu bir dünyada– aynı zamanda korkuyla, hatta ölümle doludur.

Modern düşünce açısından, Ohlonilerin avlanma tarzında rahatsız edici ölçüde “sportmenliğe aykırı” bir şey vardır. Ayı yavrularını öldürmek, neotomaların yuvasını ateşe vermek, çok sayıda tavşanı ağla yakalayıp sopayla vurmak ve yuva oyuklarına sopa saplamak haklı olarak bizi dehşete

düşürür. Şayet yaban hayatın çokça azaldığı bir dönemde mevcut toplumumuzdan biri böylesi uygulamalarda bulunsaydı, bu –haklı olarak– canavarca bir şey olurdu. Fakat Ohloniler “koruma altına alma” uygulamalarına ihtiyaç duymamıştı; ilk kayıtların açıkça ortaya koyduğu gibi, onların avcılığı hayvan sayısında kayda değer bir azalmaya neden olmamıştı. Ayrıca Ohloniler öldürdükleri hayvanlara karşı acıma da duymazlardı. Bazı hayvanlara çok büyük saygı duydukları doğrudur, ama acıma duymazlardı. Belki de kendilerini hayvanlardan üstün hissetmiyorlardı; ne de olsa acıma hissi için gereken unsurlardan biri de üstünlük hissidir. Bir hayvan öldürülmüştür, çünkü bunun zamanı gelmiştir. Bir hayvan öldürülmüştür, çünkü kendini ölüme terk etmiştir. Ohlonilere göre, inanılmaz bereketli topraklarda yaşarken hayvanları avlayıp öldürmek meşru, masum bir faaliyet olduğu gibi, bu dönemlerin de bir daha asla tekrarı olmayacaktır. Bir Ohloni şarkısından kısacık bir bölüme baktığımızda müt-hiş bir neşe, hatta aslında hayvan yaşamının yüceltildiğini görürüz:

Seni görürüm rüyamda.
Seni zıplarken görürüm rüyamda.
Tavşan,
Uzunayak tavşan,
Bıldırcın.

Geyik Avcısı

Diğer bütün Kaliforniya Kızılderilileri gibi Ohloniler de “Taş Devri” insanlarıydı. Oklarının ucu çakmaktaşı veya obsidyenden, havan ve tokmakları taştan ve diğer aletleri de kemik, kabuk veya ahşaptandı. Bir ağacı kesmek için silisli kayadan yapılma bir bıçakla yontarlar, zaman zaman yongaları yakmak için mola verip ardından yeniden yontarlardı. Hiç metal kullanmadılar, hiç tarım (en azından bizim anladığımız türden) yapmadılar, giysi dokumadılar ve hatta çömlek bile yapmadılar. Tamamen avcılık ve toplayıcılıkla yaşadılar.

Fakat Ohloniler Taş Devri insanı oldukları hâlde, avcılık denen şey yalnızca bazı tasvirlerdeki gibi hayvanın sopayla ölümüne dövülmesinden ibaret bir konu değildi. Avcılık, özellikle de geyik avcılığı bir erkeğin yaşamındaki en önemli şeylerden biriydi. Avcı, geyiği takip edip acımadan –ama her zaman derin bir saygıyla– öldürür. Geyikler hayvanların hâlâ tanrı olduğu bir dünyada manen güçlü hayvanlardı ve geyik avcılığı her bir adımda haysiyet, sağduyu ve ritüellerle çevrili bir işti.

Geyik avcılığı için yapılan hazırlıkların merkezinde terleme kulübesi yer alırdı. Bunlardan her köyün ucunda, dere-nin alt tarafında toprağa kazılmış en az bir tane vardı. Daha büyük köylerde iki veya daha fazla sayıda bulunması mümkündü. Ohlonilerin terleme kulübesi yalnızca yedi sekiz erkeğin sığıldığı epey küçük bir kulübeydi. İçinde çömelerek durmayı gerektiren alçak bir tavanı vardı ve kapısı da o kadar alçaktı ki erkekler dört ayak üstünde içeri girerdi...

Öğlenin ilk saatleridir ve terleme kulübesinin karanlık

olan içini, girişin yakınında yanan minik bir ateşin dumanı bürümüştür. Oradaki tek kişi, seneler önce başına gelen bir av kazası sonucu kalçası sakatlanmış yaşlı bir erkektir. Artık terleme kulübesinin bakıcılığını yapmaktadır. Her gün gür bir ateş yakılabilmesi için yeterince odun toplanmasını güvenceye alır, mekânın düzenli tutulmasına yardım eder ve arada sırada da kapı aralığından içeri girmeye çalışan veya tavandaki duman tahliye deliğinden içeriyi gözetlemek için tepeye tırmanmaya çalışan çocukları kovalar. Zamanının çoğunu pinekleyerek geçirir. Ancak şu anda terleme kulübesinin duvarına yaslı ipek otu sapı yığınının ortasında oturmaktadır. Sapların ortasındaki yumuşak kısma gelene kadar tırnaklarını sapların aşağısına doğru kaydırarak liflerine ayırır. Sonra urgan ipliği yapmak için bacaklarının üzerine koyduğu lifleri bir yandan sol eliyle beslerken, sağ eliyle de çaprazlama gidip gelerek birbirine ekleyip yuvarlar. Daha sonra bu urganı balık ağı yapsınlar diye diğer erkeklere verecek ve onlar da elbette tuttukları balıkları kendisiyle paylaşacaktır.

Terleme kulübesinin bir duvarının dibine yatırılmış hâlde, her biri geyik derisi veya puma derisinden kendi kılıfına sarılmış birkaç yay dizilidir. Geyik avı yayı yaklaşık bir metre uzunluğunda, düz, uçlara doğru gittikçe incelen ve ortasında yuvarlatılmış bir tutma yeri bulunan bir yaydır. Yay kirisinin “tıngırtısını” zayıflatmak için her iki uçtan 15 santim kadar kalın su samuru veya gelincik kürkü parçalarına sarılıdır. Yayın arka tarafına, ağaca sıkıca yapışık kabuk misali ahşap gövdenin uçlarını kavrayan, geyiğin geniş şeritler hâlindeki aşıl tendonları bağlanmıştır. Bu tendonların gövde kanatlarını geriye doğru çekişi, yaya neredeyse sihirli bir esneklik kazandırır. Yayın kavisli kısmının içi zikzaklı bir tasarımla boyalıdır ve tutma yeri ince tüylerle süslüdür.

Bir ağaç parçasını düzgün bir yay biçimine sokmak becerikli bir erkeğin on veya daha fazla gününü alır ve bu Körfez Bölgesi köyünün en iyi yay ahşapları uzak dağlardan takas yoluyla gelir. Ama yapım işi bittiğinde Ohloni yayı zarif, sağlam bir nesnedir artık. Bu nesne bir erkeğin en değerli ve en zarurî malıdır ve her avcı yayına buna göre muamele eder. Onu kullanmadığı zamanlarda asla gergin biçimde bırakmaz çünkü sabit bir gerilim yayı fazlasıyla yorgun düşürür. Onu asla terleme kulübesinin duvarına dayayıp dikmez, münasip biçimde kendince dinlensin diye dikkatlice yere yatırır. Kendini hakarete uğramış hissetmesin diye onu asla gelişigüzel eline almaz; hatta darılıp şansını yitirmesin diye başka bir erkeğin yayına söz söylemez veya gözlerini dikip bakmaz. Temizliğiyle titiz biçimde ilgilenir; onunla sakın, asil bir tonla konuşur ve ona sağlıklı bir parlaklık verip ruhunu mutlu tutmak için ahşap kısmını geyik iliğiyle ovar.

Terleme kulübesindeki diğer nesneler arasında yarı yarıya boncuğa dönüştürülmüş kabuk yığını, kartal tüylü püsküllerin bağlandığı körelmiş birkaç dua sopası ve –merteklerin içine sokuşturulmuş– bir flüt ile birkaç tane iki uçlu şaklatma sopası bulunur. Terleme kulübesinin arka duvarındaki merteklerden, tilki ve vaşakların tek parça hâlinde bozulmamış derilerinden yapılma birkaç sadak sarkar: Bunların içinde geyik derisinden kayışlarla birbirine bağlanmış demetler hâlinde geyik avı okları bulunur. Ayrıca sağda solda, açılmış oluğuna ok sokulmuş kare şeklinde birkaç sabuntaşı vardır. Bunlar “ok düzelticiler”dir. Bir ok eğrildiği zaman, taş ateş üstünde ısıtılır ve eğri ok hızlı bir döndürme hareketiyle oyuk boyunca hareket ettirilerek düzeltilir.

Akşamüstü köyün erkekleri terleme kulübesine döner. Yaşlı adam ipek otu sapı yığını alıp dışarı çıkıyor. Diğer

erkekler ateşe odun yığmaya başlıyorlar. Odunlar ilk başta için için yanarken kesif bir duman terleme kulübesini dolduruyor. Erkekler ateşi yelledikçe öksürüyor ve gözlerini kısarak bakabiliyorlar. Zemine yakın temiz havayı solumak için diz çöküyorlar. Birden ateş canlanıyor ve duman tavandaki tahliye deliğinden çıkmaya başlıyor. Sıcaklık içeriye iyiden iyiye kaplıyor. Erkekler terleme kulübesinin arka duvarı dibinde toplaşıyorlar, aralarında çokça şakalaşma var ve hâllerinden gayet memnunar. Bugün ateş gayet harlı, güzel yanıyor; yaşlı erkekler eklemlerinde rahatlatıcı bir gevşeme hissediyor. İçlerinde on dört yaşında bir genç var ve ona takılmaya başlıyorlar.

“Bugün de kendini dışarı atacak mısın?” diye soruyorlar.

“Bari duvardan değil de kapıdan kaçman gerektiğini unutma,” diye tavsiyede bulunuyor biri, diğerleriye kahkahalarla uzun uzun gülüyor.

Genç adam cevap vermiyor. Sıcaklık yoğunlaştıkça terinin gözeneklerinden sızıp bedeninden derecikler hâlinde aktığını hissediyor. Diğerlerinin yaptığını örnek alarak üstündeki teri sıyırmak için bir geyiğin kavisli kaburga kemiğini bedenine sürüyor. Terleme kulübesine yalnızca bir ay önce kabul edilmiştir, ancak –takılmalara rağmen– daha şimdiden burada evindeymiş gibi hoşuna giden bir rahatlık hissetmektedir. Aslında, arka duvarın dibinde çömeldikçe daha önce burada bir milyon kez bulunmuş gibi tuhaf bir hisse kapılmaktadır. Sanki içinde toplanan erkeklerle bu kapalı terleme kulübesi gerçek, ebedî dünyaymış da köydeki, çayırıldaki ve ormanlardaki dünya renkli ama geçici bir rüyaymış gibidir.

Ateş gittikçe harlanır. Adamlar konuşmayı bırakır. Delikanlı derisini aşırıp ciğerlerini kavuran sığağı hisseder. Azıcık

serin bir hava yakalayabilmek için yüzünü yere dayar. Sıcaklık kaynar su gibi haşlamaktadır. Ter gözlerinin içini yakar. Diğer erkekler inlemektedir, fakat çıkardıkları sesler, tıpkı çok uzaktaki bir sahile vuran dalgalar gibi hayli farklı bir hâl alır. Bilincini kaybetmekten korkar. Kendisiyle dalga geçilmesini istemiyordur, hayır, hem de hiç istemiyordur. Fakat bulunduğu yerde kalmaktaki kesin kararına rağmen, kör bir umutsuzluğa yenik düşer ve diğer erkeklerin arasından sendeleyerek ilerler, ateşin kenarından geçip kapı aralığından kendini dışarı atar. Ama o da nesi! Diğer erkekler de hemen onun arkasından gelmektedir, hepsi birden kapıyı tümüyle itip serin, aydınlık havaya çıkar; kısa bir koşuyla kendilerini akarsuyun zindeleştiren sularına atarlar. Onlar su sıçratadursun, başka birkaç erkek oynamakta oldukları hockey raketleriyle tahta topu bir kenara koyup terleme kulübesine girmeye hazırlanır.

Hemen hemen her Ohloni erkeği günde hiç değilse bir sefer terleme kulübesini ziyaret eder. Ne de olsa bir erkek bedensel temizliği konusunda titiz olmalıdır; özellikle de dans etmek, şans oyunu oynamak veya önemli herhangi bir maceraya girmek üzereyken ve de en önemlisi bir geyik avına hazırlanırken. Terleme kulübesi yalnızca kapsamlı bir fiziksel arınma sağlamakla kalmaz, aynı zamanda erkeklerin ruhanî dünyasının tam da merkezi olan bu yerde daha derin bir arınma da sağlar.

Gündelik ter banyolarının yanı sıra, geyik avına hazırlanan bir erkeğin geçtiği başka arınma aşamaları da vardır. Karısından uzak durur; hatta ona ne dokunur ne de yüzüne bakar. Et, balık, tuz ve tüm yağlı yiyeceklerden kesin surette uzak durur; izin verilen yiyecekleri bile idareli yer. Kendini

öfkeye kaptırmaz; yayı, okları ve genel davranışlarıyla ilgili sayısız yasağa uyar. Gece gündüz demeden, zamanının çoğunu terleme kulübesi ve çevresinde geçirir.

Kendini tutma ve reddetme iradesi koyan erkek yiyeceğe, kadınlara, köydeki yaşantıya ve alelâde duygulara yüz çevirir. Disiplin ve yoksunluk onu manen güçlendirirken aynı zamanda onu daha engin olan ruhanî dünyaya açar. Söylenmesi gereken şarkılar, anlatılması gereken hikâyeler ve yapılması gereken danslar vardır. Tütün içer ve –kendini hazır hissettiği– bir gece kireç hâline getirmek üzere havanda bir miktar deniztarağı kabuğu döver, kireci tütünle karıştırır ve bundan büyük miktarda yutar. Karışım kusturucu ilaç işlevi görür ve erkek köyün kenarına gidip üst üste kusar. Terleme- li ve yarı oruçlu günlere bir de kusmak eklenince kendisini uzuvları hafiflemiş, boş, neredeyse saydam hisseder ve o gece zihni ruhanî dünyaya açılmış hâlde uyumaya gider. Ona bir müttefikin gelmesini umar ve belki de bundan biraz korkar: Bir rüyada ona görünecek, tavsiyelerde bulunacak, bir tılsım arayışında ona yol gösterecek veya hatta belki de ona bir güç şarkısı öğretecek bir av müttefiki –belki de Dağ Aslanı.

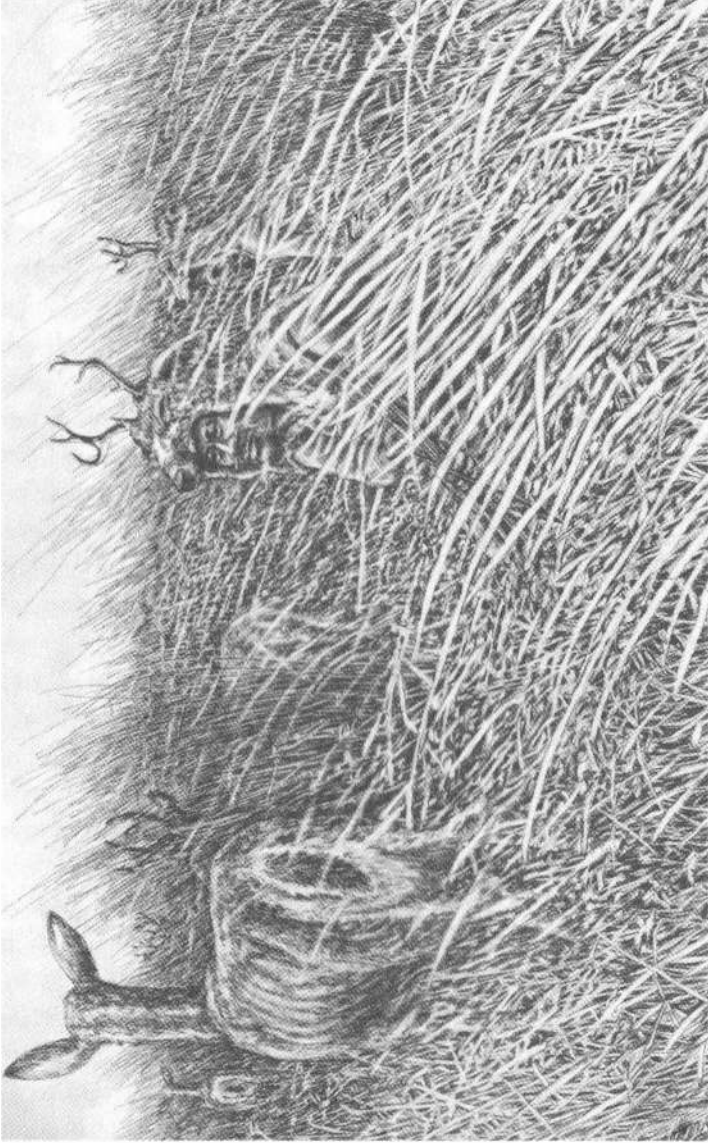
Avcı o gece beklediği rüyaları görür. Ertesi sabah şafaktan önce uyanır, köyün kenarına yürür ve müttefikine teşekkür eder. Eğer müttefiki ona –mesela derede yıkanmak veya belli bir ottan toplamak gibi– özel talimatlar vermişse şimdi bu görevini yerine getirir. Ardından, son hazırlıklarına başlar. Bir kez daha terler ve melek otu ile şekerli kokan diğer otları kendisi, yayı ve okları üzerine sürer. Küçük bir havanda kırmızımsı bir kil topunu dövüp toz hâline getirir, tozu iç yağıyla karıştırır ve başka bir erkeğin de yardımıyla bütün bedenini uygun desenlerle boyar. Vakit kaybetmeden geyik

kafası maskesini başına geçirir ve –kendilerini aynı şekilde hazırlamış diğer geyik avcılarıyla beraber– o geyiği aramak üzere köyden ayrılır.

Av sürecinin kendisi muhteşem bir sahnedir. Çoğunlukla bir veya iki refakatçisi bulunan, bedeni boyalı, ok ve yayı iyice bakımdan geçmiş, cılız, aç, tetikte, rüya âlemiyle bağlantı içindeki avcının zihni, usûle uygun tüm ritüelleri yerine getirdiğini teyit ederken otlayan bir geyik sürüsü yaklaşır. Avcı, başına bir geyik kafası maskesi geçirmiştir ve belki de boynundan sarkan bir tılsımı vardır. Otlaklara yavaşça, neredeyse çekingen tavırlarla yaklaşır; pek çok bakımdan, muhtemel bir fatihten ziyade bir talip gibi.

Bir sürü görür görmez çömelir ve bir geyik gibi hareket etmeye başlar. (“Öyle mükemmel bir pandomim gösterisi sergiledi ki,” diye yazmıştır bu türden bir av sahnesine şahitlik eden bir Fransız gemi kaptanı, “eğer engel olunmasaydı bizim bütün avcılarımız ona otuz adım öteden ateş edecekti.”) Avcının yaptığı taklit öylesine ikna edicidir ki, bazen kendisini gerçek geyikle karıştıran dağ aslanları ve boz ayılara karşı gözünü açık tutmalıdır.

Avcının sürüye yaklaşmak için kullanabileceği üç stratejisi vardır. İlkin, mesafesini koruyup bir veya daha fazla sayıda geyiği kendisine doğru çekmeyi dener. Eğer tuhaf davranışlarda bulunursa, bunlardan meraklı birini yolundan çevirebilir. Yavrulama mevsimi boyunca, katlanmış bir yaprağın arasından üfleyerek genelde huzursuz bir dişi geyiğin dikkatini çeken bir meleme sesi yapar. Azgınlık mevsiminde ise çatallı boynuzlarını bir çalıya sürter, boynuzlar çarpışıyor-muş hissi uyandırmak için iki sopayı birbirine çarpar ve kafasını defalarca yanlamasına döndürür –bunlar, bir erkek

Geyik avcıları av esnasında.

(Michael Harney)

geyiği kudurtup kendisine meydan okumak üzere sürüden ayırmak için düşünülmüş hilelerdir.

Genelde birçok erkeğin bir arada ava çıktığı zamanlarda kullanılan ikinci bir strateji, çayırın her tarafına dağılıp geyik sürüsünü korkutmaktır. Yönünü şaşırıp paniğe kapılan geyik daireler çizerek koşar. Avcılar daireleri hesap eder ve kayaların, çalılıarın arkasına saklanarak geyiği pusuya düşürür.

Üçüncü stratejideyse, avcının tam da peşinde olduğu sürünün gerçek bir parçası hâline gelmek için sürüye yaklaşması gerekir. Avcı çöker ve kendini yavaş yavaş sol eliyle yerde sürükler. Sağ elinde bir yay ile birkaç ok taşımaktadır. Bir yandan da geyiğin hareketlerini taklit etmek için kafasını indirip kaldırır. Sürünün bir an gözüne ilişir. Geyikler kulaklarını diker ve daha iyi bir görüntü yakalamak için boyunlarını iyice yukarı doğru gerer. Birden başlarını silkip gözlerini fal taşı gibi açarak dehşet içinde uzaklara zıplarlar. Avcı da kafasını silkip onların peşinden zıplar. Geyikler durunca avcı da durur. Geyikler koşunca avcı da koşar. Avcı âdeta sürüyle dans ediyor gibidir. Geyikler yavaş yavaş yatışır ve –şayet avcı kendini uygun biçimde hazırlamışsa– sürü onu kabul eder. Burunlarını serin, yeşil otların arasına gömerler ve avcı da aralarında kolayca hareket eder. Oklarını açığa çıkarma vakti geldiğinde avcı genellikle o kadar yakındadır ki –yapılan bir tasvire göre– geyikleri yayıyla dürtüp daha elverişli bir pozisyona getirebilir. Atışını yapar ve ok sessizce isabet eder. Bir geyik düşer. Diğerleri kafası karışmış hâlde etrafına bakınır. Başka bir ok koyverilir, ikinci bir geyik düşer ve bu sefer sürü çılgıncasına tepelere doğru fırlar.

Geyik sürüsüne yaklaşırken avcının aklından neler geçmektedir? Ohlonilerin tam güneyindeki Salınanları incele-

yen antropolog J. Alden Mason ilginç bir iddiada bulunur. Çalışmasında der ki, “Avcı av hayvanına yaklaşıırken sürekli usanmadan tütün çiğnerdi, çünkü bu, av hayvanının esrik ve daha az ürkek olmasına katkı sağlardı.”

Sert yerli tütünden çiğnemek hiç şüphesiz avcının zihnini etkiliyordu; ama kendi zihnini başkalaştıran avcı neden bu vesileyle geyiği “esrik ve daha az ürkek” kıldığını düşünsündü? Bunu anlamak –avcının, kendi zihniyle doğası ve zekâsı kendininkinden çok farklı olmayan bir av hayvanının zihninin bağlantılı olduğunu hissettiği derinlikli usûlleri anlamak– Kaliforniya Kızılderilileri tarafından yapıldığı şekliyle geyik avcılığında sahnelenen oyunların ve ruhanî karmaşıklığın bir kısmını bir an için görebilmek anlamına gelir.

Ohlonilerdeki geyik avcılığının karakteristik özelliği olan ediplilik ve kendini zapt etme hâli, geyiğin öldürülmesiyle sona ermez. Etin doğranma ve dağıtılması da usûlüne göre yapılmalıdır.

Geyiğe dua ve şükranlarını sunmanın ardından, avcı onların ölü bedenlerini köye getirir; ailesi burada kendisine iyi şans getirmesi için geyik ilahileri okumuştur. Burada geyiklerin derisi yüzülür ve bunlar avcının karısına verilir. Çıkarılan mideleri, bazı sakatatlar ve böbreklerin etrafındaki iyi kalite et parçalarıyla doldurularak avcıya eşlik eden erkeklerle sunulur. Karaciğerler, avcıyı çocukluğundan beri palamut lapası ve tohum çörekleriyle beslemiş yaşlı bir kadın için kenara konulur. Fileto, bacaklar ve diğer parçaları akraba ve komşular arasında dağıtılır. Beyinler, daha sonradan postları tabaklamada kullanılmak üzere kurusunlar diye bir kaya üstüne yerleştirilir. Boynuzlar ve türlü kemikler çuvaldız, kısı, saz testeresi ve başka aletlerin yapımı için saklanır.

Avcı tabii ki mutlu ve gururludur. Diğer insanlar kendilerine düşen geyik parçalarını kavururken tüm köyde baştan aşağı ateşler yakılır. Kuruması için asılan uzun, ince et şeritleri çalılardan sarkar. Köy halkı avcıya sevgiyle gülümser. O *koxoenis*’tir –yani et getiren. Köyün erkekleri ona yakaladıkları balıkların bir kısmını verir ve kadınlar ona buğulanmış köklerle kocaman palamut ekmeği parçaları sunar. Artık karısının yüzüne doğrudan bakar ve birbirlerine gülümserler. Bu gece yuvasına geri dönecek ve tavşan kürkünden battaniyelerin arasından kayıp karısının yanına ilişecektir.

Avcı kendini hayli başarılı hisseder. Ancak ne gariptir ki, öldürdüğü geyikten pek az yer –çoğu kez de hiç yemez. Yoksa köyün insanlarına görgüsüz görünebilir ve bu da ruhlar âlemi bakımından tehlikeli olabilir. Dolayısıyla geyik avı –bir hayvanın kaba, “ilkel” şekilde öldürülüp yenmesi değil, kendini zapt etme ve iç disiplin içerisinde ruhen uyanık, toplumsal bilinçliliğe sahip bir faaliyet olarak– başladığı gibi sona erer.

Âdeta Bir Amfibi

On dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan etnolog Stephen Powers, Kaliforniya Kızılderililerini “âdeta amfibi” diye tarif etmişti. “Sürekli suya dalıp dururlar,” diye kaydetmişti. Ve bu hiç garip değil! Eskiden Kaliforniya’da nasıl da çok su vardı: Geniş tuzlu su bataklıklarıyla, yıl boyunca akan nehirlerle, yamaçlardan dışarı fokurdayan pınarlarla, doğal göllerle, göletler ve sayısız derelerle çevrelenmiş bir San Francisco Körfezi ile yüzlerce ve yüzlerce hektarlık tatlı su bataklıkları. Su her yerdeydi ve her yerden hayat fışkırıyordu.

Bu kadar bol su olunca Ohloniler muazzam miktarlarda balık ve su kuşu yakalardı. İlk kâşifler çoğu kez hediye olarak somon balığı, mersin balığı ve midye sunan Kızılderililer tarafından karşılanırdı. Ohloniler uzatma ağ, kepçe, zıpkın, bent, tuzak sepetleri, kanca ve balık zehiri kullanarak durmadan balık tutardı.

Kış boyu, havanın müsaade ettiği günlerde kadınlar, çocuklar ve hatta bazen erkekler sahil boyunca yayılıp kabuklu deniz hayvanları toplardı. Pek çoğunda yük filesi veya kabaca dokunmuş hasır sepet olurdu. (Kadınlar ince, sık dokunmuş yük sepetlerinin kabuklu deniz hayvanları için kullanılmasına asla izin vermezdi.) İnsanlar yanlarında aynı zamanda, bir ucu keskinleştirilerek ateşte dayanıklılaştırılmış sert ağaç parçalarından eşeleme sopaları da getirirdi. Her günün sonunda toplayıcılar muazzam miktarlarda kabuklu deniz hayvanıyla köyüne dönerdi; ve senenin sonunda hiç abartısız tonlarca midye, deniztarağı, istiridye, zeytinsalyangozu, yengeç, kaya midyesi, abalon ve daha başka kabuklular toplamış olurlardı. Asırlar geçtikçe, bir köşeye atılan kabuklar köy yerlerinde höyükler oluşturarak birikti. Bu höyük-

lerden bazılarının yüksekliği neredeyse on metreyi, genişliği de dört yüz metreyi bulabilirdi; bu, binlerce yıl kabuklu deniz hayvanlarıyla şölenler yapıldığının çarpıcı bir kanıtıdır.

Kabuklu deniz hayvanları her daim el altında bulunan bir temel gıda maddesiydi. Fakat bu, Körfez Bölgesi sulak ortamının, eski sakinlerine sağladığı pek çok temel gıda maddesinden yalnızca biriydi. San Francisco ve Monterey Körfezlerinin sahil ve kıyıları boyunca yaşayan insanlar aynı zamanda muazzam sürüler hâlinde geçen gümüş balıklarının da tadını çıkarırdı. Rahip Junípero Serra, Carmel Nehri ağzında tamı tamına yirmi gün hiç aralıksız süren bir gümüş balığı akınından bahsetmişti. Gümüş balıkları arasında fok ve yunuslar yüzer ve Kızılderililer de suya daldırdıkları kepçelerle gümüş balığı toplamak için çok uzaklardan gelirdi. Bu akınlar sırasında, –hepsi de muazzam pelikan, karabatak, martı ve diğer deniz kuşu sürülerinin huzurunda gerçekleşen– ağla yakalamalar, kepçeyle toplamalar, tütsülemeler ve çekilen ziyafetler hakikaten muhteşem bir manzara olmalı.

Sahil şeridinde yaşayan Ohloniler için sahile vurmuş balinalar başka bir önemli yiyecek kaynağı oluştururdu –bu kaynak o kadar önemliydi ki bazı sahil köylerinde, balinaları sahile çekebilecek dans ve şarkılarda ustalaşmış şamanlar bulunurdu. Sahile vurmuş bir balinanın bulunması, Ohloniler için günlerce süren ziyafet demekti. Yağını bir tür tereyağı gibi kullanmak üzere sepetlerde saklarken etini de kurutmak üzere dilimleyip boz ayıların erişemeyeceği ağaç dallarına asarlardı. Ağaçların yakınında uzun sopalı oğlanlar durur, acı çığlıklar koparan martı sürülerini kovardı.

Sakin günlerde Ohloniler küçük sandallarla bataklık koylarında, haliçlerinde ve derin sularında dolaşma gayreti içine girerdi. Sandalları yaklaşık üç metre uzunluğunda, orta kıs-

mı yaklaşık bir metre genişliğinde ve tamamen sazdan yapılmaydı. (bkz. s. 94) Bir sandal yapmak için erkeklerden biri büyük miktarlarda saz toplar ve bunları uçlara doğru incelen üç demet hâlinde bağlardı. Daha sonra demetleri birleştirir ve böylece en şişkin demet, üstü açık sandalın zeminini ve diğer ikisi de yan taraflarını oluştururdu. Yapımı sona erdiğinde, her biri Eskimo tarzı çift kanatlı kürek tutan dört kişiye kadar taşıyabilirdi. Sazın son derece hafif olması sandala iyi bir yüzerlik verir ve sandal suyun üstünde âdeta tüy misali narince süzülürdü. Avrupalılardan biri erkeklerin “büyük bir rahatlık ve hafif dokunuşlarla” kürek çektiğini kaydederken, bir diğeri de Kızılderililerin saz sandallarının, İspanyolların şalupalarını geçebileceği bilgisini vermişti.

Elverişli konuma sahip Ohloni köyleri sayısız deniz kuşunun topluca yuva yaptığı açık deniz adalarına saz sandallarla ulaşırdı. (bkz. s. 234) Baharın başlarında erkekler bu adalara doğru kürek çeker ve sandallarını yumurta ile doldururdu. Balık tadının gayet yoğun olduğu karabatak yumurtaları özellikle tercih edilirdi. Mevsimin ilerleyen zamanlarında bu kuş yuvalarına, bu defa yavru kuşlar için, bir kez daha sefer düzenlerlerdi. Junípero Serra, Carmel’de birkaç farklı köyün karabatak yavrularıyla ziyafet çekmek üzere değişik noktalardan gelerek buluştuğu bir sahneyi tarif etmiştir: “Ve böylelikle Pazar gününü Carmel sahilinde, sayısız gruba ayrılarak kamp yaparak geçirdiler; her grubun kendi ateşi vardı ve hepsi de yakaladığını kızartıp yiyordu.” Diğer zamanlarda erkekler açık deniz adalarına kürek çekip –zengin et, balık yağı ve deri kaynağı olan– yavru fok ve denizaslanlarını sopalayarak toplardı.

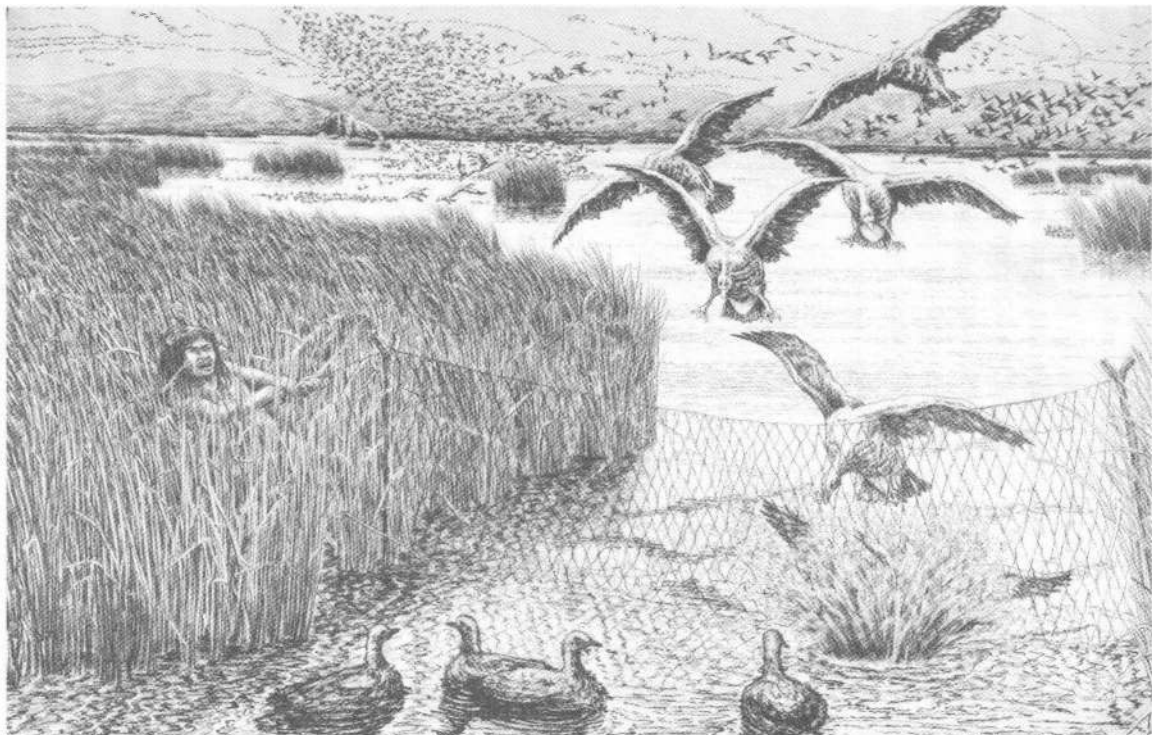
Ohloni topraklarının en kuzeyindeki Carquinez Strait’te, Karkinler adlı bir Ohloni kabileciği muazzam miktarlarda tuttuğu somonları köye doğrudan saz sandallarıyla getirirdi.

Rahip Pedro Font bereketli balık mahsûllerini şöyle tarif etmiştir:

Bugün bu balıklardan yüklenmiş yirmi iki kâfirle karşılaştık ve her biri kişi başı dört balık taşıdığından nerdeyse bitap hâl-deydi. Geçtiğimiz köyde bu balıklardan o kadar fazla vardı ki, köyün sakinlerinin tüm bunları yemesinin imkânı yok gibi. Ama buna rağmen köy halkının bir bölümü küçük saz sandallarında hâlâ balık tutmakla meşgûldü.

Somonları yakalamak için Karkinler nehrin iki yanına birer sırik saplar, aralarına bir ağ gerer ve sandallarını sırikla-rın karşısında demirlerdi. Ağ içinde bir balığın çırpınıp dur-duğunu hissettiklerinde, sıriklardan birini kaldırır, böylelikle “keseyi” bükerek kapatır ve ağı yüzeyin yakınına taşıdıktan sonra balığı vurarak çıkarırlardı.

Somon balığı, genellikle tek temel besin kaynağı olduğu daha kuzey bölgelerde nasıl bir öneme sahipse, –Körfez Böl-gesi’ndeki diğer Kızılderililerin çoğundan farklı olarak– Kar-kinler için de muhtemelen aynı öneme sahipti (Yurok dilin-de somon için kullanılan *nepu* kelimesinin tam karşılığı “yenen şey” dir.) Bununla birlikte Körfez Bölgesi’nin diğer birkaç nehri ve akarsuyunda daha gösterişsiz ama yine de önemli gümüş somon balığı ve gökkuşağı alabalığı akınları olurdu. Gece boyunca erkekler balıkları kenarlara doğru çekmek için nehir kıyıları boyunca açık alanda ateşler yakar-dı. Nehrin üstünden uzun, pürüzsüz tılsım taşları asarlardı –balığı yakına çekmek için bir büyüydü bu. Elllerinde zipkın-larla hareketsiz durup kendilerini ateşle ısıtırken eski zaman-ların somon şarkılarını –tam olarak Kır Kurdu’nun Ohlonilere nasıl somon avlanacağını ilk kez öğrettiği yaratılış zamanı olan Kutsal Zaman esnasında söylediği şarkıları– söylerlerdi.

İki direk arasına ağ gererek yapılan ördek ve kaz avı.

(Michael Harney)

Ohloniler diğ er akarsular boyunca su bentleri (akarsu yatağının içine çakılarak araları s   t dalı ve sazla  r  lm  ş kazıklar) yardımıyla somon tutardı. Kazıklar balığı ya bir zıpkıncıya ya da bir sepet tuzağının içine yönlendirecek şekilde  akılırdı.

Uçsuz bucaksız tuzlu ve tatlı su bataklıklarına eri ebilen Ohloni kabilecikleri için başka bir yiyecek kaynağı daha vardı: Su ku ları. Baharın ba larında erkekler kürek çektikleri sandallarıyla kofa sazları ve hasır otlarının arasından geçer, –bir sürü vakvak ve korna benzeri ses arasında– bol miktarda ördek ve kaz yumurtası toplardı. Mevsimin ilerleyen vakitlerinde sandallarını ördek ve kaz yavrularıyla doldurmak üzere bir kez daha geri gelirlerdi.

Tamamen b y m    ördek ve kazlar ağı ve doldurulmuş ayartıcı ku larla yakalanırdı. Bunlar eski kayıtlara göre sonbahar ve ilkbahar g  leri sırasında kalabalık sayılarıyla gökyüzünü karartarak muazzam sürüler hâlinde ufkun bir ucundan öteki ucuna uzanırdı. Avcı sakın bir su kütlesinin her iki yanına birer adet olmak kaydıyla iki direk dikerdi. Direklerden birine bir ağı ba lar ve bunu öteki direkteki bir  atal arasından gevşek biçimde geçirip orta kısmı suyun içinde kalacak biçimde sarkık bırakırdı. Daha sonra kendini sazların arasına saklarken, ağıın yakınlarında yüzmesi için su üstüne de birkaç ayartıcı ku  –sazla doldurulmuş kaz veya ördek– koyardı. Bir kaz veya ördek sürüsü bu tuzaklara doğıru     meye başlayınca, avcı elinde tuttuğı ipi sertçe çekerdi. Bu hareketle birlikte ağı birden havaya kalkıp iki direk arasında sıkıca gerilirken sürüyü de u u un ortasında yakalardı. Yakalanan kaz ve ördekler tıpkı balıklar gibi daha sonradan yenmek üzere t ts lenip kurutularak saklanabilirdi.

Büyük bataklık ve ana nehirlerden uzak, tepeler arasında

yaşayan az sayıdaki Ohloni kabilesi de balıksız kalmazdı. Küçük dere ve göletlerde bile şaşırtıcı ölçüde büyük alabalık bulunurdu. Bazen insanları sevindirmek için, yaz zamanı dereler kurumaya başlayınca alabalıklar küçük, dar havuzlarda tuzağa düşürülürdü. Fakat dereler dolu olduğunda bile, iç kısımlarda yaşayan insanlar derenin bir kısmına set çekip içine bir miktar ufalanmış çöven soğanı ya da püre hâline getirilmiş atkestanesi karıştırarak yine de balık tutabiliyordu. Balık bu bitkiden dolayı sersemleyip şuursuz biçimde suyun yüzeyine çıksa da hâlâ tamamen yenebilir durumda olurdu.

Bunca zengin kaynağa sahip Ohloniler tek bir temel gıda maddesine bağlı değildi. Somonlar akın etmediğinde, insanlar ördek ve kaz avlamak için bataklıklara taşınırdı. Kuraklık nedeniyle su kuşu nüfusunda bir azalma olsa, sahile vurmuş bir balina veya bir gümüş balığı akınının dertlerine derman olabileceği kıyıya doğru yönelebilirlerdi. Eğer tüm bunların hiçbir olmazsa, her zaman besin değeri yüksek ve toplanmak için onları bekleyen kabuklu deniz hayvanları (midyeler, deniztarakları ve istiridyeler) vardı.

Muazzam bir bolluğun olduğu topraklarda yaşayan Ohloniler –daha düşmanca bir çevrede yaşamış olanların aksine– hayatı kıran kırana bir rekabet ortamı veya her günü amansız bir hayatta kalma mücadelesi olarak hissetmezdi. Hem de hiç! Orta Kaliforniya'nın hiçbir yerinde açlık çekildiğine dair hiçbir kayıt yoktur. Bu bölgenin efsanelerinde bile açlığa atıfta bulunulmaz. Ohlonilerin dört bir yanı âdeta bitmek bilmeyen kaynaklarla çevriliydi; ve asırlar boyu, onları her daim besleyecek bereketli bir diyarda yaşadıkları bilgisiyle günlük yaşamlarına güvenle bağlarlardı.

Meşe Palamudu Hasadı

Erkekler ava gider ve balığa çıkardı; terleme kulübesinde terleyerek, bol miktarda somon, geyik, antilop, elk, tavşan, bıldırcın ile diğer av hayvanlarından avlamayı garantilemek üzere güç ve büyü biriktirmeye çabalarlardı. Bu yiyecekler önemliydi; yemeklerine et ve balık katmak köylüleri memnun ederdi. Fakat her yemeğin ana maddesi genelde meşe palamudu lapasıydı. Pek çok Ohloni topluluğu için palamut, yaşamın temel direği, insanların yaşam boyu hemen hemen her gün yediği bir yiyecekti. (bkz. s. 230)

Yaprak dökmeyen meşeler Körfez Bölgesi'ne baştan sona yayılır, yükseklerle tırmanan Kaliforniya ak meşeleri iç kısımlardaki vadileri doldurur, tepeler küçük kara meşeliklerle benetlenir ve yaygın bulunan tanbark meşesi de Santa Cruz Dağları'nı kaplardı. Her kabilecik kendisini çevreleyen meşeliklerin nerede bulunduğunu bilirdi ve Ohlonilerin zihin dünyasında meşe ağaçlarının gelişim aşamalarının merkezî bir yeri vardı. Yaprak döken meşelerin baharda tomurcuklarının kabarıp yapraklarının patlamasıyla insanlar havalara uçardı. Daha sonra ince, uzun tırtılı andıran uçuk sarı meşe çiçeklerinin dökülmeye başlamasını kutlardı. Yaz ilerlerken gitgide olgunlaşan, parlak, yeşil tanelerin görülmesi içlerini neşe ve güven duygusuyla doldururdu. Yıl boyunca meşelerin bu muhteşem ritmine insanlar fevkalâde bir farkındalık ve ilgiyle karşılık verirdi.

Yaz bitiminde, avcılar ile şifa vermek için gereken malzemeleri toplayanlar yağmalarından dönerken çeşitli koruların durumuna dair haberler de getirirdi. Eğer kara meşe dallarının palamutlardan ağırlaştığını bildirirlerse insanlar büyük

mutluluğa kapılırdı. Eğer meşe güvelerinin bilhassa yaprak dökmeyen meşeler arasında yoğunlaştığını görürlerse, herkes derin bir endişeye kapılırdı.

Yıl boyunca insanlar çoğunlukla meşe ağaçlarının biyolojik ritmine bağlı çeşitli ziyafetler, festivaller ve dinî danslar düzenlerdi. Zamanı bizzat meşe ağaçları tayin ederdi. Palamut hasadı yeni yılın başlangıcının işaretiydi. Kış mevsimi, palamut hasadı sonrasındaki bir sürü ay (ayın evreleri) olarak ifade edilirdi; yaz mevsimi ise bir sonraki palamut hasadından önceki bir sürü aydı. Bütün bir senenin evreleri meşe ağaçlarının ritmine atıfla belirtilir ve Ohlonilerin yaşam ritimleri de buna göre belirlenirdi.

Sonbahar yaklaştıkça insanlar palamut hasadı için daha da sabırsızlanırdı. Bu hasat genellikle yılın en büyük olayıydı. Eğer –yaprak dökmeyen meşelerden veya Kaliforniya ak meşelerinden daha fazla tercih edilen– kara meşe ve tanbark meşelerinin iyi ürün verdiği bir yılrsa, her aile hasat “toplama hakkına” sahip olduğu meşeliğe doğru harekete geçerci.

Ekim ayında hava iyi, ancak geceleri bir nebze serin olurdu. Herkes sürüp gidecek eğlence ve sosyalleşme zamanlarını hevesle beklerdi. Anneler, evlenip komşu köylere gitmiş, ama palamut toplamak için atalarının meşeliklerine geri dönecek olan kızlarını görmek için can atardı. Genç kadınlar, başka köylerin erkeklerinin, gönüllerini çelmeye çalışacağını bilirdi. Şans oyunu, alışveriş, top oyunları, ziyafetler ve danslar olurdu. Senenin ilerleyen zamanlarında da, muhtelif kabilecikler kendi köylere geri dönünce artık haset ve dalaşmalar üstüne kara kara düşünme zamanı gelecekti: Haksız bir alışveriş, ayartılan bir kadın, sayısız ihanet ve hakaret –bunlar bazen gerçek, bazen de uydurmaydı. Fakat hasat zamanı neşe ve bolluk zamanıydı. Meşelikler her yöne

doğru genişlerken ağaçların dalları da palamutlardan –tombul, kahverengi, olgun palamutlardan– ağırlaşırdı.

Meşeliklerde gece olduğunda dansçılar en güzel tüylerini takıp vücut boyalarını sürer ve seriler hâlindeki kadim adım hareketlerini tekrarlardı. Dans ederlerken, bir erkek korosu “palamut” kelimesini ve sonra da “bereketli” kelimesini monoton bir ezgiyle tekrarlayıp durur, sık sık kelimeleri hecele-re ayırıp bu kez heceleri tekrarlar, en sonunda da kelimeleri asıl hâllerine getirirlerdi. Dansçıların alınlarından geçen kuş tüylü bantlar kendilerine ait bir yaşam için yanıp tutuşurmuşçasına dalgalanıp sallanırken ayakları da ritimle bir olurdu. İnsanlar sadece uzak bir tanrı veya tanrıça için değil, bizzat meşe ağaçları için şarkılar söyleyip dans ederdi; ve ağaçlar da bütün bir meşeliği dolduran neşe ve şükran ifadeleri eşliğinde keyifle ve sağlıklı parlardı.

Her sabah palamut toplama işi yeniden başlardı. İki ya da üç hafta süren şamatalı, gayretli bir işti bu. Herkes katılırdı. Oğlanlar dalları sallamak için ağaçlara tırmanır, erkekler uzun sopalarla palamutları aşağı düşürür ve her yerde de yere eğilerek bu palamutların iyilerini ayıklayan insanlar olurdu. Kurt deliği bulunmayan büyük, sağlam palamutları seçip tepesindeki başlıkları koparır ve bunları ağaç gövdele-rine yaslanmış koni biçimli büyük yük sepetlerine atarlardı. Bir sepet dolunca ağaçsız bir alana götürülür ve palamutlar güneşte kurumaya serilirdi.

Ohloniler meşeliklerde tek başlarına değildi. Sincaplar, alakargalar, geyikler ve tabii ki boz ayılar da kendilerini kışa hazırlamak için korulara tıkmaya gelirdi. Belli başlı ağaçlara açtıkları deliklere palamut sokuştururken göze çarpan meşe palamudu ağaçkakanları bilhassa meşgûl olurdu. Büyük ağaçlarda binlerce küçük delik ve bunların her birinde de

içine bastırılarak oturtulmuş bir palamut bulunabilirdi. Ohloniler belki de tıpkı kendileri gibi palamut toplayıp bir sonrakine sene için saklayan bu tuhaf kuşla bir hısımlık hissettiklerinden meşe palamudu ağaçkakanlarına gülerdi. Ruhlar coşkun olurdu, özellikle de palamutların bol olduğu senelerde.

Gün gelir hasat sona ererdi. Her aile yeterince palamut toplamış olurdu. İnsanlar birkaç hafta daha palamut kampında dolansa da eğlence havası hızla kaybolurdu. O sıralarda yağmurlar sıklaşır ve hasatçılar sabit kışlık köylerine dönme zamanı geldiğini hissederdi. Yay ve okları onarma zamanı, yeni sepetler, ağlar, bıçaklar, tuzaklar, boncuklar, kürekler ve fırçalar yapma zamanı gelmiştir. Aileler birer birer ayrılır, palamut kampı yavaş yavaş dağılırdı.

Köylerine geri dönen insanlar kapaklı sepetlerin içini böcekleri kovmak ve palamutları küflenmekten korumak için yeniden misk otu ve diğer aromatik bitkilerle kaplardı. Külübelerin dışında, kazıklar üzerindeki büyük, sepet benzeri yapılar olan meşe palamudu ambarlarını yeniden kurarlardı. Kapaklı sepetleri ve ambarları taze palamutla doldururlardı. Yağmurlar artık sıkı biçimde yağmaya başlamış, yaşam yerleşik bir düzene geçmiştir. Kış kapılarındadır; dans etme, efsaneleri tekrar anlatma, kabuklu deniz hayvanları toplama ve de –erkekler için– günlük terleme banyosu ritüeli zamandır artık.

Palamut hasadının iyi geçmediği o nadir yıllarda, insanlar palamut yerine atkestanesi toplardı. Aslında palamutlar yaşamın olmazsa olmaz bir parçası değil, düzgün bir yaşamın olmazsa olmaz bir parçasıydı. Kapaklı sepetlere ve ambarlara bir kez daha palamut doldurulmasıyla, iyi bir yaşam bir yıl daha garantilenmiş olurdu.

Palamut lapası hazırlamak bir kadının günlük meşgalesiydi; neredeyse güneşin doğuşu gibi yaşamın düzenli ve öngörülebilir bir parçasıydı. Bir kadın her gün kendi saklama sepetlerinden birkaç avuç dolusu palamut alırdı. Bunları örs niyetine kullanılan bir taşın üstüne koyup çekiş gibi yuvarlak bir taşla vurarak kabuklarını sıyrır, hepsini birer birer ayıklardı. Sonra taneleri taştan bir havana veya bazen –bir kayanın üzerine sabitlenmiş dipsiz bir sepet olan– havan sepetine koyardı. Köyün diğer kadınlarıyla birlikte oturup uzun bir tokmakla palamutları döverken arada sırada havanın kenarlarında biriken palamut ununu çöven lifinden bir fırçayla süpürerek ortaya toplardı. Sonra biraz daha döverdi. Kadınların ritmik tokmak vuruşu havayı doldururdu. Ohloniler için bu ses köylerinin sesi, “yuva”nın sesiydi.

Dövme işinden sonra kadınlar unu yayvan bir eleme sepetine koyar, ince unu kabasından ayırmak için sepeti hızla sağa sola sallardı. İnce unu kenara alıp kaba unu daha fazla dövmek için havana geri koyardı.

Böylelikle un eşit oranda incelmış olurdu, fakat yenmek için hâlâ hayli acıydı. Sonra kadın derenin yanındaki kumda bir çukur açar, içini eğrelti otlarıyla kaplar ve unu çukura boşaltırdı. (Bazı kadınlar içini aynı biçimde yapraklarla kapladığı seyrek örgülü “süzme” sepetleri kullanmayı tercih ederdi.) Daha sonra acı taneni süzerek çıkarmak için unun üstüne bol miktarlarda su dökerdi. Eğer acelesi var ve yakacak odun da bolsa, sıcak su kullanırdı. Kaliforniya ak meşesinin-ki gibi bazı palamutların işi hayli uzun sürerdi.

Süzme işleminden sonra sıra pişirmeye gelirdi. Kadın unu ve bir miktar suyu bu sefer –hiç su geçirmeyecek denli ustalıklı dokunmuş– başka tür bir sepete koyardı. Sepeti doğrudan alevlerin üstüne koyamadığından, ateşin içinde

biraz yuvarlak taş kızdırırdı. Taşlardan biri kızınca iki çubuk yardımıyla bunu ateşten çıkarır, yüzeyindeki külleri temizlemek için hızla bir miktar suya batırıp çıkardıktan sonra da palamut lapasının içine daldırırdı. Sıcak taş, sepeti yakıp delmesin diye halkalı bir çubuk veya kısa bir tahta kürekle durmadan karıştırırdı. Daha sonra, daha fazla taş ekleyerek sepetin belki dörtte birini bu şekilde doldurur ve lapa kaynayınca dek –ki bu sadece birkaç dakikayı alırdı– bunların hepsini karıştırmaya devam ederdi. Alüvyonlu toprak üzerine kurulmuş Körfez kıyısı köylerinde, bu taşların uzak yerlerden alınıp getirilmesi gerekirdi; ve –ısınınca çatlamayan– iyi pişirme taşları hayli değerliydi.

Lapa tamamen pişince kadın bunu bazen çorba gibi sulu biçimde, ama genelde yoğun lapa kıvamında servis ederdi. Eğer palamut ekmeği yapmak istiyorsa lapayı daha fazla kaynatır, sonra hamuru toprak bir fırına veya sıcak bir taş levhanın üzerine koyardı. İlk kâşifler tarafından “kaymak gibi besleyici ve yağlı” diye tarif edilen palamut ekmeği çok sevilen bir Ohloni yiyeceğiydi –yolculuklarda azık yapılan ve yıl boyunca pek çok ziyafet ve festivalde paylaşılan bir yiyecekti bu.

Meşe palamudu Körfez Bölgesi ve aslında Kaliforniya’nın çoğu yeri için biçilmiş kaftan denilebilecek bir üründü. Buğday, mısır, arpa ve çeltiğin aksine palamut toprağın sürülmesini, sulama arkları açılmasını veya başka herhangi bir tarım yöntemi uygulanmasını gerektirmezdi. Dolayısıyla, palamuttan un elde etmek çok uzun ve meşakkatli bir süreç olsa da, toplamda gereken iş, bir tahıl ürününün gerektirdiği işten muhtemelen çok daha azdı. Bununla beraber, palamutun besin değeri son derece yüksekti –bu yönüyle aslın-

da buğday ve arpayla kıyaslamak mümkündü. Dahası, palamut son derece boldu. Yaşamının büyük bir kısmını Yokutlar üzerine çalışarak geçirmiş amatör bir etnograf olan Frank Latta, Kızılderili bir ailenin yılda 500 ila 1000 kilo palamut tükettiği tahmininde bulunmuştu. Bir Kızılderili ailesinin büyük ihtimâlle bizimkinden daha kalabalık olduğunu kabul etsek bile, yine de bu epey bir meşe palamudu demekti.

Meşe palamudunun olağanüstü avantajları Ohlonilerin ve Orta Kaliforniya'daki diğer Kızılderililerin balkabağı, mısır ve başka ürünler yetiştiren Kuzey Amerikalı diğer toplulukların tarımsal uygulamalarını neden asla benimsemediğini açıklar. Tarımın olmayışı bazı insanların ortaya attığı üzere soyutlanmışlığın, muhafazakârlığın, tembelliğin veya geri kalmışlığın bir sonucu değildi. Gerçek çok daha basitti: Orta Kaliforniya Kızılderilileri geleneksel tarım yöntemlerini benimsemedi, çünkü buna ihtiyaç duymadı. Fazlasıyla bereketli bir çevrenin yanı sıra, meşe palamudu onlara yeterli beslenmeden daha fazlasını sağlamıştı.

Tohum ayı

Bahar sonlarına doğrudur ve kadınlardan biriyle kızı bir takım tepelerin sırtı boyunca ilerlemektedir. Kadın yirmilerinin sonunda, kızıysa on iki yaşı civarındadır –gerçi sene hesabı tutmadıklarından, tıpkı diğer Ohloni kadınları gibi, ikisi de yaşıını tam olarak bilmez. ıngıraklı yılanı karşı büyü olsun diye boyunlarında, yürüdükçe şıngırdayan ve güneş ışığı pırlıtsı saçan abalon kolyeler asılıdır. Kayışları alınlarının hemen üzerinden geçirilmiş yük sepetleri, sırtlarında hafifçe zıplamaktadır. Kadınlar kayışların alınlarına sürtünmesini önlemek için sepet başlığı giymiştir. Abalon kolyelerin ağırlığı ve ne kadar hünerli işlendikleri, bir de sepet başlıklarındaki kusursuz ustalık, bu kadınların hâli vakti yerinde bir aileden olduğunun güçlü belirtileridir.

İki kadın çok geçmeden sırtlardan bayır aşığı yönelerek minik bir dere boyunca patikayı takip eder. Patika ancak bir kişinin yürüyebileceğı genişlikte olsa da çok kullanılmış, binlerce adımla toprağı kazınmış bir yoldur. Öyle ki, bazı yerlerde ayak, etrafındaki topraktan daha alçak seviyede kalır. Anne, henüz küçük bir kızken aynı yolda annesini takip etmişti. Ve onun annesi de büyükannesini takip etmişti. Çok eski zamanlardan beri bu hep böyle olagelmişti.

Patika gayet eski olmanın yanı sıra bilindik de bir yoldur. Her bir dönemecin kendi ismi vardır. Patika boyunca görülen küçük ağaçlıklar, çalı yığınları, kayalar, dinlenme yerleri ve ruhanî mekânların da kendi isimleri vardır. Aslına bakarsanız bizzat patikanın da bir ismi vardır. (Oysa ne tuhaftır ki az önce yürüdükleri tepenin ismi yoktur: Belki de fazla büyük olup her yerden görüldüğü içindir.) Anne ara sıra kızıyla konuşmak için arkasını döndüğünde, patikadan nezaketle

bahsetmeye dikkat eder, yoksa patika hakarete uğradığını hissedip ona çelme takabilir. Yol boyunca, özellikle de ruhanî mekânlarda, ağızdan çıkan her kelimeyi dinleyen iyi ve kötü ruhlar olduğunu bildiğinden iki misli dikkatlidir.

Gerçi kadınlar dikkatli olsalar da marazî korkulara veya dehşete kapılmazlar. Her ikisi de ruhlar âlemine aşınadır; o âlemle ilişkileri, zihinlerinin içine işlemiş bir alışkanlıktır. Hele de o gün kadınlar kendilerini tüm kaygılardan pek azade hissederler. Baharın sonlarında topraktan hoş bir koku yayılmakta, uzamış otlar göğüs ve omuzlarına hafifçe dokunmaktadır. Vızıldayan, çıt çıt sesler çıkaran böcekler çayırlara can verir. Küçük kelekleri yakalamak isteyen kırlangıçlar sağa sola ani dönüşlerle otların tepelerine dalarken ayaklarının altından çayırkuşları havalanır. Tam önlerindeki bir kertenkele, etrafı saran çayıra gömülmüş olan patikadan tırmanarak çıkmaktan aciz –ya da buna isteksiz–, önleri sıra hızla koşar.

Kadınlar dere boyunca patikayı takip edip geniş, açık bir çayıra varır. Burada sepetlerini bırakır ve başlıklarını çıkarıp kafalarını birkaç kez sallayarak serbest bıraktıkları uzun saçlarını savururlar. Derenin suyundan bir miktar içip yüzlerine ve vücutlarına çarparlar. Birbirlerine şakalar yaparak su sıçratır ve yoldaşlığın verdiği rahatlıkla kahkahalar atarlar. Bu sabah köyün yakınlarındaki akarsuda zaten bir kez yıkanmışlardır, fakat iyi aile kadınları ikinci kez yıkanma fırsatını asla kaçırmazlar.

Kadınlar artık çayırı daha bir dikkatle taramaya başlar. Anne, deneyimli parmaklarıyla otların tohum başlarına dokunur. Kızına kılçıksız bromların olgunlaşıp toplanmaya hazır olduğunu gösterir. Büyük yük sepetlerinden kepçe benzeri “çırpma sepetlerini” çıkarıp sağ ellerinde tutarlar. (bkz. s. 231)

Sol kollarıyla da yük sepetlerini kucaklayıp ot ve çiçek der-
yasına dalarlar. Eski gemiler gibi sağa sola sallanarak ağır
ağır ilerlerler. Çırpma sepetleri tohum başlarını tarayarak
geçerken ot tohumlarını gevşetip çoğunu yük sepetine
döker. Yük sepetleri kısa sürede ağzına kadar tohumla dolar
ve kadınlar köye doğru aynı yoldan geri dönerler.

Dönüş yolunda patikadaki bir dönemeçte çok sessiz, ge-
niş bir yere gelirler. Burada farklı bir atmosfer, farklı bir
sıcaklık, havayı kaplayan farklı bir koku vardır. Yere saplan-
mış tüylü dua sopaları (onların isimlendirmesiyle *iyot* veya
tçokon) vardır. Burası kutsal bir yer, güçlü ruhlara ait bir yer,
ruhanî yönden hazır birinin dünyanın o çok eski yaradılış
zamanında söylenmiş muhteşem güç şarkılarından anlık ses-
ler işitebileceği bir yerdir. Kadınlar durup sessizleşir. Sonra,
bir avuç dolusu tohumu yere atıp bir şükran dizesi söyler ve
köye doğru yollarına devam ederler.

“İlk mahsûl veren hep sizin araziniz” der diğer kadınlar,
anne ve kız yılın ilk ot tohumlarıyla köye girerken. Elbette,
kadınlar bunu sesli biçimde söylemez. Böyle bir şeyi seslice
dile getirmeye yeltenmezler bile, ama anne ve kız ağzına ka-
dar dolu sepetleriyle önlerinden geçerken, içlerinden bunun
geçtiği gözlerinden apaçık okunur.

Gerçekten de bu doğrudur. Onların hasat ettiği çayır ga-
yet verimlidir. Bol tohum verir ve diğer herkesin arazisinden
önce verir. Bu bahar, anne ve kız erzak için daha şimdiden
bolca hardal otu tohumu, çiya tohumu, eşek otu tohumu,
klarkiya tohumu ve kısa süre önce de madia tohumu hasat
etmişlerdi. Öte yandan, doğruyu söylemek gerekirse kadın
tam olarak memnun ya da içi rahat değildir; çayırı yine bir
avuçtan fazla kalandrinya tohumu verememiştir. İşin tuhaf

yanı, kara kalandrinya tohumları yoğun, yağlı, bademe benzer tadıyla kadınların en sevdiği yiyecektir. Kadın bu konuyu kara kara düşünür. Bu sene yine kalandrinya olmamasının nedeni nedir, diye merak eder durur. Hâlbuki elbette bunun nedenini biliyordur. Nedeni öteki kadınların gözlerinde saklıdır: Kıskançlık! Kıskançlık, dile getirilmese bile, yine de tehlikelidir ve kıskançlıkları daha fazla zarara yol açmasını diye bu gece hasadını öteki kadınlarla paylaşma kararı alır.

O gün öğleden sonra tohumlardan büyük bir ziyafet hazırlamaya koyulur. Tohumları havana koyar, kabukları çatlatmak için tokmağı yavaşça yuvarlar ve kabukları tanelerden ayırmak için tohumları bir savurma sepetine atar. Daha sonra ot tohumlarını bir tutam çiçek tohumuyla beraber tepsi benzeri sığ bir sepete koyup sepetin içine kor hâlinde birkaç kömür bırakır ve tohumlar kavrulup yenmeye hazır hâle gelinceye dek sepeti hızla aşağı yukarı hareket ettirerek bunları çalkalar. Kadının elinin bol olduğu bir gecedir ve insanlar da onunla baharın bu ilk ot tohumlarını paylaşmaktan mutludur. Kadın onların gözlerinden kıskançlığın silindiğini görmekten hoşnuttur.

Artık anne ve kız her gün kılçıksız brom ve diğer otlardan tohum toplamak için ayırlarına gider. Ne var ki, kapaklı sepetleri adım adım doldukça bu işi yapmakta gitgide zorlandıklarını fark ederler. Hava artık daha sıcaktır ve çayıra kadar yürümek gitgide zorlaşır. Dere kuruduğu için artık birbirlerine su sıçratıp yıkanamaz, hatta su dahi içemezler. Otlar da artık kurumuştur ve içinden geçerken bedenlerini fena hâde çizer. Üstelik onlara sepetler de artık daha ağır, patika daha uzun gelmektedir. Annenin kızına karşı sabrı tükenir ve birbirlerine terslenip dalaşırlar. “Hasat bitti,” diye bildirir

anne günün birinde. “Bu kadar yiyecek yeter. Artık dinlenmeyi hak ediyoruz.”

Fakat o yıl çayırlarından tümüyle ayrılmadan önce yapılması gereken başka bir şey daha vardır. Bir gün anne ve kızı tekrar çayıra gelir –bu defa tek başlarına değil; halalar, teyzeler, amcalar, dayılar, kardeşler, yeğenler ve diğer akrabalarla birlikte, patıkada tek sıra yürüyen bir kafiye hâlinde. Kadınlar yük sepetleri ve eşeleme sopaları taşımaktadır. Erkeklerden biri yanında ateş taşıma demetine sarılı bir miktar sıcak köz getirmiştir. Herkes bayram havasındadır.

Çayıra ulaşınca herkes çayırın etrafını kuşatacak büyük bir çember oluşturmak üzere yayılır. Ardından –haykırışlarla, kahkahalarla ve abartılı hareketlerle ayaklarını yere vurarak– yavaş yavaş çayırın ortasına doğru ilerlerler; kadınlar orada derin bir çukur kazmıştır. Çember daralırken koca bir çekirge bulutu çukura girer. Herkes çukurun üzerine ot yığar ve bunları ateşe vererek çekirgeleri boğup kanatlarını alazlar. Sonrasında kadınlar çekirgeleri yük sepetlerine toplar; kendilerini bu dağ gibi hasattan dolayı kutlarken herkes tepelerin sırtlarına doğru patikadan geri döner. Geride yalnızca anne ve kızı kalır.

İki kadının elinde ot demetlerinden yapılma meşaleler vardır. Meşaleleri çayıra değdirirler. Etrafındaki otlar çatırdayıp cızırdarken alevler yerde yavaşça sürünerek meşe ve defne ormanlarına doğru yol alır. Sıcaklık daha da yoğunlaşır. Kadınlar artık meşalelerini ellerinden atıp patikadan aceleyle ilerler, dere yatağı boyunca devam edip, bayırlardan tepelerin sırtlarına çıkarak kendi insanlarıyla yeniden birleşirler. Kendilerini bir kez daha mutlu hissederler. Hasat toplanmıştır ve iyi bir yıl olmuştur. Bu gece çekirge ziyafeti ola-

caktır. “Mevsimin ilk çekirge ziyafeti,” diyerek gülümser kadın kendi kendine.

Çayıra gelince... Yaz boyu kara ve tenha kalacaktır. Sonra, Ekim’in ilk yağmurlarıyla beraber, topraktaki tohumlar yeniden filizlenecek; sonraki baharda çayır bir kez daha çiçek ve otlarla dolu zengin bir kaynağa dönüşecektir.

Ohloniler tıpkı diğer Kaliforniya Kızılderilileri gibi topraklarında belirli aralıklarla anız yakardı. Bunu kasten yapıyorlardı ve bu yolla Körfez Bölgesi’nin ekolojisini derin biçimde değişime uğrattılar. Bu tekrarlanan yakmaların pek çok değişik etkisi vardı: Çalıların çayırı istila etmesine engel oluyordu; lezzetli ve gayet değerli bir çamfıstığı kaynağı olup tohumları en çok bir yangının ardından filizlenen sabin çamlarının devamlılığına yardımcı oluyordu; Ohlonilerin rağbet ettiği bazı ot ve çiçekleri besliyordu; elk, geyik ve antilop gibi büyük av hayvanları için güzel bir yaban hayatı yaşam alanı sağlıyordu; ve er ya da geç sahiden korkunç bir orman yangınına sebebiyet verme ihtimâli bulunan yanar maddelerin birikmesini önliyordu.

Bu nedenle Körfez Bölgesi’nin “bahçeyi andıran” ormanları ve ferah çayırlarını öylesine şiirsel ve coşkulu biçimde betimleyen eski kâşifler, insan eli değmemiş bakir bir yaban hayatıyla karşılaşmış değildi. Tam aksine! Aslında asırlar boyunca bilinçli ve çarpıcı biçimde değiştirilmiş bir tabiata girmişlerdi. Şaşırtıcı biçimde, Körfez Bölgesi’nin muhteşem tabiatı ve cömert yaban hayatı insana rağmen değil, –en azından bir dereceye kadar– insan sayesinde var olmuştur.

Elbette istisnalar olsa da, genel olarak erkekler avcılık ve balıkçılıkla ilgilenirken kadınlar da meşe palamudu, tohumlar, kökler, yeşillikler ile kabuklu ve kabuksuz yemişler gibi

bitkisel yiyecekler topluyordu ki Ohlonilerin beslenmesinin önemli bölümünü de bunlar oluştuyordu. Fındık, defne meyvesi, çamfıstığı ve –müsait yerlerdeki– karacevizlerin hepsi toplanıp yenirdi. Herdem yeşil kiraz eriği çekirdekleri havanda dövölüp besin değeri yüksek bir yemeğe dönüştürölürdü. Atkestaneleri bitmek bilmeyen, gayet bol bir yiyecek kaynağıydı; gerçi Ohloniler –kavrulması, soyulması, ezilmesi ve zehirli siyanürün alınması için on sekiz saat soğuk suyla süzölmesi gereken– atkestanelerinin hazırlanma sürecini o kadar zahmetli bulurdu ki, meşe palamudunun yetişmediğı seneler dışında bunları yiyecekten saymazdı.

Ohloniler yağmurlu geçen kışlarda mantar, bahar başlarında da yeşillik toplardı. Yonca, gelincik, hardal otu, kirpikli inci, kış semizotu, minyatür ayçiçeğı sürgünleri, tavşancıl otu sürgünleri ve ateş feneri bitkisinin en taze yaprakları, hasekiküpesi, ipek otu ve hezaren çiçeklerinin bazıısı salata yeşilliğı, bazıısı pişirilen yeşillik olmak üzere hepsi kullanılırdı. Deniz yosunu toplanır, kurutulur ve tuz niyetine kullanılırdı.

Bahar yeşilliklerinin görünmesinden hemen sonra kök toplama zamanı gelirdi. Eşeleme sopalarıyla kadınlar hasır otu kökleri, brodiaea soğanları, güzel ot soğanları ve çöven soğanlarını çıkarırdı. (Eşeleme sopası kürek yerine levye gibi doğru biçimde kullanıldığında son derece etkili bir alettir.) Çöven, diğ er adıyla *amole* kavrulur (bir misyoner bunun tadının “reçele” benzediğini anlatmıştı) ve aynı zamanda tutkal, balık zehri ve de başka amaçlar için kullanılırdı.

Son olarak, yaz mevsimi boyunca kabuksuz yemişler vardı. Pişirmek, elde yemek, sonradan kullanmak üzere kurutmak veya serinletici bir şıra yapmak için kullanılan yemişler vardı: Heps i de muazzam miktarda yetişen çilek, yerli yabânî üzüm, kuşüzümü, beктаşıüzümü, bodur yaban mersini,

mürver, dağ çileği, toyon yemişleri, kocayemiş, yabanmersini ve ayı üzümü.

Bu kadar zengin gıda kaynakları Ohlonilere kapsamlı bir beslenme sağlamıştır. İlk ziyaretçilerin anlattığına göre Ohloni yemekleri sadece beslenmek için yeterli değil, aynı zamanda hayli lezzetliydi de:

İspanyolların üzerine rahatça uzanabileceği basit yer örtüleri niyetine kofa sazından özenle örülmüş birkaç temiz hasır getirmeleri için bazı Kızılderililer hemen şefe gönderildi. Bu esnada onlara akşam yemeği getirildi; hiç zaman kaybetmeden *atole*, *pinole* ve pişmiş balıklar geldi; açlıktan kazınan midelerini yatıştırıp damaklarını şenlendiren bir ara öğünü bu.

Pinole [tohum keki] ağızda kavrulmuş fındık tadı bırakan bir tohumdan yapılmıştı. Bu yemeğe iki çeşit *atole* [lapa] eklenmişti: Biri kurşunî renkte, öteki de –âdeta palamuttan yapıldığını düşündürecek denli– beyazdı. Her ikisinin de aroması yerinde ve *atole*'ye çok alışkın olmayan bir damak için hiç de yavan değildi. Balıklar [mersin balığı] o kadar özel bir türdü ki hiç kılçık bulundurmamasının yanı sıra çok da lezzetli; epeyce büyüktü ve etrafı altı sıra hâlinde dizilmiş küçük pullarla süslenmişti. Kızılderililer adamlarımızla karşılaştıkları o gün onlara ziyafet çekmekle kalmadılar; üstüne bir de, şalupanın yola çıktığı gün bu balıklardan yanlarına da verdiler ve biz de birkaç gün daha bu lezzetin keyfini sürdük.

Gezgin Yaşamı

Ohloniler için, bir yılı kapsayan o muazzam döngü birbirini izleyen hasatlarla doluydu. Kabuklu deniz hayvanları için sahil kenarına, somon için nehirlerle, ördek ve kazlar için bataklıklara, palamut için meşeliklere, tohum, kök ve yeşillikler için tepelere ve çayırlara kısa geziler yapıldı. Ayrıca erkeklerin maden filizi ve taş toplamak üzere taş ocaklarına yaptığı geziler ve de ipek otu lifi, kenevir, sepet malzemesi, tütün ve şifa malzemesi için yaptığı daha başka geziler vardı.

Bu nedenle Ohlonilerin yaşamı bir hasattan öteki hasada düzenlenen bir dizi geziye benzerdi. Yiyecek veya malzemelerden biri olgunlaştığında veya hasat sezonuna gelindiğinde –ki bu sezon genelde çok kısa sürerdi– insanlar bunu toplamak ve bazı durumlarda da kurutmak, tütsülemek veya başka türlü saklamak için sıkı bir faaliyet sergilerdi. Sonra, ufak bir soluklanmanın ardından, o yılın başka bir hasadı, başka bir faaliyeti, başka bir serüveni başlardı.

Yıl, olgunlaşma ve hasat silsileleriyle farklı dönemlere bölünür ve bu da Ohloni yaşamının karakteristik ritmini yaratırdı. Ohloniler bir hasattan ötekine taşınarak eski gözlemcilerin “gezgin yaşamı” dediği bir hayat sürerdi. Her kabileciğin sahip olduğu temel bir köy yerleşimi vardı, fakat buralarda tüm yıl boyunca kalmazlardı. “Köylerini oradan oraya taşırlar,” diye yorumlamıştı Rahip Francisco Palou. Bazen tüm köy ahalisi birlikte yola çıkardı. Başka zamanlarda ailelere bölünürdü. Ama her daim olgunlaşan başka bir ürünün peşi sıra topraklarında gezinen Ohloniler her zaman hareket hâlindeydi.

Gezgin yaşamı Ohlonileri Kuzey Amerika’daki diğer pek çok Kızılderili’den ayırıyordu. Örneğin güneybatıda –mısır,

kabak ve fasulye yetiştiren– Pueblo halkı şehirler inşa edip yerleşik bir hayat sürdürdü. Kaliforniya’nın kuzeyinde, Ohlonilere daha yakın bulunan Hupalar ile Yurokların yaşamı ağırlıklı olarak somona bağlıydı ve somonlu nehirlerin hemen yanında kalaslardan yapılma büyük evler ve büyük tören salonlarının bulunduğu köylerde yerleşik şekilde yaşıyorlardı. Ama Ohloniler böyle yaşamıyordu. Onlar kadim bir yolu, avcı-toplayıcının yolunu izlediler. “Tıpkı Araplar ve diğer göçebe kabileler gibi,” diye yazmıştı Kaptan Frederick Beechey, “yurtları içinde dolanır durur, uygun gördükleri herhangi bir yere çadırlarını kuruverirler.”

Ohlonilerin yaşam tarzı bazı açılardan dünyanın her yandaki diğer avcı-toplayıcıların yaşam tarzına benzerdi. Fakat önemli bir fark vardı. Çevresel koşullar açısından daha az avantaja sahip insanlar av hayvanı, kabuklu yemiş veya –bazı bölgelerde– doğal su kaynağı peşine düşebileceği geniş topraklara ihtiyaç duyuyordu. Fakat toprakların gayet bereketli olduğu, böylesine yaban hayatı ve yenebilir bitkilerle dolup taşıdığı Orta Kaliforniya’da insanlar dolaştıkları alanı çoğunlukla 250 km²’yi pek de aşmayan kendi ufak topraklarıyla sınırlandırmıştı. Körfez Bölgesi’nin kuzeydoğusunda bulunan bir Maidu halkına dair Stephen Powers’ın tespiti aslında Ohloniler için de çok yerinde bir tespit olabilir. “Sürekli barınak değiştiriyorlar. Buna rağmen, tüm o bitmek bilmez küçük göçlerinden sonra bir Nishinam’ın doğduğu yerin bir buçuk kilometre uzağında ölmesine hayli nadir rastlanır. Tıpkı diğer Kaliforniya Kızılderilileri gibi gerçekten de her açıdan evcimen, tam bir ev kuşudurlar.”

Dolayısıyla biz de bir Ohloni ailesini zihnimizde “bitmek bilmeyen küçük göçlerinden” birinde canlandırabiliriz. Sayıları belki de bir düzine kadardır. Yaşlı ve takatsiz olanlar

–iyi beslenip rahatlarının yerinde olduğundan emin olmak üzere ailenin diğer fertleri tarafından düzenli olarak ziyaret edilecekleri– esas köyde bırakılmıştır. Kafiledaki kadınların sırtı yük sepetleri ve eşeleme sopalarıyla tepeleme yüklüdür. Yük sepetlerinin üzerine de pişirme sepeti takımları ile çeşitli deri ve keseler yığılmıştır. Bazı kadınların, diğer her şeyin üstüne bağlanmış beşik içinde bebekleri vardır.

Daha büyük çocuklar tohum, meşe palamudu, kuru et ve balık dolu küçük sepetleri taşır. Erkeklerde kollarının altına sokulmuş ok ve yay kılıfları vardır; deriler, bıçaklar, ateş yakma gereçleri, boncuklar, halat takımı ve belki de tören kıyafetleriyle dolu yük filelerini sırtlamışlardır. Bazı kadın ve erkekler sepet ya da ağırları içine gizlenmiş şifa bohçaları da taşır.

Yol boyunca sık sık yemek, kestirmek veya sadece dinlenmek için dururlar. Yeni ya da nadiren ziyaret edilen çayır manzaralarıyla heyecanlanan çocuklar hoplayıp zıplar. Erkekler yoldan saparak açılmış eski bir taş ocağını, bir ayı inini, bir kartal yuvasını veya ilgi duyduğu başka bir yeri yeniden ziyaret etmek için farklı yerlere saparak çalıların arasını kurcalar. Bu esnada kadınlar yolun kenarında bekler: Ağırlığı 100 kiloya varan ağızına kadar dolu yük sepetleri yüzünden yorgun düşmüşlerdir.

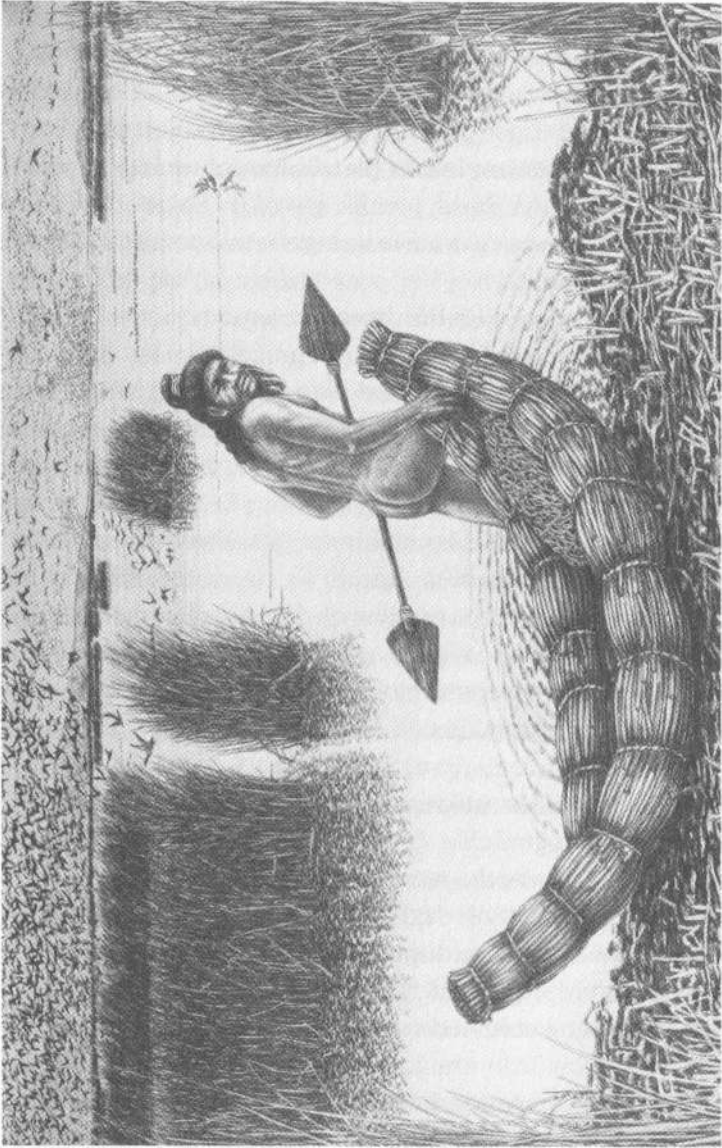
Günün ilerleyen vakitlerinde insanlar varış noktasına ulaşır. Çocuklar yakacak odun toplar, kadınlar sepetlerini çözüp yemek pişirir ve erkekler de barınaklarla bir terleme kulübesi inşa etmeye koyulur. Bir iki gün içerisinde herkes yerleşir, kamp kurma işi tamamlanır ve insanlar artık bütünüyle “yuvada”dır.

Ohlonilerin gezgin yaşam tarzı onların kişisel alışkanlıklarına dair birçok şey anlatır. Örneğin art arda pek çok seyyah

onların “oburluğundan” yakınırıdı –ya da alaya alırdı. “Tıka basa yiyorlar,” diye kaydetmişti misyonerlerden biri. “Onları ölçülü olmaya davet etmek nafile bir çaba, çünkü benimse-dikleri ilke açık: ‘Eğer yiyecek çok şey varsa, çok yiyelim.’” İhtiyatlı, tutumlu tarım insanı olan İspanyol ve İngiliz yerleşimcilere göre, tıka basa yemek günahı. Fakat tıka basa yemek tam da ördek yumurtası, karabatak yavrusu, yemiş, balina ya da yeşilliklerin her sene sadece birkaç haftalığına aniden bolluk gösterdiği bir duruma uygundur.

Hasat dönemlerinin aralıklarla gerçekleşmesi aynı zamanda Ohlonilerin çokça bahsedilen başka bir özelliğini daha açıklığa kavuşturur: Sözümlerine ona “tembellik”lerini. Onlara göre ağır iş ancak arada sırada ortaya çıkardı. Örneğin geyik avcılığı oruç tutmayı, yoksunluğu, müthiş fiziksel gücü ve tek amaç dışında bir şey düşünmemeyi gerektiren zahmetli bir işti. Palamut hasadı, tohum hasadı ve somon hasadı da kısa zaman dilimlerinde hatırı sayılır ölçüde çalışma gerektirirdi. Fakat iş sona erdiğinde yapacak pek bir iş kalmazdı. Tarım yapan insanların aksine Ohlonilerin sürülecek tarlaları, ekelecek tohumları, yetiştirilecek ürünleri, yolunacak otları, beslenecek evcil hayvanları veya açılması ya da onarılması gereken sulama arkları yoktu. Bu nedenle hasat sona erdiğinde kendilerini çoğunlukla, bir ziyaretçinin ifadesiyle “tam bir miskinliğe” bırakırlardı –tembelliğin günah olduğuna ve çok çalışmanın yalnızca bir fazilet değil, aynı zamanda insanî yaşamın en doğal hâli olduğuna hükmeden Avrupalıları çileden çıkaran bir alışkanlıktı bu.

Devamlı hareket hâlinde olan diğer insanlar gibi Ohloniler de kalıcı yapılar inşa etme eğiliminde olmamıştı. Evleri ne tahtadan ne kerpiçtendi; her iki malzeme de Körfez Bölgesi’nin her tarafında kolayca bulunabildiği hâlde, sazdan yapıl-

(Michael Harney)

Saz sandalyıyla bir balıkçı.

mişti. Saz evler Körfez Bölgesi'nin ılıman iklimine uygundu ve ustaca yapılandı. (Aslında, ancak son zamanlarda jeodezik kubbelere duyulan ilgiyle beraber, bizim kültürümüzde de insanlar verimli malzeme kullanımı ve üstün ısı tutma özelliğinin yanı sıra rahatlık ve estetik hoşluğa sahip yaşam alanı yaratması nedeniyle kubbeli konutların değerini anlamaya başlamıştır.) Ama saz malzeme, gayet hızlı biçimde çürümeye müsaitti ve kalıcı, iyi yapılmış –kuşaktan kuşağa intikal eden– evlere kıymet veren ilk Avrupalılar için makbûl bir yapı malzemesi değildi. Oysaki Ohloniler gibi gezgin bir halk için saz evlerinin kalıcı olmayışı bir avantajdı; bu tip konutlar –özellikle alanda söğüt direklerden yapılma bir iskelet bırakılmışsa– birkaç saatte kurulabilir ve sonra gönül rahatlığıyla terk edilebilirdi.

Ohlonilerin sandalları da aynı sebepten ne beş yüz kilometre kadar kuzeylerindeki insanların özenle hazırlanmış kanolarına ne de Santa Barbara Kanalı'ndaki Çumaşların ahşap sandallarına benzerdi. Onun yerine, Ohloniler yalnızca tek bir mevsim dayanabilen ve –yer değiştirme vakti geldiğinde– gönül rahatlığıyla terk edebildikleri saz sandallar yapardı.

Gezgin yaşamı aynı zamanda Ohlonilerin neden çanak çömlek yerine sepetleri tercih ettiğinin de anlaşılmasını kolaylaştırır. Orta Kaliforniya Kızılderilileri kilin nasıl pişirildiğini, küçük heykelciklerin, balık ağlarını batırmak için ağırlıkların ve diğer seramik nesnelerin nasıl yapıldığını bilirdi. Yine de çömlekçilik belirgin avantajlara rağmen hiç gelişmemişti –çünkü tahmin edileceği üzere ağır, kırılabilir toprak kaplar gezgin yaşamına uygun değildi.

Söylemeye gerek yok, daha yerleşik bir hayat süren insanların bakışıyla kıyaslandığında, çokça gezinen ve malları-

nı sırtlarında taşımak zorunda kalan insanları muazzam zenginlik biriktirme araçları ve sanat objesi yığınları pek de cezbetmiyordu. Ohlonilerin narin boncuk işini, tüy işini ve sepetçiliği sevdiğine hiç şüphe yok; bununla beraber biriktirici insanlar değillerdi. Deniz kabuğu, değerli taş ve buna benzer şeyleri zulalayararak prestij elde edilmezdi. Kişinin köydeki sosyal katmanlaşmadaki yerini gösteren şey zenginlik yerine –birinin terleme kulübesinde nerede oturduğu, şef tarafından ailesinin fikrine ne sıklıkta başvurulduğu, bir dans öncesinde ondan meydanı süpürmesinin beklenip beklenmediği gibi– imtiyazlardı.

Ohloniler mal mülktense cömertliğe değer verirdi. Aile içinde zenginliğin bakî kılınması anlamına gelen miras devri yerine, Ohloniler genelde bir kimsenin mallarını onun ölümünün ardından yok ederdi. Bunun anlamı Ohlonilerin zenginliğe ve bunun getirdiği sınıfsal farklılığa tamamen kayıtsız olmaları değildi: Bilakis, kişinin zenginliği ölçmek ve görgüsünü değerlendirmek için onun ne kadar çok maddî emtia biriktirdiğine değil, ne kadar cömert olduğuna bakılırdı. Dolayısıyla zengin bir erkeğin topluluğun pek çok ziyafet ve şenliğine bonkörce katkıda bulunması beklenir ve ölen bir arkadaş ya da akrabanın yakıldığı odun yığınının en değerli armağan sepetlerini ve başka adakları atması beklenirdi. Zengin olmak sahip olmak değildi; zengin olmak vermektir.

Ohlonilerde birikmiş zenginliğin bulunmayışı ilk kâşifler için ağır bir hayâl kırıklığı olmuştu. İspanyollar esasen şehirlerin, anıtların, hazinelerin, süslü giysili rahiplerin ve de kabilelerden altın, gümüş ve değerli taş şeklinde haraç kesen kralların bulunduğu başka bir Aztek veya İnka İmparatorluğu bulmayı istemişti. Tıpkı günümüz arkeologlarının yanın-

da bir hayli deneyimsiz kalan eski arkeologlar gibi, dünyanın başlıca müzelerini süsleyecek son derece nadir ve güzel objeleri gün yüzüne çıkarmayı ümit ettiler. Ama bunun yerine Körfez Bölgesi'nin höyükleri yalnızca midye kabukları, havan ve tokmak parçacıkları, taştan ok başları, kemik çuvaldızlar ve insan iskeletlerine teslim olmuştu.

Bu nedenle öteden beri Körfez Bölgesi Kızılderililerini “geri kalmış” insanlar olarak düşünme yönünde tarihsel bir eğilim mevcuttur; yani asla zengin bir maddî kültür seviyesine erişmemiş, asla tarım öğrenmemiş, hiç şehir, anıt, hatta totem direği bile inşa etmemiş bir halk –“medeniyetin” tüm kabul görmüş tuzaklarından yoksun bir halk. Avrupalıların gözünde Ohloniler yoksuldu ve onlara göre yoksulluk büyük bir başarısızlıktı. Fakat Ohloniler başarısızlığa uğramış değildi. Onlar avcı ve toplayıcı bir halktı ve diğer avcı-toplayıcı halklarla kıyaslandığında tüm dünyadaki en başarılı örneklerden birini teşkil ettiği görülür. Kısacası, Ohlonilerin tarım yapmama veya zengin maddî kültür geliştirmeme nedeni başarısız oluşları değil, tüm yaşam biçimlerinin en kadiminde son derece başarılı olmalarıdır.

Yerleşik Yaşam

“Kabilelerinin aslen kuzeyden geldiğine inanırlar,” diyor-du Kaptan Frederick Beechey; anlaşılan odur ki bu cümle Ohlonilerin kendi tarihlerine dair bildiği tek şeydi. Bunda şaşılacak bir şey yok. Ölümlerden bahsetmek, adlarını ağza almak veya yaptıklarını anlatmak yasaktı. Geçmişin tüm anıları –ve bununla birlikte tüm insanlık tarihi algısı– her nesil-le beraber gömülürdü.

Arkeolojik kalıntılar değerlendirildiğinde, Kaliforniya’ya doğru yönelmiş ilk insanların bundan 10.000 sene önce geldiği görülür. Bunlar her tür üretime yönelik bilgi birikimi açısından basit hayatlar süren insanlardı: Ne ok ve yayları vardı, ne de meşe palamudunu nasıl işleyeceklerini bilirlerdi. Çoğunlukla mızrakla avlanır, kök, kabuklu ve kabuksuz ye-miş toplarlardı. Daha önce hiç insan yüzü görmemiş bu uç-suz bucaksız topraklara minik kabileler hâlinde geldiler. Anti-lop ve elk sürülerini, boz ayıları ve somon balıklarını, muaz-zam pelikan sürüleri ve foklarla kaplı kayaları, bakir sekoya ormanlarını ve âdeta sonsuz şekilde uzanan bataklıkları gör-düklerinde ne hissettiklerini hayâl dahi edemeyiz.

Bu küçük insan toplulukları binlerce yıl boyunca Kalifor-niya’ya göçtü. Kızılderili dillerinin değişik türlerinin de gös-terdiği üzere, farklı yerlerden ve uzun bir süre boyunca gel-diler. Avrupalıların fethi döneminde Kaliforniyalılar arasında ABD’nin kuzeydoğusuna ait bir dil ailesi olan Algonkin dil-lerini; orta-batı Kanada’ya ait bir dil ailesi olan Atabask dil-lerini; Büyük Düzlükler’e ait bir dil ailesi olan Hoka dillerini ve Komançi, Ute ve Aztekleri kapsayan bir dil ailesi olan Şoşoni dillerini konuşan Kızılderililer vardı. Orta-Kuzey Ka-liforniya’nın başka bir halkı olan Yukiler dünyadaki başka

hiçbir dil ailesiyle ilişkilendirilemeyen bir dil konuşuyordu: Belli ki kendi dil ailelerinden hayatta kalan bir tek onlardı.

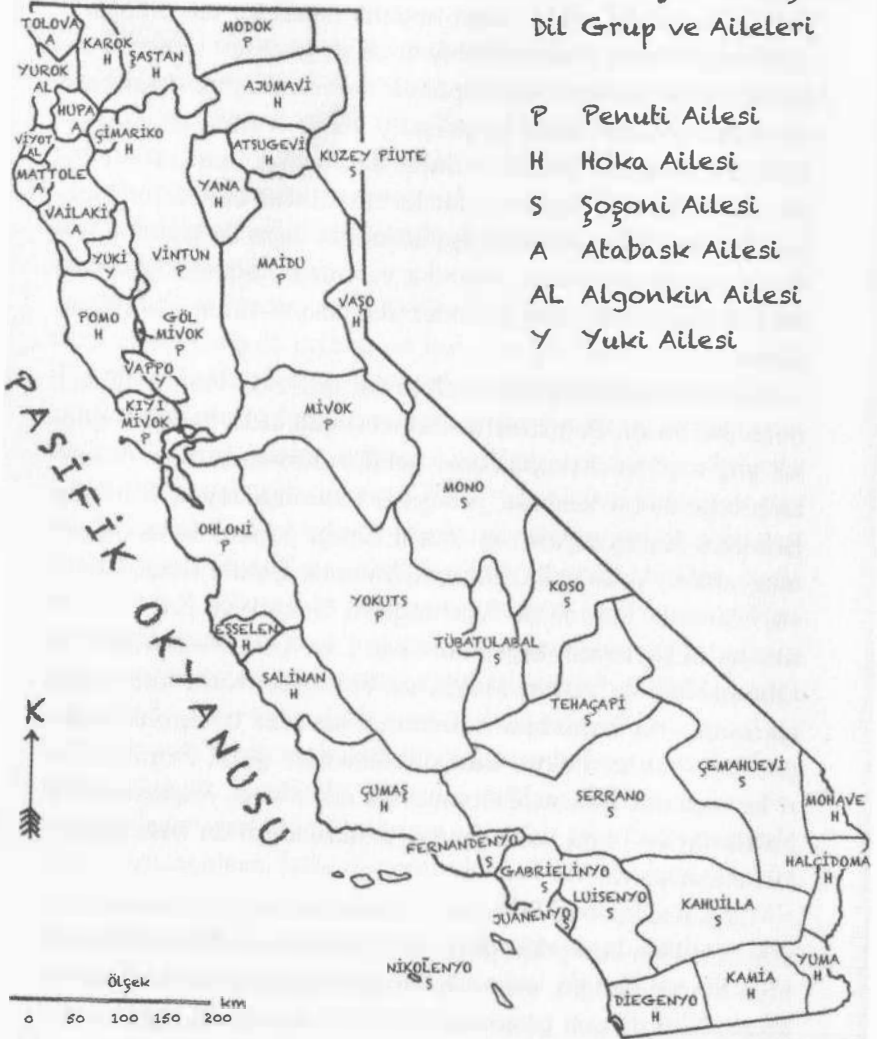
Bu türlü türlü insanın Kaliforniya'ya göçtüğü binlerce sene boyunca zaman zaman patlak veren çekişme durumları yaşanmış olmalı. Yakın geçmişte yerleşik hayata geçmiş insanlarsa yüzyıllar boyunca daha da savaşçı –ya da kaybedecek bir şeyi olmayan– işgâlciler tarafından belirli aralıklarla topraklarından sürüldü. İşgâlciler bir veya iki kuşak içerisinde yuvalarını kurdu, rahatlık ve huzur sağladı; ta ki sonunda başka bir yeni gelenler dalgasıyla onlar da itilene kadar.

Kaliforniya'daki gezici topluluklar arasında Penuti dili konuşanlar vardı. Penutiler tarihöncesi çağlarda destansı göçler yapmıştı ve Avrupalıların geldiği dönemde batı Amerika'nın geniş bir kısmına yerleşmiş bulunmaktaydı. Bunların Britanya Kolombiyası'nın totem direği yapan, köleci Çimmesyanları; Valla Valla, Nimipu, Yakima, Çinuk, Kuus, Kayuse, Klamath, Modok ile Washington, Oregon ve Kaliforniya'nın en kuzeyindeki diğer kabileleri; ve Orta Kaliforniya'da Ohloni, Mivok, Yokut, Maidu ve Vintu gibi türlü türlü halkı içermesi –bu konudaki dilbilimsel kanıtlar tartışmalı olduğundan– muhtemeldir. Bazı dilbilimcilere göre, Penuti dilleri konuşanlar ayrıca Mezoamerika'nın Maya, Mişe ve Zoke halklarını ve hatta belki Güney Amerika'nın da bazı kabilelerini içeriyordu.

Orta Kaliforniya Penutileri eyalete iki veya üç akınla, büyük olasılıkla kuzeyden girdi. Gitgide Orta Vadi'nin –Kaliforniya'nın en zengin, en cazip bölgesinin– büyük kısmına ve Marin County'den güneyde Point Sur'e kadarki kıyı boyunca dağıldılar. Avrupalı istilas döneminde, Penuti dilleri konuşan halklar eyaletin yarısından fazlasına yayılmıştı bile.

Kaliforniya'nın Başlıca Dil Grup ve Aileleri

- P Penuti Ailesi
- H Hoka Ailesi
- S Şoşoni Ailesi
- A Atabask Ailesi
- AL Algonkin Ailesi
- Y Yuki Ailesi

(Michael Harney)

Orta Kaliforniya Penutillerinin ilk kafilesi, yani Ohloniler ve Mivokların ataları San Francisco Körfezi yakınlarına yerleşti. Buradan başlayıp çeşitli Mivok toplulukları oluşturmak üzere kuzeye ve doğuya; Ohloni toplulukları oluşturmak üzere de güneye ve Monterey Körfez Bölgesi'ne doğru yayıldılar. Ohlonilerin bugünkü topraklarına tam olarak ne zaman geçtiğini kimse bilmiyor. Dilbilimsel ve arkeolojik bulgular buraya 4500 ila 5000 yıl önce gelip yerleşmiş, –Pomo ve Esselenlerle ilişkili Hoka dillerinde konuşan bir halk olması muhtemel– ilk sakinlerle fetih ve evlilik yoluyla karışmış ve nihayetinde onları gölgede bırakmış olabileceklerini gösteriyor. Hiç kuşku yok ki Ohloniler, Avrupalılar gelmeden hayli uzun zaman önce yerleşik hayata geçmiş ve bu birkaç yüzyıl boyunca insanlık tarihinde hayli az rastlanan bir şeyi başarmışlardır: Onlara, nispeten barış ve istikrar sağlayan bir yaşam biçimini; hem de yalnızca bir veya iki nesil, yalnızca bir asır boyunca değil, muhtemelen binlerce yıl boyunca.

Bu uzun istikrar seneleri tarihinin ipuçları Körfez Bölgesi'nin kemik, kabuk, kaba alet yığını hâlindeki höyüklerinde saklıdır. Bu [20.] yüzyılın bitiminde San Francisco Körfezi'nin kıyıya en yakın kısımlarında bunlardan yaklaşık 425 adet vardı ve okyanus kıyısı ile Monterey Körfezi'nin tamamına dağılmış hâlde birkaç yüz tane daha bulunuyordu. Bugün Berkeley ile Oakland arasında kalan Emeryville adlı höyüğün taban çapı 82 metre, ortasından derinliği ise dokuz metre ölçülmekte. Aşağı yukarı aynı derecede büyük olan başka höyükler de vardı ve bunların devasa boyutları höyüklerin uzun bir geçmişe sahip olduğunu düşündürmekte.

Arkeologlar çeşitli höyüklerde kazı çalışması yaparken, Körfez Bölgesi halklarının çoğalıp gelişmesini anlatan başka

bir hikâye daha su yüzüne çıkar. İlk yıllardan itibaren günümüze geldikçe araç ve pişirme aletlerinin niteliği yavaş yavaş gelişmişti. Bize ufak görünen değişimler Körfez Bölgesi'nin eski sakinleri için muazzam derecede önemliydi. Mesela havan ve tokmakların gelişimi insanların dişlerinin artık eski zamanlardaki gibi kum tanesi yüzünden diş etlerine kadar ufalanmaması anlamına geliyordu. Zamanla mızrağın yerini alan yay ve okun icadı, Körfez Bölgesi sakinlerinin beslenmesinde önceden yalnızca arada bir yer alabilen kuş ve av hayvanlarının avlanmasını sağladı. Höyüklerde bulunan işlenmiş ürünler ve ham maddeler de Körfez Bölgesi topluluklarının, tarihleri boyunca civar bölgelerin diğer kabileleriyle genelde karmaşık alışveriş ilişkileri şeklinde mübadele ilişkisine girdiğini ortaya koyar. Son olarak, aşağı yukarı İ.Ö. 1000 senesine ve sonrasında da yaklaşık İ.S. 500 senesine denk gelen dönemlerde, ölü bedenlerinin gömülmesiyle birlikte ritüellerde değişimlerin yaşandığı görülür –bunlar dış kaynaklı dinlerin etkisini gösteren değişimler olabilir.

Ancak bu höyükler değişim ve büyümenin kanıtlarını ortaya koysa da, bu değişim şaşırtıcı derecede mütevazı düzeydedir. Antik Yunan, Mezopotamya veya Mezo-Amerika gibi benzer antik uygarlıkların arkeolojik verilerine dair bildiklerimizi düşünürsek, yüzyıllar boyu mütevazı bir büyüme, beklediğimiz son şeydi. Bu höyüklerde fetihleri, göçleri ve diğer felaket olaylarını gösteren katmanlar, dramatik “tabakalar” neredeydi? Körfez Bölgesi höyüklerinde böyle şeyler genelde yoktur. Burada, Körfez Bölgesi halkının ağır ağır gelişimi, veya bazı durumlarda çevre halklardan gelenek görenek ve teknolojilerin acele etmeksizin ödünç alınışı ya da özümsemişi şeklinde açıklanamayacak hiçbir şey yoktur.

Arkeolojik bulgular ilk incelendiğinde, Alfred Kroeber kanaatini “Olağanüstü derecede önemli bir tarihsel olguyla karşı karşıya olduğumuz açık,” sözleriyle belirtmişti. Doğruyu söylemek gerekirse durum gerçekten de dediği gibiydi. Körfez Bölgesi sakinlerinin asırlar boyunca barışı ve istikrarlı bir durumu nispeten sağlamış olma ihtimâliyle karşı karşıyayız. On sekizinci yüzyıl sonunda İspanyollar tarafından keşfedilen bu insanların, asırlar boyunca (İ.S. 500’de gömme ritüelindeki değişimin bir tür istila belirtisi olduğunu farz edersek, en az 1200 ve belki de 4500 ila 5000 yıl gibi uzun bir dönem) kendi topraklarında rahatsız edilmeden yaşamış bir halkın doğrudan torunları olma ihtimâliyle karşı karşıyayız.

İnsanlık tarihinde çok nadir rastlanan o uzun nispî barış ve istikrar dönemi Ohlonilerin yaşam biçiminin şekillenmesine yardımcı oldu. Bu dönem boyunca çeşitli kabilecikler kendi bölgelerine yerleşti ve topraklarıyla yakın bir ilişki –modern aklın neredeyse kavrayamadığı yakınlıkta bir ilişki– geliştirdi. Bölgenin her yerindeki çalı öbeklerinin, kayalıkların, balık avlama noktalarının, meşeliklerin, tohum çağırırlarının ve [kişide güçlenme ve manevî bir dönüşüm sağlayan] güç noktalarının –sayısız yüzyıl boyunca nesilden nesile aktarılmış– ayrılmaz isim ve hikâyeleri vardı. Üstünde çok yürünen patikalar etraftaki toprak seviyesinden 45 santim aşağıda kalacak kadar derinleşmişti. Yerleşik yaşamla geçen bu yüzyıllar boyunca her Ohloni kabileciği –hem kendi gözünde hem de komşularının gözünde– toprağıyla öylesine bütünlüklü bir özdeşlik kurmuştu ki, bunca yakın ilişki kurduğu meşelikleri, çayırları, yolları veya güç noktalarını başka bir yere nakletmek imkânsız olacağından, artık kendini başka topraklara taşıırken de hayâl edemiyordu.

Yerleşik yaşamla geçen bu uzun dönem Ohloni insanları

arasında dikkat çekici bir çeşitlilik üretti. Asırlar geçtikçe kendilerini artık bir “halk” olarak bile görmeyi bırakıp bunun yerine, her biri kendi çevresinin eşsizliğiyle yoğun biçimde ilişkilenen kırk civarında farklı kabile hâlini aldılar. Topluluklardan birinde bereket fışkıran bataklıklar varken bir diğerinde çayırarla tepeler, başka birinde somonla dolup taşan bir göl ve yine bir başkasında kilometrelerce uzanan okyanus kıyısı vardı. Körfez Bölgesi’nin ekolojik çeşitliliği muazzamdı. Ohloni bölgesinin bazı kısımlarına senede yüz yirmi santimden fazla yağmur düşerken, başka kısımlarına kırk santimden az düşerdi. Birbirinden yalnızca birkaç kilometre uzaktaki kabilecikler farklı hayvanlar avlıyor, farklı bitkiler topluyor ve zamanla farklı töreler ve besin tercihleri geliştiriyordu. Örneğin bir topluluk kokarca eti yiyebilirken, kendi komşuları bunu kesinlikle tiksiniç bulurdu. Öte yandan komşular da geyiğin bazı organlarını yiyebilir ama başkaları için bunun düşüncesi bile mide bulandırıcı olabilirdi. Benzer şekilde, arasında yalnızca bir dağ sırtı bulunan topluluklar birbirinden tümüyle farklı küpe, kuş kemiğinden düdük, dövme, sepet ve dans kostümü tasarımları geliştirmişti.

Ohloni dili de birbirinden farklı lehçelere ayrılmaya başladı ve yüzyıllar içinde bu lehçeler gitgide kendi yönünde sürüklene sürüklene sonunda farklı dillere dönüştü. Körfez Bölgesi’nde –daha doğrusu tüm Kaliforniya’da– âdeta aklın sınırlarını zorlayacak kadar çok dil vardı. Neredeyse her gezgin bu konuya değinmiştir. On dokuzuncu yüzyılda devlete bağlı bir etnolog olarak görev yapan Stephen Powers “bazen her 15 kilometrede bir araştırılması gereken yeni bir dilin bulunduğu bölgelerde aylarca” seyahat etmekten yakınıyordu. Kaliforniya’da yüzden fazla yerli dili vardı ve bunların yüzde yetmiş kadarı –antropolog Robert Heizer’e göre–

anlaşabilmek açısından İngilizce ile Çince kadar birbirinden uzaktı. Bu dil çokluğu misyonerliklerde tam bir keşmekeş yaratmıştı. Örneğin Carmel Misyonerliği'nde –bazıları Ohloni, bazıları ise Esselen ve Salinan olmak üzere– en az on bir farklı dil konuşuluyordu. Santa Clara Misyonerliği'ndeki dil sayısı yirmiydi.

Sekiz farklı Ohloni dili parçası kaydedilmiştir, ancak bu sayının toplamda bir düzine veya daha fazla olma ihtimâli vardır. Bu parçalar tıpkı Latin dillerinden sayılan İspanyolca, İtalyanca, Portekizce ve Fransızcanın ilişkilendirilmesi gibi genel anlamda ilişkiliydi ancak yine de birbirlerinden hayli farklıydı; öyle ki mesela Santa Cruz bölgesinde konuşulan dil, Monterey Bölgesi'nin Rumsen dilini konuşanlar için herhâlde büyük ölçüde anlaşılmazdı. “Ne kadar köy varsa bir o kadar da lehçe var,” diye yazmıştı Santa Cruz Misyonerliği'ndeki Rahip Lorenzo Asesara. “Köylülerin sayısı birbirinden ayrı iki küçük kümeyi geçmese bile, eğer aralarında bir akrabalık yoksa lehçeleri o denli farklıdır ki birbirlerini katiyen anlamazlar.”

Otto von Kotzebue'ya göre böylesi bir dil çeşitliliği çözülmemiş bir muammadır. Neden “Birbirine çok uzak ve Sıcak Kuşak'ın neredeyse üçte birine yayılmış olan Polinezya Adaları aynı dili konuşurken burada, Kaliforniya'da, tek bir ırktan gelip birbirine hayli yakın mesafede yaşayan kabileler farklı diller konuşuyor?” diye merak etmişti.

Sahiden de neden böyleydi? Kuzey Amerika'daki başka herhangi bir yerin tipik özellikleri arasında Kaliforniya'daki gibi bir dil zenginliği yoktu. Aslında –Yeni Gine'nin istisna olma ihtimâli olsa da– dünyanın hiçbir yerinde böylesine bariz bir çeşitliliğin bulunabileceği benzer ölçekte başka bir bölge yoktu. Bunca dilin yan yana var olması yalnızca tek

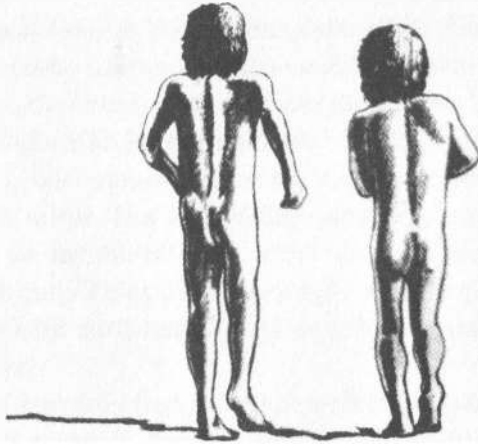
bir sonuca götürebilir: Ohloniler ve diğer Kaliforniya Kızılderilileri yüzyıllar boyunca yerleşik hayat sürdürmekle kalmamış, ama aynı zamanda –bu büyük zaman aralığının baskın özelliği olarak– her bir kabile de ötekinden nispeten izole kalmış olmalıdır.

Ohloni yaşamının ana fikri izole hayat ve çeşitlilik üstüne oturmakla beraber başka temalara da sahipti. Kabilecikler birbirinden ayrı kalma özelliğini sürdürürken, bir yandan da komşu kabilelerle evlilik, sosyalleşme ve alışveriş için yoğun bir istek duyardı. Yüzyıllar geçtikçe bu istek gitgide kuvvetlendi ve sonunda, Avrupa istilas döneminde çeşitli Ohloni kabilecikleri ticarî yükümlülük, dostluk ve evlilik ağlarıyla birleşti. Ohloniler tarihten gelen izole yaşam biçimleri ile sosyalleşme arzularını bağdaştırmayı nasıl başarmıştı? Bu kolay değildi; ama doğrusunu söylemek gerekirse, Ohloni yaşamına tipik karmaşık niteliğinin çoğunu veren de bu iki çelişkili dürtü arasındaki gerilimdi.

2. Kısım

Küçük Bir Toplumda Yaşam

Doğum ve Çocukluk

Öğlenin erken vakitlerinde genç, karnı burnunda bir kadın köyün diğer kadınlarıyla beraber üzeri sazlarla örtülü bir çardak veya kamelyanın alacalı gölgesinde oturmaktadır. Diğer kadınlar hasır sepet örmekte veya havadan sudan sohbet etmektedir –yaptıkları sohbette, sepetlerinde oluşan canlı desenlere gösterdikleri dikkatten eser yoktur. Eline çuvaldız almaktan korkan genç kadın (çünkü ona çuvaldız batarsa çocuğunun kör olabileceği söylenmiştir) köklenmiş büyük bir çayır sazı yığınının dokumaya hazır etmek için dişiyle şeritlere ayırır.

Genç kadın doğuma iyice hazır olduğunu hisseder. Bu aralar birazcık sabırsızlığa bile kapılır. Epeydir bir sürü kısıtlamaya uyması gerekmiş ve hepsini de lâyıkıyla yerine getirmiştir. Gerilen karnı arada sırada cayır cayır kaşınsa bile kırışıp çirkinleşmesin diye asla kaşımamıştır. Karşılaştığı bütün insanlara kibar ve temkinli davrandığı gibi aynı davranış biçimini hayvanlara ve kuşlara da göstermiştir. Geceleri bakışlarını hep yerde tutmuş, baykuş veya kayan bir yıldız görmemek için gökyüzünü hiç izlememiştir. Kilolu bir bebeği zorlanarak doğurmak istemediğinden bilhassa et ve balıktan uzak durmuş, beslenmesine ayrı bir özen göstermiştir. Tuzdan da uzak durur. Her şeyi doğru yaptığını umar. Bebeğinin küçük ve sağlıklı olmasını ümit eder. En büyük dileği de bebeğinin çarpık çurpuk olmamasıdır. Çarpık çurpuk (veya ikiz) bebek bir sürü habis güçle doludur ve anında öldürülmesi gerekir.

Kocası da karısının hamileliğinin tehlikeli döneminde kurallara uygun biçimde hareket etmiştir. Et ve tuzdan uzak durmuş, tütün içmeyi bırakmış, asla öfke veya başka hiçbir

güçlü duygu sergilememeye çalışmıştır. Nadiren avlanmaya gitmiş ve kendisi de hayvanlara karşı son derece özenli davranmıştır.

Hamilelik kadının hayatını uzun zamandır hâkimiyeti altına almıştır; çayır sazlarını şeritlere ayırırken hamilelikten biraz bıktığını hisseder. Gölge, yönünü değiştirmiştir ve kadın birden güneş altında kaldığını fark eder. Hemen gölgeye doğru geri kayar, hasırotu yığınının kendine doğru çekip bir kez daha yerleşir. Birdenbire yumuşak, dalgalı bir sancı bedenini yalayıp geçer. Sancı azıcık kafasını karıştırır. Aslında ona kalsa muhtemelen sancıya aldırış etmeyecektir; ne var ki birden kadınlardan birinin sepet örmeyi bırakıp şüpheli bir ifadeyle bakışlarını üzerine diktiğini fark eder.

İşini bırakıp bakışlarını ona diken kadın orta yaşlarının sonunda ve diğer kadınlardan çok daha zayıftır. Ebe olarak sıra dışı güçlere sahip olmasıyla bilinir. Doğum zamanı geldiğinde köydeki yaşlı kadınların çoğu onun yanında bulunsada –anne adayına dendiğine göre– sorumluluk üstlenecek tek kişi bu zayıf kadın olacaktır.

Başka bir sancı daha gelir ve genç kadın biraz ürker. Artık gözleri zayıf kadını arar. Ona o an olduğundan daha yakın olmayı diler. Yakınlardaki bir kabilecikten olan hamile kadın bu köyden biriyle evlenmiştir ve tüm bu kadınlar onun gözüne biraz tuhaf görünür –özellikle de zayıf olan. Gariptir ki, çocukluğundan beri köylerinin katıldığı palamut hasatlarında, danslarda ve festivallerde bu kadın dikkatini çekmiştir. Daha gencecik bir kızken bile kendini göz ucuyla ona bakarken bulurdu. Diğer kadınlar yaşları ilerledikçe şişmanlayıp tostoparlak olurken, bu kadın zayıflayıp tahta gibi olmuştur. Diğerlerinden farklıdır ve anne adayı ona büyük saygı duysa da karşısında kendini pek rahat hissetmemektedir. Aslında

birazcık korkar ve içinden, keşke eski köyündeki kadınlardan bazıları şimdi orada olabilseydi diye geçirir.

Sepet örenler genç kadının sancılarını fark ettikçe kendi aralarında sessizce durumunu konuşurlar. Sonra, malzemelerini kenara koyup yavaşça ocaklarına doğru hareket eder, ateşlerini harlar ve kendileriyle birlikte ailelerini de beslemeye yetecek kadar yemeği ateşe koyarlar. İkinci vaktinin onlar için uzun geçebileceğinin ve önlerinde de muhtemelen uzun bir gece olduğunun farkındadırlar. Hızla hareket eden küçük bir çemberin içinden mızrak geçirmeye çalıştıkları bir oyuna kendilerini iyice kaptırmış bir grup çocuk, bağırıışlarını ve oyunlarını durdurur. Terleme kulübesi etrafındaki erkekler seslerini alçaltır. Köydeki atmosfer baştan başa durgunlaşır ve ümitli bir bekleyiş başlar: Yakında –diye umar herkes– köyün yeni bir üyesi olacaktır. Yeni bir Antilop insanı olacaktır, diye düşünürler kendi kendilerine, çünkü baba da bu soydan gelmektedir. Üstelik ne zaman erkeklerden biri uzakdaki büyük bir antilop sürüsünü işaret etse hepsinin keyfi yerine gelir; çünkü bu, hayra âlâmettir.

Gitgide sıklaşarak birleşen sancılar daha da keskinleşir. Genç kadının korkusu büyümektedir. Hava kararmaya başlamıştır –ruhlar âlemi simalarının köye daha da yakınlaştığı bir zaman dilimidir bu– ve her sancı sanki kadını onların kötücül etkisine açık ve savunmasız hâle getiriyor gibidir. İçinde ufak bir ateşin tüttüğü evine çekilir ve kendini tavşan kürkünden bir battaniyeyle örter. Yavaş yavaş köyün yaşlı kadınları etrafında toplanmaya başlar. Karnına, kol ve bacaklarına masaj yapar, onunla tatlı tatlı konuşur ve her şeyin olması gerektiği gibi olduğunu anlatırlar. Arada sırada dudaklarını suyla ıslatsalar da su içmemesini tavsiye ederler. Bu kadınların hepsi çocuk doğurmuş kadınlardır. Sözleri

derin bilgi birikimi ve deneyim paylaşımının ürünüdür. Etrafında bu kadınların bulunması doğum sancısı çeken kadına büyük bir rahatlık sağlar.

Yanı başındaki kadınlar arasında zayıf olan da oturmaktadır. Sancılar kuvvetlendikçe genç kadın kendini tuhaf bir biçimde zayıf kadına daha da yakın hisseder. Daha önce zayıf kadının gözlerine hiçbir zaman doğrudan bakmamıştır; şimdiyse gözlerini onunkilerden ayırmakta zorlanır. Gözleri, gecenin içindeki siyah su birikintileri gibi koyu ve derindir. Birbirini izleyen her sancıda kendini bu gözlere bakarken bulur ve sancılar –hâlâ epey kuvvetli olsa da– garip biçimde uzaklaşıyor gibi gelir. Her sancı arasında gevşeyip zayıf kadına gülümserken, kadın da ona donuk, âdeta keyifsiz, ama işinin ehli olduğu duygusu veren rahatlatıcı bir gülümsemeyle karşılık verir.

Diğer kadınlar da boş durmaz. Bilhassa ak saçlı, kırış kırış bir kadın bildircin sesi çıkarır. Bu sesin yatıştırıcı bir etkisi vardır ve köyün ötesinden bir bildircinin cevap verdiği işitilir. Başka bir iyi işaret daha! Bildircin'in yardımıyla bebek çabuk gelecektir.

Fakat bebek bir türlü gelmez ve sancılar artık daha da şiddetlenir. Zayıf kadının derin gözleri bile artık onu rahatlatıp dikkatini ona yoğunlaştırmasına yetmez. Zayıf kadın sorunun ne olduğunu hisseder; sakince tavşan kürkünden bir battaniyenin altına elini uzatıp ufak bir şifa bohçası çıkarır. Diğer kadınlar bakışlarını bohçadan kaçırmaz, çünkü şifa bohçası şahsî bir şeydir ve çok da tehlikelidir; kimse bohçanın içindekilere doğrudan bakmak istemez. Bir şifa bohçasının gölgesi bile eğer birinin üzerine düşerse, ona büyük zarar verebilir. Hâlbuki gebe kadın sanki döktüğü terlerle ayrı bir serbestiyete kavuşmuşçasına gözlerini ayırmadan bakmayı

sürdürür. Zayıf kadın, açmadan önce şifa bohçasına –teskin olsun da olası habis güçleri etkisizleşsin diye alçak sesle mırıldandığı ilahiyi andırır– bir şarkı söyler.

Doğum sancısıyla kıvranan kadın uzun, ince parmaklar bohçanın kıvrımlarını karıştırırken bakar ve içinden bir ayı pençesinin çıktığını görünce nefesini tutar. Bu ayı pençesinde çok büyük bir güç vardır. Genç kadın şüphesiz daha önceden ayı pençeleri görmüştür, ama bir kadının şifa bohçasında asla. Zayıf kadın pençeyi elinde tutar ve buna duyulması güç bir fısıltıyla bir şeyler söyler. Sonra pençeyi genç kadının karnına ve uyluklarına sürer. Genç kadın anında değişimi hisseder. Bir sonraki sancıyla beraber zihni –sanki insan düşüncelerinden çok ayı düşüncelerine sahipmiş gibi– bulanır ve bedeni muazzam, neredeyse öfkeli bir güçle dolar. Sancı sürerken bebeği dışarı itmek için karşı konulmaz bir arzu duyar.

“Başını görüyorum,” diye haykırır diğer kadınlardan biri. “Başını görüyorum.”

Zayıf kadın hiçbir şey söylemez, fakat birbiri ardına gelen her bir sancıda ellerini kadının açılan vajinasına dayayarak yırtılmasını önler. Genç kadın artık gayretle ıkmakta, vahşiçe, ayı gücüyle bebeği dışarı itmektedir. “Bir kez daha, bir kez daha,” der kendi kendine ve bebeği çıkarmak için çok büyük bir ayı ıkmaması daha verir. Ve bebek gelir. Kadın bebeğin içinden kayarak çıktığını hisseder; titrek, ürkek, zayıf bir viyaklama işittiğinde kendini kakhahalara boğulmuş bulur, diğer kadınlar da ayı gücüyle yapılan böylesi bir ıkmamanın böyle titrek, zayıf bir viyaklamayla sonuçlanmasına kakhahalarla gülmektedir.

Doğumdan sonra genç anne birdenbire kendini capcanlı, enerji dolu hisseder. Bebeğine öyle bir dalmıştır ki plasenta-

yı zar zor fark eder ve –artık rahatça gülümsemekte olan– zayıf kadın göbek bağına obsidyen bir bıçakla kestiğinde hafif bir ilgi göstermekle yetinir. Kocanın tüm doğum boyunca orada bulunan halası hem plasentayı hem de göbek bağına hızla ve âdeta gizlice kaptığı gibi dışarı çıkar ve bunları ateşte yakar. Kadın daha sonra külleri münasip bir biçimde yok edecektir: Yoksa anne ve çocuğun başına çok büyük felâket gelebilir.

Bu türden şeyler ne kadar önemli olsa da genç anneyi neredeyse hiç etkilemez. Evden çıkarılıp soğuk dereye götürülür ve köyün içinden geçerken kabileciğin tüm üyelerinin kendisine içtenlikle baktığını hissederek. Dereye girer ve hem kendisinin hem de bebeğin üzerine su atarken bebek saldırıya uğramışçasına avaz avaz feryat eder.

Bu esnada kocası eve gider ve uzunlamasına bir çukur kazıp yüzeyini taşlarla kaplar. Taşların üzerinde ateş yakar ve taşlar ısınınca külleri dışarı kürer. Sonra kalın, yumuşak bir döşek yapmak üzere taşların üstüne otlar yığar. Kadın dereden döndüğünde kendisi ve bebeği bu ılık, mis kokulu yatağa uzanır ve çok geçmeden oluk oluk terlerler. Sonraki altı, yedi gün boyunca ateş belirli aralıklarla yeniden yakılır, taze otlar toplanır ve hem anne hem de çocuk kusursuz ve enfes bir istirahatın tadını çıkarır.

Doğumdan sonraki haftalar önemli olaylarla doludur. Anenin sütü gelir ve bebek şevkle meme emer. Bebeğin kulakları delinirken akrabalarından biri de beşik yapmaya koyulur. (Beşiğin doğumdan önce yapılması uğursuzluk getirir çünkü.) Öte yandan, çocuğa henüz bir isim konulmamıştır; sonraki sekiz ila on ay boyunca ona yalnızca “Bebek” denecektir. Anne ise doğumdan sonra da o çok sayıdaki kısıtlama-

dan muaf değildir. Birkaç hafta boyunca –yani hem kendisi hem de çocuk manevî açıdan savunmasız durumdayken– et, balık ve tuzdan uzak durmayı sürdürür. Soğuk su içmez ya da ağır nesneler kaldırmaz, insanlara ve hayvanlara nasıl davrandığına her zamankinden çok dikkat eder. Kocasıyla fiziksel temastan da kaçınır ve aslında, çocuk meme emmeyi bırakana kadar, belki iki yıl boyunca –en azından teorik olarak– her türlü cinsel faaliyetten sakınacaktır.

Kocaya gelince, doğumdan kısa süre sonra çocuğunu görüp karısıyla konuşmak üzere evi ziyaret eder. Çocukta kendisinin de geldiği Antilop soyunun güçlü izlerini görür ve derinden etkilenir. Oysaki karısına karşı kendini işlevsiz ve mesafeli hissetmektedir. Kadın kendini iyice bebeğe vermiştir ve etrafında toplanan bir grup kadının hâlâ ilgi odağındadır. Artık uzun bir süre sevişme olmayacak, diye düşünür koca. Artık terleme kulübesi etrafında daha fazla zaman geçirecektir. Doğrusunu söylemek gerekirse bekârlığının tam da bu noktada faydası olacak, yeni kurduğu ailesinin yiyeceğini temin etmek üzere bir sürü geyik avlamasına katkıda bulunacaktır.

Meme emme döneminin eninde sonunda sona ereceğinin ve yine sevişme zamanının geleceğinin elbette farkındadır. Fakat şimdi karısına, çocuğuna ve etraflarındaki kadınlara baktıkça kendisinin çemberin dışında kaldığını yoğun şekilde hisseder. Aslında kendi evinde davetsiz bir misafir olduğunu, kendisiyle karısı arasında bir duvar –kısıtlama ve formalitelerle örülmüş, âdeta elle tutulur bir duvar– olduğunu hisseder.

Evden ayrılır ve bir süre köyde amaçsızca gezinir. Keşke varlıklı olsaydı, diye düşünür. O zaman ikinci bir eşe gücü yeterdi; –ister bu köyden ister civardaki bir köyden olsun–

sevgi görebileceği bir eş. Doğrusu eğer ikinci bir eşi olsaydı –diye akıl yürütür– bu kadın ilk eşine çocuk konusunda yardımcı olabilirdi. Ne kadar da iyi bir çözüm olurdu bu! Köyün sınırlarına varır ve rüzgârı hissedip kır kurtlarının uzak tepelerden gelen uluma seslerini dinlemek için duraklar. Uzun bir süre öylece durur. Sonra döner ve hiç tereddüt etmeden terleme kulübesine yönelir. O varlıklı bir erkek değildir. İki eşe gücü yetemez. Yalnızca tek bir eşi vardır, hatta şimdi bir de çocuğu vardır. Yarın oruç tutacak, terleyecek ve okuyla yaylarını hazırlayacaktır. Çok geçmeden beslenmeyle ilgili tabuları sona erip birkaç geyik vuracaktır. Sütü bozulup bebeği hasta etmesin diye karısına dokunmayacaktır. Bunun olmasını istemez. O bir babadır ve –her ne kadar gelecekte zaman zaman şeytana uyma ihtimâli varsa da– karısını ve diğer kadınları kendi hâline bırakmaya karar verir. İyi bir baba olacaktır, bir sürü geyik avlayan bir baba, diye düşünür kendi kendine, terleme kulübesine girip duvara yaslanmış oturan diğer erkekleri selâmlarken.

Akraba beşiği bitirir, dışını tüy ve boncuklarla süsleyerek genç anneye verir. Anne beşiğin içini emici hasır otu tüyle-riyle kaplar. Sonra bebeği tavşan kürkünden bir battaniyeye sarıp kollarını sıkıca yanlara sabitler ve nihayet beşiğe yerleştirerek deri şeritlerle güvenli bir şekilde yerine bağlar.

Böylece kundağa sarılarak beşiğin içine sıkıca bağlanmış bebek, önündeki iki senenin neredeyse tamamını hiçbir hareket özgürlüğü olmadan geçirir. Beşikteyken nadiren ağlar veya yaygara koparır. Bolca uyur veya yumuşak, koyu gözlerle tatlı tatlı dünyaya bakar. Görmeyi, işitmeyi, basit beklentiler ifade etmeyi ve çevrede olup biteni ufak ufak anlamlandırmayı öğrenir. Tüm bu süre boyunca bedeni hareketsiz, pasif, emniyetli durduğu hâlde gitgide bilinçlenerek

hayatta olmanın, Ohloni olmanın, insan olmanın ne demek olduğunu öğrenir. Ve –gerçeği hiçbirimiz tam bilemesek de– muhtemelen kısıtlanmış bedeninden aldığı dersler, uzun vadede gelişen zihninden aldığı dersler kadar önemlidir.

Anne, altını değiştirip yıkamak üzere bebeği günde bir veya iki kez dereye götürür. Beşiği taze hasır otu tüyleriyle yeniden kapladıktan sonra kendisi ve çocuğu üzerine su atarken çocuk da soğuk suyun şokuyla feryat figan bağırır. Daha sonra kurusun diye bebeği söğütlerin yakınında güneşe serdiği hasırın üzerine bırakır ve kendisi de yanına uzanır. Kollarını ve bacaklarını nazikçe ve sevgiyle ovar. Yıkamak için eteğini kenara koyan anne de çocuk da çıplaktır. Güneş ılıktır. Bir süre sonra bebeği kucağına çeker. Artık alışkanlık edindiği bir hareketle ellerini bebeğin alnının ortasına koyar ve kenarlara doğru sıkıca bastırır. Kafatasının hâlâ yumuşak olan kemiklerine masaj yapıp bastırarak çocuğun yüzünü özenle arzu edilen şekle sokar; yüz hatlarına –kelimenin tam anlamıyla– şekil verir.

“Ne kadar güzel bir çocuk,” diye düşünür her geçen gün, parmaklarının baskısı altında çocuğunun yüzü bebek ifadelerinden sıyrılıp o meşhur, çok sevilen Ohloni yüz ifadeleri aldıkça.

Ohloniler çocuk yetiştirme konusunda bizimkilerden hayli farklı görüşlere sahipti. Onlar çocuklarının bağımsızlaşp özgün insanlar olarak büyümesini istemezdi. Özgürlük veya bireyciliğe kıymet vermezlerdi. Ne saçma kavramlardı bunlar! Hiç kimse özgür değildi. Her insan, doğumundan ölüme kadar aileye, klana ve kabileciğe bağlıydı –en güçlüsünden yüzlerce bağla insanlara bağlı oldukları gibi ruhlar âlemine de bağlıydılar. Bu bağları kırıp “özgürlüğe” kavuş-

mak gücünü kaybetmek, mahvolmak ve tehlikeli ölçüde savunmasız kalmak demektir.

Ohloniler özgürlük yerine yaşamları boyunca bağlarını kuvvetlendirmenin, kendilerini daha da başı bağı kılmanın ve başkalarını da kendilerine bağlamanın peşinde koşardı. Kuvvet, neşe, icra –aslında kişinin tam da kimlik özellikleri– aidiyet ilişkisinin içinde bulunurdu. Farklı olmak yanlış olmaktı, en iyi yol eskilerin yoluydu: Bunlar insanların yaşamları boyunca yeniden ve yeniden aldığı derslerdi. İnsanın erişebileceği en büyük bilgelik ve başarı yenilik yapmak, geliştirmek veya başkaldırmak –veyahut ebeveyn ya da akrabaları aşmak değil– topluluğun yolunu –yani kıdemli ihtiyarların yolunu, bizzat Kır Kurdu’nun gösterdiği yolu– iyice bellemek ve aktarmaktı.

Çocuk yaklaşık iki yaşına geldiğinde süt emmeyi bırakır ve beşikten çıkarılırdı. Yetişkin bir kimse (mesela büyükanne) çocuğa kakasını yapmadan önce küçük bir çukur kazmayı ve kakasını yaptıktan sonra da bu çukuru –atıkları kötü bir şaman tarafından çalınıp büyü için kullanılmasın diye bulunduğu yeri gizlemek üzere– kapatmayı öğretirdi. Çocuk yürümeyi, sonra da koşmayı öğrenir ve yedi sekiz yaşlarına kadar kızlı erkekli tek bir grup hâlinde oyun oynayan köy çocukları takımıyla çabucak kaynaşırdı. Çocukların oynamak için palamut topaçları, palamut başlıkları ve “beşik” oyunu oynadıkları sicimleri vardı. Kendi aralarında sonu gelmeyen oyunlar oynar ve –bir elkin doğranması, tören dansı veya belki de bir şamanın iyileştirme ritüeli gibi– ilginç bir takım hadiseler dönmeye görsün, hemen yetişkinlerin etrafında bitiverirlerdi.

Bu ilk senelerde ebeveyn ve akrabalar çocuklara göz kulak olurdu ki zaten bu küçük köylerde de neredeyse herkes

akrabaydı. Ohloniler katı ebeveynler değildi; çocuklarını dövmez ya da başka biçimde cezalandırmazlar, insan içinde azarlayıp utandırmazlardı. Yine de tıpkı doğru Ohloni bakışını elde etsin diye çocuğun yüz özelliklerinin şekillendirilmesi gibi, doğru Ohloni davranışlarını ve hayat anlayışını kazansın diye de karakteri sebatla, bıkmadan usanmadan ve sorgulamadan şekillendirilirdi. Güzel davranışlar kaba güçle değil, daha bir içe işleyen ve hemen göze çarpmayan bir tür baskı yoluyla –bütün köyün neredeyse istisnasız biçimde kabul ettiği örnek ve kanaatler yoluyla– öğretilirdi. Bir topluluğun en fazla 250 kişiden oluştuğu bu kapalı toplumlarda çocuklar doğal olarak ebeveynlerine benzerdi. Hiç kimse kendi varoluşu için başka türlü bir yol tasavvur edemezdi.

Elbette tüm çocukların kendilerine has kişilikleri de vardı. Henüz küçük yaşlarda bile bazıları akıllı, bazılarıysa budala olduklarının sinyallerini verirdi. Kimisi hızlı ve cevval, kimisi ağırkanlı ve aksiydi. Bazısı her daim şakacı, bazıları genelde ağırbaşlıydı. Kişilikleri birbirinden farklılık gösterdiği hâlde değerleri, inançları, bir şeyleri yapma tarzları genel anlamda ebeveynleri gibiydi. Ve bu durum kuşaklar, yüzyıllar boyunca hep böyle olmuştu. İşin aslı, Kutsal Zaman'dan beri, yani Kır Kurdu Ohlonilere doğru yaşam yolunu bildirdiğinden beri bu böyleydi. Yaklaşık altı yaşındayken çocuğun süt dişleri düşmeye başlar ve anne de bunları usûlünce bir keseli fare yuvasına koyardı. Her ne kadar bir Ohloni'nin zamanının çoğunu işle geçirdiği nadiren görülse ve hayatın her evresinde –özellikle de çocuklukta– gönlünü eğlendirmek için bol bol zamanı olsa da, çocuktan artık faydalı işler beklenirdi. Çocuklar genellikle daha büyük oğlanların peşine takılır ve onların sincap, tavşan veyahut neotoma avlamalarını izleyip yakalanan avı eve getirmelerine yardım ederdi.

Yaz zamanı yemiş alanlarına giden kız kardeşlerini izler ve öğleden sonra güneş iyice yakmaya başlamadan sepetlerini doldurmalarına yardım ederlerdi.

Ohloni çocukları yedi sekiz yaşlarına gelince bitki ve hayvanlar hakkında şaşılacak derecede geniş bilgi birikimi edinmiş olurdu. Hayvanların nereye oyuk açtığını, kuşların nereye yuva yaptığını ve yeşillikleri, mantarları ve otları nasıl toplamak gerektiğini bilirlerdi. Bitki türleri ve hatta cinsleri arasındaki en ince bilimsel ayrımları yapabilirlerdi. Ve dünya hakkında başka şeyler, belki de daha önemli şeyler öğrenirlerdi. Hangi hayvanın soyundan geldiği hakkında, bu soyları yöneten hayvan tanrılar hakkında, hayvan tanrıların onlardan hangi yükümlülükleri yerine getirmelerini beklediği, hangi ayrıcalıkları ve güçleri verdiği hakkında bilgi edinirlerdi. Kendi aileleri hakkında –hangi teyzeye yardım etmeleri, hangi amcanın sözünden çıkmamaları ve de topluluktaki herkesle nasıl ilişki kurmaları gerektiği hakkında– bilgi edinirlerdi. Hangi ailelerin güçlü ve hangilerinin zayıf olduğunu ayırt edebilirlerdi. Kendilerinin topluluk içindeki yerlerini ve esasen dünyadaki yerlerini anlamaya başlarlardı. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu –kısmen tekrarlanan uyarı ve öğütlerden, ama çoğunlukla da tanıdıkları herkesin kim oldukları ve nasıl davranmaları gerektiğine dair genel inanışlarından– öğrenirlerdi. Bunun asla başka bir yolu olmamıştı. Asla başka bir yol olamazdı.

Yaklaşık sekiz yaşına gelince kızlar ve oğlanlar birbirinden ayrı dünyalara giriş yapardı. Oğlanlar için terleme kulübesi etrafında dönen uzun, gayriresmî bir çıraklık eğitimi başlardı. Çocukluktan ergenliğe ve nihayet erkekliğe geçiş, aşamalı olarak burada gerçekleşirdi. Hevesli genç, avlanma

işleriyle uğraştıkça, büyük hayvan avlamanın gerektirdiği oruç tutma, yoksunluk ve rüya görme işlerine girişmeye daha bir istekli hâle gelirdi. Çocukluk döneminin inceliksiz, hantal silahlarının yerini yetişkin bir avcının sağlam, kas teliyle güçlendirilmiş yayı ve iki parçalı okları alırdı. Delikanlı titizlik gerektiren taş işçiliği tekniklerini ve aynı zamanda nasıl halat ve ağ yapıldığını, nasıl ahşaptan palamut karıştırma küreği yontulduğunu, tüy pelerinlerin nasıl dokunduğunu, kabuklardan nasıl boncuk yapıldığını ve üzerine büyük bir özenle geometrik şekiller oyulduktan sonra kulağa geçirilen ince kemik tüplerin nasıl yapıldığını –ve kadınlara nasıl takdim edildiğini– öğrenirdi. Ergenlik çağına doğru erkeklerin şarkı ve danslarına gitgide daha çok katılır ve hem tanrı-lara hem de kadınlara kendisini çekici gösterebilecek dans kostümleri toplamaya başlardı. Nihayet ön dört, on beş yaş civarında terleme kulübesinin sıcaklığına dayanacak kadar donanmış olurdu. Oğlan henüz ne demek olduğunu tam bilmeden bir Ohloni erkeğine dönüşmüş olduğunu keşfederdi.

Kızlarsa artık anneleriyle, ablalarıyla, teyze ve halalarıyla gitgide daha fazla zaman geçirmeye başlardı. Havanda palamut dövülmesine, bin bir türlü kök ve otun toplanmasına ve bebek beşikleriyle hasır kilimlerin yapımına yardım ederdi. Bitkiler hakkında olağanüstü miktarda bilgi –nerede ve ne zaman yetistikleri, onlara yaklaşıırken hangi şarkıların söylendiği, toplanması zor tohumlarla nasıl baş edildiği, bazı köklerin ne zaman kazıldığı ve daha başka önemli beceriler– edinirdi. Aynı zamanda karmaşık sepetçilik sanatında uzadıkça uzayan çıraklık dönemine başlardı.

Bununla beraber kızlar için kadınlığa geçiş dönemi adım adım yaşanan bir süreç değildi. Bu –dünyanın çoğu yerinde olduğu gibi– önemli bir hadise olan ilk âdet kanamasıyla

belirginleşmiş anî ve heyecan verici bir geçişti. Tıpkı diğer Kaliforniya Kızılderilileri arasında olduğu gibi Ohloniler arasında da âdet dönemleri son derece önemli bir olaydı; ve bir kızın ilk kez âdet görmesi yaşam sürecinin doğum, evlilik ve ölüm gibi başlıca etaplarından biri sayılırdı. Güçler âleminin onu fark etmeye başladığının apaçık bir mesajıydı. İlk âdet dönemi sırasında bilhassa savunmasız kalırdı ve bu dönem hem kendisi hem de etrafındakiler için hayli tehlikeliydi. Bu zaman diliminde sergilediği davranışların kendisi için hayatı boyunca önemli sonuçları olacaktı.

Bir kız ilk kanama belirtisi yaşandığında evinin bir köşesine, hatta belki bu hadise için özel olarak inşa edilmiş ayrı bir kulübeye çekilirdi. Burada etten, balıktan, tuzdan ve soğuk sudan uzak durarak sıkı biçimde oruç tutardı. Kurallarla önceden belirlenmiş zamanlarda ritüel biçiminde yıkanır ve bedenine dokunmaması konusunda sertçe uyarılırdı: Eğer bir yeri kaşınırsa uzun “kaşıma çubuğu” kullanırdı. Gün boyu köy kadınları onu ziyaret eder, ona kadınlık görevleri hakkında öğütler verir ve güçleri hakkında bazı sırlar paylaşırdı. Rüyaları hakkında onu uzun uzadıya sorguya çeker, ne kadar anlamsız olduğunu önemsemeden her türlü ayrıntıyı dikkatle dinlerlerdi. Ailesinin kadın ve erkek üyeleri, her gece geçiş dönemini kolaylaştırıp daha tehlikesiz kılacak ilk kutsal âdet danslarını ve şarkılarını sergilemek üzere onun karşısına dizilirdi. Ne var ki bu ziyaretler arasında genç kız gizemli kanamasıyla baş başa, huzursuz rüyalarıyla baş başa, ruhlar âleminin yakın mevcudiyetiyle baş başa bırakılırdı. Başına gelen şeyin kalıcı bir değişim olduğunu bilirdi; bir daha asla küçük bir kız olmayacaktı. Güçlerin korku salan yakınlığını hisseder ve kendi başına otururken davranışlarının, hatta düşüncelerinin bile elinden geldiğince usturuplu olduğundan emin olurdu.

Kızlıktan kadınlığa geçiş böylelikle gerçekleşirdi. Sonunda ebeveynleri onun şerefine bir ziyafet düzenlerdi. Şefkat ve özenle yıkanmış hâlde narin boncuk ve tüyler kuşanarak meskeninden çıkardı. Artık yaşlı kadınlar onu neredeyse kendilerinin dengi gibi selâmlar, erkekler gülümserdi. Fakat evinin eşliğinde dururken o kulübenin karanlık kozasında meydana gelen harikulâde değişime hep beraber hayret ederek –hatta belki ondan biraz ürkerek– ağızları açık, huşu içinde bakan bir grup kızdan oluşan genç arkadaşlarına geçmiş sorgulayan bakışlar yöneltirdi. Bir kız çocuğu, kadına dönüşmüştü artık.

Kız, arkadaşlarının gözlerindeki huşuyu görür, yeni keşfettiği kadınlığın köydeki tüm yüzlere yansıdığını görür ve gurur duyardı. O andan itibaren çocuk yapma yaşını geçinceye kadar, âdet döneminin işaretleri her belirlediğinde, ruhlar âlemiyle her ay tekrarlanan ritüeller üzerinden yeniden ilişki kurmak üzere bir kez daha evinin bir köşesine çekilecek ve bu onun yetişkinlik döneminin en belirleyici bölümlerinden biri olacaktı.

Kızlar en önemli dövmelerini buluğ çağı esnasında ediniyordu. Kendinden daha yaşlı bir kadın onun yüzünü, göğüslerini ve omuzlarını keskin bir taşla çizer ve kömür tozu veya çeşitli bitkilerden birinin öz suyunu çiziklerin üzerine ovalayarak sürerdi. Çizikler iyileştiğinde kızlar siyah, mavi veya yeşil tonlarda envai çeşit desenle kaplanırdı. Bu çizimlerin çoğu tam manasıyla süs içinken, bazılarının büyümlü anlamları vardı; fakat yüzün etrafı ve çenedeki çizgi ve noktaların özel anlamları vardı. Oralara bir ömür boyu kalmak üzere kabileciğin ve hangi hayvan soyundan geldiğinin işaretleri nakşedilirdi –bunlar yabancı bir erkeğe kızın kendisiyle u-

yumlu bir soydan olup olmadığını, uyumluysa onunla flört edebileceğini, ama uyumsuzsa her türlü temastan kaçınması gerektiğini gösterecek çok önemli işaretlerdi. Yetişkin bir kadın için bu türden dövmelere sahip olmamak kendini ahlâksızca teşhir etmek gibi yüz kızartıcı ve bayağı bir görüntü veriyor olmalıydı.

Böylelikle kızlar yaşamlarının geri kalanı boyunca kabileciklerinin ve geldikleri soyun işaretlerini taşırdı. Gerçi, tamı tamına bu şekilde olmasa da bu dövmeler, ister kadın ister erkek olsun, her Ohloni'nin kaderinin parçasıydı. Daha bebeklerin beşiğe kımıldayamaz hâlde kayışla bağlandığı ve alnıyla burnunun istenilen şekli alması için gerilip çekştirildiği zamanlardan itibaren, her Ohloni kendi kültürünün damgasını taşırdı. Bu kapalı, âdeta hiç değişmeyen toplumlarda bireyciliğe yer yoktu. Genç kuşaklara düşen rol farklı olmak veya çizginin dışına çıkmak değildi. Tek rolleri doğru yolu takip etmektir.

“Genç erkeklere dair tuhaf bir şey dikkatimizi çekti,” diye belirtmiştir ilk İspanyol kâşiflerden biri. “Hiç biri söze girmeye kalkışmıyor, yalnızca onların büyükleri bize karşılık veriyordu. Öylesine uysallardı ki, bize karşı gelmemeleri için onlara hiçbir baskı yapmamış olduğumuz hâlde, yaşlı erkekler onlara bir şey söylemedikçe bir adım dahi atmaya cüret edemiyorlardı.”

Uysallık, ölçülülük, aile ve kabilecik üyeleriyle işbirliği: İşte Ohlonilerin bir şeyler yaparken izlediği yol buydu. Bu yol insanlara büyük bir güven hissi, dünyadaki yerlerine dair sağlam bir görüş, amaçları hakkında fevkalâde bir netlik ve topluluklarına karşı güçlü sadakât duyguları verirdi. Ohlonilere göre bu başarılı bir yoldu –o kadar başarılı ki kimse bu yolun başka türlü olabileceğini düşünmezdi.

Evlilik

Delikanlı arzusunu ebeveynlerine açma konusunda tereddütlü ve gergindir. Günlerce kıvranarak konuya girmek için en uygun zamanı kollar. Niye bu kadar çekindiğini anlayamaz. Çoktan terleme kulübesinin kabul gören bir üyesi ve yetenekli bir avcı olmuştur. Utanmak için sebep yoktur, hem de hiç; ve yağmurlu bir sabah, aile palamut lapası, tohum yemeği ve kurutulmuş balıkla kahvaltısını yapmak üzere eve doluşmuşken konuyu ağzından kaçırır. Civardaki bir köyden gözüne kestirdiği bir kızla ve kız da onunla evlenmek istiyordur.

Eğer oğlan daha seçkin bir aileden, özellikle de şefin ailesinden olsaydı sorun yaşanabilirdi: Önde gelen aileler arasındaki evlilikler genelde, politik ve ekonomik avantajları göz önünde bulunduran büyükler tarafından ayarlanırdı. Fakat delikanlı mazbut bir aileden, ailenin konumu da mütevazı olduğundan delikanlı için hiçbir evlilik ayarlanmaz. Elbette her şeye burnunu sokan akrabalar her zaman ona eş tavsiyelerinde bulunur, ama bu tip önerilerin bağlayıcı hiçbir yanı yoktur.

Ebeveynleri bu arzunun dile getirilmesini uzun zamandır beklemektedir. Sonraki birkaç gün boyunca konuyu başka önemli akrabalara danışırlar. Herkes bu eşleşmenin münasip olduğu fikrindedir. Kız, oğlanla aynı kabileciiktendir, fakat aileleri ve geldikleri hayvan soyları farklıdır. Kızın ailesiyle yakın sosyal bağlara sahip amcalardan birine, kızın ailesiyle görüşüp gayriresmî biçimde düşüncelerini yoklama görevi verilir.

Sorumluluk hissiyle dolan amca vakit kaybetmeden kızın köyünün yolunu tutar. Kızın evinin kapısına varınca geldiği-

ni duyurur. Kızın ailesi onu içeri buyur eder. Amca herkesin hâlini hatırını sorup hoşbeş ederek yeni haberler ve dedikodular paylaşır, ve sonra da –konuya pat diye girmek istemediği için– vakti yaklaşan dansla ilgili canlı bir sohbete girer.

“Benim köyümdeki dansçılar daha şimdiden tüylü eteklerini, boyalarını ve baş süslerini hazırlıyor” diye haber verir. “Muhteşem bir dans olacak.” Kızın babası bunun kesinlikle muhteşem bir dans olacağına katılır.

“Bizzat ben de dans edeceğim; zaten gençliğimden beri hep dans etmişimdir,” der amca. Kızın ailesi kibar bir ilgiyle dinler. Amca mütemadiyen konuşmaktadır.

“Benim tüm ailem dans etmeyi sever. Erkek kardeşim de dans edecek, hatta artık epey yaşlı sayıldığı hâlde babam bile dans edecek. Yeğenim de dans edecek. Yeğenimi görmüş müydünüz son zamanlarda? Artık bir çocuk olmaktan çıktı. Yakışıklı bir genç oldu ve hâlâ da bekâr. Çok alçakgönüllü, çok erdemli bir genç.”

“Herkes onun hakkında iyi şeyler söylüyor,” diye karşılık verir kızın annesi, gözlerini kuşkuyla kısarak.

“Evet, hakkında iyi konuşurlar. Hoş bir genç adam, sizin kızınız yaşlarında, değil mi? Doğru diyorsunuz, herkes gerçekten de onun hakkında iyi şeyler söyler; sırf bizim gibi yaşlı takımı değil, gençler bile. İsterseniz kızınıza onun hakkında ne düşündüğünü sorun. Ben yeğenimin kızınız hakkında gayet olumlu düşündüğünü biliyorum, çünkü bana bunu defalarca söylemişti.”

Amca artık ara verir, fazla açık sözlü davranmış olmaktan çekinir. Bu küçük Ohloni topluluklarında insanların asla açık sözlü olmaması gerekir. Sonuçları önem arz eden konular tartışılırken her zaman en üst düzeyde dolaylama ve diplomasiye başvurulur; böylelikle bir retle karşılaşıldığında kimse

kendini hakir görölmüş hissetmeyecek, kimse itibarını yitirmeyecektir.

Kızın ailesi artık amcanın ziyaret nedenini büsbütün anlar. Bir an için herkes şaşırır –yani arka tarafta sessizce oturup amcanın merak edilen ziyaret sebebinin bu olmasını başından beri can-ı gönülden dileyen kız hariç, herkes.

Sohbet adım adım havadan sudan konulara kayar. Kızın ebeveynleri amcaya yiyecek bir şeyler ikram eder. Amca yemeğini yerken kızın büyükannesi ona nezaret eder. Ailenin geri kalanı alelacele müzakereye girer. Mühim bir amcanın çağırılması için terleme kulübesine bir haberci yollar. Bir süre daha müzakere devam eder ve nihayetinde sonuca bağlanır. İnisiyatif kullanma sırası bu sefer kızın ailesindedir:

“Biz de dansı dört gözle bekliyoruz. Bizim insanlarımız sizin aileniz gibi dansçı değil, fakat yemek hazırlamayı severiz. Yeğeninizle aynı yaştaki kızımız iyi bir aşçı ve iyi bir sepet örücüsüdür. Evlenme çağına da geldi, ama henüz kimseyle nişanlanmadı. Belki yakında kendine uygun bir eş bulur. Belki iyi bir aileden iyi bir erkek ona evlenme teklif eder –mesela kızımızın da meyilli olduğu yeğeniniz gibi biri. Artık kızımızın evlenme vakti geldi. O bizim için çok ama çok değerli, fakat bildiğiniz gibi genç kızlar çok sabırsız da olabiliyor. Kızımız dansı dört gözle bekliyor. Belki orada ona evlenme teklif edecek biriyle tanışır. Peki, tarih netleştirdi mi? Bunu bilelim ki yeterince yiyeceği ve bunları pişirmeye yetecek odunu toparlayalım.”

“Tarih meselesi gerçekten de bir sorun,” der amca başını ümitsizce sallayarak. “Bir dans olacağı muhakkak, fakat kimse tam olarak ne zaman olacağını bilmiyor. Yaşlı erkekler habire tartışıp tarihini değiştiriyorlar. Aylardır tartışıyor-

lar. Şef bir öneride bulundu ama kimse dinlemedi. Şu yaşlı erkekler tartışıp durmayı seviyor işte.”

Düşünceli bir sessizlikten sonra amca boğazını temizleyip devam eder: “Kızınızın sabırsızlandığını biliyorum. Onun gibi bir kızla evlenmeyi çok arzu eden yeğenim de evlilik için sabırsızlanıyor. Dilerseniz bizim ailemiz ile sizin ailenizi, dans zamanını beklemeden görüştürelim. Gençler bu kadar sabırsız olunca...” Bu cümleyi söylerken amcanın sesi alçalır ve bu tip konuların pek dünyevî olduğunu ima eden bir hareketle omuzlarını silker.

Böylelikle ön anlaşma tamamlanmış olur ve resmî bir ziyaret için tarih belirlenir. İkinci vaktinin geri kalan zamanında genç çift hakkında daha fazla konuşmadan başka şeylerden bahsederler. Amcanın ayrılma vakti gelince hasır minderinden kalkar, herkesle vedalaşarak yavaş ve onurlu adımlarla köyün ucuna doğru yürür. Görüş mesafesinden çıkınca koşmaya başlar ve kendi köyüne kadar tüm yolu koşar. Döndüğünde nefes nefesedir. O günün akşamında gün boyu süren konuşmayı kelimesi kelimesine aktarır. (Tıpkı diğer Ohloniler gibi hafızası o kadar güçlüdür ki seneler önce yapılan bir konuşmayı bile harfi harfine tekrarlayabilir.) Sohbeti tekrarlarken insanları merakta bırakan bir hava yaratmaya çabalar. Ama ne kadar çabalarsa çabalasın kimse merakta kalmaz. Nefes nefese geldiği andan itibaren, oğlan, amcasının görevini başardığını gayet iyi anlar.

Amcanın ziyaretinden birkaç hafta sonra, oğlan ve ailesi resmî bir evlenme teklifinde bulunmak üzere kızın köyüne gelir. Niyetlerinin ciddî olduğunu göstermek için yanlarında sepetler, boncuklar, tüy işleri ve kürkler gibi pek çok değerli hediye getirirler. Kızın ailesi hediyelere göz gezdirirken elle-

rini boncuklara sürüp sepetlerin ne kadar sık dokunduğuna dikkat eder. Değerli hediyeler hoşlarına gider; bunlar herkesin zihninde gelinin iyi bir aileden geldiğini tasdik ederek geline daha fazla statü kazandıracaktır. Hiçbir şeyin hiçbir zaman unutulmadığı bu küçük topluluklarda– kızın çocukları annelerine verilen evlilik hediyeleri değersizdi diye asla utanmayacak. Kızın en büyük abisi boncuk dizilerini gerip kollarındaki ölçü dövmeleleriyle ölçer. Özgünlüğüyle dikkat çeken boncukların ne kadar minik ve birörnek olduğuna yakından bakar. Tüm aile tüyden yapılma nesneleri kılı kırk yaran bakışlarla inceler. Kendi aralarında konuşur, azıcık naza çeker (bilhassa amcalardan biri için kız gerçekten çok kıymetlidir), ve sonunda oğlan ile ailesine bu evliliği kabul edebileceklerini bildirirler.

Artık kızın ailesi bir ziyafet hazırlar. Hazırlık ve ziyafet birkaç gün sürer ve bu esnada –aralarındaki aşk hikâyesi artık herkesçe bilindiği için– sıkı fıkı olan genç çift fısıldaşıp gülüşmektedir. Oğlan annesini bu kadar güzel bir sepeti hediye getirmeye nasıl ikna etmeyi becerdiğini açıklar –sepet gerçekten de boncuk ve bıldırcın sorguçlarıyla süslenmiş, dış tarafına devetüyü rengi tüylerle çizgi çekilmiş enfes bir parçadır. Kız ise amcasının gönülsüz de olsa onayını sonunda nasıl aldığını anlatır. Tamamen birbirlerine odaklanmış hâlde yan yana olmayı sürdürerek terleme kulübesini geçip dereye doğru yürürler. Köyden uzaklaşıp kocaman söğütlerin içine doğru dere kıyısı boyunca gezinirler. Uzun bir süre ortadan kaybolurlar ve alacakaranlıkta geri döndüklerinde damadın yüzü çizik ve tırmık içindedir. Çocuklar bile parmaklarıyla işaret edip gülüşür. Artık herkes evliliğin tamamına erdiğini anlar.

Düğün ziyafetinden sonra oğlanın akrabaları kendi köyü-

ne döner. Ne var ki genç damat sonraki birkaç ayı gelinin ailesiyle geçirmek için geride kalır. Yemeğini onlarla yer ve onlarla uyur. Yaptığı avlar, tuttuğu balıklar, tabakladığı deriler ve becerdiği diğer şeyler yeni kayınlarının mal varlığına ilave edilir. Eğer bir geyik öldürürse, etini tıpkı kendi akrabalarıymışçasına karısının teyze ve halaları, amca ve dayıları, erkek ve kız kardeşleri arasında bölüştürür. Bilhassa yeni kayınbirader ve baldızlarına sanki öz kardeşleriymiş gibi muamele ederek onlarla yakın arkadaşlık kurar. Damat orada geçirdiği kısa süre içerisinde elinden gelenin en iyisini yapar, çünkü bu süreç birçok yönden bir deneme evliliğidir. Yeni kayınlarına kendisinin çalışkan, becerikli, dürüst olduğunu ve tabuların nasıl korunması gerektiğini bildiğini göstermek ister.

Öte yandan, karısının ailesiyle arasındaki bağlar giderek yakınlaştıkça, kendisi ile kaynana ve kayınpederi arasındaki suskunluk ve karşılıklı mahcubiyet duvarı büyür. Birbirleriyle doğrudan konuşmaz, hatta birbirlerine doğrudan bakmaktan bile azamî ölçüde kaçınırlar. Damadın kaynanasına hitap etmesini zorunlu kılan acil bir durum yaşanırsa, bunu ancak üçüncü tekil şahsa hitap ederek yapar. Mesela günün birinde kaynanasının bir akrebe basmak üzere olduğunu fark etsin. Karısı sesini işitemeyecek kadar uzaklardaki bir çayırdaysa bile “Hanım, çabuk yetiş, annen bir akrebe basmak üzere,” diyerek avazı çıktığı kadar bağırır. Kaynana da elbette ayağını derhâl çeker. Fakat böylesine dolaylı bir aktarım bile her iki tarafta da çok büyük bir sıkıntı ve bozuma uğrama hissine neden olur; sanki bu denli hafif bir irtibat bile korkunç bir utanmazlıkmiş gibi.

Kayınlariysa, genç adamın inceliğini ve çekinme duygusunu içtenlikle tasvip eder. O gerçekten de tabuların nasıl

korunması gerektiğini bilen bir erkektir. Üstelik genç gelin de onu tasvip eder; kocasının ebeveynleriyle arasını bozacak bir şey yapmamaya çalışmasından memnundur. Bu sayede eğer evlilikte bocalama yaşanırsa destek isteyip yanlarına sığınabileceği bir anne ve babası hâlâ olacaktır.

Birkaç ay sonrasında damat artık kendini herkese kanıtlamış bulunmaktadır. Gelinin amcası bile onun iyi bir koca olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Genç çift damadın köyüne doğru yola çıkıp onun halkıyla birlikte kalıcı ikâmetgâhlarını yapıp tam olarak evlilik hayatına başlamakta özgürdür artık.

Genelde Ohloniler evliliğe büyük değer atfederdi. Eğer sorun yaşanırsa –mesela kadın işveli veya tembelse, ya da “sepetlerini doğru biçimde muhafaza etmiyorsa” veya erkek hovardaysa, yuvasını geçindirmeye özen göstermiyorsa ya da aşırı derecede şans oyunları düşkünüyse– aile üyeleri hatalı olan kişiyi kuşatma altına alarak daha erdemli davranmaya zorlardı.

Eşlerden sadık olmaları beklenirdi. Her ne kadar eşler evlilik öncesinde birbirlerinin ille de bekâr olması talebinde bulunmasa da, bekâretin saygıyla karşılandığı çok açıktı, zira çok sayıda sevgilisi olmuş bir kadın bile evlendikleri günün gecesinde âdet olduğu üzere mazbutluk göstergesi olarak kocasının yüzünü çizerdi. Buna karşılık, evlendikten sonra işler değişirdi. Eğer bir erkek karısının bir sevgilisi olduğunu keşfeder de bu durum karşısında kendini aşağılanmış hisse-derse, sevgiliyle dövüşebilir, ona karşı kötücül büyüler yapması için bir şaman tutabilir, hatta onu öldürebilirdi. (Bununla birlikte, eğer sevgili, çoğu kez olduğu üzere, kocanın ailesinden biriye, sevgilinin veya sadakatsiz kadının açıkça

kınanması suretiyle konu şiddetsiz halledilirdi.) Benzer biçimde, eğer erkek zina ederken yakalanırsa ve zina edilen kadın evli kadının ailesinden değilse, evli kadın onunla dövüşebilir veya belki de onu öldürebilirdi.

Ohloni çiftleri ve onların aileleri bir evlilik birlikteliğini sürdürmek için çokça çaba sarf ederdi. Ama eğer hiçbir şey işe yaramazsa boşanmak zor olmaz ve herkes tarafından kolaylıkla kabul edilirdi. “Evliliklerinin dağıldığını duyurmak için özel bir ifade kullanmazlar, yalnızca ‘Onu bırakıyorum’ deyip geçerler,” diye yazmıştı Rahip Francisco Palou. Her ne kadar boşanmış bir erkek iyi bir aileden gelen genç bir kadın için çok da arzulanan bir koca olmasa, boşanmış bir kadın da ilk kez evlenen bir gelinle aynı türden hediyeler almasa ve onunla aynı ölçüde saygı görmese de, eşlerden her biri muhtemelen eninde sonunda yeniden evlenirdi.

Ohloniler arasındaki evlilik gelenekleri, onları ilk gören Avrupalılar arasındaki geleneklere kıyasla birçok bakımdan çok daha gevşekti. Ohloniler evlilikte bekâreti zorunlu görmemiş, hatta bunun beklentisine girmemişti. Evlilik töreni gayet sıradan yapılırdı ve boşanmak da kolay olurdu. Ayrıca, varlıklı erkeklerin –özellikle de şeflerin– genelde birden çok karısı olur ve kadınlardan hiçbirisiyle ilgili kötü düşünülmezdi. Bazen her iki kadın aynı çatı altında yaşardı. Diğer durumlarda, bir erkeğin –özellikle de ilk kadın çocuk dünyaya getiremiyorsa– başka bir köyden ikinci bir karısı olabilirdi. Her iki kadın da “gelin”di (yani kadınlardan biri “metres” değildi); buna karşılık ilk kadının çocukları genelde daha fazla statü sahibi olurdu, çünkü muhtemelen annelerine munasip hediyeler sunulmuş olurdu. İki kadının kardeş olması az rastlanır şey değildi; kocayı ve ev işlerini bir yaban-

cıyla paylaşmak yerine aileden biriyle paylaşmayı tercih ettiklerinden genelde durumlarından şikâyet etmezlerdi.

Ohloniler eşcinselliği kolayca kabullenmeleri yönünden de Avrupalı çağdaşlarından çok daha esnekti. Rahip Francisco Palou, günümüzde San Jose şehrinde bulunan Santa Clara Misyonerliği'ni ziyaret eden bir grup Kızılderili'yi şöyle tarif eder:

Misyonerlik'teki Rahipler, kadınlar arasında –ki onlar erkeklerle karışmadan her zaman ayrı çalışırdı– hem münasip giyim kuşamı, putperest başlığı ve takıp takıştırdığı aksesuarlarıyla, hem de çalışma şekli, oturma vs. şekliyle tam bir kadın görünümüne sahip birini fark ettiler, fakat yüzünden ve göğüslerinin olmayışından bu kişinin bir erkek olduğu sonucuna vardılar. Bunun üzerine, dinini değiştirmiş bazılarına sordular. Onlar da bu kişinin bir erkek olduğunu, ama kendini hep kadın yerine koyduğunu ve erkeklerle dolaşmıyıp hep kadınlarla dolaştığını söyledi.

Her ne kadar Ohloniler arasında eşcinsellik muhtemelen Santa Barbara Kanalı'ndaki Çumaşlar arasındaki kadar gelişmemişse de –oradaki büyük bir köyde üç eşcinsel çift olabilir ve hepsi de kendilerine “büyük saygıyla” davranıldığını söylerdi– yine de yaşamın kabul edilmiş bir parçasıydı. Bir oğlan hayli genç bir yaşta tohum toplayıcılığı, sepetçilik üzerine bilgi edinerek kadınları izlemeye başladığı. Terleme kulübesi pek az ilgisini çekerdi. Yaşı ilerledikçe kadın rolünü daha bütünlüklü biçimde benimser, kadın giysileri giyer, kadınların işini yapar ve sonunda da bir erkekle evlenip ona karılık ederdi. Bazen tekeşli evlilik yapar, bazense diğer eşleri kadın olan varlıklı bir erkeğin ikinci veya üçüncü “karısı” olabilirdi. Köydeki herkes hem ona hem de partnerine topluluğun üretken üyeleri gözüyle bakardı.

Eşcinselliğe kadınlar arasında da izin verilirdi, fakat burada kastedilen ilişki tam anlamıyla bir cinsel yaşamdı. Kadınlar erkeklerin görevlerini benimseyemezdi: İşin doğrusu, bir kadının geyik avladığını, zıpkınla somon tuttuğunu veya terleme kulübesine girdiğini düşünmek dahi mümkün değildi.

Ohloniler Avrupalı çağdaşlarından bazı konularda daha serbest olduğu hâlde, başka açılardan had safhada kısıtlanmayla yaşardı. Mesela evlilikte bile eşler canları istediğinde sevişmekte katiiyen özgür değildi. Tam aksine! Kadının âdet döneminde, erkek geyik avına hazırlandığında veya çocuğun meme emdiği dönem boyunca sevişemezlerdi. Ya da eşlerden biri şifa arayışı, dans, tören ya da daha doğrusu, ruhanî önem taşıyan herhangi bir olaya hazırlanırken sevişemezlerdi.

Buna benzer tabuların uygulanması tüm Kaliforniya’da yaygındı. Dünyanın her yerindeki dindar insanların yanı sıra Kaliforniya Kızılderilileri de sevişmenin ruhun yaşamını olumsuz etkilediğine inanırdı –ayrıca Ohloniler için “ruhun yaşamı” bizim için olduğundan çok daha fazlasını kapsardı. Bekârlık cinsel enerjinin başka yere akıtılmasına olanak sağlar veya muhtemelen –bir Ohloni’nin bakış açısına göre– sevişmek kişiyi ruhanî enerjiden yoksun bırakırdı. Her hâlükârda, Ohloniler kişinin sevişme hazzını fazla sık veya fazla özgürce yaşamasının o kişiyi zayıflatacağına ve titizlikle gerçekleştirilen herhangi bir ruhanî faaliyete uygun olmaktan bütünüyle çıkaracağına inanırdı.

Ohlonilerin cinsel kısıtlamalarının temelinde her ne kadar ruhanî nedenler yatsa da, çeşitli tabuların geniş kapsamlı, gayet yararlı yan etkileri vardı. Mesela anne emzirirken uygulanan sevişme yasağını ele alalım –bize son derece zor görünen bir yasaktır bu. Oysa dünyadaki diğer göçebe halk-

lar arasında da anne bir yığın göç esnasında aynı anda asla birden fazla çocuk taşımasını diye –muhtemelen farkında olmaksızın– geniş aralıklarla çocuk yapılmasına yarayan benzer kısıtlamalar bulunur.

O hâlde belli ki sevişmeye getirilen kısıtlamalar Ohloniler için doğum kontrol yöntemi işlevi görürdü. Elbette kişinin kendine hâkim olması tek doğum kontrol yöntemi değildi: Çocuk ölümlerinin –en azından günümüz standartlarına kıyasla– yüksek oranda olması, eşcinselliğin kabul görmesi ve –kadınların nasıl tetiklendiğini bildiği– düşük yapma uygulamasının da bunda payı vardı. Ama yine de pek çok antropoloğun kanaat getirdiği üzere, cinsel kısıtlamalar tüm Kaliforniya boyunca öyle büyük yaygınlık gösterirdi ki, diğer kültürlerin başına musallat olan hastalık, kıtlık ve savaş gibi daha kötü nüfus kontrol araçlarını azaltmaya kesinlikle yardımcı olurdu.

Diğer pek çok kültürle –özellikle de modern kültürlerle– karşılaştırıldığında Ohlonilerin cinsel yaşamlarını sınırlandırıp kontrol altında tuttuğu görülür, ancak bu durum Ohlonilerin her daim erdemli davrandığı anlamına da gelmez. Her zaman erdemli değillerdi. Tutkuyla yanıp tutuşan genç bir erkek zaman zaman ikazları umursamayabilir ve kendini bir kadına âdet döneminde bile kabul ettirmeye çalışabilirdi. Bir kadın arada sırada başkasının kocasını karşı konulamaz derecede çekici bulabilir ve bir gece –doğanın çağrısına cevap verircesine evinden ayrılıp– suçluluk duygusu içinde alelacele sevgilisiyle çalıların arasında buluşabilirdi. Bu tip şeyler mutlaka yaşanıyordu, ama işi bu noktaya vardırان kişiler yanlış bir şey yaptığı duygusu yaşırdı. Sonraki haftalarda veya aylarda, sadakatsiz kadın ateşlenip hasta olursa veya erkek şans oyununda üst üste talihsizlik yaşarsa, tıpkı

büyüklerinin onlara söylediği gibi düşkünlük ve iradesizlikleri nedeniyle cezalandırıldıklarından emin olurlardı.

Ohlonilerin Avrupalı çağdaşlarından daha fazla kısıtlama uyguladığı başka bir konuya evlenecekleri eşin seçimi idi. Mesela genç bir erkek neredeyse asla cazibesine kapıldığı genç bir kadınla evlenemezdi. Ne mümkün! Evlenemeyeceği kadınlar arasında evvela kendi aile üyeleri gelirdi ve soyu dört ila beş kuşak öncesine kadar kendisiyle birleşen her kadın “aileden” sayılırdı. Böyle bir insanla sevişmek tehlikeli, iğrenç, uğursuz –kısacası ensest– kabul edilirdi.

Neredeyse herkesin akraba olduğu minik köylerde yaşayan bir Ohloni için, aile dışından biriyle evlenme konusu büyük bir meseleydi. Bir erkek uygun bir eş bulabilmek için çoğunlukla kendi köyünün ve hatta çoğu zaman kabileciğinin ötesine –tanımadığı ve hısım olmadığı yabancılara, danslarda ve alışveriş seferlerinde ara sıra görüştüğü, fakat birlikteyken kendini çok da rahat hissetmediği insanlara– bakmalıydı.

Başka kabilecikler arasındaki eş arayışı bile tam olarak özgürce gerçekleşemezdi, çünkü uğraşması gereken bir de klan veya hangi soydan geldiği meselesi vardı. Örneğin erkek, başında Doğan’ın olduğu soydan geliyorsa, başka bir topluluğun Doğan kadınıyla evlenemezdi. Kan akrabalıkları, izi takip edilemeyecek kadar farklı olsa bile birbirlerini akraba olarak görürlerdi. Erkek ne zaman böyle bir kadınla tanışsa, kadının dövmeleleri onu akraba oldukları konusunda hemencecik uyarır ve o da işi daha fazla ilerletmeden kadına sırtını dönerdi.

Eğer bu kısıtlamaların yarattığı zorluk yetmediyse, dikkate alınması gereken başka hususlar da vardı. Farklı klan veya soy mensubiyetleri iki büyük kümeye ya da gruba ayırı-

lırdı: Klanların yarısını içine alan Ayı grubu ve diğer yarısını içine alan Geyik grubu. Bu iki grubun doğalarının birbirine zıt olduğu düşünülürdü, dolayısıyla danslarda ve törenlerde farklı –genellikle birbirini tamamlayıcı– işlevleri vardı. Gruplardan birinin üyesi olan bir erkeğin, tercihen zıt gruptan bir kadınla evlenmesi beklenirdi.

Dolayısıyla bir Ohloni genci için eş aramak son derece karmaşık bir işti. Aradığı kadın, ailesinin, klanının ve tercihen soy grubunun dışından olmalıydı. Her şeyden önce kabilecilerin küçüklüğü ve evlenilebilecek potansiyel eşlerin sınırlı sayısı göz önüne alındığında daha da fevkalâde hâle gelen böylesi zorluklar, uygun bir eş bulmayı ciddî sorun hâline getirirdi. Oysa evlenmeye mani olan kuralların bazılarının garip biçimde çok yararlı etkileri vardı. Küçük toplumlarda ciddî bir sorun olan akraba evliliğini, sosyal açıdan hepsi de tek bir kabileciğe mensup olmalarına rağmen genetik olarak engellerdi. Bir kabilecik içindeki her aile evlenilecek eş için diğer ailelere, her klan diğer klanlara, bir klan grubu diğer klan grubuna bağlıydı. Kısacası, evlenmeye mani olan kurallar insanları karmaşık, durmadan değişen bir karşılıklı ilişki ağıyla birbirine bağlayarak bir kabilecik içinde birleştirmeye yarardı.

Üstelik kendine eş arayan bir delikanlı çoğunlukla kendi kabileciği dışına bakmak zorunda olduğundan, evlenmeye mani olan kurallar her kabileciği kendi komşularıyla birbirine bağlardı. Her kabilecik içinde civardaki topluluklardan birkaç kadın bulunurken onların kızları da uzaktaki köylerde yaşayan “yabancılarla” evlenmiş olurdu. Bu en çok da, evlenmeye mani olan sıradan kısıtlamalara ilaveten söz konusu gencin kendi sosyal sınıfından birisiyle evlenmesi yönünde ilave bir beklentinin olduğu “iyi aile” diye tabir edilen

aileler için geçerliydi. Dolayısıyla bir şefin kızları muhtemelen başka kabileciklerden belli başlı ailelere gelin gider ve şefin kendi karıları ve oğullarının karıları da çoğunlukla civar bölgelerin belli başlı ailelerinden gelirdi. Bu “iyi aile”lerin yalnızca kendi sosyal sınıfıyla evlenmesi pratiği, kabileciğin siyasî sınırlarını aşıp –örneğin Körfez Bölgesi’nin belli başlı bütün ailelerini uzaklara kadar yayılan gevşek bir ağda birleştiren– kendi kendini devam ettirebilen bir sınıf yapısı oluşturma eğilimi gösterirdi.

Bundan dolayı evlenmeye mani olan kurallar yalnızca insanları bir kabilecik içinde birbirine bağlamakla kalmaz, her kabileciği en samimî, en şahsî yollarla komşularına bağlardı. Her topluluk komşu kabileciklerde ziyafetler vererek ve onlara karşı mümkün olduğunca cömert ve barışçıl davranarak bu bağları değerli kılar ve beslerdi.

Ancak yaşam o kadar da barışçıl değildi ve komşu kabileciklerle ilişkiler de her daim kusursuz bir uyumla akmazdı. Evlilik bağlarına rağmen komşularla iyi geçinmek zordu –ve komşuların genelde birbiriyle kayın olması bu duruma herhangi bir kolaylık sağlamazdı. Yabancı düşmanlığı ve şüphecilik her zaman güçlü biçimde devredeydi. Farklı kabilecikler evlenilecek eş bulmak için birbirine ihtiyaç duyardı; birbirleriyle çeşitli şekillerde akrabalıkları vardı, fakat gerçekte birbirlerinden pek de hoşlanmazlardı. Neticede kendi kendilerine söylenip dururlardı: “Her zaman başımıza çorap örmüş, topraklarımıza izinsiz girmiş ve küstah ve saçma tavırlarıyla bizi aşağılamış insanları nasıl sevebiliriz ki?”

Farklı kabileciklerin insanları bu şekilde karşılıklı ihtiyaç ve nefret arasında, dostluk ve düşmanlık arasında gider gelirdi. Nesilden nesile devam eden bu git-geller Ohlonilerin yaşamının karakteristik özelliklerinden biriydi. Bu, düzine-

lerce küçük kabileciğin ne komşularıyla birleşerek ne de onları yok ederek, tam bir uyum içinde olmasa da genelde “ateşkes” diye tarif edilebilecek bir durumda yan yana yaşadığı sürekli bir gerilim ve denge durumu yaratmıştı.

Paylaşımaya Dayalı Bir Hayat

Gelinin ailesinin yanında geçirilen kısa sürenin ardından Ohloni çift bundan böyle daimî olarak yaşayacakları damadın akrabaları arasına gelirdi. Orada –damadın yaşamı boyunca tanıdığı ve tanıyacağı insanlar arasında– genç çift, pek çok Avrupalı çiftin yaptığı gibi aile bağlarından kurtulup mal mülk edinerek kendi servetini oluşturma yoluna bakmazdı; bunun yerine, her ikisi de aile ve kabileci topluluğuyla bağlarını daha da sıkılaştırmanın yoluna bakardı. Mesela bir erkek, geyik avladığında etini eve götürüp, kurutup, kendi ihtiyacı için saklamazdı. Ohlonilerin zenginlik veya güvenlikten anladığı, bir şeyler edinme değildi. Bunun yerine avcı etin çok azını alır, bazen de hiç almazdı; aksine usûlüne uygun şekilde aile ve topluluğa dağıtırdı. Bunun karşılığında insanlar da ona büyük bir onur bahşederdi. Kadınlar ona saygılı davranır, erkekler terleme kulübesinde onun öğütlerini dinler ve herkes onu iyi bir avcı ve cömert, düzgün bir erkek olmakla methederdi.

Onur ve methiyeler onun kendini iyi hissetmesini sağlardı. Fakat bundan da önemlisi, eti dağıtarak aile ve kabileciğini güçlendirirken aynı zamanda bu ilişki ağı içindeki konumunu da güçlendirirdi. Eti cömertçe dağıtır, fakat süreç içerisinde bunun karşılığını fazlasıyla alırdı. Diğer insanlar zaman içinde ona balık, kanatlı hayvan, tavşan, palamut lapası, kökler ve tohum keki getirecekti. Bacağını da kırsa, geyik avlayamayacak kadar hasta da olsa veya şansı yaver gitmesede bu hediyeler ona gelecekti. Aile ve topluluk içerisindeki yeri güvence altındaydı ve yaşlandığında dahi hediyeler almayı sürdürecekti. Kısacası geyik etini paylaştığında, hepsini kendisi için saklayarak edineceği zenginlik ve güvenceden daha fazlasını kazanırdı.

O hâlde Ohloni avcı kendini son derece rekabetçi, her koyunun kendi bacağından asıldığı bir dünyada yaşıyormuş gibi hissetmezdi. Aksine, kendini ailenin ve kabilecik örgütlenmesinin iş gören bir üyesi olarak görürdü –bunlar, doğduğundan beri dünyanın kalıcı, güvenilir temel unsuru olarak bildiği; gücü ve kudreti yerindeyken olduğu gibi hastalandığında ve güçten düştüğünde de kendisiyle ilgileneceğinden emin olduğu örgütlenmelerdi.

Bu nedenle Ohloniler arasında cömertlik ilk sırayı tutan erdemdi. Aslına bakılırsa bundan çok daha fazlasıydı. Cömertlik bir yaşam biçimiydi. Düzgün bir insanın –başta akrabalara, geneldeyse dünyaya karşı– tek davranış biçimiydi. İlk misyonerlerden birinin not ettiği gibi: “Ellerindeki her şeyi verirler. Her kim onların evine giderse, ona hiç düşünmeden ellerindeki yiyeceği sunarlar.”

Bu paylaşım biçimi Ohlonilere bizimkilerden tamamen farklı bir bakış açısı ve karakter vermiştir. Kaptan Vancouver’ın ifade ettiği gibi “Birbirlerine karşı kazanmaya teşvik edilmiş” değillerdi. Rekabetçilik Ohlonilerin faziletleri arasında yer almazdı. Aslında kişinin kendini öne çıkarıp toplumun üzerinde bir yere koyması vahim bir kusurdu ve tehlikeli, fena hâlde dengesiz bir insan olduğunun belirtisiydi. Methiye ve onurun bahşedildiği kişiler bencil ve böbürlenen kimseler değil, en ölçülü davranışlarla kendini dizginleyen kişiler, en cömert biçimde paylaşımında bulunabilenlerdi.

Ölçülülük ve cömertliğin üzerinde bu denli durulmasından dolayı Ohlonilerin güçlü yönetimlere ihtiyacı olmamıştı. Emirler veren güçlü şeflere veya bu emirleri zorla uygulatan herhangi bir kolluk kuvvetine sahip değillerdi. Aile ilişkileri ağının son derece yoğun ve karmaşık, kamuoyunun bu denli önemli ve toplumsal erdemlerin son derece kökleştiği bu

küçük topluluklarda, güçlü ve somut bir yönetime lüzum yoktu. Antropolog Anna Gayton'ın Yokutlar hakkında söylediği şey Ohloniler için de aynı ölçüde doğrudur: “Aileler amirinin, memurun müdahalesi olmadan avcılık, balık tutma, tohum toplama, sepet ve alet yapımı, doğaüstü deneyim arayışı, şans oyunu veyahut da avarelik etme faaliyetleriyle özgürce uğraşırdı. Kimse müdahalede bulunmazdı. Çocuklar büyürken içlerine yavaş yavaş doğru ve yanlış algısı, akraba ve komşulara karşı görev duygusu aşılırdı. Güvenilir olmak, çalışkan olmak, kişinin kendine tevazuuyla bakması ve her şeyden önemlisi cömertlik olumlu erdemler gibi görül-mekten ziyade esasen temel niteliklerdi.”

Ohloniler –medeniyetin mihenk taşının güçlü bir yönetim olduğunu düşünen İlk Avrupalı ziyaretçilere göre– bir tür “anarşi” hâlinde yaşıyordu. Avrupalılar Ohlonilerin anarşiden ziyade akıllarının alamayacağı kadar incelikli ve başarılı çizilmiş sınır hatlarıyla –yani somut, külfetli ve çoğu kez baskıcı olan “güçlü yönetim” mekanizmaları olmaksızın insanları birbirine bağlayan hatlarla– işleyen bir toplumda yaşadığının asla farkına varamadı.

Elbette Ohloniler arasında onlara uyum sağlayamayan –açgözlü veya kavgacı olduğu düşünülen– birkaç kişi de olurdu. Diğer insanlar tarafından dışlanıp küçümsenen bu insanlar genelde köyün eteklerinde veya bazen akarsuyun öte yanında yaşırdı. Eğer bir kimse tamamen çekilmez davranışlara sahipse –mesela bu kişi zorbaysa veya katilse– ailesi onu en nihayetinde terk edebilirdi; terk edildiği andan itibaren de topluluktaki diğer insanlar ona saldırabilir veya onu dışlanmış, kimsesiz biri olarak yaşamak üzere köy yerinden tamamen sürebilirdi. Böyle bir insan arkadaşı, yoldaşı olmadan; hastalık veya yaşlılık zamanında kendisine yardım

edecek kimsesi olmadan; savunmasızlığını anında fark edecek kötü şamanlardan ve habis ruhlardan onu koruyacak kimsesi olmadan ne kadar hayatta kalabiliyorsa o kadar yaşayacaktı. Tüm topluluğun nefret nesnesine dönüşerek gençlere ibret olurken yalnız, yoksul ve korkularla dolu bir yaşam sürecekti.

Ancak, bu tip dışlanmış kimselere nadiren rastlanır, Ohlonilerin paylaşım etiği hemen hemen herkesin memnun olmasını sağlardı. Yoksul, zayıf ve yaşlılarla ilgilenilirdi. Tembel veya beceriksiz kimseler bile beslenir ve evsiz bırakılmazdı –çünkü sonuçta onların da akrabaları vardı. Aslında, bu paylaşım yöntemi o kadar iyi işlerdi ki, ilk ziyaretçilerden bazılarının da fark ettiği gibi, Ohloniler arasında hiçbir şekilde hırsızlık yaşanmazdı; hem de, la Pérouse’un ifade ettiği gibi “Evde aileden kimse bulunmadığında girişe konulmuş bir bağ hasır otundan başka koruma olmamasına” rağmen. Böylesine çeşitlilik gösteren, böylesine verimli bir diyarda ve böylesine cömert insanlar arasındayken çalmak tamamen gereksizdi.

Ohlonilerin ekonomik sistemindeki temel unsur paylaşım-
dı. Fakat paylaşım ekonomik temelli olmanın çok ötesindeydi. Yüz, iki yüz veya en çok üç yüz kişiyi kapsayan bir kabilecikte doğan Ohloniler ailelerine ve topluluğa çok bağlıydılar. Başka bir seçenekleri de yoktu. Ohloni olmak, kişinin alıp başını giderek başka bir yerde yeni bir hayat kuramayacağı anlamına geliyordu. Belli bir ailede dünyaya gelmek ve belli akrabalar ve belli bir kabileciğe bağlı kalmak –bunlar onun hayatındaki başlıca, büsbütün kaçınılmaz gerçeklerdi.

İnsanları ailelerine bağlayan bağlar öyle derinden hissedilir, bir Ohloni’nin kendini tanımlamasında öyle merkezî

bir yer işgâl ederdi ki, insanların kendilerini aile ve kabilecik ağı dışında var olan bireyler olarak tanımladığı hemen hiç görülmezdi. Bir keresinde Ohlonilerin kuzeyinde yaşayan bir Pomo, belâgatle “İnsan nedir?” diye sormuş ve yanıtını şöyle vermişti: “İnsan bir hiçtir. Ailesi olmadan bir insanın yolda gezen bir böcek kadar, tükürük ya da hayvan dışkısı kadar değeri yoktur.” Kişinin kimliği aileyle öylesine bütünleşmişti ki eğer bir yeğen suç işlerse, suçun kurbanı, amcadan intikam alabilirdi –ve herkes de bunu çok yerinde bulurdu. Sonuçta aynı ailedendiler.

İnsanların aile ve kabileciklerine karşı hissettiği bu had safhadaki yakınlık yoğun bir sadakât ve sevgi duymalarına yol açardı. “Bu halklar arasında kardeşçe bir sevgi hüküm sürer,” diye belirtmiştir Monterey’deki bir misyoner. “Birbirlerine kâh çayırlardan tohumlar getirerek, kâh kullandıkları şeyleri ödünç vererek karşılıklı yardımlaşmaktan büyük memnuniyet duyarlar.” Rahip Arroyo de la Cuesta da benzer şekilde “bu kabilelerde evladın anne-babaya yeryüzündeki diğer tüm medenî halklardakinden daha kuvvetli bir sevgi duyduğunu” fark etmişti. Diğer misyonerler ve ilk ziyaretçiler de Ohlonilerin –güçlerinin, tutkularının, daha doğrusu yaşamlarının ana dayanağı vasıflar olan– bu sevgi ve bağlılığı aynı biçimde betimlemiştir.

Fakat onların birbirine bağlılıkları ve paylaşım içinde yaşamış olmaları kusursuz bir uyum içinde yaşadıkları anlamına gelmez. Köy yaşantısının âdeta klostrofobik koşulları insanlara olağanüstü gerilimler yaşatır, bazen en iyi huylu kişileri bile kavgacı ve asabî kılardı. Neyse ki gerilimin büyümesine mani olmanın yolları vardı. Gezgin yaşam tarzının şüphesiz faydası oluyordu. Aslına bakılırsa ailelerin akrabalarla birkaç ay geçirmek ya da kabilecik topraklarının başka

bir bölümünde yalnız başlarına kamp yapmak üzere esas köyden sıkça ayrılımlarının sebebi, çoğu kez yiyecek veya malzeme arayışı kadar sürtüşmeler de olurdu.

Gerilimden kurtulmanın önemli bir diğer yolu da oyunlardı. Köy hayatında bol bol oyun vardı; bunların hepsi de tam katılımlı ve son derece çekişmeli geçen zar oyunları, yarış oyunları, raket oyunları ve daha başka oyunlardı. Her iki takımın da hem fiziksel hem de ruhsal olarak önceden hazırlandığı, hatta boncukla ödeme yapılan bir hakemin kiralandığı oyunlar bazen danslar kadar büyük bir özenle tertiplenirdi. Bunun dışındaki zamanlarda oyunlar rasgele, anlık kararlarla oynanırdı. Her iki durumda da ölçülü olma ve paylaşımın gerekmediği oyunlar insanları tümüyle rahatlatırdı. Şans oyunlarında bir kadın, başka birinin kolyesine içi gittiğini ayan beyan gösterebilir ve de bunu kazanmak için şarkıları ve gücünü kullanarak büyülü güçlerden faydalana-bilirdi. Raket oyununda sopalarla vurulan top arazinin bir ucundan öteki ucuna uçurulurken bir yandan en kuvvetli bağlarla bağlanmış insanlar birbirini iter, kakar, tekmeler ve ayaklarından top çalarken kenardaki yaşlı insanlar oyunun sonucu için sıkı bir iddiaya tutuşur ve tuttukları takım ilerlesin diye tezahürat yapardı. Hırs ve saldırganlık hoş görülür, hatta –sadece oyun sınırları içerisinde– teşvik bile edilirdi. Oyun bitti mi bunlar da tamamen biterdi. Kazanan taraf asla kasılıp böbürlenmezdi. Kaybedense –ne kadar kaybettiğine hiç bakmadan– neşeli havasını sürdürürdü. Ortama, yenisinden ölçülülük ve kendini dizginleme hâkim olurdu.

Genel olarak huzurlu ve önceden kestirilebilir bir yaşam vardı. Her sabah köyün insanları uyanır ve derede yıkanırdı. Daha sonra erkekler gün boyu avlanmak ve balık tutmak

veya belki de başka ahabap ve akrabalarla zaman geçirmek için yakınlardaki bir köyü ziyaret etmek üzere yavaş yavaş ayrılırdı. Kadınlar kabuklu deniz ürünleri, tohum ve diğer bitkisel yiyeceklerden toplar, sepet yapar ve muhabbet ederlerdi. Tüm yıl boyunca süregelen çok sayıda ziyafet, festival, tören, alışveriş seyahati, oyun ve danstan herkes büyük keyif alırdı.

İnsanlar ölçülü, cömert ve konuksever olmanın yanı sıra kaderci ve hayatı olduğu gibi kabullenici bir tavır geliştirmişti. Evli çiftler güven duydukları insanlar arasında ve –içine doğdukları dünyayla tıpatıp aynı olan– yakinen tanıdıkları bir dünyada çocukları büyütüp yaşlanırdı. (bkz. s. 229) İleri yaşlara erişen insanlar genellikle geri kalanlar tarafından saygı görürdü. Onlar gençlik ve olgunluk dönemlerinin tehlikeli evrelerinden geçmişlerdi. Yaşlı erkekler boz ayılar ve dağ aslanlarının elinden kurtulmuş ve yaşlı kadınlar da nice doğum hastalığı atlatmıştı. Yaşlanmak demek kişinin ruhlar âlemiyle iyi bir ilişki sağladığı anlamına gelir, dolayısıyla da yaşlı kişi kutsal kabul edilirdi.

Yaşlı bir insan ömrü boyunca çok fazla şey de başarmıştı. Erkek pek çok geyik, antilop ve elk avlamıştı. Kadın pek çok çocuk doğurmuş ve bir sürü muhteşem sepet örmüştü. Yaşlı insanlar tüm kabilecik içindeki ve hatta belki de çevre kabileciklerdeki diğer insanlarla çok sayıda bağı olurdu. Aynı zamanda bilgeydiler de. Hafızalarında Ohlonilerin sahip olduğu bilgi birikimi saklıydı: Yalnızca engin teknik bilgi birikimi değil, aynı zamanda aile ilişkileri, mitler, bitki ve hayvan ilmi, dansların tam serileri, yabancı kabileciklerin isim ve görenekleri ve de kabilecik toprakları boyunca sağda solda dağınık hâlde bulunan yüzlerce kutsal mekânın yeri ve ruhanî gücü hakkında bilgiler de saklıydı.

Ohloni köylerindeki yaşlı insanlar çok büyük saygı görürdü; fakat tıpkı dünyanın geri kalan yerlerinde olduğu gibi burada da yaşlılık kolay bir şey değildi. Yaşlı erkek ve kadınlar çoğunlukla katarakt yüzünden körleşir, romatizma ağrısı çeker, çürük dişlerden mustarıptır ve asla düzgün şekilde kaynamayan kırık kemikleri yüzünden sakat kalırdı. Yaşlılık onları bazen asabî ve sabırsız kılardı. Ancak, kâşifler ve ilk misyonerlerin notlarında görüldüğü üzere, onlara gayet iyi bakılırdı. Onlarla ilgilenilirdi; çünkü insanlar onlara borçluydu, çünkü bilgi birikimlerinden dolayı değerliydi, çünkü muhtemelen seviliyorlardı; fakat bakılmalarındaki en temel neden bu kapalı, küçük toplumlarda başka türlü bir yol yoktu. Yaşlılara bakmak dünyanın döngüsüydü. Kutsal Zaman'dan beri her şey böyle dönüyordu. Ohlonilere göre güneşin izlediği yol kadar mutlak ve değişmez bir yaşam yolunun parçasıydı bu.

Tüccarlar

Üç gündür –erkekler sandalları karabatak yumurtalarıyla dolu hâlde açık deniz adalarından döndüğünden beri– köydeki herkes ağır hareketlerle, aheste aheste hareket etmektedir. Üç gündür herkes yoğun balık kokulu yumurtalarla ziyafet çekmektedir. Artık kuşluk vaktidir ve çoğu köylü –yaşlı bir kadın hariç– gölgeye çekilmiş uyuklamaktadır.

Bu kadın köydeki diğer herkesten çok daha yaşlıdır –yüz yaşını geçmiştir– ve o kadar uzun zamandan beri kördür ki çoğu köylü, gözlerinin görebildiği zamanları hatırlayamaz bile. Çocukları ve hatta bazı torunları uzun zaman önce ölmüş, hayatta olanları da artık yaşlı birer kadın ve erkektir. Torunlarının çocukları ve torunlarının torunları tarafından bakılmaktadır; onlar için bu kadın kabileciikteki diğer herkesin belleğini epeyce aşan kadim bir geçmişten –onun ölümüyle beraber kabileciğin bilgi dağarcığından sonsuza dek silinecek bir geçmişten– kalma bir emanet gibidir. Son yıllarda pek az yemek yemektedir ve zihni de bir miktar bulanıktır. Zamanın çoğunu uyuyarak geçirir; fakat tuhaf biçimde, neredeyse köydeki herkesin uyuduğu bu vakitlerde o tamamen ayıktır ve güneşin altında cascavlak kalan evinin önüne oturmuş, eski zamanlardan kalma bir şarkı söylemektedir:

Şimdi o senin karını haklar.

Pelikan'dır onu haklayan.

Bu şarkı ilk olarak uzun zaman önce, Kutsal Zaman'da, karısına Pelikan saldırdığı için hemen eve dönmesi istenen Sis'e söylenmişti. Şimdiyse uzaklardaki bir erkeğin evine dönmelerini sağlayan güçlü bir sihirli söz niyetine söyleniyordu. Her ne kadar uzun senelerden beri artık kendisi için eve

döndürebileceği herhangi bir erkek bulunmasa da, kadın bu şarkıyı çatlak, titrek bir sesle tekrar tekrar söylemektedir. Köyde başka hiçbir ses işitilmemekte ve uykuya dalmamış tek tük kişi de boş boş bu şarkıyı dinlemektedir. Şarkıyı dinleyip pineklerler, çünkü artık çocuklar bile karabatak yumurtasıyla tika basa doymuştur. Ve o sabah –baharın gerçek anlamda ilk sıcak gününde– sanki hiçbir şey onları bu uykudan kaldırmazmış gibi görünmektedir.

Fakat köy birden heyecanla ayaklanır. Kuzeyden köye doğru koşan bir haberci görülmüştür. Haberci yaklaşırken, onu karşılayıp şefin evine kadar eşlik etmek üzere şefin sözcüsü dışarı çıkar. Hemen kuzeydeki kabileciğin mensubu olan ve köylülerin gayet iyi tanıdığı haberci mesajını iletir. Bir grup tüccar –mühim adamlar, çok mühim adamlar– köyü ziyaret etmek için şeften izin istemektedir. Şef kısa bir süre ölçüp biçer ve sonra tüccarlara teslim etmesi için haberciye oymalı bir “davet sopası” verir. Aynı zamanda, iletmiş olduğu bu mesaj için ödeme niyetine haberciye de bir sıra boncuk verir.

Haberci dışarı çıkar çıkmaz şef, karılarını harekete geçirip onlara bir ziyafet hazırlamaları talimatını verir. Köydeki diğer insanlar tüccarların ufukta görüldüğü o ânı yakalamak için kuzeye bakarak boş boş dolanırlar. Zaman bir türlü geçmek bilmez.

“Onları görüyorum, onları görüyorum,” diye haykırır, diğerlerinden daha keskin gözlere sahip genç bir avcı. “Bu tarafa doğru geliyorlar.”

“Belki de gördüklerin antiloptur,” diye atılır bir başkası nazikçe. “Uzaktan bakınca antiloplar bazen insana benzer.”

“Hayır, bunlar insan. Onları görüyorum. Beş erkek. Hepsinin sırtında yük fileleri var, yük fileleri,” diye ekler gözleri-

ni kısararak. Sonra da, kendini önemli bir şahsiyet gibi hissedip köyün büyük hatiplerinin tekrarlamalı, ritmik konuşma tarzına öykünerek tasvirine devam eder. “Ağır ağır hareket ediyorlar. Bakın ne kadar da ağırlar. Yük fileleri ağır; ağırlaşmış bir sürü şeyle. Bakın, yük fileleri ağır. Ağır ağır hareket ediyorlar ve yük fileleri ağır; ağırlaşmış bir sürü şeyle. Ağır ağır hareket ediyorlar. Bu yöne geliyorlar. Ağır ağır geliyorlar.”

Yolcular gitgide köye yaklaşır; birazdan herkes bunların gerçekten de beş erkek olduğunu ve yük filelerinin bir sürü malla dolu olduğunu görebilecektir. Üstelik süs ve işaretlerine bakıldığında, bunlar hatırı sayılır bir mesafeden gelen yabancılarıdır. Köylülerin daha önce hiç görmediği bir halktırlar.

Şefin üç karısı yemeği hazırlamak için iki kat çaba sarf etmektedir. Kadınların hepsi başka şeflerin kızlarıdır –kuzey, güney ve doğudaki kabileciklerden gelmişlerdir– ve mühim ziyaretçileri ağırlamaya alışkındırlar. Öte yandan, köydeki diğer kadınlar çocuklarını da peşlerine takıp evlerine çekilir ve girişlerini de hasır asarak kapatırlar. Sonra, evlerinin zeminine oturup yabancıları göz ucuyla görebilmek için hasırların arasından ara sıra şöyle bir bakarlar.

Sıradan ailelerin erkekleri de geri çekilip terleme kulübesi etrafında toplanır. Yalnızca köyün önde gelen erkekleri ortalıkta kalır. Vücutlarını boyamış ve saç filelerinin içine en muhteşem tüylerini tutturmuşlardır. Şef onları yabancıların gelişine hazırlarken gergin hâlde aralarında hareket eder. “Onlar yabancı,” der. “Kim olduklarını bilmiyoruz. Nereden geldiklerini bilmiyoruz. Nasıl davranmaları gerektiğini bilip bilmediklerini görmemiz lazım. Ağları ağır.” Şef onların arasında bu sözlerle dolanır; ettiği sözler onları ölçülü olmaya

çağırdığı hâlde, takındığı tavır onlarda daha fazla heyecan yaratmaktadır.

Nihayet beş yabancı köyün sınırlarına varır. Orada bir mola verir ve birbirleriyle bariz bir biçimde yüksek sesle, ama gerçekten de seslerini köyün içlerine kadar ulaştıran bir tonda konuşurlar. Konuştukları dil yabancı bir dildir. Kadınlar kelimelerin çıkardığı sese evlerin içinden kıkırdarlar –ve bu ziyaretin ardından aylarca bu yabancıların aksanını taklit edecek, hatırlatıp birbirlerini güldüreceklerdir.

Artık şefin sözcüsü önde gelen erkeklerin arasından yabancılara doğru ilerler. Onların önünde dikilip uzun bir karşılama konuşması yapar. Uzun bir yoldan gelmiş olmalıdırlar. Yorgun görünmektedirler. İyi insanların arasına gelmişlerdir. Şefin karıları bir ziyafet hazırlamaktadır. Durup soluklanmak onlara iyi gelecektir. “Ne de olsa,” der, son derece imalı bir tonda, “yük fileleriniz epeyce ağır.”

Yabancılar bu uzun konuşmadan hiçbir şey anlamadığı için bu ima da tamamen boşa gider. Yine de onun sesindeki tınıyla birlikte müthiş bir rahatlama hissederler. Doğru dü-rüst bir köye girdiklerini anladıkları için mutludurlar. Or-manda –uzun süre akıllarından çıkaramayacakları o– tek başına yaşayan, onu koruyup kollayacak ne akrabası ne de dostu bulunan, tamamen yapayalnız bir adamla karşılaştıkları ikinci vaktinden bu yana ilk kez kafaları rahat etmiştir. Adam onlara kaba davranmış, onunla takas yapmaları konusunda ısrar etmiştir. Tüccarlar bunu reddettiğinde ise, tehdit dolu hareketler sergilemiştir. Yabancılar doğru insanların topraklarını geçmiş olabilecekleri konusunda endişelenmiş, davet sopalarını sıkıca kavrayıp onu iterek kendilerine yol açmışlardır. Belki de bu kişi bir adam falan değil de, onlara zarar vermek isteyen bir ruhtu, diye düşünmüşlerdir. Oysa

şimdi, şefin sözcüsünün sesini dinlerken, iyi insanlar arasında olduklarını kesinlikle anlayıp pek rahatlamışlardır.

Sözcü konuşmasını bitirince, beş yabancından en yaşlı olanı öne doğru adım atar. Sağlam görünümlü, tıknaz bir adamdır bu. Kollarının dirsekten aşağısı ve baldırlarının ön kısmı dövmelele kaplıdır ve süs niyetine omuzlarından sarkan kartal tüylü bir urgan vardır. Ekibinin iki gündür yollarında olduğunu ve kendi köylerinin kuzeyde bulunduğunu –bir sürü el kol hareketiyle– anlatır. Kendi halkı ve seyahatinin amacı hakkında konuşur. Uzun uzadıya konuşur. Konuşması gayet hoş olabilir, ama köyün sözcüsü tabii ki tek kelimesini bile anlamaz. Yine de adamın el kol hareketlerini dikkatle izleyerek, tekrarlamalardaki tonlamayı ve sesinin gür tınısını dinleyerek, bu kişinin asil biri olduğunu hemencecik anlar ve şefin evine kadar kendisini izlemeleri için yabancılara eliyle işaret eder.

Şef, evinin girişi yakınına kurulmuş hâldedir ve şimdi daha da azametli bir görüntü sergiler. Vücudunun bir yarısını siyaha, diğer yarısını gümüşî beyaza boyamıştır. Saçlarını kafasının üstünde, dört dişli bir ahşap “tarakla” tutturmuştur. Fildişi biçimli, kulağını delip geçen ahşap takılar ile burununu delip geçen kemik takılar zarif oymalarla süslenmiştir. Omuzlarının üstüne tüylü bir pelerin atılmıştır –bir sürü farklı ve parlak renkli tüylerle çarpıcı desenler dokunarak kesinlikle göz kamaştırıcı bir kıyafet oluşturulmuştur.

Yabancılar şefin huzuruna çıktığı esnada, şefin eşleri oturmaları için yere beş hasır minder koyar ve derhâl konuklara tohum keki, palamut ekmeği ve tepeleme karabatak yumurtası getirirler. Hava kararmaya başlamış ve bir ateş yakılmıştır. Şefin karıları hâlâ yiyecek getirmektedir: balık, elk eti, kökler ve her çeşit lezzetli yiyecek.

Konuklar şefi dikkatle inceler. Bu köyü ve âdetlerini tanımadıkları için –şefe hakaret sayılacak, belki de onda öfke uyandıracak– yanlış bir şey yapmaktan çekinirler. Şef, yabancıların yaşadığı sıkıntılı durumun farkındadır ve üç gündür tıka basa yediği hâlde yine iştahla yemeğini yer. Konuklar da onun yaptığı gibi yapar. Şef onur duymaktadır: Ha deyince böylesi bir ziyafet hazırlayabilmek gerçekten büyük bir başarıdır.

Yemekten sonra şef konuşmaya başlar. Onun için yabancılarla konuşmak hiç sorun değildir. Civardaki tüm halkların dillerini konuşur ve tüccarların anadiline aşına olmadığı hâlde, toprakları arasında yer alan bir halkın dilini her iki tarafın da bildiğini keşfeder. Şef konuşurken, daha sıradan insanların kullandığı dilden belirgin ölçüde farklılık gösteren asil bir aksan ve hatta asil bir kelime hazinesi ve dilbilgisi kullanır. Tüccarların başı, kendisinin de soylu ve nüfuzlu bir aileden geldiğini (sanki bundan herhangi bir şüphe duyuluyormuş gibi) göstererek aynı şekilde karşılık verir.

Bunca kibar ve tumturaklı konuşmadan sonra şef asıl meseleye gelir. “Acaba takas edecek bir şeyiniz var mı?” diye sorar ve neyi kast ettiğinin anlaşıldığından emin olmak için de şişkin yük filelerini işaret eder.

Grubun lideri kafasını olumlu anlamda sallar. Daha fazla tantanaya yer vermeden, yük filesinden büyük bir deri parçasını çekip açarak obsidyen ok başları, balta başları, delgi uçları ve bıçak ağızlarından oluşan geniş bir yelpazeyi gözler önüne serer. Şef gözlerine inanamaz. Daha önce tabii ki obsidyen görmüştür. Bu malzemeden yapılmış uçlar ve parçalar ona daha önce de gelmiştir; bazıları Sierra’dan, bazıları Vapo topraklarında bulunan Glass Mountain’daki taş ocağından. Fakat bu malzemeden yapılmış bu kadar şeyi ömründe

bir arada görmemiştir. Ok başlarına ve bıçak başlarına gözlerini ayırmadan bakar. Yontulmuş yüzeylerinin ateşi nasıl da yansıttığı gözünden kaçmaz. Kafasını kaydırarak, balta başında içten içe yanan ateşin yansımasını yakalayabileceğini sezer.

“Hepsi mi?” diye sorar elini bütün deri parçasının üstünde gezdirerek.

“Hepsi,” diyerek onaylar yabancı.

Şef evine girer ve ince, sağlam bir ipin üzerine dizilmiş, küçük, düzgün ve iyi parlatılmış deniztarağı kabuklarıyla dolu bir dizi sepetten bir öbek kabuk para boşaltır. Bunlardan çeşitli uzunluklarda para dizisi ayırır. Sonra obsidyen parçaları düşünerek biraz daha ekleme yapar. Tam evden ayrılacağı sırada bir an için duraksar ve uzun bir dizi daha kapar. Ne de olsa sıra dışı bir obsidyen serveti söz konusudur!

Şef para dizisi yığınının yabancının önüne serer. Yabancı gözden geçirdiği paraların düzgün ve birörnek yapıldığını fark eder. İplerden birini yakından inceleyip koluna dövme lenmiş ölçü işaretlerinin üstüne yerleştirir. Daha fazla sayıp ölçmeye kalkmadan para yığınının toplam değerini aşağı yukarı tahmin ettikten sonra kabul ettiğini belli etmek için şefe gülümser. Alışveriş tamamlanmıştır.

Şef durumdan memnundur. Sadece obsidyenler değil, yabancılardan görgülü tavırları da onu hayli sevindirmiştir. İşte boncukları teker teker saymayan, gereksiz tartışmalara girip pazarlık yapmaya tenezzül etmeyen bir adamdır o. Şef, karşısında iyi bir soydan gelen sıra dışı bir insanın bulunduğundan emindir ve onu daha iyi tanımak için can atar.

“Takas edecek başka bir şeyiniz var mı?” diye sorar şef. Yabancı neredeyse hiç duraksamadan, obsidyenden de muhteşem bir şey çıkarır. Şef ilk başta yabancının ona gösterdi-

ği şeyin ne olduğunu pek anlamaz. Bunlar basbayağı deniz kabuğudur, evet, ipe dizilmiş kabuklar; ama hayatında daha önce hiç görmediği türden kabuklardır. (Bunlar belki de Kanada'nın Vancouver Adası'ndan gelme denizdişi kabukları olabilir.) Şef tek kelime edemeden sus pus kalır. İşte yeni bir şey, daha önce hiç görmediği renklere ve şekle sahip, aslına bakılırsa tasavvur dahi edemediği bir şeydir.

Şef kabukları eline alıp sanki bu kabuklardaki gizemi çözmeye çalışır gibi onları bir o tarafa bir bu tarafa döndürüp dururken, yabancının kendisine dikkatle baktığını fark eder. Bu adam gerçekten de güçlüdür, büyüyle donatılmıştır ve şef de ne dereceye kadar cömert olduğunun son raddesine kadar sınılandığını anlar. Hiç vakit kaybetmeden evine döner ve geri döndüğünde yabancının önüne sahip olduğu en değerli şeyi koyar: Henüz çok kısa bir süre önce bir takasla eline geçmiş kocaman bir zincifre parçası. (Pigment değeri çok yüksek olan zincifre günümüzde San Jose yakınlarında bulunan "New Almaden" madenlerinden gelmiş olmalıdır.)

Yabancı zincifre sayesinde epeyce keyiflenir. Daha sonra, kendi kullanımı için iri bir parçayı ayırıp geri kalanını aynı ebatlara sahip ticarî bilyelere dönüştürecektir. Eve döndüğünde bu bilyeleri kendi topraklarının kuzeyinde yaşayan insanlarla takas edecek ve onlar da bunları daha kuzeydeki insanlarla takas edecek ve nihayetinde zincifre parçaları ta Kolumbiya Nehri sınırlarına ulaşabilecektir.

Yabancıya eşlik eden dört erkek artık yük filelerini sırtlanır ve şef ile tüccar başını yalnız bırakıp köyün diğer önde gelen erkekleri arasında dolaşmaya koyulur. Şefin eşleri kalanlara daha çok yiyecek ikram eder. Şef, tüccara tuz doldurulmuş özel bir değer taşıyan bir armağan sepeti sunar. Bir arada otururlarken ikisi de birbirlerinin refakatini artık o

kadar garipsemez. Her ikisi de birbirini tekrar görmeyi, belki de her yıl görüşmeyi gerçekten de çok ister. Birbirlerinin “öncelikli ticarî partneri” olmayı arzularlar, böylelikle her biri en özel ticarî mallarını diğeri için saklayabilir. Böylesi bir adamın “öncelikli ticarî partneri” olmak tam anlamıyla obsidyen ya da denizdişi kabuğu kadar kıymetli bir şey, diye düşünür şef, tütün çubuğunu ortaya çıkarıp yabancıya bir miktar tütün ikram ederken...

Ohloniler tüm Kaliforniya Kızılderilileri gibi alışveriş etmeyi severdi. Kuzeyden güneye, doğudan batıya bölgenin her yanından geçen geniş patikalar ve ticaret yolları bulunurdu –Oregon ile Kuzeybatı Pasifik boyunca uzanan patikalar, Orta Vadi’yi Sierra’ya ve Büyük Havza’nın ötesine doğru geçen patikalardı bunlar. Kaliforniya Kızılderilileri takası çok eski zamanlardan kalma, neredeyse kendi dünyalarının ayrılmaz bir parçası gibi görürdü. Bunun doğruluğunu, Nevada’daki bir mağarada, kabileler arası çok uzun bir ticarî tarihin kanıtı sayılabilecek 9000 senelik bir deniz kabuğu dizisi bulunmasından anlayabiliriz.

Ticaret elbette büyük ölçüde bir meslekî işti. Fakat söz konusu olan Ohloni tarzı bir işse, pek de kâr amacı güdülmez, daha ziyade paylaşma etiği ve cömertlik erdemiyle hareket edilirdi. Tüccar mallarını serer ve karşısındaki kişi de teklifte bulunurdu. Yapılan teklif neredeyse her zaman kabul edilirdi: Aslına bakılırsa pazarlık etmenin kabalık olduğu düşünülürdü. Eğer teklif fazla cimrice ise, teklif sahibi kısa zamanda kötü bir nam kazanır ve diğer insanlar da onunla takas yapmayı reddederdi. Bu ufacık topluluklarda hiçbir şey unutulmadığından kimse kötü bir şöhret istemez ve her iki taraf da mümkün olduğunca cömert olmak için ciddi

çaba sarf ederdi. Aralarındaki bağları derinleştirmek ve belki de “öncelikli ticarî partneri” olmak için birbirlerine rakipten ziyade “aile ferdi” gibi muamele ederlerdi.

Bireylerin davranışlarını nizama sokan cömertlik, farklı topluluklar arasındaki politik ilişkileri de yönetirdi. Yalnızca bireylerden değil, kabileciklerden de aynı şekilde cömert olması beklenirdi. Örneğin somon balığının bol olduğu bir dere boyunda yaşayan bir topluluk, yakaladığı balıkları biriktirmek yerine başkalarıyla paylaşırdı. Bu topluluğun yaşadığı topraklardan geçen ziyaretçilere her zaman somon hediye edilir ve bereketli yıllarda da somon zengini kabilecik cömert somon ziyafetleriyle komşularını ağırlardı. Diğer kabileciklere gelince, onlar da kabuklu deniz ürünleri, tohum, deri, fındık veya değerli maden filizleriyle karşılık verirdi. Keza, somonların akın dönemleri arasında ya da somon avının verimsiz geçtiği senelerde, somon avcısı kabilecik de komşularını ziyaret ettiğinde dört başı mamur bir ziyafetle ağırlanma beklentisine girerdi.

Benzer biçimde, eğer kabileciklerden biri topraklarında değerli bir istiridye yatağına, madene, taş ocağına, zift sızıntısına veya başka kaynaklara sahipse, diğer topluluklar da bunları kullanabilsin diye topraklarına girmelerine müsaade ederdi. Herkesin düşüncesi şuydu: Eğer bir kabilecik diğer kabileciklerin girişini engellemeye çalışırsa, işin sonu savaşa kadar gidebilirdi. Yine de konuk kabilecikler söz konusu topraklara giriş hakkına kesin gözüyle bakmaz, uygun bir biçimde izin istemeleri ve uygun hediyeler getirmeleri beklenirdi.

Bu nedenle Ohloniler kendi sınırlarını kısıkançça koruyan kırk bağımsız, yalıtık kabilecik değildi. Daha ziyade her bir kabilecik bir ziyafet, takas ve hediyeleşme ağının parçasıydı.

Ohloni dünyasındaki bazı köyler tören ve ticaret merkezi rolünü üstlenerek kilometrelerce ötedeki insanları kendine çekerti. Her kabilecik civar topraklardaki komşularıyla en içli dışlı, en karmaşık evlilik bağları ve geleneksel toplayıcılık hakları üzerinden bağlantı kurardı. Bütün sene boyunca farklı topluluklar komşularına iyi muamele etmeye –onları misafir etmeye, cömert olmaya ve onlarla işbirliği yapmaya– çalışır, dolayısıyla da her topluluk kendi komşularından iyi muamele beklerdi. Aslında Orta Kaliforniya’da asla açlık yaşanmamasının başlıca sebebi, yiyecek ve diğer kaynakların paylaşımının son derece başarılı ve güvenilir biçimde sürdürülmesiydi.

Kabilecikler arası işbirliği bu kadar önemli olduğu hâlde, işleyişi hiç de kolay ya da kusursuz gerçekleşmezdi. Kabilecikler birbirlerine cömertçe davranır, ama aynı zamanda birbirlerine devamlı içlerini kemiren bir asabiyetle bakarlardı. Nefret duygusu durmadan alevlenirdi. Saygısızca bir hareket hınca neden olur ve bu türden küçük kabileciklerdeki hınç da kan davasına varıncaya dek büyütülürdü. Hiç kimse kendini yabancılar karşısında asla bütünüyle rahat hissedemezdi. Onlar tuhaf bir dilde konuşur ve yiyeceklerini farklı bir biçimde pişirirlerdi. Onların şamanları, kızlarını sonsuza dek zehirler ya da yakınlarına hastalık ve ölüm saçmak için ayya dönüşürdü. Hakaret ve büyüler artık bütünüyle katlanılmaz bir seviyeye ulaştığında zaman zaman çatışma, hatta savaş bile patlak verebilirdi.

Dolayısıyla farklı kabilecikler arasındaki ilişkiler en kuvvetli sempati duygularının yanı sıra en kuvvetli antipati duygularıyla da dikkat çekerti. İnsanlar cömert ve misafirperverdi, fakat çoğunlukla alttan alta içleri şüpheyle dolardı. Ohlonilerin birbirinden hoşlanmama hâlleri onları birbirin-

den ayırırdı: Sekiz ila on iki farklı dil konuşan kırk küsur bağımsız kabileciktiler. Yine de aralarındaki yakın ailevî, ticarî ve diğer iktisadî bağlar onların birbirlerinden hazzetmeme hâllerini kontrol altında tutardı. Bu şekilde Ohloniler kabilecikleri bir arada tutmaya yarayan bir ilişki biçimi elde etmişti; bir arada olsalar bile fazlaca bir arada olmayan, ama birbirlerinden ayrı olmayı da fazla abartmayan bir ilişkiydi bu. Aslında –eğer bir Ohloni’ye sorulacak olunsaydı– kabilecikler arasında, zamanın başlangıcından bu yana durum neyse onu devam ettirmeye yarayan bir ilişki kurmayı başarmışlardı.

Şef

Ohlonilerde bir şef öldüğünde, genellikle yeni şef onun oğlu olurdu. Kutlama, göreve başlama töreni olur ve kabile sözcüsü bir konuşma yaparak insanları bir araya getirirdi. Konuşması muhtemelen Sierra'da benzer bir durumda bir Mivok sözcüsü tarafından yapılan konuşmanın benzeriydi:

Bu oğlan şimdi şef oluyor. Şimdi artık hepiniz onun için hazırlanın. Hazır edin artık her şeyi...

Dinleyin, ey siz kadınlar. Kadınlar, çam iğnelerini getirin, getirin çam iğnelerini. O şimdi babasının yaptığını yapacak. Babasının yürüdüğü yolda yürüyecek. O düşündü taşındı. Düşündü taşındı.

Babası öldüğünden bu yana kendini hazırladı. Babası öldüğünden bu yana hazırladı kendini. O şimdi babasının yaptığını yapacak. Babası öldüğünden bu yana kendini hazırladı. Babası öldüğünden bu yana hazırladı kendini. O şimdi babasının yaptığını yapacak.

O şimdi babasının yaptığını yapacak. O şimdi babasının yaptığı gibi işler yapacak. Hazır edin işleri. Hazır edin işleri. Düzleyin zemini. Zemin seviyesine getirin...

Aslında konuşmanın tamamı bundan çok daha uzundu. Mükemmel bir konuşmaydı; Kaliforniya Kızılderililerinin güçlü bir mesaj iletmek için ritim ve tekrara başvuran söylev tarzına sahip, klasik bir örnekti. Bu konuşma aynı zamanda Kızılderililerin şefe yönelik nasıl bir tutum içinde olduğuna dair önemli bir gerçeği de ifade eder. Mivoklar, Yokutlar, Ohloniler ve diğer Kaliforniya halkları arasında şef, insanları gayret sarf ederek yeni veya daha iyi bir yaşam tarzına götürecek biri gibi görülmezdi. Daha iyi bir yaşam tarzı geçmişte

kalmıştı. Şefin amacı hiçbir şekilde liderlik etmek, asla yenilik yapmak değildi; aksine kadim –ve sabit– dengeleri (kabilecik içerisinde, kabilecik ile komşuları arasında ve de kabilecik ile tanrıları arasındaki dengeleri) sürdürmekte. Şefin bu kadim dengeleri sürdürmesi beklenir, böylelikle yaşam çok eski zamanlardan beri olduğu şekilde kalabilirdi.

Dengeleri sürdürmesi için müthiş bir zenginliğe ihtiyaç vardı ve insanlar da şeflerini zengin kılmak için ellerinden geleni yapardı. Ona devamlı av hayvanı, balık, palamut ve tohum getirirlerdi. Genellikle köydeki en büyük evde oturur ve en çok eşe sahip kişi olurdu. Saklama sepetleri yiyecek, deri ve ticarî mallarla dolup taşardı.

Elbette şef –iyi yiyecek, itibar, fazladan eş ve yabancılarla tanışıp onlarla köydeki herkesten önce alışveriş yapabilme olanağı gibi– görevinden kaynaklı tüm avantajların ve refahın tadını çıkarırdı. Fakat tüm bunlarda önemli bir tuzak da vardı. Bu küçük topluluklarda, insanlar onun davranışlarını yakından izler ve hareketleri hakkında hiç bitmeyen dedikodular yapardı. Ağgözlülüğü kınama ve cömert davranma tutumunun şefte diğer köylülerden de fazla bulunması istenirdi: Eli açık olduğunu devamlı kanıtlaması beklenir ve muhteşem zenginliği çok da kendine ait bir mülkiyet gibi değil, bir kamu güveni oluşturmak adına eninde sonunda topluluğa yeniden dağıtılması gereken bir zenginlik gibi görülürdü. Yaşlılar, dullar, yetimler, körler ve sakatlar –en olmadı, kendileriyle düzgünce ilgilenecek çok az akrabası bulunanlar– kamu yararına oluşturulmuş bu “fon”dan faydalanmayı beklerdi. Gerçekten de topluluktaki herhangi biri evsiz veya açsa, şef hem kendi gözünde hem de halkının gözünde itibarını büsbütün yitirirdi.

Şefin köydeki ev sahipliği rolü onun ne kadar eli açık

olduğunu daha da sınırdı. Köye ne zaman konuklar ve tüccarlar gelse, onları usûlünce ağırlamakla yükümlüydü. Böylelikle halkı saygınlık kazanabilir, dolayısıyla çevredeki kabilecikler nezdinde nezaketle ağırlanacak misafirlere dönüşebilirdi. Şefin eşleri her zaman yabancıları ağırlamaya hazır olmalıydı. Her daim yiyecek bulundurmalarıydı. İyi geçen senelerde bolca ziyafet verilir ve sayısız konuk ağırlanırdı. Kıtlik senelerinde bile şef elinden gelenin en iyisini yapardı.

Ayrıca şef genel olarak yıl boyu süregelen pek çok ziyafetin, festivalin, dansın ve törenin tarihini de belirlerdi. Bütün bu törenlerin sahibi gibi davranır, uzaktaki köyleri bilgilendirme ve diğer kabilecikleri davet etme görevini üstlenirdi. Şefin kendisi de dans edecek olursa, genelde en görkemli, en incelikli kostümü giyerdi. Herkes ona saygı ve hürmet beslerdi. Fakat burada da yine bir tuzak vardı. Düzenlenen festivaller, ziyafetler ve kutlamaların masrafları büyük ölçüde ona ait olurdu. Eğer sene boyunca çok sayıda mal biriktirmişse, artık bunları bonkörce dağıtması beklenirdi. Yoksa insanlar onun kötü bir şef olduğunu düşünür ve ona olan saygılarını yitirirdi.

Bu şekilde şef içinden çıkılması gayet zor bir ikileme sokulmuş olurdu. Bir yandan cömert olması gerekirdi. Eğer açgözlülük eder ve yiyeceklerle servetini kendisine saklarsa, ağır biçimde eleştirilirdi. Öte yandan asla müsriflik veya savurganlık etmeyi de göze alamazdı; çünkü eğer aşırılıkları kıtlığa neden olursa –eğer kabileciğin palamudu, eti, takas boncukları veya diğer malları bitmeye başlarsa– daha da ağır biçimde eleştirilirdi. Bu nedenle bir Ohloni kabileciği şefinin gücü esasen kısıtlıydı. Rolü –tıpkı Ohloni dünyasındaki diğer her şey gibi– ölçülülük, denge ve zıt uçlar arasında süregelen bir gerilimle frenlenirdi.

Bir Ohloni kabileciği genellikle her biri kendi reisine sahip birkaç köyden oluşurdu. En küçük köyler çoğunlukla geniş ailelerden biraz daha fazlasıydı ve reis de sadece ailenin reisiydi. Köydeki herkes onun kardeşi, kuzeni, gelini veya başka bir akrabasıydı. Yaşamının güç ve saygıyla iç içe akmasının esas nedeni onun “şef” olması değil, bundan ziyade ailenin gıda ve mal alışverişinde öncü figür olması ve herkesin ona hısımlıktan dolayı sadakât borcunun bulunmasıydı.

Küçük köylere ek olarak, her kabileciğin genellikle, tören ve ticaret merkezi işlevi gören bir büyük köyü vardı. Burada farklı hayvan soylarından birtakım aileler bir arada yaşırdı, ve bu ana köyün –genellikle de tüm kabileciğin– şefi, önde gelen ve varlıklı bir ailenin (“belli başlı” bir ailenin) de başıydı.

Ohlonilere göre, bazı aileleri belli başlı, bazılarını ise sıradan kılan şey dünyanın her zamanki döngüsüydü. Zamanın en başında, Ohlonilerin yaratılışı sırasında, bazı aileler belli başlı güçlerle –yüzlerce kuşaktır babadan çocuklara geçen güçlerle– donatılmıştı. Belli başlı ailelerin fertleri yalnızca diğer belli başlı ailelerin fertleriyle evlenir, böylelikle gücü kendi aralarında tutarlar ve kabileciğin sınırları boyunca etkili ittifaklar oluşturarak bu gücü sağlama alırlardı. Kabileciğin içinde ve dışında istisnasız herkesin şef olarak görüp kabul ettiği insan yalnızca belli başlı bir aileden çıkabilirdi. Eğer şef olarak kabul edilen biri olmasaydı, kabile hayatı denen şey sonsuz bir kavga ve isyan döngüsünden başka bir şey olmazdı.

Belli başlı aileler itibar ve geniş bir çevreye sahip olsa da, halkın kontrolünden hiçbir şekilde muaf değildi. Yaşlı şef öldüğünde, varisinin kim olacağı konusunda kabileciğin tüm önemli üyelerine danışılırdı. Bu konu tüm diğer aile reisle-

riyle, varlıklı tüccarlarla, şamanlarla ve –yay ve ok başı ustaları gibi– bazı yetenekli zanaatkârlarla konuşulurdu. Sonra, yeni şef nasihat ve destek almak için topluluğun bu önde gelen üyelerine başvururdu. Artık iyi bir şef seçmek için yardım etme görevi onlara aitti. Genellikle en büyük oğulda hemfikir olurlardı. Fakat eğer en büyük oğulun uygun olmadığı kanaatine varılırsa veya şefin hiç oğlu yoksa, bu sorumluluk şefin kızına, şefin erkek kardeşine ya da şefin yeğeni-ne verilebilirdi. Ama sonuçta bu sorumluluk mutlaka bu belli başlı aileden birine verilir.

Bu aile, topluluk ileri gelenlerinin tam ve tercihen oybirliğiyle sağlanmış onayı olmadan asla birini şefliğe terfi ettirmeye cüret edemezdi. Böylesi bir şef son derece zayıf olup gereken saygıyı göremez ve bu da tüm bir aileyi zayıf düşürdü. Zaten göz ardı edildiği için sinirleri bozulmuş, hoşnutsuz bir aile üyesi de topluluğun veya diğer aile üyelerinin isteklerine karşı gelip “gücü ele geçirmeye” çalışmazdı. Tam aksine, şef olmanın sorumluluk ve gerilimleri öylesine büyüktü ki, aile kimi zaman, seçilen halefe bu rolü kabul etmesi için baskı yapmak zorunda kalırdı. Ayrıca, daha temelden bakıldığında, gerçekte ele geçirilebilecek hiçbir “güç” yoktu. Şefin daimî bir ordusu, polis gücü, saray muhafızı ya da halk tarafından benimsenmeyen bir kararı zorla uygulatmak için kullanabileceği bu türden bir başka gücü yoktu. Kendi rolünün güçlü kararlar vermeyi veya kendi “tebaasından” itaat talep etmeyi içerdiği aklına bile gelmezdi. Başvurduğu tek güç, genellikle itibarını veya zenginliğini kullanarak iknaydı ki o da yanlış kullandığı takdirde bir hayli azalabilirdi.

Nadir de olsa kadın şeflerin varlığı, Ohloni şefinin halkın benimsemediği yasaları zorla uygulatan ve düşmanlık güden gruplar arasındaki kavgaları, taraflarınkinden daha büyük bir

fiziksel güç kullanarak ayıran “güçlü bir erkek” olmasını gerektirmediğinin altını daha da çizer. Ohlonilerin toplumsal yapısı bundan çok daha incelikliydi. İşlerin teamüllere göre yürütüldüğü, hırsızlığın olmadığı bir toplumda yasanın zorla kabul ettirilip uygulanan bir şey olmaktan ziyade kabul gören bir davranış biçimi olduğu bu görece değişmeyen, tehdit unsuru barındırmayan dünyada, güçlü bir şefe de aslında ihtiyaç yoktu.

Bir Ohloni kabileciğinin şefi her akşam köyünün her yerini gezerdi. O, “büyük adam”dı, kabileciğin en önde gelen ailesinin reisiydi –aslında, bu insanlara kalırsa, tüm dünyanın en önde gelen ailesinin reisiydi. Çeşitli evlere geldiğinde durur, diğer ailelerin reisleri onunla sohbet ederdi. Şefin sözcüsü (veya yardımcısı) köy içerisinde ne türden sorun ve sürtüşmelerin vuku bulduğu konusunda onu önceden bilgilendirmiş olurdu. Bunların çoğu, şefi hiç ilgilendirmezdi: Her aile kendi meselelerini halletmekte bütünüyle özgürdü. Bununla birlikte, eğer tüm bir kabileciği endişelendiren bir sorun meydana gelir ya da iki aile arasında büyük bir sürtüşme patlak verirse, şef bizzat harekete geçmek zorunda kalabilirdi; fakat bunu yaparken her zaman ihtiyatlı olması, diğer aile reislerine ve önde gelen köy sakinlerine danışması, üzerinde ortaklaşmış bir destek arayışı içinde herkesin fikrini almaya çalışması gerekirdi. Asla buyurgan veya amirâne davranmazdı. Örneğin eğer iki aile kavga etmişse, asla parmağıyla bunlardan birini işaret edip suçlu aileden davranışlarına dikkat etmesini ve derhâl zararı karşılmasını talep etmezdi. Bunun yerine iyi geçinmenin ne kadar değerli olduğu, işbirliğinin erdemleri ve cömert olmanın gerekliliği üzerine vaaz tarzında uzun, genel geçer öğütler verirdi. Konuş-

malarını söylencelerden alınma örneklerle süsler ve insanlar doğru yoldan saptığında bunun arkasından nasıl da kaçınılmaz dertlerin geldiğine işaret ederdi. Sorunun tarafı olan ailelerin bu sözleri dikkate alması beklenirdi. Eğer bu dolaylı tavsiyeleri görmezden gelirlirse, şefin sözleri hiç değilse kamuoyunu etkiler, böylece eğer mesele daha da kötüleşip daha ileri bir adım atılması gerekirse, bu adım bütün kabileciğin üzerinde ortaklaştığı bir adım olmuş olurdu.

O hâlde Ohloni şefinin mutlak bir hükümrân olduğunu söylemek güçtür. Halkın görüşü, özellikle de topluluğun önde gelen üyelerinin görüşü onu büyük ölçüde hizaya sokardı. Eğer haksız veya mantıksız kararlar verirse, fazlasıyla açgözlü veya müsrif, kaba ve buyurgan ya da zayıf ve kararsız olursa, halkın saygısını hızla kaybederdi. Üstelik bu türden minik topluluklarda şefe saygı duyulmadığında bu hemen, derinlemesine, neredeyse somut biçimde hissedilirdi. Şef köy içerisinde yürürken kimse ona hediyelerle veya önerilerle yaklaşmazdı. Yeni bir terleme kulübesi inşa etme zamanı geldiğinde, diğer erkekler ona danışmazdı. Şef bir konuşma yaptığında, insanlar dikkat kesilmez, kendi aralarında konuşmaya devam ederlerdi. Tüccarlar onu aramak yerine en iyi mallarını başkaları için saklardı. Yiyecek ve zenginlik şefin elinden geçmek yerine onu pas geçerdi. Onun tutumundan hoşnutsuz olan köydeki aileler, alenî şekilde eşyalarını toplayıp kabileciğin toprakları içindeki başka bir köye taşınırdı. Dolayısıyla –Avrupalı yöneticilerin aksine– Ohloni şefi kendi “tebaasından” bile daha fazla kontrol altında tutulur ve hatta örnek davranış sergileyen bir model olmaya zorlanırdı.

Savaş

Adamın biri köy içinde bir ileri bir geri, volta atarak çevresindekilerin duyacağı şekilde öfkeyle konuşmaktadır: “Doğulular topraklarımıza izinsiz giriyor. Bu kadarla da kalmıyorlar. Topraklarımıza giriyor, bir sürü kaz ve ördeğimizi alıyor, taş ocaklarımızı eşeliyor, kadınlarımızı rahatsız ediyor ve hiçbir hediye de getirmiyorlar.”

“Korularımızdan izinsiz palamut topluyorlar,” diye ekler bir başkası. “Habercilerimizle alay ediyor ve onlara iyi yiyecek veya hediyeler sunmuyorlar.”

“Eskiden beri kötü insanlardı onlar zaten,” diye homurdanır yaşlı bir adam. “Ben çocukken amcamı pusuya düşürüp vücudunu parça parça yemiş, kafa derisiyle köylerinde dans etmişlerdi. Bu tip insanların hakkından gelmek lazım.”

Erkekler birbiri ardına doğuluların onlara neler yaptığını ve nasıl hakaretler yağdırdığını bir bir sayıp döker. Bir gün önce yaşanan olay bardağı taşıran son damla olmuştur: Sepet yapmak için arazide tek başına malzeme toplayan bir kadın onların birkaç avcısı tarafından kaçırılıp tecavüze uğramıştır. Senelerdir –aslında yüzyıllardır– içlerinde biriken nefret bir kez daha alevlenir. Kadının akrabaları derhâl misilleme yapmayı talep eder. Tam da ikinci vaktine denk gelen o sıralarda, doğuluların köyüne saldırmak istiyorlardır. “Adamları terleme kulübesinde kapana kıştırabiliriz. Sivri sopalarla onlara ince ince acı çektireceğiz. Kadınlarını ellerinden alacağız.”

Yaşlı erkeklerden birkaçı diğer köylülerin öfkesini yatıştırmaya çalışır. “Bu işi bırakın da usûlünce halledelim. Bırakın da usûlünce halledelim. Şefleriyle konuşacağız. Kadına onu yeniden mutlu edecek değerli hediyeler verecektir. O düz-

gün bir adamdır. Meseleyle bizzat ilgilenenecektir. Kavgaya döğüşe gerek yok. Bu işi bırakın da usûlünce halledelim.”

“İşi usûlünce halletmek mi? Topraklarımıza izinsiz giren tecavüzcülerle mi?” diye haykırır –tecavüze uğrayan kadının akrabası– erkeklerden biri; ve insanlar içlerindeki nefret ateşini körüklemeye devam ederler.

Tüm köy bu tartışmalarla çalkalanırken şef evine kapanır. Bir kez daha zorda kalmıştır. Tecavüze uğrayan kadının ailesi intikam istemektedir ve bunda son derece haklıdır. Ayrıca topraklarına izinsiz girilmesi meselesi de son yıllarda artarak gerçekten de tahammül sınırlarını aşmıştır. Artık mutlaka bir şeyler yapılması gerekmektedir. Ama ne? Doğuluların köyüne baskın yapmak karşılıklı misillemelerin yolunu açacaktır. Her iki taraftan da pusuya düşürülenler, ölenler olacaktır. Böyle bir gidişatın sonuçları şef için her zaman kötü olur. Eğer kabileciği savaşı kaybederse –bazen onun hısımları da dâhil olmak üzere– erkekler öldürölür, kadınlar dul, çocuklar yetim kalır ve sonuçta tüm bu insanların bakımını bizzat üstlenmek zorunda kalabilir. Öte yandan eğer kabileciği zafer kazanırsa, şef barışı sağlamak adına düşman tarafın ölüleri için boncuklarla ödeme yapmak zorundadır. Yani her hâlükârda savaş şefe pahalıya mâl olur. “Yalnızca bu da değil,” diye düşünür kendi kendine kasvetle, “onların şefi benim öz kayınbiraderim”.

O günün akşamı şef istemeye istemeye köyü turlar. Tüm gözler ona çevrilmiş hâlde, konuşma yapmasını beklemektedir. İyi de ne söyleyebilir? Meydanın orta yerinde durur ve herkese hitaben yüksek sesle, uzun bir konuşma yapar. Öncelikle erdemliliği yüceltir. Daha sonra ısrarla ölçülü ve çalışkan olmak üstünde durur. Son olarak da adaletin yerini bulması gereğinden bahseder. Tecavüz ve topraklara izinsiz gir-

me gibi suçların intikamı uygun şekilde alınmalıdır. Son yaşanan olayla ilgili köyün diğer önde gelen erkekleriyle konuşacak ve de vakit kaybetmeden esaslı bir biçimde harekete geçecektir.

İnsanlar onun konuşmasından memnundur. Sonraki akşam meydana başka bir konuşma daha yapar. “Köyün ileri gelenleriyle konuyu tartışmayı sürdürüyorum,” diye açıklamada bulunur. “Yakında harekete geçme zamanı gelecek.”

Birkaç gün daha benzer konuşmalarla geçer. Bu esnada şef konuyu köyün önde gelen erkekleriyle –elbette doğrudan değil, ama sözcüsü aracılığıyla– tartışır. Bu tür gerilimli durumlarda, sözcü diğer erkeklerin ağızını arayarak herkesle dolaylı ve diplomatik yolla konuşabilmesini sağlayan en iyi araç konumundadır. İnsanların öfkesine siper olarak şefin zamansız bir karar vermesinin önüne geçer. Şefin en büyük korkusu, halkın desteklemediği, kabul görmeyen bir tavır takınma tuzağına düşmek ve sonrasında ya sözünden dönmek –dolayısıyla itibar kaybetmek– ya da arkasında halkın desteği olmadan durumu idare etmek zorunda kalmaktır.

Şef her gün birkaç kez sözcüsüyle görüşme yaparak insanlardaki değişken ruh hâlinin durumuyla ilgili bilgi alır. Kadının ailesi meseleyi sürüncemede bıraktığı için ona karşı öfkeli. Onlar ve köydeki diğer herkes hâlâ adalet beklemektedir. Fakat öfkeleri hissedilir derecede azalmıştır: Erkekler yeniden balık tutmaya, kadınlar da yeniden çayırlara doğru gitmeye başlamıştır. İşte bu tam da şefin beklediği haberdır. Kanlı baskın ve misillemelere götüren topyekûn savaş tehlikesi artık geçmiştir. İnsanları –bu saldırının intikamını en az can kaybıyla alacakları– daha sınırlı bir kavgaya yönlendirmenin vaktidir. Önde gelen erkeklerle artık doğrudan görüşür ve hepsinin desteğini sağladığını hisseder etmez

başka bir konuşma yapar: “Sabrımız ve erdemimiz yeterince uzun sınandı,” diye belirtir sertçe. “Onlara savaşmaları için meydan okuyacağız. Onları savaş safı almaya zorlayacağız. Böylelikle bizim gücümüzü, kudretimizi görecekler. Böylelikle bize yağırdıkları hakaretlerin intikamını alacağız.”

Konuşma herkesi memnun etmiştir. Hazırlıklara başlanması için bir savaş şefi –rüyasında Kuzgun’u görmüş cesur, olgun bir erkek– atanır ve doğu köyüne bir haberci gönderilir. Haberci elinde tuttuğu bir tomar yayla doğuluların köyüne girer. İnsanlar onu fark eder etmez üstlerine ürkütücü bir sessizlik çöker. Derhâl şefin evine götürülür. “Şu anda büyük bir savaş gücü topluyoruz,” diye belirtir. “Daha önce pek çok savaş geçirmiş, çok sayıda ruhanî yardımcısı olan, doğru rüyaları görmüş, nasıl öldüreceğini ve oklardan nasıl kaçacağını bilen çok sayıda cesur erkek olacak. Dört gün içinde hazır olacağız.”

Bu beklenmedik gelişme karşısında kafası karışan doğulu şef panik içinde dikkatle dinler. Neden bu batılılar bu kadar basit bir meseleden ötürü bu kadar kavgacı, bu kadar küstah, savaşmaya bu kadar hazır hâle geliyor, diye merak eder. Neden kendi insanları gibi daha işbirlikçi, daha cömert, daha barışçıl olmuyorlar ki? Neden her zaman işleri usûlünce halletmeyi reddediyorlar?

Ne yapabileceğini düşünür. Dört gün çok kısa bir zaman, der sonunda haberciye. Savaş beklemiyordur. Hazırlıksız yakalanmıştır. Adamlarının hazır olmak için zamana ihtiyacı vardır. Akrabaları ve en iyi savaşçılarından pek çoğu köy dışındadır ve onları çağırması gerekecektir. Ancak altı gün içinde bu karşılaşmaya hazır olabilecektir.

Haberci altı günü kabul eder. Altı gün içinde, kararlaştırdıkları çayırdaki karşı karşıya geleceklerdir.

Altı gün sonra, her biri çayırın bir yanını tutacak şekilde iki ordu da toplanır. Batılılar kırmızı toprak boyasıyla boyanmış ve kafalarına onları olduklarından daha büyük ve daha azgın gösteren tüylü süsler takmıştır. Boyunlarında çok mühim ayı pençeleri, doğan kafaları ve başka güç tılsımları asırlıdır. Baştan aşağı savaş giysileri giymiş düşmanlarını saymak için boyunlarını uzatıp dururken onlara öfkeli bakışlar atarlar. Genç erkekler, savaş için boyanmış ve düşmana karşı tek yürek hâlinde nefretle bir araya gelmiş azametli kabile üyelerinin –terleme kulübesindeki erkeklerin, tüm yaşamları boyunca tanıdıkları erkeklerin– arasında oldukları için kendilerini iyi hissetmektedirler.

Artık hatipler erkeklerle nutuk çekerek, savaşa sebep olan haksızlıkları bir bir anlatarak, düşmanın savaş kabiliyetini küçümseyerek aralarında dolaşmaktadır. Hatipler konuştuğu, erkekler düşmana olan nefretlerini bileyip ruhlarını kuvvetlendirerek şarkı söylemeye ve dans etmeye başlarlar. Şarkılarını yüksek sesle ve ritmik biçimde söylerken arada sırada, hasımlarının kalbinin orta yerine korku salan ürpertici çığlıklar atarlar.

Çayırın öte yanında bulunan doğulular da şarkı söyleyip dans ederken attıkları korkunç çığlıklar havayı deler. Onların hatipleri de yüzleri nefretle çarpılmış hâlde lanetli tehditler savurarak erkeklerin önünde durmaktadır. Her bir taraf yaylarını öteki tarafa sallar. Her biri yaptığı hazırlıkların düşman tarafından görüldüğüne emin olmak ister; savaşta aslanan, yay ve oklardan ziyade iradelerin çarpışmasıdır.

Taraflardan her biri, içindeki kini zirve noktasına taşıırken, bu iki savaş safı birbirine daha da yaklaşır. Oklar atılır ama menzilleri hâlâ yetersizdir. Karşı karşıya gelen iki şef, hatipleri ve diğer mühim adamları eşliğinde, savaşı izlemek

için yan taraflara doğru hareket eder. İki şef arasında, birbirlerini kolayca duyabilecekleri üç beş metrelik bir mesafe kalır ancak.

Her iki saf birbirine yaklaşıırken, batılılardan biri alanın ortasına doğru adım atar. Bu adam terleme kulübesinde genelde sessizliğini bozmadan duran gösterişsiz, patlak gözlü birisidir. Ama şimdi, savaşın tam da kızıştığı bir anda, içindeki öfke onu başka bir insana dönüştürmüştür. Alanın orta yerinde özgüven dolu hareketlerle yumruğunu sallayarak durur. Vücudundaki boya ve tüyler dışında çıplaktır; yumruğunu salladıkça kafasındaki başlıktan dalgalanan tüyler tıpkı bir yılanın kuyruğu gibi öfkeyle titreyerek havada parıldar.

Düşmanın okları etrafında uçuşur, ama o, kırmızıya boyanmış bedeniyle boşlukta kıvrılıp bükülerek hepsinden ustalıklarla sıyrılır. Boynundaki tılsımlar hızla salınıp içlerindeki yaşamla dans ederken adamın bedeni sanki insanüstü bir enerjiyle dolmuş gibidir. Okların hepsi de ıskalar ve adam sanki “Gördünüz mü, bana kimse zarar veremez; gördünüz mü, güçler benim tarafımda” dercesine kasılarak yumruğunu sallar. Ve onlara son bir hakarete bulunmak üzere arkasını döner, eğilir ve poposunu düşmana gösterir.

Onun bu yaptığıyla cesaretlenen diğer batılı erkekler de düşmanı yuhalayıp lânetler okuyarak çayırın ortasına doğru ilerler. Fakat doğulular da korkak değildir. Tam ortalarında, boyanmış ve tılsım dolu bedeniyle muazzam bir adam vardır. Göğsündeki iri dövme desenleri koyu kırmızı boya bedeniyle zar zor seçilmektedir. Batılılara tıpkı bir boz ayı gibi, hiddet ve kibirle kükrer. Böylece batılılar bu adamın, bu dev gibi adamın sıradan biri değil, büyük bir güçle donatılmış bir savaşçı olduğunu hemen anlar. Yaylarını gererler. Adam kükreyerek kasılırken oklar yağmur gibi etrafına yağar. Ok-

lardan biri ölümcül bir noktaya isabet eder ve adamı göğsünün tam orta yerinden vurur. Adamın yüzünden hiddet kaybolurken –sanki birden önemli bir şey hatırlamış gibi– şaşkınlıkla aşağıya bakar. Vücuduna birbiri ardına sıcak bir acı dalgası yayılır; savaşçı yalpalar ve çimenlerin üzerine güm diye düşer.

Adamın arkasındaki doğulular donmuş hâlde, kahramanlarının düştüğüne inanamaz gözlerle öylece baka kalır. Aslında kendi güçlerine pek güvenmeyen batılılar da duraksamıştır. Doğuluların yan tarafındaki şefleri savaşın durmasını ister. Adamları düşen arkadaşlarının yanına üşüşür. Onlar “Öldü, öldü,” diyerek ağladıkça, bu kelimeler her iki safta da dalga dalga yayılır.

Artık iki şef hararetili bir müzakereye girer.

“Bizim savaşçımızı öldürdünüz. Bu zararı karşılamanız gerekiyor.”

“Sizin insanlarınız kadınlarımızdan birine tecavüz etti. Topraklarımıza defalarca izinsiz girdiniz. Zararı karşılaması gerekenler sizlersiniz.”

Uzun ve çetin bir müzakerenin ardından, nihayet münasip bir anlaşmaya varılır. Batılı şef, öldürülen adam için boncuklarla ödemedede bulunacaktır. Doğulu şef de tecavüze uğrayan kadın ve diğer suçlar için boncuklarla ödemedede bulunacaktır. Ayrıca, doğulular bir ay sonra batılları misafir edip büyük bir ziyafet verecektir.

Böylelikle savaş sona erer. Doğulular yenik düşen savaşçının bedenini sessizce köye geri götürür. Batılılar da köylelerine döner ve köye yaklaştıkça git gide yükselen bir sesle şarkı söylerler; böylelikle arkada bıraktıkları kadın ve çocuklar onların zafer kazandığını anlayacak, onları yiyecek ve şenlikle karşılayacaktır.

Bir ay sonra, batılılar eski düşmanlarının köyüne yaklaştığında, patikanın tavşan kürkünden flamalarla kaplı olduğunu görünce mutlu olurlar –bunlar barış işaretidir. Ev sahipliği yapanlar onları karşılamak için önlerine fırlar ve karşılıklı olarak hediyeler sunulur. Muazzam bir ziyafet verilir. Gece olunca ateşler yakılır ve her iki topluluk da en iyi dansçılarını ortaya çıkarır. Dans etmeyenlerse yan taraflarda oturup baş başa sessizce sohbet eder. Her iki tarafın hatipleri artık yalnızca barıştan, ölçülülükten ve önlerindeki bereketli, mutlu senelerden bahseder. Genç erkekler bir kez daha kendi kabileciklerindeki kadınların ne kadar çekici ve de çoğunlukla farklı –dolayısıyla da uyumlu– soydan olduklarını fark ederler. Çok geçmeden genç erkek ve genç kadınlar birbirlerine açıkça ve neşe içinde kur yapmaya başlar. Muhteşem bir gecedir. Güzel yiyecekler, güzel danslar, evlenme çağında gençler –artık gerçekten de barışın tüm neşesi önlerinde uzanmaktadır ve keyifli olmamak için bir neden yoktur.

Fakat bu kutlamaya herkes katılmaz. Katledilen savaşçının dul eşi bu şenlik boyunca evinde kalır. Hâlâ yas tutmaktadır: Saçı alazlanmış, yüzüyle göğsü katrana bulanmıştır. Çocukları ona yapışmış hâlde ağlayıp dururlar; kadın bu gece karanlık düşüncelere dalar. Aldığı bol miktarda boncuk da onu teselli edemez.

Kadın sonraki aylarda, er ya da geç yastan çıkacaktır. Bir kez daha saçlarını uzatacak, hatta yeniden evlenecektir. Eğer uygun bir eş bulamazsa, ölmüş kocasının erkek kardeşine ikinci eş olacak, böylelikle ona iyi bakılacaktır. Fakat kadının varlığı halkına korkunç bir hakaretin, öç alınması ve hesabının görülmesi gereken bir ölümün yaşandığını her daim hatırlatacaktır. Seneler geçebilir, fakat günün birinde, kadının köyünde şu veya bu olay nedeniyle öfkelenen hatip-

ler batılların müsebbibi olduğu büyük adaletsizliklerden bahsedip intikam talep ederek volta atmaya başlayacaktır. O zaman geldiğinde, acılı dulun ve yetim çocukların yaşadıkları, halkın gözünde yeniden canlanacaktır. “Büyülü, hain bir okla babamı öldürdüler,” diyecek çocuklardan biri ve yanı sıra uzun bir hakaret listesi sıralayacaktır. Savaşçının ölümü asla unutulmayacak ve –şu anda kesin bir barış olduğu gibi– bir gün kesin bir savaş olacaktır.

Ohloni dünyasında savaş tehdidi hiç eksik olmazdı ve savaş patlak verdiğinde nadiren kanlı geçerdi. Öfkenin en kızıştığı anda pusular kurulup baskınlar düzenlenir ve ardından mutlaka misillemeler gelirdi. Bu türden topyekûn savaş hâllerinde erkekler öldürülür, çocuklar öldürülür, kadınlara tecavüz edilip kaçırılır ve nadiren de tüm köy yok edilirdi. İşkence edilir ve cesetler parçalanırdı. Vahşî kutlamalar yapmak için kafa derileri yüzülür, sırlıklara geçirilir ve galip gelenlerin köylerinde dolaştırılırdı. Eğer katledilen savaşçı dikkat çeken bir cesaret veya güce sahipse, düşmanları onun gücünün bir kısmının kendilerine geçmesi –veya belki de etkisiz hâle getirmek– için onun etinden küçük bir parça yiyebilirdi.

En vahşî savaş uygulamaları Ohloni yaşamının birer parçasıydı. Fakat bu uygulamalara çok nadir başvurulurdu. Düşmanlık çoğu zaman mevcuttu ve bu her zaman gündelik yaşamın az çok sakın görünen yüzünde içten içe kaynar, ama nadiren açık seçik taşardı. İlk dönem ziyaretçilerinin neredeyse hepsinin ifade ettiği gibi, Ohloniler –bizim kültürlerimizle karşılaştırıldığında– hiçbir surette savaşçı insanlar değildi. Ova Kızılderilileri veya bazı Doğu kabileleri gibi asla gelişmiş savaş kurumları veya savaş araç gereçleri oluştur-

madılar. Tek silahları –ok ve yay, bazen de mızraktan oluşan– av silahlarıydı. Savaş baltaları, topuzları, zırhları, üzerine büyümlü savaş amblemleri çizilmiş kalkanları yoktu. Savaş şefleri yalnızca savaş için seçilir ve kabilecik içinde başka bir güce sahip olmazdı. Toplumlari yağma, kölelik, savaş ritüelleri veya savaş kahramanlarına tapınma üzerine kurulmamıştı. Ergenlerin erkeklığe geçişı bir düşman öldürmesiyle veya “başarılı vuruşlarının sayılmasıyla” gerçekleşmezdi. Orta Kaliforniya’nın hiçbir yerinde Romalılar veya Aztekler yoktu: Aslına bakılırsa tamamen boyunduruk altına almak, toprak fethetmek, kapsamlı bir tahakküm ve imparatorluk sistemi kurmak gibi şeyler Ohloni dünyasına bütünüyle yabancıydı.

Kısacası, ara sıra bazı savaş ve akınlar yaşansa da, Ohloniler hiçbir biçimde savaşçı insanlar değildi. Aslında savaşın yanlış, barış yolununsa doğru olduğunu yürekten hissederdilerdi; bu nedenle kendilerini hep kurban (düşmanlarının kabul edilemez küstahlığı yüzünden kendi arzuları dışında savaşa zorlanmış barışçıl, düzgün insanlar) olarak gösterirdilerdi. Savaş tehdidi ortaya çıkınca, önlemek için ellerinden geleni yaparlardı. Eğer savaş bütünüyle önleyemezlerse, kendilerini son derece ritüelleşmiş olan “savaş safı” düzeninde savaşla sınırlandırmaya çalışır ve böylelikle olabildiğince az sayıda ölüme neden olup sonrasında hediye değış tokuşuyla meseleyi yoluna koyabilirlerdi. Ohloni dünyasında –insanî girişimlerin en iğrenci ve çirkini olan– savaş bile yönetilirken, her yere, her şeye sirayet etmiş olan ölçülülük ve dizginleme erdemlerine –olabildiğince– başvurulurdu.

3. Kısım

Ruhlar Âlemi

Sepetçiler

Palamut hazırlamanın yanı sıra sepet yapımı da bir kadının neredeyse günlük vazifelerindendi. Ohlonilerin çanağını, tepsisini ve yemek kaplarını oluşturan sepetler günlük yaşamın çok temel ve vazgeçilmez mutfak eşyalarındandı. Ancak sepetler son derece yaygın ve tamamen gerekli olduğu hâlde, yapımları asla mekanik bir çalışmayla gerçekleşmezdi. Aksine, Ohloniler için sepet yapımı bir sanattı –ciddî, disiplinli bir sanat– ve neredeyse her kadın da yetenekli bir sanatçı... (bkz. s. 232)

Kadın bir sabah uyandı (daha doğrusu uyanır uyanmaz yatağında doğruldu) ve artık yeni bir sepete başlama zamanının geldiğini iliklerine kadar hissetti. Kendi sepetlerini yapacak kadar ustalaşalı uzun zaman olmuştu. Fakat ruh hâli uygun değildi. Elbette, uygun oluncaya dek malzeme toplamayı sürdürmüştü. Bahar mevsimi boyunca bir sürü söğüt sürgünü kesmiş ve her biri eşit kalınlığa gelene dek sürgünlerin kalın taraflarını yontmuştu. Daha sonra bunları demet hâline getirip kurumaya bırakmıştı. Ayrıca akarsu kenarındaki kazı işini doğru zamanlarda yapmış, parmaklarını yumuşak, gevşek toprağa daldırarak uzun çayır sazı ve eğrelti otu köklerini çekip çıkarmıştı. Çayır sazı kökleri açık taba, eğrelti otu kökleriye siyah renkteydi. Kadın bu köklerle uzun ve zahmetli bir çalışmaya koyulmuş, bunları bir tarafı yassı diğer tarafı yuvarlak olacak şekilde boylamasına ikiye bölmüştü. Dış kabuklarını sıyırmış, kökleri iyice temizledikten sonra bunları da kurumaya bırakmıştı.

Fakat sepet malzemesi toplamak genelde otomatiğe bağlanmış, düşünme gerektirmeyen bir işti. Bunu kısmen alış-

kanlıkla, kısmen de diğer kadınlarla olmanın bahanesi olarak yapmıştı. Üzücü olan şuydu ki, malzemeleri biriktiği hâlde kısmen tamamlanmış sepetlerinden hiçbirini üzerinde çalışmaya veya yenilerini yapmaya kendini ikna edemiyordu.

Uygun ruh hâline girebilmek için birkaç kez oruç tutmuştu. Bir keresinde durumun düzeldiğine dair rüyalar gördüğünü bile düşünmüştü. Fakat ne zaman malzemelerinin başına otursa içi sıkılıp huzursuzlanıyordu. Zihninde hiçbir sepet tasarımı şekillenmiyordu. Kendini sakin ve kontrollü hissetmek yerine garip biçimde tedirgin hissediyordu. Parmakları sertçe kıpırdadı. Ama yararı yoktu. Sepet yapamıyordu.

Bunun nedenini anlamak çok da güç değildi. Birkaç sene önce başka köyden bir adamla evlenmişti. Onunla uzun süre yaşamış ve bir de çocukları olmuştu. Fakat adam iyi bir koca değildi. Durmadan kadından şikâyet ediyordu. Kadın yiyecek sepetlerini doğru biçimde muhafaza etmiyordu. Adamın işlerine fazlaca burnunu sokuyordu. Adama av sırasında kötü şans getiriyordu. Adam bir gün palamut lapasını fazla acı bulmuş, öbür gün lapanın içinde kum tanesi bulmuş, sonraki gün lapa çok sulu olmuş, daha sonraki gün de kadın yeterince lapa yapmamış oluyordu. Kadının yaptığı hiçbir şeyi beğenmiyordu. Sinirlendikçe sinirlenir ve onu dövmekle tehdit ederdi. Kadın buna daha fazla dayanamadı. Günün birinde battaniyelerini ve çocuğunu alıp anne ve babasının köyüne döndü.

Her ne kadar köylüleri onu bağrına bassa da kadın eve döndüğünden beri işleri yolunda gitmemişti. Hayli kaygılı bir hâli vardı. Uykuları kötü geçiyor, sık sık yüzü asılıyor, nedensiz yere ağlıyor, elleri felçliymiş gibi titriyordu. Nedeni bilinmeyen ağrılar, sızılar çekiyordu ve sepet yapma arzusu da kaybetmişti.

Ailesi tedirgindi. Çocuğun bakımını üstlendiler ve kadına en güzel yemekleri pişirdiler. Köyün kadınları ona baharda çıkan kalandrinya ve düğün çiçeği tohumlarından getirirken erkekler de bir sürü semiz bıldırcın, neotoma ve tavşan getirdi. Kadının içinde uğursuzluk varsa çıkarsın diye bir şaman tuttular, çünkü bazı insanlar kadının kocasının, terk etmesine sinirlenip kadını zehirlesin diye başka bir şaman tutmuş olabileceğinden şüpheleniyordu.

Kadın yavaş yavaş toparlandı. Gayet güzel yemeğini yiyor, daha sık gülüyordu. Çok geçmeden, köyü ziyarete gelenler onu çekici bulup epeyce ilgilenmeye başlamışlardı. Hiç şüphe yok ki kadın yakın bir zamanda başka bir koca bulacaktı. Böylesi onun işlerini yoluna sokabilirdi. Zehir artık temizlenmişti. Fakat hâlâ sepet yapabilecek durumda değildi.

Ne var ki o gün durum farklı olacaktı. Farklı olacağını yüreğinin derinliklerinde hissediyordu. Oruç tutmuş, iyi rüyalar görmüştü ve artık hazırdı. Malzemelerini toparlayıp daha esnek olsunlar diye kısa süreliğine suya batırdı. Suya batırılınca çayır sazı köklerinin turuncu ışıltısı ile eğretilti otu köklerinin siyah parıltısı daha bir ortaya çıktı. Üzeri sazlarla örtülü çardağın gölgesine oturdu, malzemelerini etrafına yerleştirdi ve çalışmaya koyuldu. Ortalığı velveleye vermedi; ne o kimseye bir şey söyledi, ne de ona bir şey söyleyen oldu.

Oysa diğer kadınların gözü onun üzerindeydi. Daha kadının başladığı andan itibaren, bunun sıradan kıvrımlı bir pişirme veya yük sepeti olmayacağını biliyorlardı. En ince söğüt sürgünlerini nasıl birbirine doladığını görür görmez kadının kafasında çok daha zarif ve cüretkâr bir şey –sarmal bir armağan sepeti– olduğunu hemen anladılar.

Günler birbirini kovalarken kadın sepet üzerinde çalış-

mayı sürdürdü. Sepet düğüm noktasından döne döne devam eden spiral sarmalarla yavaş yavaş yükseliyordu. Sivri kemik çuvaldızını saplayıp dibe kadar batırırken ilmek üstüne ilmek ekliyordu. Yavaş yavaş desen ortaya çıkmaya başladı: Birbiri ardına eklenen her bir sıra, bir önceki sıranın karmaşıklığını ve hangi sonuca doğru gittiğini açığa çıkarıyordu. Süratle kendini belli eden, enerjik, âdeta coşmuşçasına canlı bir desendi bu.

Günlerdir, sanki bir rüyadaymışçasına sepetini örüyordu. Dikiş sıraları küçücük, eşit, pürüzsüz ve yuvarlağı; tıpkı bir kertenkele, yılan ya da başka bir canlının (kadın sona yaklaşırken âdeta ellerinin arasında nefes almaya başlayan bir canlının) pulları gibi. Bu desen, bu düğüm noktasından itibaren ışıklar saçarak dans eden ve sepetin taviz vermeyen yuvarlaklığını kucaklayan karo şekiller nereden gelmişti aklına? Kadının kendisi de bunu bilmiyordu. Daha önceden buna benzer sepetler görmüş ve bunların nasıl yapıldığını dikkatle incelemişti. Ayrıca kendi kabileciğinin geleneksel sepet yapma sanatını da iyice bellemişti; onun halkının sepetleriyle diğer herhangi bir topluluğunkiler arasındaki farkı hemencecik ortaya koyan bir tarzı bu. Yine de yaptığı sepetin taklide benzer yanı yoktu. Bu yeni, cesur ve özgün bir tasarımı. Buna rağmen, sanki bu tasarım başka bir yerde –ruhlar âleminde bir yerde– zaten varmış da aslında tek yaptığı âdeta bunu kopyalayıp uygulamakmış gibi elleri tam bir kararlılıkla çalışmıştı.

Tasarımın en çarpıcı yanı kadının birbirine zıt renkler kullanmasıydı: Çayır sazı köklerinin açık taba renginden oluşan fonda –dans eden karolar şeklindeki– siyah eğrelti otu kökleri fazlasıyla göze çarpıyordu. Fakat dahası vardı. Sepetçi kadın bazı yerlerde, bir sarmayı alttakiyle birleştirirken –genel-

de daha sık görülen dikey dikişler yerine– çapraz bir dikiş kullanmıştı. Başka yerlerdeyse çayır sazı kökleri ile eğrelti otu köklerini burarak yuvarlak taraftansa yassı tarafı öne çıkarmıştı. Örgü tekniklerindeki bu çeşitlilik suyolu gibi ikincil bir incelikli tasarım oluşturmuştu.

Eğer bu sıradan bir sepet olsaydı kadın bu noktada artık dururdu. Fakat –kim için olduğunu henüz bilmeseydi de– bu bir armağan sepetiydi ve hâlâ tasarımın üzerine başka öğeler eklemeye uğraşıyordu. Dikerken sepetin dış kısmına kırmızı kanatlı bir karatavuğun küçük, parlak kırmızı tüylerinden ve yabanördeğinin küçük yeşil tüylerinden bağladı. Bu tüylü tabaka daha da başka bir desen oluşturdu. En sonunda, tüylerin arasına yıldız gibi ışıldayan küçük abalon boncuklar yerleştirdi.

Bu cesur bir sepet anlayışıydı ve bu anlayış işe yaramıştı. Sepet şeklinin sağlam, doyurucu yuvarlaklığı; taba fon üzerindeki siyah karolar; çayır sazı ve eğrelti otundan çapraz ve burğu hâlinde incelikli alt tema; kırmızı ve yeşil tüylü desenler; ve ışıldayan abalon boncukların hepsi: Tüm bunlar birbirini yansıtıp birleşik bir form oluşturmak üzere birbirini çevreleyerek, olağanüstü hareketli bir sanat eseri oluşturmak üzere birlikte çalışıyor –ya da daha ziyade birlikte oyun oynuyorlardı.

Sepetinin sonuna yaklaşırken sakin ve muazzam bir kararlılıkla çalışıyordu. Parmakları sanki kendi içlerinde bir zekâya sahipmişçesine işini yerine getiriyordu. Kadın bunu daha önce hiç yapmadığı hâlde, mükemmel biçimde yapmakta olduğu şeyin ne olduğunu biliyordu. Sarmalar üst üste yükseldi. Üzeri sazlarla örtülü çardakta, buğulu yaz sıcağının uzağında sessizce oturmuş, doğal malzemeleri –yerin üstünde büyüyen söğüt sürgünlerini, yerin altında büyüyen

çayır sazı ve eğrelti otu köklerini, denizden gelen abalon kabuklarını, havadaki kuşlardan gelen tüyleri– rüya hâli gibi bir tefekkür içinde muhteşem, canlı bir varlığa dönüştürücesine bir araya getirip örmüştü. İşinin sonuna geldiğinde kenar kısmını birkaç düzine bıldırcın ibiği tüyüyle süsledi; zarifçe sarılmış tüyler kenar kısmın üstünde gururla, uçarı ve galip bir edayla duruyordu.

Artık sepet –en ufak bir kusuru olmaksızın– Ohloni tarzını mükemmelen yansıtabilecek şekilde tamamlanmıştı. Göz ucuyla onu izleyen köylü kadınlar artık sessizliklerine son vererek sepeti daha yakından görmek için itişip kakışırken, aralarında muhteşem bir sevinç yaşandı. Hepsi de bunun harikulâde bir sepet olduğunu kabul etti, sepet harikulâdeydi. Kadın iyileşmişti, sonunda yeniden bütünlüğe kavuşmuştu.

Ohloniler için sepet yapımı çok mühim ve çok amaçlı bir sanattı. Aslına bakılırsa ancak son yıllarda modern soyut sanatçılar gözlerimizi sepet tasarımının görsel karmaşıklığını ve bazı inceliklerini anlayabilecek şekilde eğitti ve hiç şüphe yok ki bu sepetlerde hâlâ kavrayamadığımız nice şey var. Gerçi sepet yapımı müthiş bir sanatsa da, büyük S ile yazılan, kaide üstüne oturtulan, yaşamdan koparılmış bir sanat değildi. Esasen Ohloni dünyasındaki hiçbir şey gündelik yaşamdan koparılmış değildi; en önemsiz sepet yapımı bile. Neredeyse köydeki her kadın sepet yapardı, neredeyse her kadın birer sanatçıydı. Bir kadın yaşamı boyunca saklama sepetleri, harman savurma sepetleri, alttan kapaklı sepetler, –üzerinde zar atılan– şans oyunu tepsileri (bkz. s. 230), su taşıma sepetleri, incik boncuk sepetleri, tohum dövme sepetleri, ikram sepetleri ve bunun gibi daha nice sepet yapmış, sürekli kullanmıştır. Bu sepetlerin her biri estetik açıdan

hoş bir şekilde sahipti. Bir gecede ortaya çıkmış olması bir yana, Ohloni sepet sanatının yüzyıllar boyu geliştirilip ilerletilmesinin sonucu olan bu sepetler aynı zamanda işlevlerini de kusursuz biçimde yerine getirirdi. Sepete titizlikle atılmış binlerce dikiş (orta boy bir sepet için belki de 25.000 dikiş) ile oluşturulan desenler noktalı bir resim canlılığına sahipti; dingin, geometrik tasarımlar bile içsel bir yaşamla dolu gibiydi. Her sepet, bir sanatçının hayâl gücünün ürünüydü: Öte yandan liflerin yumuşak, zengin, toprağı andıran renkleri, sepetin aynı zamanda kadının yaşamını çevreleyen bitkilerin doğal dünyasının bir ürünü olduğunu da hatırlatırdı.

San Francisco ve Monterey Körfez Bölgesi'ndeki Ohloni kadınları her sene gerçekten binlerce sepet yapardı. Nitekim Kaliforniya Kızılderililerine “Kazıcılar” denmesinin asıl sebebi de kadınların yenebilir kökler için sürekli toprağı kazmalarından ziyade, bitmek bilmeyen sepet malzemesi arayışlarıydı. Buna rağmen günümüzde, Kaliforniya Üniversitesi'ndeki C. Hart Merriam koleksiyonunda, San Juan Bautista Misyonerliği'nde, Santa Cruz Şehir Müzesi'nde ve Los Altos Halk Kütüphanesi'nde olmak üzere, yalnızca bir düzine kadar Ohloni sepeti bulunmaktadır. Bilinen diğer Ohloni sepetlerinden ikisi Rusya'da, biri Paris'te ve kalan dördü de Washington D.C.'deki Smithsonian Enstitüsü'ndedir. Yani geriye çok azı kalmıştır. Yine de bu acınacak denli az kalıntı bile bizlere Ohlonilerin, tıpkı kuzeydeki Pomolar gibi, dünyanın şimdiye dek gördüğü –ya da büyük olasılıkla bir daha asla görmeyeceği– en yetkin sepet sanatçıları arasında olduklarını söylemeye yeter.

Şamanlar

Ohloniler güçlü kuvvetli, kaslı insanlardı. Ortalama yaşam süreleri kırktı –modern standartlara göre fena hâlde düşük bir yaş olsa da en azından on dokuzuncu yüzyıl başlarında dünyadaki diğer pek çok kültürle aynı düzeydeydi. Ohlonilerde diğer ülkelere bulaşacak çiçek, kızamık, kaba-kulak, kızıl, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, suçiçeği ya da boğmaca gibi hiçbir bulaşıcı hastalık yoktu. Avrupalı ulusları belli aralıklarla kırıp geçiren korkunç salgın hastalıklardan onlarda bulunmazdı. Belki de Kızılderililerin biri ötekinin çok uzağındaki minik kabileciklerde geçen yalıtık hayatları, dünyanın daha yoğun yerleşik alanlarında korkutucu biçimde hüküm süren hastalıkların yayılmasına engel olmuştur.

Bununla birlikte Ohlonilerin de –evet, bazı hastalıklar yüzünden– huzurunun kaçtığı olmuştı, ama en çok da hasta olma korkusu onları huzursuz ederdi. Zamanın büyük kısmının dumanı tüten ateşin başında geçtiği uzun, nemli bir kışın sonunda, birisinin –romatizma veya bazen de solunum rahatsızlığı gibi– gizemli bir acı, kronik bir ağrı çektiğini görmek mümkündü. Mesela şöyle bir hikâye yaşanmış olabilirdi...

Adam kırklı yaşlarının ortasındadır. Artık genç değildir; aslında kendini köyün en yaşlılarından görmektedir. Düzenli olarak geyik avına çıkar ama artık büyüyüp evlenmiş olan oğulları onun eve getirdiği kadar geyik eti getirmektedir. Yine de o yetenekli bir avcıdır. Geyik ve antiloplar hakkındaki olağanüstü bilgisi onda eksilen kuvveti telâfi etmektedir. Üstelik yayıyla okları son derece iyi yapılmıştır ve ruhlar âleminin yardımcıları da –seneler süren yakınlığın ardından– çabucak yardımına gelmektedir.

Yılın bu zamanında normalde yeni oklar yaparken eski-lerini de onarıyor olurdu. Şimdiyse, tek yaptığı terleme kulü-besinden fazla uzaklaşmadan, dalgın ve perişan hâlde süre-kli oturmaktan ibaret. Göğsünde bir türlü gitmek bilmeyen bir ağrı, bir tıkanma vardır. Giderek sıkıcı, bunaltıcı bir endişe-ye dönüşen sıkıcı, bunaltıcı bir ağrıdır bu. İç iğini yer: Bu sıradan bir ağrı değildir. Sıradan bir ağrıyla hiç ilgisi yoktur. Kim olduğunu bilmesede de bir düşmanı, göğsüne habise bir şey, içine iyice yerleşerek bedenine savaş açan bir şey zerk etmiştir. Belki de içine sokulan şey, varlığının tam orta yeri-ne ağrı iğneleri saplayan bir parça keskin çakmaktaşıdır. Belki de ondan hayatını çalmak için tüm bedeninde –uğur-suzca aranıp duran– bir tırtıldır bu.

Tabuları yerine getirme konusunda son derece titiz oldu-ğu hâlde ölümü bir türlü aklından çıkaramadığını dehşetle fark eder. Boynunun etrafına pelin otu takar ama ölüme dair düşünceler ve rüyalar ona hâlâ ıstırap vermektedir. Bu yaşa gelene kadar pek çok ölü görmüştür ve aslında ölümün ne olduğunu en hususî duygularıyla bilmektedir. Ölümün kendi akrabalarından bir sürü insanı, hatta ebeveynlerini ve ço-cuklarından ikisini alıp götürmesine seyirci kalmıştır; ölümle sükûnet ve bilgelikle yüzleşmesi gerektiğini hisseder ancak doğrusunu söylemek gerekirse, göğsündeki acı ve ağrılar içini en esrarlı korkularla doldurur.

Terleme kulübesinde daha fazla zaman geçirerek zehri terle atmaya çalışır. Her terlemenin ardından hafif bir rahat-lama hisseder ama ağrının özü hiç azalmadan ona azap ver-meyi sürdürür. Ailesi ondaki depresif hâli fark eder ve elin-den tutmaya çalışır. Teyzelerden biri ona balsam kökü verir. Bunun çok özel bir kök olduğunu söyler. Kadın bunu geçen baharda, hayırlı bir rüyanın ardından toplamıştır. Rüyanın

önemini anlar anlamaz evinden çıkmış ve kendisine görünen rüya yardımcısına teşekkür etmek için şükran dizeleri söylemiştir. Günün geri kalan zamanında yemek yememiş ve –inancını sınamak istercesine ona azap veren inanılmaz bir susuzluğa rağmen– su içmemiştir. O gün her zamanki işlerini bırakarak bir sepet ve bir eşeleme sopasıyla tepelere, rüyasında gördüğü yere çıkmıştır. Bitkiyi bulmuş ve önünde durup uygun şifa şarkılarını söylemiştir. Bu şarkılarda bitkinin gücüne övgüler düzmüş ve Kır Kurdu’nun da iyileştirici güçlerini ilk nasıl keşfettiğini ve bu bilgiyi insanlara nasıl miras bıraktığını anlatan hikâyeyi tekrar etmiştir. Sonra kökü usûlüne uygun biçimde kazıp çıkarmış ve o zamandan beri de köke gerektiği gibi bakmıştır. Kökün çok değerli olduğunu söyler kadın ve şimdi de onu yeğenine verecektir.

Adam kökü kabul eder. Kök serçe parmağı kalınlığında, boğumlu ve kaya gibi serttir. Teyzesine teşekkür eder ama karşılığında ona bir şey vermez. Kadını bitkiye götüren yardımcı –aslında bitkinin kendi ruhu– kadının satması durumunda ona sinirlenecektir. Kök karşılıksız verilmelidir. Bununla beraber bir gün adam iyileştiğinde teyzeye et, deri ve balık hediyeleri götürecektir. Bu hediyeler de “karşılık beklemeden” verilecek ve balsam kökü meselesi onlar arasında asla bir tartışma konusu olmayacaktır. Özellikle balsamın kendisi böylesi şeylere karşı çok duyarlıdır.

Adam kökü, acısı ve ağrısına rağmen, toz hâline getirmek üzere bilhassa bu amaç için sakladığı bir “şifa havanı”nda döver. Tozu kaynar suyla karıştırır, suyu soğumaya bırakır ve içer. Birden terlemeye başlar. Karısı üzerine geyik derisi battaniyelerle örter. Terledikçe rahatlamaya başlar. Eklemleri gevşer, bedenini genç ve esnek hisseder ve kısa süre sonra da temiz, tatlı, katıksız bir uykuya dalar. Fakat uyandığında ağrı

hâlâ orada, tam içinde, hiç değişmemiş ve tuhaf biçimde saf hâliyle durmaktadır. Adam artık bunu somut bir şey, habis bir varlık, içine iyice demir atmış istenmeyen bir misafir gibi hisseder.

Teslimiyet ve depresyon adamı esir alır. Neredeyse yemeden içmeden kesilmiştir ve artık terleme kulübesine de gitmez. Bunun yerine her gün köyün dışına doğru gider, oturup çayırlara bakar. Otlar bu sene yemyeşil ve güçlü büyümekte, her yeri parıltılı çiçekleriyle süsleyerek rüzgârda hafifçe dalgalanmaktadır. Bahar meltemleri uzaklardaki antilop sürülerinin hoş kokusunu taşır. Uzak tepelerde bir kurt sürüsü ulur. Dünya hiçbir zaman bu kadar güzel olmamıştır. “Yakında bu dünyayı terk edeceğim,” diye düşünür kendi kendine. Köyün diğer erkekleri ona yaklaşır ve bir dans için meydanı süpürmesini isterler. Kendisinden böyle bir şeyin istenmesi onur vericidir, fakat adam son derece üzgündür; erkekler de, üzgün hâlde yanından uzaklaşırlar.

Adamın ıstırap çektiğini gören aile üyeleri durumu görüşmek üzere toplanır. Hastalığın ciddî olduğunu kabul ederler. Bir şamandan yardım istemeleri gerekmektedir. Birkaç deniz-tarağı kabuğu parası toplayıp acaba bu kadarı yeterli olur mu diye tartışırlar. Bazı aile üyeleri güzelce tabaklanmış bir vaşak kürkünü de eklemekte ısrar eder. Bu kadarı da fazla, çok fazla, diye karşı çıkar diğerleri. Sonunda anlaşmaya varırlar. Şamana biraz kabuk para, iki de geyik derisi sunacaklardır.

Şaman hediyeleri işinin erbabı bakışlarla ölçüp biçer ve epey bir süre durakladıktan sonra kabul eder. Kaliforniya’nın bu kesiminde nadiren rastlansa da bu köyün şifacı şamanı bir kadındır ve aile ona büyük saygı duymaktadır. Kadının pek çok mucizevî başarısı olmuş, çok sayıda zor tedaviyi sonuca ulaştırmıştır. İşin en iyi yanı ise, bu kadın ada-

mın uzaktan akrabasıdır; böylelikle güçlerini adama karşı kötücül amaçlar için kullanmaması da sağlama alınmış olur.

Şaman durumu değerlendirmek üzere adamın evini ziyaret eder. Törensel olmaktan ziyade derin incelemeler içeren bir ziyarettir bu. Adama ağrısıyla ilgili sorular sorar: İlk kez ne zaman başlamıştır, nasıl bir his vermektedir, sabit bir ağrı mıdır yoksa artıp azalan mı, daimî midir yoksa gidip gelen mi? Herhangi bir şifaya başvurmuş mudur? Adam kadına balsam kökünden bahseder. Kadın adamın saflığına gülümser. Evet, balsam kökünün, ufak sorunlara ve gücü sınırlı insanların kullanımına uygun olduğunu kabul eder. Ama elbette onda –ancak bir şamanın nasıl kullanılacağını bilebileceği türden– başka kök ve bitkiler de vardır.

Kadın sorularına devam eder. Ona rüyalarını sorar ve duydukları karşısında kaşları çatılır. Adam hiç hayvanlarla karşılaşmış mıydı –özellikle de ayı, baykuş veya akbabalarla? Ah, bir ayıyla karşılaşmıştı! Bunun gerçek bir ayı olduğuna emin miydi? Bunu nereden biliyordu? Ayı hangi yönden yaklaşmıştı? Hırlamış mıydı yoksa sessiz mi kalmıştı? Yere pençe vurmuş muydu, havayı koklamış mıydı veya anlam teşkil edebilecek başka bir şey yapmış mıydı? Kadın ciddiyle dinler. Durum düşündüğünden daha vahimdir. Henüz hastalığın nedenini söyleyemez, fakat güçlü bir ruhun devrede olduğu da bellidir; kötü bir şamanın emrini yerine getiren bir ruhtur bu. Böylesi şeyleri söze dökmek tehlikelidir. Yine de şaman elinden gelenin en iyisini yapacaktır. Hastalığı emip çıkarmaya çalışacaktır. Fakat ilk önce biraz yardıma ihtiyacı vardır. Komşu köyde başka bir şaman daha vardır –dans eden bir şaman. Aileyi dans eden şamana hediyeler yollamakla görevlendirir. Bu hastalık onun tek başına üstesinden gelmesi için fazla güçlüdür. Çok fazla güç iş başındadır.

Aile bir kez daha hangi hediyelerin uygun düşeceği konusunda tartışmaya koyulur. Deniztarağı kabuğundan boncuklara ve kürklere gider elleri. Acaba bir miktar kurutulmuş abalon veya tütsülenmiş somon yollasalar mı diye tartışırlar. Sonunda, uygun gördükleri şeyleri seçerler. Adamın yeğeni olan on altı yaşlarındaki genç, haberci olarak seçilir. İyi bir koşucudur ve –mühim insanlarla bile– güzel konuşmayı bilmektedir. Genç adam hediyeleri toparlar ve koşarak ayrılır.

Geri döndüğünde şamanın hediyeleri nasıl karşıladığını aktarır. Şamanın pek memnun olduğunu söyler genç adam. İki gün içinde gelecektir ve dahası –der genç oğlan gururla– beraberinde yamağını da getirecektir. Ailenin yaşlı üyeleri bu ek bilgi üzerine hafifçe mırıldanır; yardımcıya da uygun hediyeler vermek gerekecektir.

İki gün sonra, ikindiye doğru şaman ve yamağı gelir. Şaman kısa bir adamdır, hayli yaşlanmış ve ufacık kalmıştır. Gençliğinde elbette güçlü kuvvetli biridir, ama şimdi kollarının ve göğsünün etleri gevşekçe sarmaktadır. Yine de baştan aşağı dans kostümü giymiş hâliyle muhteşem bir görüntü sergiler. Yüzü siyaha boyanmıştır ve el bileklerinde, omuzlarında, uyluklarında ve ayak bileklerinde siyah çizgiler vardır. Siyah kuzgun tüylerinden yapılmış bir etek giymiştir ve elinde kartal tüylerinden bir değnek tutar. Belinden bir kır kurdu ayağı sarkarken boynunun etrafındaki ipte ayı pençeleri ve bir doğan kafası asılıdır. Bileklerindeki gelincik kürkü bilekliklerden tüylü demetler sarkarken ayak bilekleri etrafında kozadan çingiraklar çingirdar. Artık gençlik yıllarındaki fiziksel gücünün olmadığı doğrudur ama kazandığı başka tür bir güç vardır ve köylüler de bu durumdan hayli etkilenmiştir. Şamanın birkaç adım gerisinde genç bir adam yürümektedir; kürklere sarılı şifa bohçasını taşıyan yamağıdır bu.

Şaman.

(Michael Harney)

O sırada hasta adam evinin önünde uzanmış yatmaktadır. Ağrılar daha da kötüleşmiş ve artık neredeyse hiç uyuyamadığı gibi ateşi de yükselmiş gibidir. O gün ne köydeki diğer erkekler balığa, ne de kadınlar tohum ya da kök toplamaya çıkmıştır. Köylülere ortak bir korku duygusu musallat olmuştur; korkarlar çünkü tam ortalarında kötülük ve hastalık vardır ve herkes şamanın işini icra edişini izlemek üzere toplanmıştır.

Dans eden şaman bir süre köyün şifacı şamanıyla konuşur. Görüşmelerini ihtiyatlı bir ruh hâli içinde yaparlar, çünkü –tüm şamanlar gibi– birbirlerine karşı derin bir güvensizlik, birinin diğerinden sırlarını, müttetiklerini ya da şarkılarını çalmak isteyeceğine dair kuşku içerisindedirler. Ziyaretçi şaman aynı zamanda şifacı şamanın –köylülerin duyamayacağı biçimde bir şeylerle dalga geçmekte olan– iki çırağıyla da konuşur. Bir parça gerinir ve geyik kürkleriyle örtünmüş hastaya doğru yürür. Hiçbir formaliteye gerek duymadan bir ilahi söylemeye başlar ve söylerken de dans eder. Şarkı ve dans basit tekrarlardan oluşur. Yamak iki uçlu sopayı şaklatarak ritim tutar. Şaman her ilahiyi ve her dans adımı serisini ilkin doğuya, sonra da batıya doğru olmak üzere beşer kez tekrarlar. Hastaya neredeyse hiç bakmaz; anlaşılan kendi ritmine, dansının tekrarlamalı, yalın ritmine odaklanmıştır. Ayak bileği etrafındaki kozadan çingiraklar aynı ritimde çingirdar. Köydeki insanlar izlemeye koyulur. Uzun bir zaman geçer ama şaman basit ritmini hâlâ sürdürmektedir. İkinci vaktinin ilerleyen vakitlerinde insanlar sıkılır ve dikkatleri dağılır. Kendi aralarında konuşmaya başlarlar ve artık çocukları da sessiz tutmaya çalışmazlar. Çocuklar âdeta bağıra çağıra oyun oynar, fakat şaman dans etmeyi sürdürür.

Derken, kalabalığın içinden genç bir erkek sıyrılıp çıkar.

Bu adam kafadan çatlağın tekidir; iyi avlanamayan, hiç evlenmemiş, aslında hiçbir konuda iyiymiş izlenimi vermeyen bir adamdır. Köyün öbür ucunda bir yerde şamanın karşısına düşecek şekilde durup, şamanın dans edişini fena hâlde abartılı hareketlerle gülünçleştirerek taklit etmeye başlar.

İnsanlar ilkin onun bu utanmazca cüreti karşısında bir an duralar. Sonra onlar da kahkaha atıp alkışlamaya başlar. Genç adam Kumru soyundan gelmektedir, yani geleneklere göre maskaralık edip herkesle –bir şefle, savaş şefiyle ve hatta bir şamanla bile– dalga geçme izni vardır. Şamanın boynunda ayı pençeleri ile doğan kafası varken, bu adamın boynunda bir fırça –mesela bir kadının palamut eleme sepetini süpürmek için kullandığı çöven liflerinden yapılma alelâde bir fırça– vardır. Adam dans ederken fırçayı, sanki sesini dinliyormuş gibi saygı dolu hareketlerle kulağına götürür. Dudaklarını büzerek şaşkın bir ifade takınır. İnsanların kahkahaları ortalığı çınlatır. Genç adam sanki kendini dansına kaptırmış da kahkahaları önemsemiyor havasındadır.

Şaman ile yamağı adamı görmezden gelir. Şaman kendi kendine sessizce bir şeyler mırıldanıp basit ritmini devam ettirerek dans döngülerini sürdürür. Soyтары gülünç gösterisine devam eder. Şaman hafifçe belinden eğilirken ayakları ritmik biçimde yeri döver. Taklitçi soyтары ise kalçasını iyice geriye atarak dans ederken onun hareketlerini neredeyse ikiye katlar. İnsanlar kahkaha atmaya devam eder. Genç adam abartılı bir hareketle kasığını kaşır. Daha sonra sanki kasığının söylemesi gereken şeyi dinlemek istemiş gibi öne doğru eğilir. Köylüler artık öyle yüksek sesle kahkahalar atar ki yanaklarından yaşlar süzülür.

Şaman artık dans etmeyi bırakır ve aşağılayıcı bir tavırla bu soyтарыya bakar –sanki bir atmaca ya da kartalın, aşağı-

daki fareye bakıp ona doğru dalışa geçse mi yoksa bırakıp gitse mi diye düşündüğü kibirli bir bakıştır bu. Şaman, peşinde yamağıyla beraber, köyün kıyısına doğru yürür. Orada bir müddet kalıp tütün içer. Şifa bohçasından bir nesne çıkarır ve bunu köylülerin görüş alanından saklayarak onunla konuşur. Hastaya geri dönmeye hazır olduğunda, yamağı tüylerini titizlikle düzeltir.

Şaman dans edip şarkı söylemeye devam eder. İkinci vakti yerini geceye bırakır. Köy boyunca ateşler yakılır. Çocukların karnı doymuştur ve artık uykuya dalarlar. Soyтары arada sırada pandomim yapmayı sürdürse de artık kahkaha atan kimse kalmamıştır. Köylülere gına gelmiştir ve çok geçmeden soyтары da maskaralığı tümüyle bırakır. Şaman dansına devam eder. Zaman zaman durur ve köyün kenarına çekilir. Uyanık kalmış birkaç kişi tuhaf sesler işitir. Bazen sanki şaman kusuyormuş gibi sesler çıkar, fakat ses normalde olması gerektiğinden çok daha yüksektir –öyle ki uzakdaki dağlarda yankılanır.

Şaman uzun süren gece boyunca dans eder ve güneş doğmaya başlarken insanlar onun gözlerinde donuk bir bakış fark eder. Şarkıları ve dansı artık eşsiz bir yoğunluğa sahiptir. Çocuklar alelacele uyandırılır; kimse yemek yemeyi umursamaz. Şamanı izlerken büyülenmiş hâlde dikilirler. Şaman artık otomatik biçimde kendiliğinden dans eder. Bedeni istemsizce sarsılır. Tüyleri cılız sabah ışığında titreşip parıldar. Boşluktan gelen bir sesle şarkı söyler; sanki onun çıkardığı değil de –başka bir yerden gelip– onun içinden geçen bir sesle. Soyтары sanki saklanmak istercesine köylülerin oluşturduğu kalabalığın içine daha da gömer kendini. Olağanüstü bir şeyin meydana geldiği açıkça görülür. Şaman kartal tüylerini hastanın üstünde dalgalandırır. Tüyler sanki içine can,

ruh gelmişçesine parıldar. Adamın tenine temas etmek yerine, bu teni çevreleyen alanı belirleyip okşar gibidirler.

Adam hareketsiz biçimde uzanmaktadır. Şamanın gücü ve yoğunluğu altında kendini ufacık hisseder. Kendi üstüne sağanak gibi yağan yoğunluğu hisseder. Artık bedeninin farkında değildir, ama sanki artık yok olmuş, sanki artık bütünüyle görünmez olmuş da geriye yalnızca ağrının parlak közü kalmış gibi hisseder. Bütün köy sessizce izler. Çocuklar oyun oynamayı bırakmıştır. Şaman tam bir esrime hâliyle dans ederken ayaklarıyla yeri döver ve kimsenin nereden olduğunu bilmediği bir yerden enerji çeker.

Birdenbire her şey biter. Dans durur. Şarkı durur. Şaman zayıf ve yorgun düşmüştür. Yamağı öne atılır, şamanı yığılmaktan kurtarmak için kollarıyla onu sarar ve köyün kenarına gitmesi için ona yardım eder. Hasta adam hafif, rahat bir uykuya dalmıştır. Köyün her yerinde alçak sesli ve saygı dolu mırıldanmalar işitilir.

Evet, şaman hastalığı görmüştür. Adam görünmez olunca, şaman doğrudan adamın içine bakmış ve ruhanî gözüne ayan beyan görünen hastalığın, nasıl da bir köz gibi korlaştığını görmüştür. Aynı zamanda bunun nasıl oraya vardığını ve bunu kimin gönderdiğini de anlamıştır. Elbette bu tip konular sıradan insanlarla, gücü sınırlı insanlarla konuşulamaz. Şifacı şamanla sessizce konuşur. Ona ne gördüğünü ve onu çıkarmak için ne yapması gerektiğini söyler. Hastanın ailesi et, balık ve palamut ekmeği sepetlerini ortaya çıkarır. Sepetleri şamanın ve yamağının önüne koyar ve sonra da sanki fazla yaklaşımdan korkarcasına hızla geri çekilir. Şifacı şaman yemez. Dinler ve durumun ciddiyetini hiç olmadığı kadar iyi anlar. Kaybedecek zaman yoktur. Hastalığı hemen bugün emip çıkarmaya çalışacaktır.

İkinci vaktinin ilerleyen vakitlerinde şifacı şaman hastanın evine girer. Etrafı aile fertleriyle sarılı adam, sessizce uzanmaktadır. Şifacı şaman da boyalar içindedir: Vücudu olduğu gibi siyaha boyanmış ve yüzü, göğüsleri ve bacaklarının dizden aşağısı beyaz çizgilerle kaplıdır. Boynunun etrafından tılsımlar sarkar: içi doldurulmuş bir baykuş, bir karga kanadı ve bir parça kuvars kristali. Tüylü bir değnek taşımaktadır ve bedenine eğirilmiş kartal tüylerinden urganlar çaprazlama dolanmıştır. Su samuru kürkünden bir torbada şifa bohçasını taşır. Evdeki diğer insanlar bohçaya yer açmak için kenara çekilir; bu şey o kadar güçlüdür ki, sadece gölgesi bile öldürebilir. Şamanın kendisi bile bunu evinin içinde tutmaz, ormanın içinde gizli olduğu söylenen ve hayaletler, canavarlar, ruhlar ve yardımcıların koruduğu bir yerde saklar.

Şaman, ailenin varlığına aldırılmaz ve hemencecik hastaya yönelir. Önceden belirlenmiş şarkıları söyleyerek tüylü değneğiyle adama hafif temaslarda bulunur. Hasta adam tepesinde şarkı söyleyenin kim olduğunu gayet iyi bilmektedir; bununla beraber bunun tüm hayatı boyunca tanıdığı kadın olduğunu anlamakta güçlük çeker. Kadının genç olduğu, yeni evlendiği, çok çekici olduğu, ya da bir zamanlar onu çekici bulduğu dönemleri hayâl meyal hatırlar. Palamut döven annesi ve teyzeleriyle beraber oturuşunu belli belirsiz hatırlar. Çocukları hâlâ meme emiyordu ve kadının göğüsleri süt doluydu. Bu uzun zaman önceydi; çocukları büyümeden ve kocası da ölmeden önce –uzun zaman önce geçip giden o günlerde, kadın kendini köyün diğer kadınlarından ayırmış ve gücün yolunu seçmişti.

Şamanın adamın üstüne eğilmesiyle, bir zamanlar nasıl da genç ve çekici olduğuna dair anılar zayıflar. Karga kana-

dını hafifçe adamın üzerine sürten kadın kırış kırış olmuş, göğüsleri pörsümüştür. Çoktan ölüp gitmiş şamanların ağzından işittiği şarkılarla bire bir aynı olan şarkıları, adama sanki öbür dünyadanmış gibi gelir. Kadın daha da yakına eğildikçe ondan çıkan enerjinin yoğunluğunu hisseder. Kadının yüzüne, omuzlarına ve göğüslerine beyaz boyayla atılmış çizgiler onu insanüstü birisine dönüştürür. Tanıdığı kadını göremez: Yalnızca bu çizgileri, tılsımları ve gücü görür. Artık onu bir insan olarak bile göremiyordur –ona görüldüğü kadarıyla, bir delik, müthiş güçlerin içinden aktığı boyalı bir borudur: Çok geçmeden berbat ağrısını içine bırakacağı boş bir boru.

Şifacı şaman, dans eden şamanın kendisine vermiş olduğu bilgileri kullanarak, adamın göğsünde yanan ağrı közünü arar. Kafası karışmıştır. Onun nerede olması gerektiğini biliyor, fakat bunu açıkça hissedemiyordur. Elleri adamın göğsü ve karnının üstünde amaçsızca gezinir. Bir müttefik çağırır: Kuvars kristal içinde zapt ettiği Su’dur bu. Bir şarkıyla Su’yu ortaya çıkarır ama Su yanıt vermez. Şarkıyı birkaç kez söyler.

“Nerelerdeydin?” diye sorar yüksek sesle birdenbire.

“Elimden geldiğince çabuk geldim,” diye yanıt verir kendi sorusuna, bu kez başka bir sesle: Su’yun tiz sesiyle.

“Yardıma ihtiyacım var.”

“Yardıma her zaman ihtiyacın var.”

“Bana kabalık etme!” diye buyurur şaman.

Müttefikleriyle tartışır ve kopan yaygara öylesine hızla akar ki, hasta ve ailesi neler olup bittiğini zar zor takip eder. Mesken böylesi bir şiddeti kaldırmak için çok küçük görünmektedir ve aile üyeleri duvarlara doğru geri çekilir. Gerçi sonunda sesler normale döner ve şaman müttefikini hizaya

sokar. Tartışma bitmiştir. Aile üyeleri rahat bir nefes alarak evin ortasına doğru geri gelir. Şaman enerjisini toplayarak sessizce oturur. Otururken, Su artık bütünyle işbirliği içinde onu güçle ve içgörüyle doldurduğundan, kendini tıpkı Su gibi, sakin ve ılımlı hisseder. Elleri yeniden adamın bedeni üstünde hareket eder, fakat onları hareket ettiren artık kadının kendisi değildir. Elleri hareket ettiren onun müttefikidir; ellerine rehberlik ederek kalbin tam altında bir nokta saptar; tam da dans eden şamanın söylediği yerde parlak bir noktayı, korlaşan kötücül bir harareti –evet, artık gayet açık şekilde– hissedebiliyordur. Kadın bunu hissederken memnuniyet belirtten istemsiz bir hırıltı çıkarır.

Artık ağrıyı bulduğundan emindir ve onu çıkarmaya hazırdır. Şifa bohçasının içinden çakmaktaşından ufak bir bıçak ile kemik bir boru çıkarır. Kan akıtmak için deriyi bıçakla deler. Sonra içi boş boruyu yaranın üstüne koyar ve emer. Güçlü ve sert biçimde emer; hem kendi kuvveti hem de müttefikinin kuvvetiyle emer. Birden korkunç bir ifadeye bürünür. Öğürüp boğulur ve gözlerinde yaşlar belirir. İçi boş boruyu düşürür ve hastadan uzaklaşır, yüzü acıyla çarpılır. Öksürüp öğürmeye devam ederken elini ağzına götürür ve acıyı tükürür –küçük, berbat, karmakarışık bir kır kurdu tüyü yumağı. Kadın bunu adamın ailesine gösterirken geri kaçan aile üyeleri buna sadece göz ucuyla bakar. Hasta bunu tam olarak göremez ama belli belirsiz gülümser. Yorulmuştur. Tek istediği dinlenmektir. Hafif, rahat bir uykuya dalar. Acı kaybolmuştur ve göğsünde şifalı bir sıcaklığın aktığını hissederek. Aylardan beri ilk defa acı ve endişeden kurtulmuştur.

Şaman da endişeden kurtulmuştur; sonuçta gayet iyi bilmektedir ki bazı zamanlarda hastalık onun için bile fazla güçlü olabilmektedir. Bir hastadan her çeşit korkunç nesne-

yi –tırnak, puma bıyığı, tırtıl, sivri çakmaktaşı parçaları, canlı ufak bir balık ve daha neler neler– emip çıkarmak için tekrar tekrar geri geldiği zamanlar olur. Bazen dans eden şamanın, başka bir teşhis koysun diye geri çağırılması gerekir. Hasta adamın ailesi günler boyu çalışan şamanlara daha fazla boncuk ve kürk vermek zorunda kalır. Ancak bazen bu bile yeterli olmaz: Acı artar ve hasta ölür. Şamanlar da üzüntüyle başlarını öne eğip boncuk ve kürklerin çoğunu aileye geri verir. Ellerinden geleni yapmışlardır, fakat dünya bir sürü güçlü ve kötü büyüyle doludur.

Neyse ki o gün işler bu şekilde ilerlemez. Şaman şifa bohçasını sakladığı yere geri koymak üzere yorgun argın ormana döner. Müthiş bir mutluluk ve rahatlık hissiyatı içindedir: Adam iyileşecektir.

Ohlonilerin şifa bulma yöntemleri çok çeşitli ve pek çok açıdan hayli dikkat çekiciydi. Örneğin San Francisco ve Monterey Körfez Bölgesi'ndeki Kızılderililer kafatasında nasıl delik açılacağını, yani beyindeki tümörlerin neden olduğu baskıyı rahatlatmak için kafatasının en üst kısmına delik açma işleminin nasıl yapılacağını biliyordu. Ayrıca bir kol veya bacağı civarda bulunan bir ağaç kabuğu veya sepete sarıp deri kayışlarla tutturarak kırık kemikleri nasıl sabitleyeceklerini biliyorlardı. Çıkıkları yerine oturtabilir, düşük yapmayı tetikleyebilirlerdi. Şiddetli kanamaları yaranın üstüne bir bandaj yardımıyla hayvan tüyü bastırarak kontrol ederlerdi. Ve de, tıpkı kuzeydoğudaki Nisenan kabilesi gibi, hiç şüphesiz vücuttaki tüm iç organlar için birer isim kullanırken bunların işlevleri hakkında da net fikirlere sahiptiler.

Aynı zamanda otları, ağaç kabuklarını ve kökleri de çeşitli biçimlerde kullanırlardı. Bunların buharını terleme kulübe-

sinde solur, tütün gibi içer, cilde sürer, enfiye gibi burunlarına çeker, alınlarına yapıştırır, çay gibi içer ve lapa hâlinde yaraya uygularlardı. Kullandıkları pek çok ottan bazıları –melek otu, balsam kökü, gelincik kökü, yerba santa, kuşburnu, yerba buena, pelin otu, söğüt kabuğu (aspirin esasen söğütten elde edilirdi) ve nane ailesinin pek çok üyesi– envaî çeşit rahatsızlıkta güvenli ve etkili tedavi sağladıkları için bizim pek çok bitki uzmanımız tarafından uzun zamandır methedilmekte.

Genel olarak düşünüldüğünde, Ohlonilerin şifa yöntemlerinin birçoğu kuşkusuz faydalıydı; fakat Kızılderililer hastalık ve iyileşmeyi bizden tamamen farklı bir biçimde ele alırdı. Karın ağrısı, kramp veya burkulma gibi ufak tefek şikâyetler yaşamın normal parçası gibi kabul edilir ve otlarla tedavi edilirdi. Öte yandan büyük hastalıklara neden olan şeyse büyüydü: Bir düşman (bir insan veya daha nadir durumlarda bir ruh) büyülü yollarla hastalığı birinin bedenine “zerk ederdi”. Basit hastalıkların üstesinden sıradan insanlar gelebilirdi, çünkü neredeyse herkes sınırlı da olsa bir güce sahipti. Fakat ciddî bir hastalık söz konusu olduğunda, devreye sokulan büyü, sıradan bir insanı azap vererek öldürebilirdi. Böylesi bir işle uğraşan kişi, yaşamının büyük kısmını büyüyü anlayıp onunla baş etmeye adanmış, bir sürü deneyimi ve kudretli yardımcısı olan biri olurdu. Bu iş sıra dışı, çoğunlukla korkutucu bir figür olan şamanın işiydi.

Kutsal Zaman

Ohloniler güç ve büyüyle dolup taşan bir dünyada yaşırdı. Bir kaya parçasının üstünde oturan bir adam, altındaki bu kayanın şişerek genişlediğini ve sonunda kendisini havaya doğru yükselttiğini hissedebilirdi. Şamanlar kendilerini boz ayıya dönüştürebilir veya kuş biçimine bürünüp kendilerini muazzam mesafelere nakledebilirdi. Her nesne –güneş, bir patika, bir pınar, hatta sıradan bir havan tokmağı bile– kendi içinde bir yaşama ve güce sahipti.

Bu büyülü dünyanın gizemli bir yaratılış hikâyesi vardı. İki muazzam güç (İyi ile Kötü) bir kavgaya tutuşmuş, ardından da tarifsiz bir sel yaşanmış. Tüm dünya sularla kaplanmış ve önceki dünyalara ait tüm izler silinip giderken geriye yalnızca iki ada kalmış. Bunlardan birinde (San Francisco Körfez Bölgesi insanlarına göre Mount Diablo’da, bugün Monterey dediğimiz bölgenin yakınlarındaki insanlara göreyse Pico Blanco’da) dünyanın hayatta kalan tek canlısı olarak bir Kır Kurdu kalmış.

Bir gün Kır Kurdu suyun üstünde yüzen bir tüy görmüş. Tüy adaya ulaşınca bir Kartal’a dönüşmüş ve Kartal kanatlarını açıp uçarak Kır Kurdu’na katılmış. Sonra Kır Kurdu ile Kartal’a Sinekkuşu katılmış ve bu üç hayvan-tanrı yeni bir insan ırkı yaratmaya girişmiş. Bu yaratılış şatafatlı ve törensel bir havada değil, müstehcen bir şakayla başlamış. Kartal, Kır Kurdu’na kendine nasıl bir eş bulacağını anlatıp onu çocuk yapmakla görevlendirmiş, fakat ona “cinsel yaşamdan” bahsetmeyi ihmâl etmiş.

“Çocuklarım nasıl döllenecek?” diye sormuş Kır Kurdu. Kartal bunu söylemeyecekti. Kır Kurdu çocukları eşi olan kızın dizinden yapmayı düşünmüştü. “Hayır,” demişti Kartal.

şinden suya dalan Kır Kurdu'nun eline kumdan başka bir şey geçmemiş.

Şöyle demiş: “Karıma sarılmak istedim ama elime kum geldi.”

Daha sonra, Kır Kurdu daha uygun olduğu anlaşılan başka bir eş bulmuş ve onunla beş çocuk babası olmuş.

Sonra çocukları ona şöyle demiş: “Evlerimizi nereye yapacağız? “Nerede evleneceğiz?”

Kır Kurdu onlara şöyle demiş: “Gidin dünyaya açılın.”

Çocuklar bunun üzerine gitmiş ve beş farklı dilde konuşan beş kabile bulmuş.

Ohloni hikâye anlatıcıları tekrar tekrar anlatırdı eski yaratılış efsanelerini: Selden hemen sonra ortaya çıkan Kartal, Sinekkuşu, Kır Kurdu, Doğan, Kertenkele, Ayı ve diğer ruhların (yani insanların, hayvanların ve tanrıların) niteliklerini, kabaca eski Yunanların sentorlarını* ve denizkızlarını hatırlatan şekilde birleştiren hikâyeleri. Fakat tüm ruhlar içinde en ilgi çekici karakter Kır Kurdu'ydu. Onun hiç bitmeyen bir karmaşıklığı vardı –Ohloni köylerinin çevresinde sinsice dolanan o kurt benzeri küçük hayvan kadar karmaşıktı.

Kır Kurdu her şeyden önce muhteşem bir büyücüydü. Karısı bir defasında deniz kenarına inmiş ve orada deniz canavarı Makewiks yüzünden çok büyük bir korkuya kapılarak ölmüştü. Kır Kurdu onu alıp götürmüş, bir ateş yakmış ve ateşin yanına yatırmıştı. Sonra karısının başında şarkı söyleyip dans etmişti. “Üç kere zıpladı ve onu hayata döndürdü.”

* [Yarı insan yarı at görünümlü mitolojik yaratıklar. –ç.n.]

Kır Kurdu aynı zamanda açgözlüydü. Bir defasında bir somon yakalamış ve pişirmek için bunu ateşin külleri üzerine koymuştu. Arada bir somondan ısırık alıyordu. Çocukları da biraz tadına bakmak istemiş, fakat Kır Kurdu onları aslında ateş yediğine ikna ederek kandırmıştı.

Kır Kurdu son derece çapkındı da. Başka bir hikâyede gözlerine diken kaçtığı bahanesiyle güzel bir kadını baştan çıkarmıştı. Kadından dişleriyle diken çıkarmasını istemiş ve kadın yaklaşıncı yakalayivermişti.

Aynı zamanda kendini beğenmiş ve kıskanç olan Kır Kurdu, Sinekkuşu'nu kendisinden çok daha akıllı ve zeki olması nedeniyle asla affetmemişti.

Kır Kurdu herkesten daha çok şey bildiğini sanırmış; fakat daha çok bilen Sinekkuşuymuş. Bu yüzden Kır Kurdu onu öldürmek istemiş. Yakalayıp ona vurmuş ve ezip pestilini çıkarmış. Sonra da çekip gitmiş. Ama sinekkuşu canlanmış, uçmuş ve alay ederek şöyle bağırır: "Lakun, öldü."

Kır Kurdu onu yine yakalamış, bir ateş yakmış ve onu içine atmış. Kendisi ve halkı henüz çok uzaklaşmadan Sinekkuşu uçarak bağırır: "Lakun."

Kır Kurdu demiş ki: "Onu nasıl öldürebilirim?"

Ona demişler ki: "Yapabileceğin tek şey onu yemek."

Bunun üzerine Kır Kurdu onu yutmuş. Sinekkuşu midesinde eşelenmeye başlamış. Kır Kurdu şöyle demiş: "Şimdi ne yapmam gerek? Öleceğim."

Ona demişler ki: "Dışkılıyıp çıkarmalısın."

Sonra Kır Kurdu onu dışkılıyıp çıkarmış ve Sinekkuşu uçup bağırır: "Lakun."

Ohlonilerin hayvan-tanrıları bırakın her şeyi gören, kâdir-i mutlak olmayı, erdemli dahi değildi. Daha çok kanlı canlı insanlara ve hayvanlara benzerlerdi; onlardan tek farkları

çok daha büyüğü güçlere sahip olmalarıydı. Ancak Kır Kurdu büyü ve düzenbazlıktan fazlasına sahipti. Onun aynı zamanda soylu ve trajik bir yanı vardı; ne de olsa, kelimenin tam manasıyla insan ırkının babasıydı; insanları yaratmaktan ve onlara nasıl düzgün şekilde yaşanacağını öğretmekten –diğerlerine kıyasla çok daha fazla– sorumlu olan hayvan-tanrıydı.

Kır Kurdu o zaman insanlara yük fileleri vermiş. Onlara tavşan avlamak için ok ve yay vermiş. Ve de demiş ki, “Palamut lapasından kendinize yemek yapacaksınız. Palamut toplayacaksınız, böylece yemek için palamut ekmeğiniz olacak. Okyanusa inin ve yosun toplayın; bunu palamut lapanız ve palamut ekmeğinizle birlikte yiyebilirsiniz. Bunu gelgitlerin alçalma zamanında toplayın, tavşan avlayın ve gelgitlerin alçalma zamanında yemek için abalon ve midye toplayın. Başka bir şey bulamadığınızda, yemek için atkestanesi toplayın. Eğer palamutlar acıysa, suyla acısını çıkarın; ve *pinole* yapmak için ot tohumları toplayıp bunları sırtınızdaki sepette taşıyın. Sizlere saydığım bu şeyleri arayın. Sizlere nasıl yiyecek toplanacağını anlattım; böylece, uzun süre yağmur yağsa da insanlar açlıktan ölmeyecek. Ben artık yaşılanıyorum. Yürüyemiyorum. Ne acıklı hâlim var! Artık gidiyorum.”

Kır Kurdu dünyayı terk etmiş. Kartal ve Sinekkuşu yaşlanıp dünyayı terk etmiş. Doğan ve diğer bir sürü hayvan-tanrı da yaşlanıp dünyadan çekilmiş. Kutsal Zaman, yaratılış zamanı sona ermiş ve Ohlonilerin bildiği dünya başlamış.

Hayvan-tanrılar dünyadan çekildikten sonra nereye gittiler? Kaliforniya Kızılderilileri arasında bu hiçbir zaman açık bilinemedi. Bazı topluluklar onların okyanusun karşısındaki bir adaya gittiğini söylerdi; başkaları göğe çıktığını,

ya da kuzeye veya doğuya gittiğini iddia ederdi. Bazı insanlar için onların nereye gittiğinin pek bir önemi yoktu. Başkaları içinse bu mesele bitmek tükenmek bilmez bir akıl yürütme ve tartışma konusuydu. Fakat herkes için net olan bir şey vardı: Nereye gitmiş olurlarsa olsunlar, bu yer çok uzakta değildi. Kutsal Zaman'ın hayvan-tanrıları hâlâ dünyanın gündelik yaşamının her yanını kaplamaktaydı. Uzaklardaki bir cennete çekilmek yerine mevcudiyetlerini ziyadesiyle korumuşlardı –ve yine her zamanki gibi düzenbaz, duygusal, öngörülemez ve güçlüydüler. Eğer bir kişi aşkta, avda, tohum toplamada, şans oyununda, balık tutmada veya sağlıkta şanslı veya şanssızsa, bu durum sıradan bilinç kapılarının hemen bir adım gerisinde yaşayan bu varlıklardan kaynaklanırdı.

Sıradan bilincin ötesine geçmek ve hayvan-tanrıların bir veya daha fazlasıyla özel bir ilişki kurmak, diğer Kaliforniya Kızılderilileri için olduğu gibi Ohloniler için de neredeyse değişmeyen bir faaliyetti. Sadece şamanlar değil, hemen hemen tüm insanlar hiç değilse kendilerini düşmanlara karşı savunmak, tuhaf patikalarda korunmak, zehirden kaçınmak, şans oyununda kazanmak, başarılı aşk maceraları yaşamak, çingiraklı yılan sokmasından kaçınmak, basit hastalıkları iyileştirmek, iyi avlanmak ya da uzun bir ömre sahip olmak için ruhanî yardıma ihtiyaç duyardı. Herkesin birtakım güçlere sahip olması doğal karşılanırdı. Bir şamanın sıradan bir insandan başlıca farkı, onun hayvan-tanrılarla daha yoğun ve daha çeşitli temaslar arayarak, hatta belki de ruhlar âleminin daha öngörülemeyen ve daha tehlikeli simalarıyla ilişki kurarak, o âleme diğer kişilerden daha derinlemesine girmesiydi. Böylelikle şaman sıradan insanların yeteneklerini çok aşan büyümler işler gerçekleştirebilirdi.

Ohloniler ruhlar âleminde güç aramak için tüm dünyada bilinen yöntemleri kullanmıştır. Oruç tutmuş, cinsel ilişkiden uzak durmuş, uzun ve tekrarlamalı danslar yapmış, şarkılar, ilahiler söylemiş ve bazen de terleme kulübesinin muazzam sıcağına veya dağ başının soğuğuna ya da yalnızlığına dayanmak gibi bedensel çile içeren cesurca faaliyetlerde bulunmuşlardır. Vücutlarında zehirlenme (Mutsun dilinde *materegnin*) yaratmak için tütün (*mater*) içmişler ve bazı yerlerde de boru çiçeği kullanmışlardır. Çoğu kez –tüylerle, saç fileleriyle ve de et, midye veya balık adaklarıyla süslenmiş yaklaşık bir metre uzunluğundaki– dua sopalarını yere saplayıp ruhlar âlemine duydukları saygıyı göstermek üzere gün boyu sayısız ritüel gerçekleştirmişlerdir.

Eğer güç dileyenler şanslıysa (yani güç onları kabul etmişse) çeşitli dinsel faaliyetler bu kişinin sıradan dünyadan çıkıp hayvan-tanrıların ruhlar âlemine kolayca geçmesini sağlayan rüyalar görmesinin yolunu açardı. “Gördükleri bütün rüyalara öylesine sorgusuzca inanıyorlar ki, onları rüyalarının hiçbir gerçek yanı olmadığına ikna etmenin hiçbir yolu yok,” diye yazmıştı San Jose Misyonerliği’ndeki bir misyoner. Tıpkı diğer çoğu Kızılderili kabilesi gibi Ohloniler de rüyada geçen olayların uyanıkken geçen olaylar kadar tamamen gerçek olduğuna; rüya mantığının uyanıkkenki mantık kadar geçerli bir düşünme biçimi olduğuna inanırdı. Bunlar arasında gerçekten de muhtemelen çok az fark vardı; çünkü görünüşe göre Ohloniler, hayâl gücü “ana akım” bilinçten yalıtılıp bir kenara atılmadan önceki bir zamanda ve ruhanî bir zeminde (ki bunu idrak etmek bizim için ne kadar önemli!) yaşıyor gibiydi. Rüyalar gerçek olduğu için, rüya kafasının labirentlerinde bir hayvan-tanrı belirdiğinde bu sadece bir illüzyon değildi: Bu ilahî bir ilişkiydi.

Hayvan-tanrı çoğu zaman rüya gören kişiye bazı iyi tavsiyelerde bulunur veya o kişinin daha sonra üzerine düşünüp yorum yapacağı bir eylemde bulunurdu. Başka zamanlardaysa –görüm arayışındaki kişinin genelde umut ettiği üzere– hayvan-tanrı bizzat kendini yardımcı olarak sunardı. Bunun için, çoğunlukla rüya gören kişiye büyümlü bir şarkı öğretirdi; rüya gören kişi bunu uyanırken de hatırlar ve tamına aynı şekilde söylerse, her gerektiğinde hayvan-tanrının gücünü çağırabilirdi. Diğer zamanlarda, hayvan-tanrı rüya gören kişiye onu güçle doldurabilecek –bir parça kuvars kristali, belirli bir bitkinin kökü ya da belki de rüyadaki hayvanın bir parçası gibi– bir tılsım veya uğur nesnesini arayıp bulma talimatı verirdi. Rüya gören kişi tılsımı usûlüne uygun biçimde elde edince, bunu oarak ya da bununla konuşarak hayvan-tanrının gücünü yardıma çağırabilirdi.

Ohloniler genellikle hayvan-tanrıları yardımcı veya rehber olmaları için arar, ama aynı zamanda onlara karşı içlerine işlemiş bir korku duyardı. Ne de olsa Onlar efsanevi hayvan-tanrıları: Ahlâk dışı, öngörülemez, açgözlü, asabî, düzenbaz ve çok büyülmüydüler. Böylesi yardımcıları dost olmaya çalışmak karmaşık, çileden çıkaran ve çoğu kez de tehlikeli bir işti. Birinin onlara en çok ihtiyaç duyduğu bazı zamanlarda yardımcıları gelmezdi: Belki dolaşmak için çok uzaklara gitmişler, belki de huysuzlukları tutmuş ya da küsmüşlerdi. Diğer zamanlarda gelir, ama bu sefer de yalan söyler, hile yapar veya hatta kinci davranışlar sergilerlerdi. Zaman zaman insanların bizzat yardımcıları tarafından yok edildiği bile olurdu.

Kısacası, Ohlonilerin peşinde koştuğu ruhanî güç, modern dinlerin vaaz ettiği gibi saf, soyut bir güç değildi. Daha ziyade, hayvan-tanrıların karakterlerine ayrılmaz bir biçimde

bağlı bir güçtü bu. İyi niteliklerinin yanı sıra, dengesiz ve art niyetli yönleri de vardı: Ohlonilerin pek çoğunun bu ruhanî temaslar peşinde koşarken içine düştüğü muazzam ikilem ve çekinme hâlinin nedeni buydu. Aslında bazı insanlara göre güç arayışı düpedüz tehlikeli ve belâlı bir işti. Bunlar güce başvurmadan yaşamayı tercih eder, ama tabii zor durumlarda yardım etmeleri için arkadaşların ve özellikle de akrabaların gücüne muhtaç olurlardı.

Şamanlara gelince, güçler âlemine –çok daha yoğun bir seviyede olmakla beraber– temkinli yaklaşırlardı. Diğer insanlardan daha büyük bir özen ve sebatla müttetik kazanır, şarkılar öğrenir, tılsım toplar ve sıra dışı büyümlü işler gerçekleştirirdi. Köydeki herkes bu büyü işlerine pek çok kez tanıklık etmişti. Zehirleyici bir şaman birinin düşmanlarına darbe indirmek için rahatlıkla havadan görünmez oklar gönderebilirdi –keza diğer şamanların gönderdiği okları emmek için büyümlü güçler kullanabilirdi. Köyün birinde, kendi kehanet yolunda şarkı söyleyip dans ederek geleceği görebilen, kaybolmuş nesneleri bulabilen veya çetin hastalıkları teşhis edebilen bir şaman olur; başka bir köydeyse yağmura, bulutlara, doluya ve gök gürlemelerine nüfuz edebilen bir şaman yaşardı. Bazı şamanlar –ki bunlar genelde kadındı– bitki verimliliği konusunda kontrolü ele alır ve köylüler de bereketli bir palamut veya tohum hasadını garantilemek üzere onlara hediyeler getirirdi. Bunun dışında bolca balık bahşeden, bir balinanın sahile vurmasını sağlayan, kendini boz ayıya dönüştürebilen –ve bu dış görünüşle ölümsüzleşen– ya da kendini aniden uzak mesafelere taşıyan başka şamanlar da vardı.

Ne zaman ki köyde biri şamanik güçler biriktirmeye başlasa, diğer köylüler onu karışık duygularla izlerdi. İyi mahsûl

almalarını garantileyebilen, yeterli miktarda yağmur yağdırabilen, geleceği görebilen ve halkı düşmanlara karşı koruyabilen güçlü bir şamanın aralarında olmasının iyi bir şey olduğunu inkâr etmek elbette mümkün değildi. Ancak şamanın muazzam gücü her an kendilerine de yönelebileceğinden, içlerini bir şüphe de kemirirdi. Havaya hükmeden şaman, eğer açıkça karşı gelinirse, gök gürlemeleri, dolu, kuvvetli soğuklar, kuvvetli rüzgârlar veya sellere neden olabilir ve bu da büyük bir sefaletle yol açabilirdi. Palamut hasadına hükmeden kadın eğer kötü muamele görürse meşe güvesi istilası yaratabilir veya meşe çiçeklerinin meyve tutmadan solmasına neden olabilirdi –bazı yıllarda gücünü göstermek için veya sırf kindarlığından bunu yapmışlığı da vardı. Çingiraklı yılan şamanları yalnızca yılan sokmalarının nasıl iyileştirileceğini bilmekle kalmaz, güçlerini aynı zamanda yılan sokmalarına neden olacak şekilde kullanmayı da bilirdi. Şifacı şaman aynı zamanda düşmanlarının başına çeşitli hastalıklar da musallat edebilirdi.

Şamanlar öylesine güçlüydü ki pek çoğu bir düşmanı neredeyse 100 kilometre öteden zehirleyebilir, sonra aynı günün gecesinde düşmanın yoluna bir uçtan bir uca uçuşması için bir baykuş yollayıp onu kelimenin tam manasıyla ölüme korkutabilirdi. Pençe ve dişlerinde zehir saklayan boz ayı şamanlar, ölümcül bir saldırıya geçebilirdi. Şaman korkusu insanların içine öylesine işlemişti ki, insanlar servet biriktirmek veya mallarını sergilemekten kaçınırdı; yalnızca görgüsüzlük olduğu için değil, böylesi bir davranış, varlıklı insanları zehirleyip sonra da tedavi sürecini uzatarak onların varını yoğunu tüketmeyi düşünen vicdansız şamanların dikkatini çekebileceği için de.

Söylentilere bakılırsa, bazı şamanlar bizlerin şeytanî büyüçülük dediği şeylere bile başvururdu: Örneğin genç kadın-

ları zehirleyip öldürmek, bedenlerini samanla doldurmak ve bunları her türden iğrenç canavarın bekçilik ettiği gizli mağalarda saklamak gibi. Bu kadar ileri giden bir şamanın eninde sonunda tuzağa düşürülüp öldürülmesi gerekirdi; fakat böylesi bir şeye kalkışmak had safhada tehlikeliydi ve insanlar bunu akıllarına bile getirmek istemezdi.

Ohlonilerin dünyanın işleyişini algılama biçimi büyük ölçüde cadılık ve büyücülüğe dayanırdı. Ancak bu onların sürekli şamanların yaptığı işlerden korkarak yaşayan sindirilmiş bir halk olduğu, yaşamlarına büyücülük korkusunun egemen olduğu anlamına gelmez. Tam da bize korkunç görüldüğü hâliyle musibet büyücü fikri, Ohloniler için alelâde sayılırdı. Temkinli insanlar başlarına talihsizlik getirmemek için yerinde önlemler alırdı. Başkalarını hor görmemeye, şans oyununda hile yapmamaya, zina yapmamaya, mal mülk gösterişi yapmamaya ya da sosyal veya ruhanî hiçbir sorumluluğunu ihmâl etmemeye özen gösterirdi. Büyü korkusu birçok açıdan teamüllere dayalı bir kanunname yerine geçiyordu. Herkes büyücülüğün farkında olup buna göre hareket ederken, bu konuyu hastalıklı bir takıntı hâline getirenlerin sayısı pek azdı. Gücün iyi yanından faydalanmaya devam etmek daimî bir gündelik uğraş, her şeyden öte bir alışkanlıktı. Anna Gayton'ın yaptığı mukayeseyi ödünç alacak olursak; bizler yiyeceğimizdeki mikrolara, sokaklarımızın altından geçen havagazı borularına, evlerimizin içinden geçen elektrik sistemine, tepemizde uçan uçaklara, otobanlarda basıp geçen otomobillere ya da dünyamızdaki herhangi bir başka tehlikeye –yani bir Ohloni'nin, düşüncesini bile kesinlikle korkunç bulacağı tehlikelere– kafamızı ne kadar takıyorsak, Ohloniler de büyücülüğü ancak o kadar kafasına takıyordu.

İşin aslı şu ki, Ohloniler büyücülükle gayet içli dışlıydılar ve neredeyse yaptıkları her şeyde onu hesaba katarlardı. Onlara göre büyü, yalnızca hayatın bir gerçeğiydi. Her yönüyle kanıksadıkları bir dünyanın, kendilerini gayet rahat hissettikleri bir dünyanın, kavramsal açıdan bizimkinden hayli değişik bir dünyanın parçasıydı.

Ohloni evreninin basitleştirilmiş bir resmi onu, duyularla algılanabilen insan, hayvan, bitki ve cisimlerin sıradan dünyası ile hayvan-tanrılarının yaşadığı ruhlar âlemi arasında bölünmüş olarak gösterirdi. Sıradan dünyanın insanları ve nesneler, güçlerini ruhlar âleminden alırdı. Nasıl ki bir Katolik'e göre, mayasız ekmek veya bir bardak şarap olağanüstü ruhanî nitelikler kazanabilirse, bir hayvan-tanrının gücü de aşağı yukarı aynı biçimde bir taşa geçmiş olabilir.

Fakat gerçekte durum bu kadar basit değildi; alelâde nesneler dünyasının kendisi cansız ve güçsüz sayılmak şöyle dursun, harikulâde ve anarşist bir biçimde canlıydı. Sıradan şeyler yalnızca ruhlar âleminden önemli ölçüde güç almakla kalmıyorlardı, ayrıca kendi canlılık ve güçleri de vardı. Bu canlılığa ve güce –insanlar, hayvanlar, bitkiler, yaylar, oklar, beşikler, havan tokmakları, sepetler, pınarlar, patikalar, sandallar, ağaçlar, tüyler, hem doğal nesneler hem de üretilmiş nesneler dâhil– her şey sahipti. Her şey canlıydı, her şeyin bir karakteri, gücü, büyüğü vardı ve dolayısıyla da her şeye usûlüne göre yaklaşılmalıydı.

Her şeye hayat bahşeden –ya da tıpkı Ohlonilerin gördüğü gibi, her şeyde bir can olduğunu kabul eden– dünya görüşünün adı “animizm”dir. Bizim kültürümüz de animizm içerir, fakat küçük ölçüde: Şans oyunu oynayanlar zarlarıyla sanki içlerinde bir irade ve zekâ varmış gibi konuşur, bahçı-

vanlar bitkileriyle konuşur, şoförler stop eden araçlarına yalvarır.

Bizler için animizm marjinal bir olgudur, Ohloniler ve diğer Kızılderililer içinse dünyanın işleyişine dair anlayışlarının merkezinde yer alırdı. Her şeyde zekâ, kasıt ve güç vardı ve her şeyle şahsî bir ilişki kurmak gerekirdi. Ava giden bir erkeğin nazarında yalnızca oradaki geyiğin değil, oklarının, yayının ve geyik başlığı maskesinin de canı ve gücü vardı. Eğer adam yayına gerektiği gibi muamele etmemişse –eğer onunla doğru ses tonuyla konuşmamışsa, eğer ona en sevdiği yağları sürmeyi ihmâl etmişse ya da eğer bir kadının ona dokunmasına izin vermişse– yay adama sinirlenebilir ve cephe alabilirdi. Eğer geyik başı maskesini yere bırakırken çok lâkayt davranmışsa, başlık –bazen boynuzlarını batırarak, bazense av sürecinin can alıcı bir noktasında adamın kafasından düşerek– önünde sonunda bunun acısını çıkarmanın bir yolunu bulurdu. Benzer şekilde, bir kadın havan tokmağını başka birine ödünç vermeyi reddedebilir ve bunun nedeni de onun cimriliği değil, tokmağının nazlı olması ve yabancılar tarafından ellenmekten hoşlanmaması olurdu.

Her şeyin gücü vardı, ama bu güçler eşit değildi. Bir nehir taşı kendi içinde çok küçük bir güce sahipken pınarlar, nehirler, sekoyalar, ay, yıldızlar ve diğer önemli fenomenler yalnızca büyük bir güce değil, aynı zamanda büyük bir zekâya da sahipti. Gök gürültülü fırtınalar koparken Ohloniler evlerinden çıkıp çok ses çıkardığı için gök gürültüsünü uyarırken bir ay tutulması esnasında da morallerinin bozulduğunu ve bunu onaylamadıklarını haykırıyorlardı. Göge haykırmalarının nedeni yalnızca korkularını dışa vurmak değildi, yeterince yüksek sesle yakarırlarsa gök gürültüsünün veya ay tutulmasının onları iştihap sıkıntılarına son vereceğine bü-

tünüyle inanıyorlardı. Ve gök gürültüsü kesildiğinde veya tutulan ay kendini yeniden gösterdiğinde insanlar seslerinin işitildiğini kesinkes anlıyorlardı.

Güneşinse özel bir gücü vardı; belki de evrendeki en güçlü şeydi. Ohloniler onu her sabah sevinç ve takdirlerini gösteren çılgınlarla selamlardı. Kış gündönümünde, –gökyüzünü muhtemelen dikkatle gözlemledikleri için fark ettikleri üzere– güneş en alçak seviyesindeyken özel törenler düzenlerlerdi. Gün boyu güneşle konuşur ve ona etli, boncuklu, kabuklu hediyeler sunup dalga dalga yayılan tütün dumanı yollarlardı. İnsanlar tütüne düşkün olduğu için güneşin de tütüne özel bir düşkünlüğü olduğuna kanaat getirir ve güneş ile insanların doğasının gayet benzer olduğuna inanıyorlardı.

Güç çoğunlukla belirli bir şeye –güneşe, havan tokmağına, bir hayvan-tanrıya ya da herhangi bir şeye– atfedilen öznitelik gibi görünüyordu. Fakat bunun yanı sıra, doğası gereği daha soyut olan, tüm evrende özgürce salındığı düşünülen başka tür bir güç daha vardı. Bu, Kutsal Zaman'dan kalan, çoktandır cisimlerden bağını koparmış, bir nevi güç zerrecikleriydi. Bu tür bir güç insanlar, özellikle de şamanlar tarafından arzulanabilir, ehlileştirilebilir ve biriktirilebilirdi. Ya da bu güçler, öncesinde hiç gücü bulunmayan bir şeyi birden sıra dışı bir büyüyle doldurup, kendini kendi rızasıyla bazı insan veya nesnelere bağlayarak dünyaya yine başka bir öngörülemezlik ögesi ekleyebilirdi.

O hâlde Ohloniler belki de sürekli değişen motiflerin hareket ve enerjisiyle parlayarak yanıp söndüğü bir tür Van Gogh resmine benzer bir dünyada yaşıyordu. Yaşayan, hissedilen binlerce büyümlü şeyin tamamının düş mantığıyla çalışarak şahsî faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir dünyaydı bu.

Temelde muazzam bir şiirselliğin, genelde muazzam bir mizah duygusunun ve özellikle de muazzam bir karmaşıklık-
ğın bulunduğu anarşist bir dünyaydı. Yetişkinliğe erişmiş her Ohloni farklı “zehir” (kötü güç) türlerinin nasıl işlediğine ve değişken, bağımsız, bazen de düşmanlık gösteren varlıklarla dolu bir dünyada nasıl hayatta kalıp birbiriyle geçineceğine dair fevkalâde bir bilgi birikimine –yani günlük yaşam için gereken bilgiye– sahipti. Şamanlar, şans oyunu oynayanlar veya balıkçılar işlerini yaparken kendilerine yardım etmesi için çoğu zaman binlerce farklı şarkı edinirdi.

Ohlonilerin dünyasında din, haftada bir gün kilise ya da tapınağın özel ortamında düşünülen bir şey gibi günlük yaşamdan izole edilmemişti. Güç her yerde ve her şeydeydi; dolayısıyla her bir eylem dinseldi. Geyik avlama, patikada yürüme, sepet örme veya palamut dövme işlerinin hepsi sürekli olarak güçler âlemine referansta bulunularak yapılır-
dı. İnsanlar gücü çağırmak için oruç tutar, seks yapmaz ve tütün içerdi. Kendilerini güçler âlemiyle uyumlu kılmak için kocaman çemberler hâlinde dans ederlerdi.

Her şey dinseldi. Fakat Ohlonilerin dini, bir öğreti ve inanç dininden ziyade bir tür doğrudan eylem diniydi. Avrupa dinlerinin tam da merkezinde yer alan dogma, Ohloniler için çok da önemli değildi. Birisinin, dünyanın yaratılışından sonra Kartal’ın doğuya mı yoksa batıya mı uçtuğuna inandığının bir önemi yoktu: Bazı topluluklar bir şeye inanır, başka topluluklar başka şeye inanır ve daha başka topluluklar da meseleye kuşkuyla yaklaşır veyahut tümüyle ilgisiz kalırdı. Önemli olan, kişinin Kartal ile nasıl geçineceğini, Kartal’ın gücünü nasıl elde edeceğini ve bu gücü başkalarıyla olan ilişkisinde nasıl kullanacağını bilmesiydi. Bu nedenle de Ohlonilerin dininde dogma, Kilise ya da rahipler

yoktu: Her yana –tıpkı hava gibi– öylesine yayılan bir dindi ki, bölgeyi ziyaret eden ilk misyonerler bu dini bütün yanlarıyla görmeyi becerememiş ve “bu Kızılderililerin dini yok” sonucuna varmışlardı. Nasıl yanılıyor olabilirlerdi ki?

Ohlonilerin dünyasında çayırlarda elk ve antilop sürüleri gezinirdi. Nehir kıyılarında kımıltısız duran boz ayılar ara sıra gümüş gibi parlayan bir somon balığına doğru hamle yapardı. Gökyüzünde dev akbabalar süzülürdü. Okyanustan öbek öbek sis dalgaları yayılır ve sekoya ormanlarına çökerdi. Ufacık köylerdeki insanlar doğal ve doğaüstü bir biçimde canlı ve göz kamaştırıcı bir dünyada günlük işlerine başlardı.

Fakat kalplerinin derinliklerinde dünyalarının kötü bir sona mahkûm olduğunu, tam bir yıkıma doğru gittiğini bilirdi. Başlangıçta, Kutsal Zaman’da güç saf ve mükemmeldi. Fakat o zamandan beri kaybolup gidiyor, niteliği, niceliği ve yoğunluğu azalıyordu. Zamanın insanları, kendilerinden önce yaşamış büyükanne ve büyükbabalarından daha az güce sahipti. Dünya görüşlerinde kökleşmiş bir karamsarlık ve kadercilik kol geziyordu. Her bir kuşakla beraber durum daha da kötü bir hâl alıyordu. Ve gelecekteki bir zaman diliminde, bu göz kamaştırıcı dünyanın gücü, tıpkı kendinden önceki dünyalarda olduğu gibi, tükenip gidecekti. İnsanlar er ya da geç danslarını ve törenlerini yapmayı bırakacak ve Ohloni dünyası –onların o güzelim canlı dünyası– kendi üzerine çökecek ve keşmekeş içinde kaybolup gidecekti. Sonrasında bir su baskınıyla gizemli biçimde yeniden doğan ruhlar –Kartal, Kır Kurdu ve Sinekkuşu gibi ruhlar– belki de bir kez daha ayaklanacak ve taze, temiz, müthiş derecede güçlü bir dünya, belki de yeni bir insan ırkının yerleşeceği, fakat kesinlikle Ohlonilerin bulunmayacağı bir dünya yaratacaktı.

Ölümler Adası

Bir adam ölmektedir. Ailesi daha önce defalarca yaptığı gibi yine şamanı getirtir ve şaman da iyileştirme ayinine bir kez daha başlar. Şaman kadın, şarkılarını söyler ve yardımcılarını davet eder. Fakat birdenbire, ayinin tam orta yerinde durup evden dışarı çıkar. Yaptıkları fayda etmemektedir. Ailenin kendisine yolladığı boncuk ve derilerin bir kısmını iade edecektir. Adam ölmektedir. Şamanın yardımcıları hiçbir şey yapamamaktadır. Ölüm herkesin kapısını çalar. Şaman başını umutsuzca iki yana sallar. Sonuçta ölüm dışında varılacak bir yer yoktur...

Ohloniler için ölüm muazzam bir keder konusuydu. Bu ufacık köylerde her insan çok iyi tanınırdı ve herkesin özel bir yeri vardı. Bir adam son nefesini vermeden önce dahi, köylüler hıçkırarak ağlamaya başlardı. Sonunda adam öldü. Dul kalan eşi acı çığlıklar atarken, dalga dalga ıstırapla yükselerek içe işleyen feryatlar tüm köyü kapladı. Kadın durmaksızın haykırıyordu. Eline geçen havan tokmağıyla göğsünü dövmeye başladı ve sonunda yere yıkılarak iniltiiler içinde ağlamaya devam etti. Daha sonra saçlarını neredeyse kafa derisine kadar alazlayıp yüzünü kül ve ziftle kaplayacaktı.

Ölüm beraberinde çok derin ve yürek delici bir keder getirmişti. Fakat hâlâ yerine getirilmesi gereken âdetler, törenler vardı. Adamın hayaleti gerektiği gibi muamele görmek istiyordu ve şayet törenler ihmâl edilirse korkunç derecede öfkelenenecekti. Ölüm anında, ruhlar âleminin simaları ile köylüler birbirine karışırdı. Bunlar tehlikeli zamanlardı: İnsanlar, özellikle de dul kadın son derece savunmasızdı.

Civar köylere haberciler gönderildi ve çok geçmeden ağıt yakanlara katılmak üzere dört bir taraftan insanlar geldi. Perişan hâldeki dostlar ve akrabalar odun toplayıp ölünün yakılacağı yığını tepeleme doldurdu. Diğerleri naaşıla ilgilendi. Gözleri kapatıp bedeni tüyler, çiçekler ve boncuklarla süslediler. Adamın bedenini yan yatırarak [cenin pozisyonunda] dizlerini çenesinin altına ve ellerini göğsüne doğru yerleştirdiler. Bedeni bu bükülmüş pozisyonda bağladıktan sonra battaniye ve kürklere sararak yakılacağı yığının üstüne yatırdılar. Daha sonra, köyün içinden geçerek adamın sahip olduğu şeyleri topladılar. Yay, oklar, battaniyeler, kürkler, ge-yik başlığı, dans kostümleri, şifa havanı –kısacası sahip olduğu her şey– kırıldı, bozuldu ya da bir şekilde deforme edildi (başka bir tabirle “öldürüldü”) ve ölünün yakıldığı yığına, kendisinin yanına atıldı.

Dul kadın kan revan içinde kalıncaya dek tırnaklarıyla yüzünü ve göğsünü paraladı. Ateş yakıldı. Bütün davetliler yürek paralayıcı ağıtlarına belirli aralıklarla son verip ölünün yakıldığı yığının etrafında yavaş ve ölçülü adımlarla dans etti ve sonrasında ağıtlara kaldığı yerden tekrar devam etti. Ateşin harlı biçimde yanmayı sürdürmesi için tüm ikindi vakti boyunca daha fazla odun eklendi. İnsanlar artık ölüye hediye olarak boncuk, sepet veya tüylü giysi gibi değerli eşyalarını ateş yığınının üzerine attı. Ateş yandıkça, adamlardan biri uzun bir sopayla naaşı dürtüyor, eti kazıyarak naaşı ateşin en sıcak taraflarına itiyordu; böylelikle beden iyice yanarak tükenecek, küller gömülebilecekti. Sopalı adam ve naaşıla ilgilenenler akraba değil, ölü adamın ailesiyle karşılıklı bir cenaze kaldırma ilişkisi içerisinde olan başka bir hayvan soyunun üyesiydiler.

San Francisco Körfez Bölgesi’nde genelde bu türden ölü

yakma törenleri gerçekleştirilirdi; tek istisna ölen kişinin gereken odunu toplamak için çok az dost ve akrabaya sahip olduğu durumlardı. Böyle bir durumda ölü, tüm mallarıyla birlikte gömülürdü. Monterey Körfez Bölgesi'nde ise, ölünün gömülmesi daha yaygındı; yakma işlemi şamanlara, şeflere, savaşçılara ve diğer büyük güç sahiplerine uygulanırdı.

Her iki durumda da adamın ruhu artık okyanusu aşmış batıya, Ölüler Adası'na doğru yolculuğuna başlayabiliyordu. Orada onu karşılayıp aralarına kabul edenler olacak ve diğer ruhlarla birlikte yemek yiyebilecek, dans edebilecek ve şarkı söyleyebilecekti. Ölüler Adası mutlu bir diyar değildi, ama hiç değilse Ohloniler arasındaki bazı topluluklar ruhun orada sonsuza dek kalması gerektiğine inanmazdı. Kimi yerlerde rivayet edildiği üzere, gelecekteki bir zaman diliminde, belki de ruh tüm canlılarla bağlantısını kaybettiğinde yeni bir beden içinde dünyaya geri dönebilirdi.

Ölünün yakılması veya gömülmesinin ardından, naaşı ilgililenenlere hediyeler verilir ve –bedenleri “yenilenene” dek günler süren yıkanma, oruç tutma ve şarkı söyleme seremonilerinden oluşan– bir temizlenme ritüelinden geçerlerdi. Adamın evi genellikle yakılır ve eğer ölen özellikle güçlü biriyse –mesela bir şefse– insanlar köyü birkaç aylığına veya daha uzun süre terk ettiği bile olabilirdi.

Cenazeden sonra uzun süre boyunca herkes, bilhassa da akrabalar, çok büyük bir dikkatle hareket ederdi. Evet, beden bertaraf edilmişti, fakat hayaletler değil; ve Ohloniler, tıpkı Kaliforniya'daki diğer Kızılderililer gibi, hayaletlerden müt-hiş derecede korkardı. İçlerine ayrı bir korku salan şey, ölen kişinin ruhunun ölüler diyarına gitmek yerine etrafta gezinip ciddî kayıplara neden olmasıydı. Bilhassa yalnızlık çeken hayaletin eski ailesine, dostlarına, evine veya aletlerine doğ-

ru çekilmesinden korkarlardı; kişinin evinin yakılıp mallarının yok edilmesi de –kederin yanı sıra– bu sebeptendi. “Her nereye gidiyorsan gitmektesin artık: Aileni düşünüp arkana bakma,” denir Yokutların cenaze şarkılarından birinde.

Hayalet yüzünden tehlikede olan kişi herkesten çok dul kadındı ve kocasına olan yakınlığı nedeniyle kötü güçler için potansiyel bir geçiş hattı gibi görülüyordu. İnsanlar şimşeklerin çaktığı bir fırtınada nasıl yüksek ağaçlardan uzak durursa ondan da öyle uzak dururdu. Kadının alazlanmış saçı ile zifte ve küle bulanmış yüzü onu kocasının hayaletine itici –belki de tanınamaz hâlde– gösterecekti. Bu yüzden kadın ölümün ardından uzun süre boyunca mikropluymuş gibi âdeta karantina hayatı sürecekti.

Dul kadın ve diğer akrabalar için tehlikeli dönem altı ay ile bir yıl arasında sürer ve bu süre zarfında, ölü adamın eskiden en yakın çevresini oluşturanlar rüyalarında onu görmekten sakınmak için boyunları etrafına nazarlıklar asardı. (Rüyalar, uyanırken yaşanan olaylar kadar gerçek olduğundan, ölmüş birini rüyada görmek demek, hayalet tarafından ziyaret edilmek demektir.) Senede bir –büyük bir ağıt yakma ve ardından da bir önceki yıl ölmüş olanlar için bütün kabileciğin katıldığı ziyafet ve görkemli danslardan oluşan– yas töreni yapılırdı.

Ölümün birinci yıldönümünde yapılan yas töreninin ardından dul kadının hayatı normale dönerdi. Hiç değilse artık yasaklardan kurtulurdu. Saçlarını yeniden uzatabilir ve yeniden evlenebilirdi. Fakat ne kadının kendisi ne de aslında kabileciğin tamamı için ölümle gelen kaybın acısı asla tümüyle geride kalmazdı. Çok uzun zaman önce bile olsa, ölmüş birinin herhangi bir zamanda sadece hatırlanması da hi, yetişkin bir insanı aniden gözyaşlarına boğabilirdi. Arada

sırada bu insanlardan biri öyle kederlenirdi ki, âdeta dayanılmaz hâle gelen bu acıyı dışa vurmak için ormana gitmek durumunda kalırdı. “Baban öldü” gibi bir ifade kullanıldığında, bu iki kelimelik cümle bizim attettiğimizden çok daha ağır bir terbiyesizlik içerir ve yumruk yumruğa bir kavgaya, hatta uzun süreli bir düşmanlığa neden olabilir.

Ölmüş insanın hatırlanması bile üzüntü getirirken, ismini anmak katıksız bir dehşete neden olurdu. İsimlerde çok büyük bir gizem vardı: İnsanlar birine asla ismiyle değil, onun yerine takma isim veya büyükbaba, kuzen, arkadaş gibi ilişki belirten bir zamirle hitap ederdi. Ölmüş bir insanın gerçek ismini söylemek felâkete davetiye çıkarmak demektir. Stephen Powers, Vintular arasında yaşanan ve Kaliforniya’nın çoğu için tipik olan bir sahneyi tasvir eder: “Eğer neşeli konuşmalarla can sıkıntısından kurtulmak için bir araya gelmiş bir grupta biri yanlışlıkla ölü birinin adını ağzına alırsa, içlerinden bir başkası fısıldarcasına boğuk bir sesle *Ki dach i da!* (Bu insan ölü!) diye haykırır ve hemen ardından müthiş bir sessizlik çöker. Bu korku saçan kelimenin söylenmesiyle üstlerine çöken ürperti ve bunalımlı dehşeti anlatmaya hiçbir kelimenin gücü yetmez.”

Ölü kişinin isminin telaffuz edilmesi konusundaki tabunun Ohloni düşünme biçimi üzerinde çok kapsamlı bir etkisi vardı. Ohlonilerin, ölmüş kişilerin adını söylemeden tarihlerini kaydetme veya hatırlamalarının bir yolu yoktu. San Carlos Misyonerliği’nden Rahip Amoros net bir biçimde bunun altını çizmiştir: “Onlara üst üste folklorik tarihlerinde kökenlerine dair herhangi bir bilgi olup olmadığını soruyoruz ve verdikleri tek cevap, hayır. Bu bilgi eksikliği hiç de şaşırtıcı değil, çünkü bu yerliler ölmüş ebeveynleri ve akrabaları hakkında konuşmayı tam bir saygısızlık olarak görüyor.”

Atalarının ismine ve icraatlarına büyük saygı gösteren ve ayrıntılı soyağacı kayıtları tutan çeşitli Avrupa, Doğu, Afrika ve Sâmi kültürlerinin aksine, Ohlonilerin soyağacı anlayışı yalnızca birkaç nesil geriye giden daha muğlâk bir anlayıştı. Örneğin bir kişi büyük büyükbabasının Ayı soyundan geldiğini bilebilir ama bunun dışında başka hiçbir şey bilmezdi. Bunun da ötesinde, tarih diye bir şey yoktu. Biri öldüğünde, ne kadar kudretli olursa olsun, anısına kalıcı anıtlar inşa etmemişlerdir. Bir kişinin ölümüyle birlikte her şeyi –kişisel malı mülkü, yapıp ettikleri, ismi ve hatta birkaç nesil içerisinde o kişinin hatırası bile– tamamen silinip giderdi.

Peki, bir tarih anlayışı olmadan yaşamak ne anlama geliyordu? Ohlonilere göre yalnızca şimdiki zaman, hatırlayabildikleri yakın geçmiş ve dört ya da beş nesil öncesine gidebilen bir soy mensubiyeti anlayışı vardı. Bunun ötesinde –uzaklarda bir yerde– yaratılış zamanı olan Kutsal Zaman vardı. Kutsal Zaman ile şimdiki zaman arasında ne kadar zaman geçtiğini ölçmelerini ya da hatta düşünmelerini sağlayacak bir sene, uzun soyağacı ve tarih algıları yoktu. Tarih olmadan Kutsal Zaman ile şimdiki zaman arasındaki, efsaneler dünyası ile görebildikleri dünya arasındaki dönemin ne bir miktarı ne de boyutu vardı. Bunları birbirinden ayıran tarih olmayınca, Kutsal Zaman ile şimdiki zaman Ohlonilerin zihninde bir arada akardı.

Dans

Anza seferi San Francisco Körfezi'nin etrafında sürerken, bir gece Carquinez Boğazı yakınlarında ordugâh kurmak üzere duruldu. Ertesi sabah, yani 1776 senesi Nisan ayının ikisinde İspanyollar şaşırtıcı ve fevkalâde bir manzaraya uyandı. Rahip Pedro Font bunu günlüğünde şöyle tasvir ediyordu:

Gün doğumunda art arda sıraya girmiş on Kızılderili şarkılar söyleyip dans ederek geldi. Aralarından biri uzun ve ortadan ayırık çubuklar yerine, eline vurduğu ve kastanyet gibi ses çıkaran küçük bir çubukla müzik yaparak ortamın atmosferini yaratıyordu. Karargâh alanına ulaştılar ve kısa bir süre daha şarkı söyleyip dans etmeye devam ettiler. Sonra dans etmeyi bıraktılar ve hep beraber bir adım atıp bedenlerini salladılar ve hep bir ağızdan soğuk bir sesle “Ha, ha, ha!” dediler. Ardından yere oturup bize de oturmamızı işaret ettiler.

[Karşılıklı hediye alışverişinden sonra] köylerinin yakınlarında olduğunu belirterek bizi oraya davet ettiler. Komutan onların bu teklifini kabul etme lütfunu gösterdi ve hemen ardından yolculuğa başladık. Şarkıları ve danslarıyla arkamızdan geliyorlardı...

Kısa bir yol kat ettikten sonra, küçük bir vadide, kurumuş ufak bir nehir yatağının kenarında bulunan köye geldik. Kızılderililer bizi tarif edilemez bir yaygarayla karşıladı. Elleri-nde, ucuna tüyler ve flama gibi sallanan uzun ve dar kürk şeritler bağlanmış bir takım uzun sırtıklar taşıyan üç kişi aralarından sıyrılıp köyün kenarına geldi; bu onların barış işaretiydi. Bizi köyün orta yerinde meydan gibi düzlük bir yere kadar götürdüler ve buradaki Kızılderililerle daha fazla lâkırıldı ve haykırış eşliğinde dans etmeye başladılar.

Lakin köy ziyareti nasıl başladıysa aynı biçimde bir dansla ansızın sona erecekti.

Hayli yaşlı bir Kızılderili kadın çıkageldi ve bizler hâlâ at sırtında durmayı sürdürdüğümüz için karşımızda durdu. Kadının hayli memnuniyet duyduğunu belirten hareketlerle tek başına dans etmeye başladı ve arada sırada bizimle konuşmak için durup elleriyle sanki bize hoş geldiniz dermiş gibi işaretler yaptı.

Kimdi bu kadın? Bir şaman mıydı? Şefin eşlerinden biri miydi? Bunu bilebilmemiz mümkün değil. Fakat hiç şüphe yok ki kadının dansı bir mesaj içeriyordu; çünkü Ohloniler dans etmeyi yalnızca bir eğlence veya baştan çıkarma yolu gibi değil, daha derin bir şey –birbirleriyle dilin ötesinde iletişime geçme yolu, yabancılarla iletişime geçme yolu, doğrusunu söylemek gerekirse tüm evrenle iletişime geçme yolu–olarak gören dünya halkları arasında yer alırdı. Ama İspanyollar bunu katiyen anlamamıştı. Kadının dansı onları utandırmıştı ve atlarını mahmuzlayıp hızla köyün dışına sürdüler.

Dans etmek bütün Kaliforniya Kızılderilileri için bir tutkuydu. Dans ederek günler, geceler, hatta aralıksız haftalar geçirirlerdi. Bütün sosyal toplaşmalar dans etmek için bir bahaneydi. Ziyafetler ve festivaller boyunca genelde ölçülü yemek yerler, böylece hazırlanmış yemekler uzun süre dayanır ve onlar da daha fazla dans etmenin tadını çıkarabilirdi.

Ohlonilerin her tür durum ve ruh hâline uygun dansları vardı. Dans etmek neredeyse konuşmak kadar doğal bir ifade biçimiydi. Şamanlar altıncı hisse erişmek, hava durumunu etkilemek, ölümü önlemek veya ruhlar âlemiyle temas geçmek için dans ederdi. Aileler Ayı, Kumru, Doğan ve

diğerlerinden oluşan atalarının ruhlarını onurlandırmak için özel danslar gerçekleştirirdi. Savaşa hazırlanmak için vahşî danslar, hele zafer kutlamaları için daha da vahşî danslar vardı. Eğlenmekten başka amacı olmayan tam anlamıyla sosyalleşme danslarının yanı sıra İlk Yeşillik dansı, kızlar için Yaş Töreni dansı, Yas Tutma Töreni dansları ya da Palamut dansları gibi çok sayıda dinsel dans vardı. *Hiwey* gibi yalnızca erkeklerin yaptığı danslar, *Lole* gibi yalnızca kadınların yaptığı danslar vardı; birinin ruhlar âleminin gizemli siması Kuksu'yu canlandırdığı danslar ve kadınlı erkekli yapılan danslar vardı. Sepetlerin çayır sazı kökleriyle örülmesi gibi, Ohlonilerin yaşamı danslarla örülmüştü. Dans etmek tıpkı yemek yemek, uyumak gibi hayatın doğal bir parçasıydı; dansın olmadığı bir yaşamı düşünmek bile mümkün değildi.

Yine büyük bir toplaşma zamanıydı. Sözcü, bir dansın başlayacağını duyurarak köyü baştan başa kat etti. Köylüler ile diğer kabileciklerden gelen konukları ziyafetlerine, alışverişlerine ve şans oyunlarına son vererek meydana yönelediler. Meydan süpürölüp temizlenmiş ve özel danslar için çember şeklinde bir alan oluşturacak biçimde etrafına defne dallarıyla çit örülmüştü. Ohlonilere komşu halklar arasında genelde bütün bir kabileciğin sığabileceği genişlikte törensel dans salonlarına çok nadir rastlanırdı.

İnsanlar meydana yönelirken dansçılar da hazırlıklarını tamamlamıştı. İlk dönem ziyaretçilerinden G.H. Langsdorff, San Jose Misyonerliği'ndeki bir dansa şahit olmuş ve gördüğü sahneyi şöyle tasvir etmişti. Kadınlar evlerinde hazırlanırken erkekler derenin aşağısında "hararetli şekilde bedenlerine kömür tozu, kırmızı kil ve kireçtaşı sürmekle meşgûldü. İçlerinden biri göğsünü, bir diğeri belini, başka biri

uyuklarını ve bir başkası da sırtını çeşit çeşit nizamî şekille süslüyordu. Bazıları bedenlerinin her yanını [ziftten bir tabaka sürüp üzerine yapıştırdıkları] kuş tüyleriyle süsleyerek çıplaklıklarını kapatıyor ve bu da onlara insandan ziyade maymun türüne aitlermiş görünümü veriyordu. Kafalar, kulaklar ve boyunlar müthiş çeşitlilikle süslemelerle belirginleştirilmişti.”

Erkekler başlarındaki tüyleri düzeltti. Bazı başlıklardaki tüyler dimdik açıldı. Erkekler dans ederken bu tüyler hâle etkisi yaratarak hızla titreşecekti. Diğer erkekler sanki saçları korkudan diken diken olmuş gibi dik demetler hâlinde tüyler takarken, başka erkeklerin alınlarında sapları ustaca örülmüş titreşen kuş tüylerinden bantlar vardı. Erkekler ayrıca kuzgun ya da karga tüylerinden etekler giymişti ve ağızlarında da kuş kemiğinden düdüklere bulunuyordu.

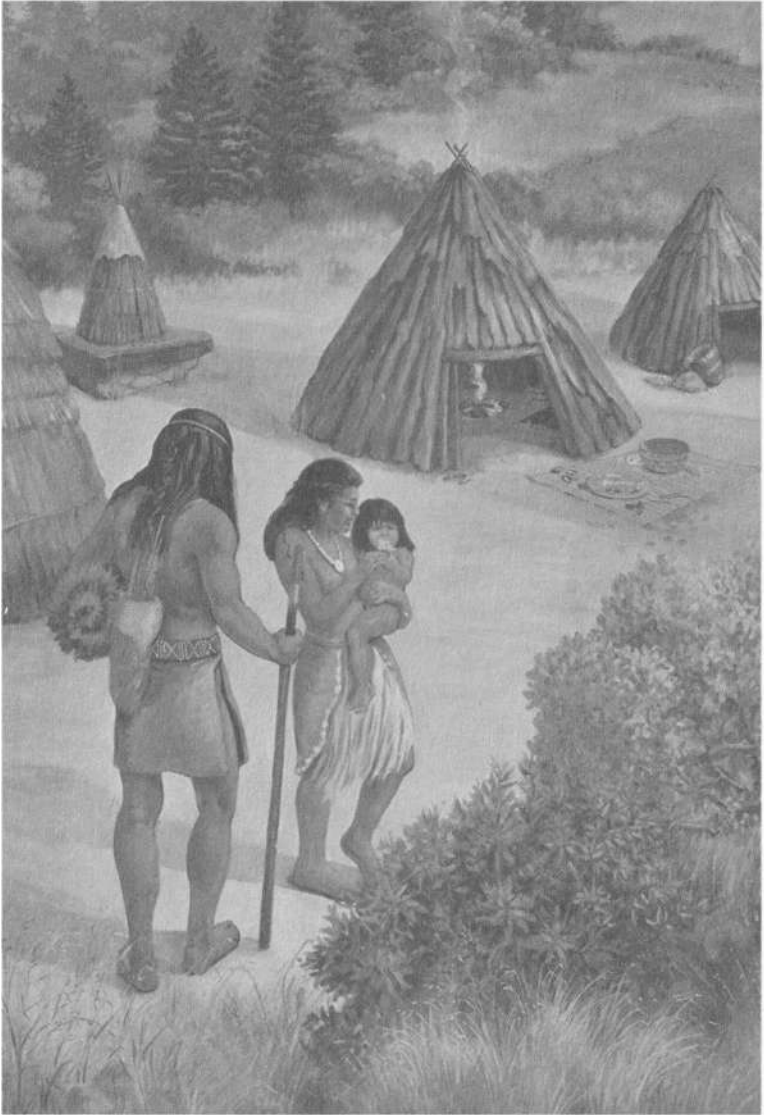
Hazırlanmış Yokut dansçılar.

(G.H. Langsdorff)

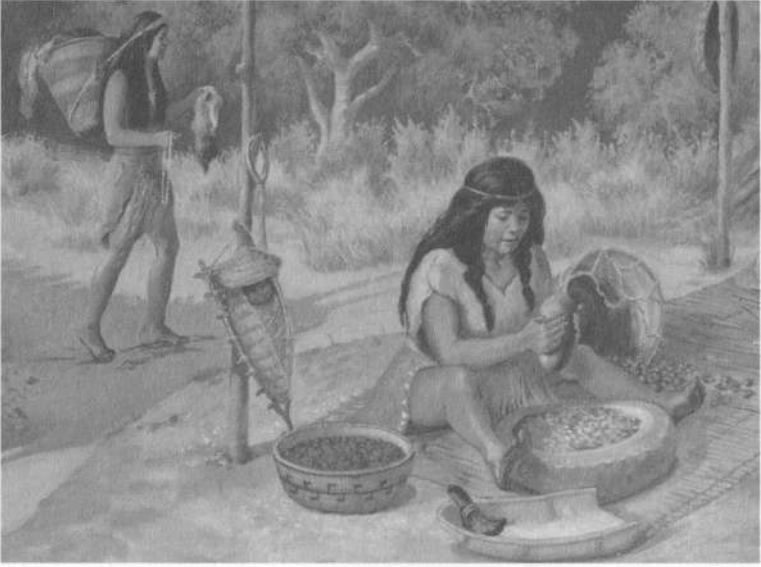
Bir Ohloni köyünde gündelik yaşam.

(Ann Thiermann)

Bir Ohlone çifti.

(Ann Thiermann)

Palamut döven kadın.

(Ann Thiermann)

Zarla şans oyunu oynayan Ohloniler.

(Ann Thiermann)

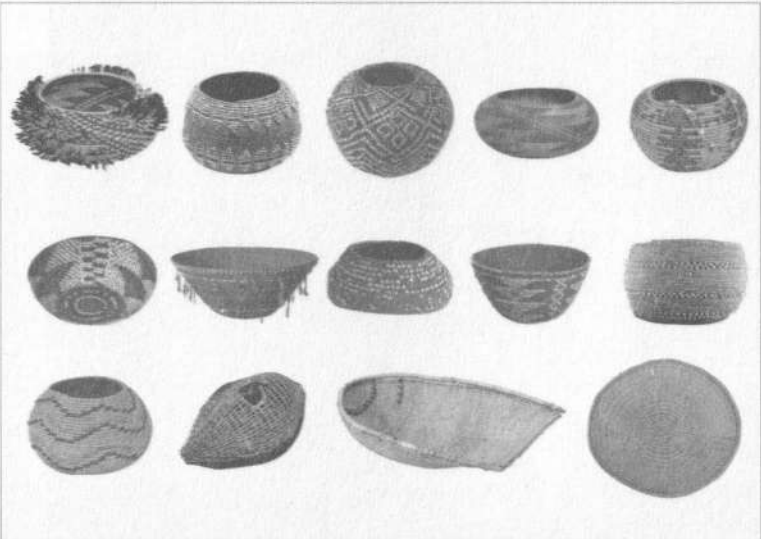

Av başlığıyla gevik avcısı ve oğlu.

(Ann Thiermann)

Sepet örmek
kadınların gündelik
uğraşlarından biriydi.

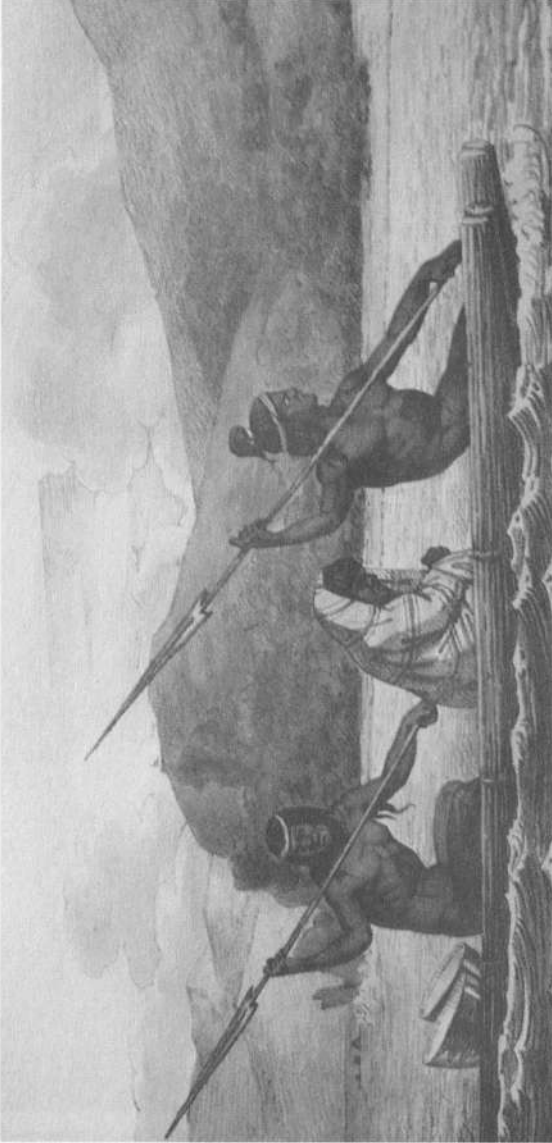

Ohlone sepetlerinden örnekler.

Çayırdan çiçek tohumu hasat eden kadın.

(Öznur Aksoy)

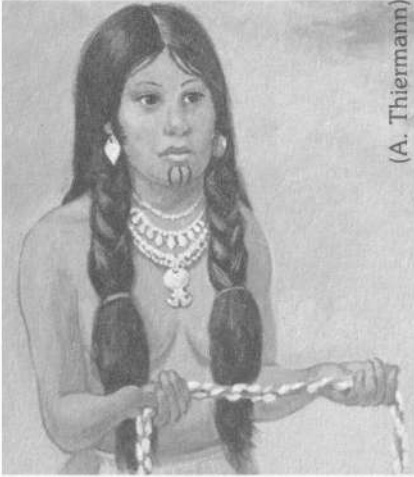
(Louis Choris)

Uzak adalara ulaşmak için saz sandallar kullanılırdı.

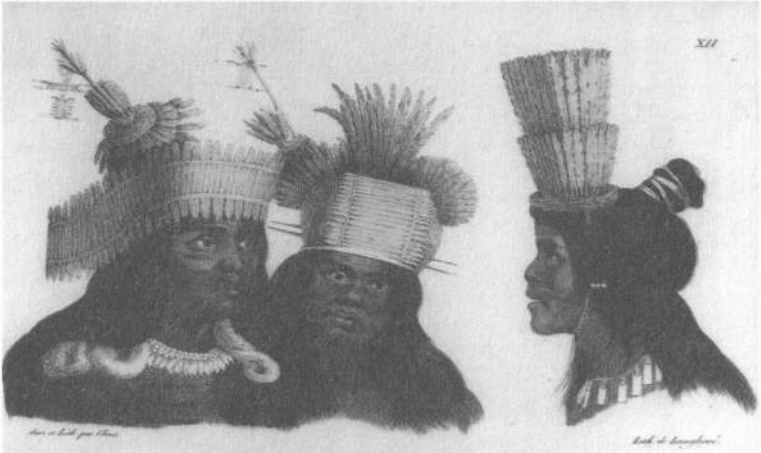

Dans için hazırlanmış bir Ohloni.

(L. Massard & Choubard)

Ohlone kadınları da dans ve seremoni için takılar, tüyler takar, boyanarak süslenirdi.

Erkek dansçıların baş süslemelerinden örnekler. (Louis Choris)

Hazır olduklarında, altı ya da sekiz kadar erkek ile –erkeklerden daha sade olmakla beraber yine de boyanmış ve süslenmiş– aynı sayıda kadın örgülü çitin açık bir yerinden meydana girdi. “Dansçılar meydana girdi! Koşun, koşun!” diye bağırان sözcü, ağırdan alıp hâlâ ziyafete, dedikoduya ve şans oyununa devam eden birkaç kişiyi de meydana getirdi.

Meydanın bir tarafında bir şarkıcı korusu toplandı. İki uçlu şaklatma sopalarıyla vuruş ritmi tutarak bir şarkıya başladılar. İzleyiciler hep beraber el çırparak ritmin tutulmasına yardım etti. Erkekler bir çember oluşturdu, kadınlar da onların arkasında ikinci bir çember oluşturdu ve dans başladı. Dansçılar bellerinden hafifçe öne doğru eğilip art arda gelen kısa üflemelerle düdüğü çalıyordı. Vücutları tüm dans boyunca eğik pozisyonda donmuşçasına sabit kaldı. Ayakları dizlerine kadar hızla havalanıp sertçe toprağı iniyor, kafaları iki yana doğru hızla sarsılıyordu. Titreşip uğuldayan tüyler kuşanmış, kuş kemiğinden düdüğülerini üflerken kafaları hızla iki yana sarsılan dansçılar kuşlarla –ama söğüt ve meşelerde cıvılayan sıradan kuşlarla değil, ruhlar âleminin kara tüylü devasa kuşlarıyla– esrarengiz bir benzerlik yakalıyordu.

Elbette ki dans önemli bir dinsel etkinlikti. Dansçılar oruç tutmuş, cinsel ilişkiden uzak durmuş, rüyalarını beslemiş ve kendilerini bu deneyim için hususî olarak hazırlamıştı. Şimdi de üstlerine boncuklar, kuş tüyleri ve hayvan kürkleri geçirmişlerdi. Bunlar yalnızca süs değil, sıra dışı güce sahip şeylerdi: Öyle ki, dans ilerledikçe düpedüz dansçıları dönüştürür, izleyenleri dönüştürür ve –en azından Ohlonilerin inandığı üzere– tüm dünyayı dönüştürürlerdi.

Vuruş ritmi hiç değişmiyordu, fakat zaman geçtikçe sanki daha yoğunlaşmış gibiydi ve bu yoğunluk sopaların şakla-

ması veya el çırpımlarından ziyade meydana çevreleyen evlerden, köyün etrafındaki ağaçlardan, toprak ve gökyüzünün kendisinden geliyordu. Dansçılar uzun, tekrarlar hâlindeki ritmik serilere göre meydanın yankı yapan toprağına ayaklarını sertçe vuruyordu. Dansın saatlerce, bazen tüm gün, hatta daha da uzun sürdüğü olurdu. Dansçılar durmadan ayaklarını vurup duruyordu. Tüm zaman ve mekân algısını ayaklarıyla ezdiler, köy yaşamının getirdiğı tüm endişeleri ayaklarıyla ezdiler, hatta kendi iç seslerini bile ayaklarıyla ezdiler. Saatlerce dans ederek sıradan dünyayı ayaklarıyla ezdiler. Dans ederek kendilerini sıradan algı kapılarından geçirip ruhlar âleminin alanına girdiler; ancak sıradan insanlık hâlinin ötesine geçip kendini etrafındaki her şeyle tam bir uyum içinde hareket ederken bulan bir halkın hissedebileceğı sonsuz evren kavrayışına doğru dans ettiler.

Böyle bir durumdaki dansçılar tamamen dönüşüme uğruyor ve doğaüstü güçlerle doluyordu. Langsdorff bunu şöyle ifade etmişti:

Bir Kızılderili ekibi devasa bir ateşin etrafında dans ediyor, içlerinden bazıları arada sırada ve görünüşe göre zevk de alarak ateşin içinden ceviz büyüklüğünde akkorlaşmış bir köz parçası olarak daha fazla seremoniye gerek duymadan ağzına koyup yutuyordu. İşin içinde hile yoktu. Onları çok yakından gözlediğim hâlde ağızlarını ve midelerini yakmadan bunu nasıl yapabildiklerini anlamak benim için büsbütün akıl almaz bir durumdu.

Tek tek kişiler, bilhassa da şamanlar genellikle güç elde etmek için dans ederdi, fakat bu halka açık büyük danslar farklıydı. Ohlonilerin dünyası yolun sonuna gelmekteydi. Anarşizan güçler düzensiz biçimde dağılıp savruluyor, her

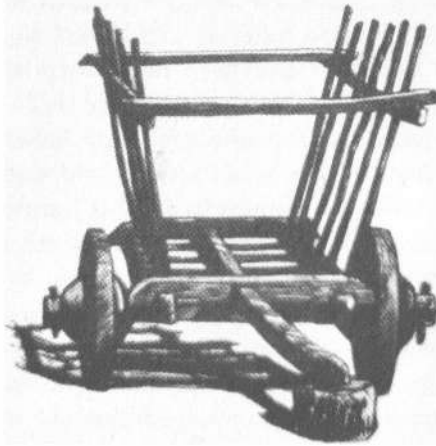
şey kargaşaya düşüyordu. Oysa insanlar dans ederek dünyayı onarabiliyordu. Dans ve şarkıyla düzeni ve dengeyi yeniden sağlayabiliyorlardı. İnsanları ve gücü, derinden hissedilen ritmik bir bütün içinde bir kez daha bir araya getirerek ruhlar âleminin güçlerini yakınlarına çağırıyor ve Kutsal Zaman'ın saflığına –bir süreliğine de olsa– geri dönüyorlardı. Dans edip şarkı söyleyerek kendi dünyalarının kaçınılmaz parçalanışını hiç de değilse geçici olarak defedebiliyorlardı.

Sonraki yıllarda “müthiş zamanlar” olarak anılacağı üzere, yıl boyunca danslar birbirini izlerdi. Dünya defalarca çıplak ayakların meydandaki sertleşmiş toprağa vurma sesiyle yankılanır, hava da şaklayan sopalar ve şarkıların sesiyle titrerdi. Dinî dansların Ohloniler için inanılmaz bir önemi vardı. Belli bir miktarda korku duyarak (çünkü korku huşu için gerekli bir öğeydi) ve belki bir yükümlülük duygusuyla dans ederlerdi. Ama aynı zamanda neşeyle de dans ederlerdi. Tüm dans boyunca yüz ifadeleri asla değişmese de insanların içinde, kendini hissettiren dizginsiz bir neşe olurdu. Dansçılar, şarkıcılar ve izleyiciler arasında görünmez biçimde yayılarak onları birbiriyle, hatta etraflarındaki dünyayla birleştiren zımnî bir neşeydi bu: Bir neşe, bir düzen, bir denge ve –dogmalardan, dinî ilkelerden ziyade Ohloni dünyasının tam kalbinde yer alan ve dansın her şeyi kucaklayan dinî deneyimi aracılığıyla ifade bulan– her şeyle Bir olma hissi.

4. Kısım

Modern Zamanlar

Son İki Yüzyıl

Ohlonilerin yaşadığı dünya değişim geçirmeyen bir dünyaydı ve onlar bu dünyayı o kadar yakinen tanırdı ki, tek tek kayaların, ağaçların ve çalı kümelerinin bile birer ismi vardı. Tıpkı atalarının binlerce yıl boyunca yaptığı gibi avlandılar, balık tuttular ve palamut topladılar. Sonra günlerden bir gün ovalardan karşıya doğru baktıklarında katırlara binmiş adamlar, gri renkli uzun cübbe ve deri yelekler içinde adamlar, metallere bürünmüş adamlar, derisi, gözleri ve saçları o zamana dek hayâl edebildikleri her şeyden farklı renkte olan adamlar gördüler. Peki, Ohloniler buna nasıl tepki verdi? 31 Mart 1776 tarihli günlüğünde, Rahip Pedro Font bunun gibi bir karşılaşmayı şöyle tasvir etmişti:

Gayet kaygısız biçimde tek başına gelen zavallı bir Kızılderili'yle karşılaştık; yedikleri otlardan bir bağ taşıyordu. Fakat bizi görür görmez anlatması imkânsız bir korkuyla tepki verdi. Tek yapabildiği kendini yüzüstü yere atıp biz onu göremeyelim diye otlar arasında saklanmak ve bize göz ucuyla şöyle bir bakacak kadar kafasını kaldırmak oldu. Kometan [Anza] ona biraz boncuk vermek için yaklaştı fakat adam öylesine afallamıştı ki hediye alabilecek durumda değildi ve teğmenin atından inip boncukları onun avucuna koyması gerekti. Bütününü dehşete kapılmış hâlde ve neredeyse hiç konuşmadan, kaybetmekten korktuğu hayatını hediye karşılığında kurtarmayı umarcasına teğmene ot demetini sundu. Daha önce İspanyollarla hiç karşılaşmadığı kesindi, ona bu kadar şaşkınlık ve korku vermemizin nedeni buydu.

Kızılderililer başka yerlerde de aynı dehşeti yaşamışlardı. “Kafası karışarak hayrete düşmüş hâlde,” diye yazmıştı

1769 tarihli Portola seferlerine katılan biri, “ne yapacağını bilmez hâlde kimisi silahlarına doğru koştu, derken bağırıp haykırmaya başladılar ve kadınların gözlerinden yaşlar boşaldı.” Fakat Ohloniler bir kez kâşiflerin bariz bir zarar verme niyetinde olmadıklarını fark edince tutum değiştirdi ve bu tuhaf varlıklarla iletişim kurmak için can atmaya başladı. İnsanları bu mucizevî ziyaretten haberdar etmek için köyden köye haberciler gönderildi. Kâşifler artık nereye seyahat ederse etsin balıklardan, tohum keklerinden, köklerden ve de geyik ya da antilop etinden oluşan hediyelerle karşılandı. Bunun karşılığında kâşifler de boncuk ve kumaş parçaları verdi. Bu türden hediyeler Ohlonileri müthiş derecede heyecanlandırmıştı. Boncuklar kuşkusuz para demekti ve bir dizi tuhaf ve güzel boncukla kumaş parçası inanılmaz bir zenginlik demekti. Fakat bunun da ötesinde, bu boncuklar ve kumaş parçaları onlar için yeni bir şeydi. Çevresindeki her şeye böyle enikonu aşına olan bir halk için yeni bir şey –bir renk, bir doku, geometrik bir şekil, hangi konuda olursa olsun bambaşka bir anlayış– görmek tam mânâsıyla büyük şaşkınlık yaratıyordu.

Ohloniler renkli camların büyüüne hayret ederek boncukları okşadı: Bu boncuklar, tıpkı dünyalarındaki diğer her şey gibi canlıydı ve bilhassa da tuhaf bir güçle doluydu. Kumaş parçalarını –katı bir maddeden ziyade havayı andıran– inanılmaz hafifliğine şaşırıp kalarak ve onların en iyi sepetlerinden bile daha ince olan zarif dokumasını inceleyerek tekrar tekrar okşadılar. Yabancılar daha uzun süre kalmaları, daha fazla yiyip içmeleri ve kendileriyle alışveriş yapmaları için yalvardılar; fakat kâşifler yollarına devam etmek için acele ediyordu.

Onlar gittikten çok sonra bile, insanlar boncukların, ku-

maşların, katırların ve metalin mucizesi üzerine konuştu; bu açık tenli yaratıkların esneterek neredeyse her türlü şekle sokabildiği bir taş –ah, ne de inanılmaz bir büyüydü! Kimdi bu tuhaf, muhteşem insanlar? Ohloniler zamanla bir neticeye vardı ve bunu sonraki yıllarda misyonerlere de söylediler. Başlangıçta tıpkı Kır Kurdu’nun kendilerini yaratmış olması gibi, Avrupalıların da –onları yaratmış ve harikulâde büyüğü güçlerle kutsamış yeni, gayet güçlü bir hayvan-tanrı olan– Katır’ın çocukları olduğuna inanmışlardı.

Bu seferlere eşlik edip sonrasında misyonerlikler kuran Fransisken keşişler elbette kendilerini katırlarının çocukları olarak görmüyorlardı; fakat bazı bakımlardan neredeyse o tuhaflığa sahiptiler. Tek tip gri cübbelerine rağmen, kişilikleri büyük ölçüde farklılık gösteriyordu. Aralarında Rahip Lasuen gibi yetenekli yöneticiler, Rahip Duran gibi müzik severler ve Rahip Arroyo de la Cuesta gibi usta dilbilimciler vardı. Bazıları Ohlonilerle ilgili şeylere karşı dünyevi, gerçekçi, neredeyse bilimsel bir ilgiye sahipti. Diğerleri ise bu dünyayı dolaşırken naif bir şaşkınlık içindeydi: Örneğin rahiplerin başına gelen her şeyi azizlerin doğrudan müdahalesinin belirtisi (hayır, kanıtı!) olarak gören Rahip Francisco Palou; ve çiçeklerden, hayvanlardan ve “dost canlısı kâfirlerden” daima keyif alan Rahip Juan Crespí. Crespí bu insanları “Beyaz” olarak tasvir ederdi, çünkü –çağdaşlarından birinin dediği üzere– “hiç kuşkusuz ona melek gibi görünüyordular”. Bazı Fransiskenler sabırlı, müşfik ve alçakgönüllüken, başkaları fevri ve müsamahasızdı.

Fakat Kaliforniya misyonerliklerinin kurucusu ve ilk başkanı Rahip Junipero Serra, diğer hepsinin üstünde bir figürdü. Serra, tutkulu şekilde ruhları kurtarmaya güdümlenmiş bir adamdı. “Bu ülkenin ihtiyaç duyduğu şey misyonerlikler,

efendim, misyonerlikler,” diye yazmıştı İspanyol Genel Komutan. Serra'nın hareketlerine aynı zamanda içindeki azap duyguları ve şehit olma arayışı yön veriyordu. Fransisken tarikatı kurucusu Assisili Aziz Francesco'yu taklitle yanında taşıdığı zinciri durmaksızın kendine vurarak Kızılderili toplulukları dehşete düşürürdü. “Kendine o kadar acımasızca vururdu ki,” diye yazmıştı arkadaşı ve biyografi yazarı Francisco Palou, “izleyen herkes irkilerek ağlardı”. Cismanî varlığını, yani bedenini aşağılamak için zincir yeterli gelmediğinde, Serra vaaz kürsüsüne dayanır, çarmıha gerilmiş Mesih'in resmini tek eliyle sıkıca tutar ve diğer eliyle ağır bir taş kapıp üst üste göğsüne vurarak kendini öylesine gaddarca hırpalardı ki, izleyenler adam gözleri önünde ölüp kalacak diye korkardı. Ancak taşın bile yeterli olmadığı zamanlar vardı. Bu tip durumlarda, Serra dört fitille yanan büyük bir mum kullanarak elbisesinin göğüs kısmını açar ve mumu çıplak bağrına tutardı.

Serra, cismanî varoluşa duyduğu nefretin yanı sıra yoğun kurtuluş ve şehitlik arayışı, ve yaşamını tamamen Tanrı'nın işlerine adanması nedeniyle kutsal bir adam olarak görülürdü –sanki Aziz Francisco ile aynı hamurdan yoğrulmuştu. Etrafındakiler ona çok büyük bir hürmet duyar ve yanı başlarındaki Junipero Serra'nın kaderinde azizlik olduğundan hiç kuşku duymazlardı. Gerçekten de zincir, taş ve yanan mum ancak bir azizin alâmetleri olabilirdi. Ama belki de Kaliforniyalı Kızılderililerin hayatına sokulan bir misyoner için en iyi semboller değildi.

Kişisel hataları ne olursa olsun, misyonerler Kızılderililerin köleleştirilip yok edilmesi için bilinçli şekilde çaba sarf eden bir grup ahlâksız adam değildi. Aslında onlar Kızılderililere fayda sağlayacak kusursuz Hristiyan cemaati kurmak

üzere Yeni Dünya'ya gelmiş Ütopyacı hayâlperestlerdi. Başlangıçta yapılan planlara göre, Kızılderililer sınırlı bir süreliğine, tam olarak on yıllığına, misyonerliklere götürülecek ve bu zaman zarfında bir tür çıraklık hizmetine sokulacaklardı. Orada çıplak, iffetsiz ve putperest yaşamlarından vaz geçeceklerdi. Nazik Fransisken rahiplerin rehberliğinde, doğru düzgün ibadet etmeyi, kaşıkla yemek yemeyi, giysi giymeyi öğrenecek ve tarımda, dokumacılıkta, nalbantlıkta, sığır yetiştiriciliğinde, duvar örmede ve medeniyete ait başka sanatlarda uzmanlaşacaklardı. Orada birbirleriyle Katolik Kilisesi'nin törelerine göre evlenecek, çocuklarını vaftiz olmaya götürecek, büyük bir huzur ve kutsiyet içinde yaşamlarını sürdürecektlerdi.

On yıllık çıraklıktan sonra –esas planlarda belirtildiğine göre– Kızılderililere sahip olabilecekleri topraklar verilecekti. Artık Avrupalıların yaşam sanatlarında baştan aşağı ustalaşmış olarak misyonerlikler etrafında küçük çiftlikler kurarak her Pazar misyonerliğin çanlarını çalmaya akın edeceklerdi. Çiftlikleri zenginleşecek ve bu yeni Hristiyanlar, etraftaki kâfirlere hızla örnek olacak, dolayısıyla onlar da misyonerliklere taşınıp on yıllık çıraklık hizmetlerini tamamlayacaktı. Çok geçmeden tüm ülke tatlı, şirin çiftliklerle ve akıllı başında, erdemli insanlarla dolacaktı. İşlevlerini yerine getiren misyonerlikler, –çoğu din değiştiren Kızılderililer arasından devşirilecek olan– rahiplere teslim edilecek ve Fransisken rahipler başka insanların, daha uzaktaki kâfirlerin ruhlarını kurtarmak üzere yollarına devam edecekti.

Fransisken rahiplerin Kaliforniya'ya taşıdığı bu rüya tatlı ve kutsal bir rüyaydı –yani kendi geleneklerine göre tatlı ve kutsal bir rüya. Kral, sivil ve askerî otoriteler ve belki de İspanya ve Meksika'daki Kilise hiyerarşisi, Kızılderililerin eme-

ğinin sömürülmesi ve topraklarının ele geçirilmesinin ekonomik ve politik değerini hissederek daha çıkarıcı davranabilirdi. Nitekim daha sonradan gelip uçsuz bucaksız arazilerle muazzam sığır sürülerini elinde toplayan İspanyol *ranchero*'lar* misyonerlik sistemini genellikle yalnızca Kızılderililerden kurtulmanın bir yolu olarak gördü. Fakat mal mülk gibi şeyler Fransiskanların aklının bir köşesinden geçse de, çok önem vermezlerdi. Bu rahipler tıpkı Cennet'te olduğu gibi, insan doğasının tüm alçalmış yönlerinin defedileceği bir Hristiyan Ütopyası kurmaya gelmişti.

1770 ile 1797 yılları arasında Fransiskanlar Ohlone topraklarında altı misyonerlik kurdu. Çok sayıda Ohlone kabilesinin yanı sıra bu misyonerlikler Mivok, Yokut, Vintu, Esselen, Salinan ve büyük bir hızla İspanyolca isimler verilerek birbiriyle karıştırılan diğer Kızılderilileri de içine çekti. Başlangıçta Kızılderililer yeniliğin, hediyelerin ve kârlı bir alışveriş yapabilme umudunun cazibesıyla gönüllü olarak geldi. Misyonerliğe geldiklerinde, rahipler onları vaftiz olmaya zorladı. Ancak –Kilise sırları konusunda hiçbir fikirleri olmamasına rağmen– bir kez vaftiz olmayı kabul ettiklerinde özgürlükleri sona erdi. Yeni vaftiz olmuş Kızılderililerin ruhları için kendilerini Tanrı'ya karşı doğrudan sorumlu hisseden rahipler, onları artık istekleri dışında da misyonerliklerde tutabilirdi. Yetişkinler vaftiz olmayı reddetse bile, çocuklar çoğunlukla vaftiz ediliyor ve ebeveynlerini kendilerine özendireceği beklentisiyle alıkonuyordu. Şefler de belki tüm kabilecik onun ardından gelir diye vaftiz ediliyordu.

Misyonerlikler hızla kapasitesini doldurdu –her misyoner-

* [İspanyolca, çiftlik sahipleri. –ç.n.]

likte yaklaşık bin Kızılderili vardı. Düzeni korumak ve cemaate yeni katılıp kaçmaya çalışanları yakalamak için ellerinin altında askerî bir müfreze bulunuyordu. Üst üste kaçanlar yalnızca cezalandırılmak için değil, diğerlerine de ibret olsun diye kırbaçlanıyor, falakaya yatırılıyor ve zincire vuruluyordu. Her ne kadar o dönemlerde İspanya’da kırbaqlama –yalnızca kaşarlanmış suçlulara değil, en küçük kural ihlallerini bile cezalandırmak ve “karakter gelişimi sağlamak” için öğrencilere de uygulanan– makûl bir yöntem olarak görölse de, fiziksel ceza yöntemleri kullanmak rahipleri üzüyordu. Fakat bu tür önlemlerin yalnızca geçici olduğunu düşünüyordardı: Kâfir bir kez Kilise’nin gerçek öğretilerini anlayınca, elbette asiliklerine derhâl son verecekti. Ve elbette *bestia* (hayvan) olmayı bırakacak ve tıpkı İspanyollar gibi, *gente de razón*’a (akılcı insanlara) dönüşeceklerdi.

Fransiskan rahiplerinin endişeleri arasında Kızılderililerin rasgele cinsel ilişkide bulunması özel bir yer tutuyordu; çünkü farklı kabileciklerin karışmasıyla, sevişmenin önündeki pek çok kültürel engel yerle bir olmuştu. Vesayetleri altında bulundurdıkları çocukların iffetlerini sağlama almak için keşişler evlenmemiş kadınları özel yatakhanelerde barındırmak gibi sıra dışı bir önlem aldı. Ziyaretçilerden biri San Jose’deki Santa Clara Misyonerliği’nde bulunan bu tür bir yatakhaneyi şöyle tasvir etmişti:

Sıkı şekilde korunan tek bir kapı dışında, dışarıya açılan penceresi bile olmayan, vatan hainlerine ayrılmış bir hapisaneyi andıran büyük, dikdörtgen bir bina görünce beynimizden vurulmuşa döndük. İffet gardiyanlığı rolünü sert biçimde üstlenen keşişlerin, bu meskeni özel bir gözetim altında tuttıkları evlenmemiş genç Kızılderili kadınlara tahsis

edip, kadınların zamanını ip eğirme, dokumacılık ve buna benzer meşguliyetlerle geçirmesini sağlayarak cemaate faydalı kılma amacıyla oldukları belliydi. Bu zindanlar günde iki veya üç kez açılıyor, fakat bu zaman zarfında da tutsakların yalnızca kiliseye gidip dönmesine izin veriliyordu. Arada sırada zavallı kızların temiz hava solumak için hevesle dışarı fırladığını ve sopasını kuşanmış, paçavralar içinde yaşlı başlı bir İspanyol tarafından koyun sürüsü gibi derhâl kiliseye sürüldüklerini gördüm. Ayın sonrasında, aynı biçimde çarçabuk hapishanelerine dönüyorlardı.

Daha da kötüsü, Kızilderililerin çoğu Kilise öğretisini öğrenmeyi reddediyor ve misyonerler de isteksiz öğrencilerine bunları ezberletmek için elinden geleni yapıyordu. Frederick Beechey Kızilderililerin bir öğretmen karşısında diz çöküp üst üste İspanyolca kelimeler tekrar ettiği bir sahneyi anlatmıştı. İlk söylenen şey Üçlü Birlikti: “Santisima Trinidad: Dios, Jesucristo, Espiritu Santo.”* Sonra da sıra sayısız aziz isimlerine gelirdi. Kızilderililer her gün diz çöküp ders tekrarı yapıyor ve öğretmen de zaman zaman keserek isimleri düzgün biçimde telaffuz etmelerini sağlıyordu.

Sık sık ayin düzenlenir ve bu ayinler sırasında misyonerliğin kilisesinde bir araya gelen Kızilderililere yine diz çöktürülürdü. Düzeni sağlamak için kilisenin her bir köşesine askerler yerleştirilirdi. Eğer biri uyuyakalır veya kıpırdayıp durursa, askerlerden biri onu sertçe dürterdi. O dönemlerde âdet olduğu üzere bütün ayin ve vaazlar Latinceydi.

Ancak Kızilderilileri *gente de razón*'a dönüştürmek için

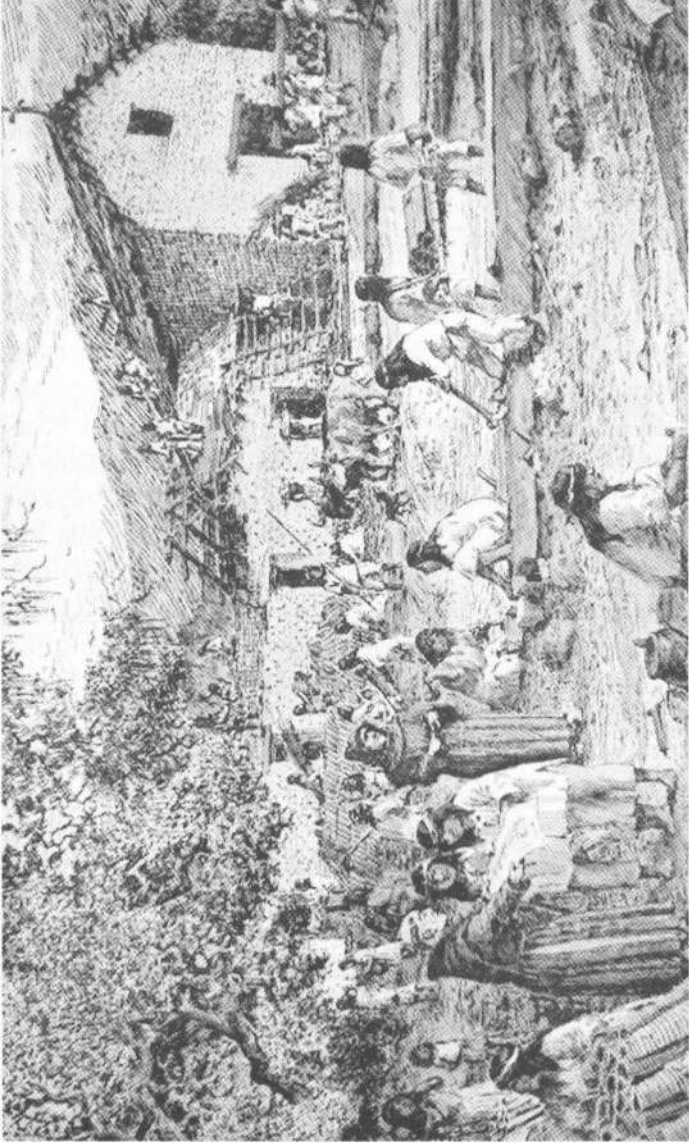
* [İspanyolca; “Kutsal Üçlü Birlik: Tanrı, İsa Mesih, Kutsal Ruh”. –t.y.n.]

ahlâk ve dinden daha fazlasını öğretmek lazımdı: Avrupalıların yaşam tarzına has pratik becerileri de öğrenmek zorundaydılar. Kadınlar ip eğirme, kumaş dokuma işine koşuluyordu –hem de yazın giysiye ihtiyaçları olmadığı ve kışın da kendi tavşan veya susamuru kürkünden pelerinleri, kötü dokunmuş misyonerlik kumaşlarından çok daha sıcak tuttuğu hâlde. Erkeklerin de elinin altında bolca av hayvanı, balık, kabuklu yemiş ve tohum durduğu hâlde, onlara da toprağı sürdürüyorlardı. Bunun yanı sıra Kızılderililer sabun ve don yağı yapıyor, –ihraç edilmek üzere– kürklük deri işliyor, asma yetiştiriyor, zeytin topluyor, nalbantlık öğreniyor ve misyonerlikteki yapılar için binlerce kerpiç tuğla yapıyordu. Kızılderililerin sıkı çalışma hayatının erdemlerini öğrendiklerinden emin olmak için keşişler emek tasarrufu sağlayan makine kullanımından kaçınıyor, zahmetli ve o zaman için bile miadı geçmiş yöntemleri Kızılderililere inadına öğretiyorlardı.

Von Kotzebue’nun çıkardığı sonuca göre “Bu bahtsız varlıklar yaşamlarını ibadet ederek ve keşişler için toprağı süerek geçiriyor”du. Pérouse’a göre misyonerlikteki yaşam, –Kızılderililerin özgür yetişkinler gibi değil, tarikatın keşiş adayları gibi muamele gördüğü– manastır ile kölelerin çalıştırıldığı plantasyonlar arasında bir geçişti:

Üzülerek bildiriyoruz ki [Santo Domingo’daki köle kolonilerine] öyle tıpatıp benziyor ki, her yanı prangalanmış kadın ve erkeklerin yanı sıra, bacaklarından ahşap tomruklara bağlanmış olanlar gördük; üstelik kulaklarımızın kamçı sesiyle taciz edilmesi bile mümkündü, zira bu ceza şekli her ne kadar daha az kullanılsa da diğerleri kadar kabul görmekte.

Günün yedi saati çalışmaya ve iki saati duaya ayrılmış, fakat bütünüyle dinlenme ve ibadete ayrılan pazar ve bayram günlerinde dualar dört ya da beş saat sürmekte. İman

Misyonlarda cinsiyetlerine göre ayrılarak köle gibi çalıştırılan Ohloniler. (Alexander Harmer)

gücünü gösteren ibadetlerde bulunmayı ihmâl eden her iki cinsiyetten Kızılderililer bedensel cezalara çarptırılıyor ve Avrupa'da tümünden ilahî adalete havale edilen hatalar burada pranga veya tomruklarla cezalandırılıyor. Kısacası, cemaate tam olarak katılmak üzere vaftiz olan bir kimse, o andan itibaren sonsuza dek sürecek bir yemin etmiş gibi. Eğer kaçıp bağımsız köylerdeki ilişkilerine geri dönerse, kendisine üç kez çağrıda bulunuluyor ve geri dönmeyi hâlâ reddederse, bu kişiyi ailesinin kucağından çekip alarak belli miktarda kırbaç cezasına çarptırılacağı misyonerliklere teslim etmek üzere bir grup asker yollasın diye yönetici merciye başvuruluyor.

Ne kadar korkunç olursa olsun, acımasız ve anlamsız o dua ve çalışma, kamçı ve cezaevi rejimi, misyonerlik hayatının oluşturduğu gerçek kâbusun yalnızca başlangıcıydı. Bu tıkkış tıkkış, kasvetli koşullar altında, misyonerliklerde yıkıcı salgın hastalıklar hızla yayıldı; kızamık, kabakulak, çiçek, grip ve frengi gibi Avrupa hastalıklarına karşı Kızılderililerin bağışıklığı yoktu. Misyonerliklerdeki ölüm oranı dehşet vericiydi. Örneğin San Francisco'daki Dolores Misyonerliği'nde salgın hastalıkların olduğu bir senede yaklaşık 1000 kişilik bir Kızılderili nüfusundan 300 veya daha fazlası ölebiliyordu. Bazen neredeyse her gün insan ölümleri yaşanırken, doğum sayısı sert şekilde düşüyordu. İffet kuralları kadınlarla erkekleri birbirinden ayrı tutuyor, kızamık ve frengi üreme sistemlerini mahvediyor ve kadınlar misyon-çocukları dünyaya getirmesinler diye genelde düşük yapmaya teşvik ediliyordu. 1806 senesinde Dolores Misyonerliği'nde bir kızamık salgını 300 kişiyi ele geçirdiğinde doğan çocuk sayısı yalnızca yirmi üçtü.

Fransiskan rahipler bu muazzam trajedi karşısında artan

bıkkınlık ve kargaşa içinde çabalamaya devam ediyordu. Kızilderililere çiftçiliği, dokumacılığı ve dua etmenin verdiği manevî huzuru öğretmeyi ne kadar sert biçimde deneseler de, Kızilderililer öğrenmeyi reddediyordu. Başarılı olup küçük hoş çiftlikler ve kır toplulukları kurmak yerine, depresyona, “ayıp davranışlara” ve art arda gelen hastalıklara yenik düşüyorlardı.

Keşişlerden bazıları bu durumdan kendilerini sorumlu tuttu: Kızilderililerin inatçılığı ve sağlıklarının bozulması, Tanrı tarafından keşişlere, işledikleri günahların bedeli olarak gönderilmişti ve Serra’yla aynı hamurdan olanlar kendilerini daha da sert biçimde kırbaçladı. Fakat pek çok keşiş arasında, Kızilderililere zehir saçan bir nefret, Katolik bir Ütopya’nın kurulmasında işbirliği yapmayan bu pis, perişan, hastalıklı varlıklara karşı içten içe kaynayan bir öfke, Beechey’in ifadesiyle “içler acısı bir aşağılama” da gelişti. Keşişlerden bazıları ümitsizliğe teslim oldu; onlara göre bu duruma her gün katlanabilmenin tek yolu buydu. Başka keşişlerse büsbütün kuşkucu hâle geldi. Ve yine başka keşişler de iki katı çaba sarf etti: Misyonerliklerin uğradığı yenilgi bir imtihandı, Tanrı bizzat izliyordu ve yüce rahiplerin imanı sarsılmamalıydı. Kırbaça abanıp Kızilderilileri daha da sert çalıştırdılar ve fazladan Latince ayinler düzenlediler; sanki iradelerinin gücü ve dindarlıklarıyla Ütopyacılıklarına kavuşabilirlermiş gibi. Belki kalplerinin ta derinlerinde onlar da başarısız olduklarını biliyordu; ama öyle bile olsa, nede-nini asla bilemediler.

Keşişler için misyonerlik yaşamı sadece bir hayâl kırıklığıyken, Körfez Bölgesi Kızilderilileri için tam bir felâketti; bedenlerinin hapsedilmesi ve ruhlarının parçalanmasıydı. “Hiçbir zaman tek bir kahkaha bile duymadım,” diye yazmıştı

Misyonerlikte zorla tutulan mutsuz yerliler.

(Louis Choris)

Dolores Misyonerliği'ne giden ilk ziyaretçilerden Louis Choris. "Hiçbir zaman birinin özgüvenle başka birinin yüzüne baktığını görmedim. Sanki her şeyden vazgeçmiş gibi bakıyorlar."

"Her zaman yüzlerini gölgeleyen derin bir melankoli var," diye ifade etmişti gözlemlerini Von Kotzebue ve eklemişti: "Gözleri durmadan yere mıhlanıp kalıyor." Kaptan Vancouver de benzer şekilde şu notları almıştı: "Hem bedenin hem de zihnin tüm faaliyet ve işlevleri mekanik, cansız, kaygısız bir umursamazlıkla sürdürülüyor gibi görünüyordu." İlk ziyaretçilerin ifadelerinden ortaya çıkan resme göre misyonerlikler Ohloniler için birer ölüm yeri idi –yalnızca fiziksel ölümün değil, ruhsal ölümün de yaşandığı yerlerdi.

Ne var ki muazzam ölçüdeki baskıya rağmen, yerli yaşamının birkaç kalıntısı hâlâ diri tutuluyordu. Misyonerlikteki gıda üretimi genellikle epey düzensiz olduğundan, balık tut-

maları, avlanmaları, palamut ve tohum toplamaları için insanların senede bir veya iki kez anayurtlarına dönmelerine müsaade ediliyordu. Hâlâ yapılan birkaç dans vardı; bazıları gizlice, bazılarıyla bunların dinî niteliğini anlamayan keşişlerin onayıyla yapılıyordu. Aynı zamanda, misyonerlik döneminin tamamı boyunca, her ne kadar son derece gizli kapaklı olsa da, birtakım şamanik gelenekler de sürdürülmüştü.

Bununla beraber, bu dönem –Monterey’deki San Carlos Misyonerliği’nin kuruluş tarihi olan– 1770 senesinden 1834’e kadar sürdü; altmış seneden uzun bir süreydi bu ve Ohlonilerin yaşamına verdiği zarar geri döndürülemezdi. Sepetçilik ve diğer temel zanaatlar uygulanamadığı için kayboldu. Farklı kabilecik ve kültürler birbiriyle karıştığı için, ritüeller ve danslar karmakarışık hâle geldi ve yerli dilleri daha yaygın ölçekte anlaşılan İspanyolca ya da bazı durumlarda misyonerlikteki baskın Kızılderili topluluğunun dili karşısında yenik düştü. Kabilecikler birbiri ardına hastalık ve ölümle büyük oranda yok olurken, dayanışma ve paylaşım ağları parçalanıp yerlerini umutsuzluğa bıraktı.

1820’lerin sonlarına doğru Meksika, İspanya’dan ayrılıp bağımsızlığını kazanmıştı ve 1834’te yeni hükûmet Kaliforniya’daki misyonerliklerin ve bunlara ait tüm toprakların devlete iadesi için bir düzenleme yaptı. Hayatta kalmış ve artık eski usûllerden vazgeçerek tamamen misyonerliklere bağımlı hâle gelmiş Kızılderililer için bu yeni özgürlük bir nimet değil, yine bir başka felâketti. Bazıları yakınlardaki büyük çiftliklerde hizmetçi ya da ırgat olarak iş buldu. Bazılarıysa küçük çeteler oluşturup daha şimdiden ekseriyetle elk ve antilopların yerini almış sığır, koyun ve atları avlama-

ya başladı. Bu Kızılderili çeteleri İspanyolların gözünde hayduttu ve ilerleyen yıllarda peşlerine düşülüp ortadan kaldırıldılar.

Eski misyonerliklerin yerleşim yerlerine yapışıp kalan Kızılderililer de vardı. Fransisken rahiplerinin çoğu Kaliforniya'dan ayrıldı, kalanlaraysa önceden verilen tüm destekler kesildi.

Düzeni sağlayıp disiplin uygulayan askerler olmayınca misyonerlikler ve bahçeleri harabeye döndü. Bunu da ağır, korkunç yıllar izledi. Soledad Misyonerliği'nde kilisesini terk etmeyi reddeden Rahip Vicente Sarria bir Pazar sabahı ayın öncesinde mihrap basamaklarında açlıktan öldü. 1843 senesinde Dolores Misyonerliği'ndeki tüm Kızılderili nüfusu "açlıktan ölmek üzere olan sekiz yaşlı" olarak tarif edildi. "Bütün Ohloni kabilecikleri bu dönemde tamamen ortadan kayboldu. Kaliforniya'daki ilk Kızılderili temsilcisi Adam Johnston, 1850 senesinde Dolores Misyonerliği'nde konuştuğu yaşlı bir adamın hayıflanmalarını şöyle aktarmıştı:

Çok üzgünüm; halkım bir zamanlar tıpkı sahildeki kum taneleri gibi etrafımı doldururdu; o kadar, ama o kadar çoktular. Dağlara gittiler –şikâyet etmiyorum; ok bir kere isabet etti mi, antilop yere düşer. Bir oğlum vardı –onu seviyordum. Soluk benizliler gelince uzaklara gitti. Nerede olduğunu bilmiyorum. Ben Hristiyan bir Kızılderili'yim; halkımdan geriye bir tek ben kaldım. Yapayalnızım.

İngiliz yerleşimcilerin gelmesiyle beraber işler daha da kötüleşti. Tüm hatalarına rağmen İspanyollar hiç değilse Kızılderilileri kurtarılması gereken ruhlara sahip dost insanlar olarak kabul etmişti. İspanyolların gözünde Kızılderililer, doğru bir eğitimden geçirilerek, tıpkı kendileri gibi *gente de*

razón'a dönüşebilirlerdi. Gelgelelim İngilizler hor görme ve iğrenmeden başka bir tavır göstermedi, nitekim on dokuzuncu yüzyılın ortasında binlerce Kaliforniya Kızılderilisi'nin alenen öldürülmesi Amerikan tarihindeki en menfur hadiselerden biridir.

Hukuk bile Kızılderililere sırtını dönmüştü. Bir Kızılderili Kaliforniya'daki bir mahkemede bir Beyaz aleyhine şahitlik edemezdi; bu da Beyazlara Kızılderililere karşı, ne kadar haince ya da ahlâsızca olduğu fark etmeksizin istediği suç işlemek için neredeyse tam bir dokunulmazlık verdi. Ayrıca herhangi bir vatandaş bir Kızılderili'yi mahkemeye sürükleyip onun serseri olduğunu beyan edebilirdi. Eğer suçlanan Kızılderili aksini kanıtlamaya yetecek miktarda para göstermeyi başaramazsa, en yüksek fiyat teklifinde bulunan herhangi bir çiftlik sahibine amele olarak verilirdi. Çiftlik sahibinin teklif ettiği para devlete gider, Kızılderili'nin elineyse sadece bir oda ve yiyecek geçerdi. O dönemlerde Kaliforniya teoride "özgür bir eyalet" olduğu hâlde, bu tip bir uygulama açıkça kölelikti.

1860'larda Körfez Bölgesi'nde kalan Kızılderililerin çoğu getto benzeri köylerde, küçük topluluklar hâlinde bir araya geldi. Sunol ile Pleasanton arasında yer alan Verona Station bu köylerden biriydi ve sakinleri Ohloniler, Plainler, Mivoklar, North Valley Yokutları, bir Vintu halkı olan Patwinlerden ve Kıyı Mivoklarından oluşuyordu. Monterey, San Juan Bautista ve belki başka yerlerde büyük ölçüde Ohlonilerden oluşan benzer topluluklar oluştu. Ve mucizenin yaşandığı yer tam da orası oldu: Neredeyse bir asırlık yenilgi, aşağılanma ve zulmün ardından, kadim yaşamın kırıntıları bir kez daha bir araya getirildi. Danslar düzenlendi, terleme kulüpleri kuruldu ve şamanlar eski maharetlere dair hatırlaya-

bildikleri şeyleri hayata geçirdi. İnsanların çiftlik işçiliği veya çobanlıkla kazandığı gelire katkı yapmak üzere meşe palamudu ve tohum toplandı, geyik avlandı ve balık tutuldu. İnsanlar bu köylerde Kızılderililiğe ait bir şeylerin özüne gönülden değer verdi. Sönümlenmeye inatla direnen eski usûller yeniden alevlendi.

Acaba bu köyler ayakta kalsaydı neler olurdu? Bunu asla bilemeyeceğiz. Körfez Bölgesi'ndeki Anglo-Amerikan nüfus takip edilemez bir hızla artmaya başladı. Rezervasyon* statüsünün kutsallık özelliği olmadan, Kızılderililere ait bu ufak kapalı yerleşim bölgelerinin modern uygarlığın yayılmasına direnmesinin hiçbir yolu yoktu. Yaşlı insanlar ölüyor, gençler de genelde civardaki İspanyolca konuşan topluluktan biriyle evlenerek bağlarını koparıyordu. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında bu köylerdeki Kızılderili hayatı yavaş yavaş yolun sonuna geldi. Bilinen son kabile dansı 1897 senesinde Pleasanton'da yapıldı. Son terleme kulübesi 1900'de yıkıldı ve bir daha da inşa edilmedi. Ohloni dilini kayda değer derecede anlayan son hatip 1935'te öldü ve son halis Ohloni de öleli sadece birkaç sene oluyor.

Günümüzde Ohloni Kızılderililerinin torunları hâlâ aramızda, atalarının yüzlerce yıl yaşamış olduğu San Francisco ve Monterey Körfez Bölgesi yakınlarında yaşıyor. Yol yapımı veya imar çalışmaları antik köy alanlarını veya atalarının gömülü olduğu misyonerlik mezarlıklarını tehdit ettiğinde zaman zaman seslerini duyurdukları oluyor. Körfez Bölgesi'nin genelde nadiren fark edilen, küçük bir parçası duru-

* [Amerikan Anayasasınca Kızılderili kabilelerinin kullanımına ayrılmış (rezerve edilmiş) özerk bölgeler. -t.y.n.]

mundalar. Şu anda Katolik bir rahip olan bu torunlardan biri, Michael Galvan, kısa bir süre önce güncel durumu özetlerken halkıyla ilgili de şunları yazdı:

Onlar ağırbaşlı, çalışkan insanlar; hayatlarını olabildiğince iyileştirmeye çalışırlar. Çoğunlukla vasıflı veya vasıfsız işçilerdir: Bazıları meslek sahibidir. Hepsi azimlidir ve aralarında işsiz yoktur. Gururlu insanlardır. Yok sayılmaya artık alışmışlardır.

Ek

Günümüzün Körfez Bölgesi iki yüzyıl önceki hâinden bir hayli farklı. Boz ayılar, elkler, antiloplar, kurtlar ve akbabalar tamamen yok olmuş durumda. Öbek öbek çıkan yerli otlarla bezeli çayırları, ortama sokulan tek yıllık Avrupa menşeli otlar ele geçirdi. Kereste, bitkisel tabaklama, yakacak odun, demiryolu traversi ve çit direği yapmak üzere geniş alanlarda yapılan ağaç kesimi, ormanları tahrip ederek başkalaştırdı. Göl ve göletler susuz kaldı, nehirler kanallar içine alındı ve binlerce dönümlük ağaçlı ve ağaçsız bataklık yok edildi. Muazzam kaz, ördek ve pelikan sürülerinden, somon ve gökkuşağı alabalıklarının muazzam akınlarından, gümüşbalığı sürülerinden, bir zamanların sonsuz sayıdaki fok ve balinasından geriye sadece kalıntılar kaldı. Ohlonilere gelince –kırk küsur kabilecik, yaklaşık 10.000 insan, işin aslı tüm bir hayat yolu– onlar da tamamen yitip gitti ve yerlerini teknolojik açıdan onlarınkinden daha ileri, fakat ekolojik, sosyal ve ruhsal olarak pek çok açıdan giderek daha da gerileyen bir uygarlık aldı.

Neredeyse üç senemi Ohlonilerle ilgili araştırma yapıp yazarak geçirirken yaşam biçimleri ve Avrupalıların ellerine düşen kaderleri üzerine olabildiğince derinlemesine düşündüm –geceleri rüyamda bile, tam da şu an üstünde yaşadığım topraklarda kısacık bir süre öncesine kadar avlanan, balık tutan ve ot tohumları toplayan, hatta her gün işe giderken önünden geçtiğim ağaçlardan palamut toplayan o insanları görüyordum. O insanlar ve yaşadıkları trajediye dair üç sene boyunca öğrendiklerimden bana üstesinden gelinmez bir keder kaldı. Fakat ne gariptir ki, içimde muazzam bir umut ve hatta sevince de yol açtı. İçimi kaplayan kederin

bütün nedenleri gayet açık. Ama umut ve sevincin nedenini açıklamak için birkaç söz söylemek gerekebilir.

Bu kitap için araştırma yapmaya başladığımda Ohlonilerin neye benzediğine dair hiçbir sahici fikre sahip değildim. Onları basit, ham bir kültüre sahip Taş Devri insanları gibi hayâl ediyordum: Çıplak dolaşan, kulübelerde yaşayan ve palamudu işlemekten geçirmek, otları örüp sepet yapmak ve taşları yontup ok başları yapmak gibi birkaç isabetli, ustalık gerektiren bilgi ve yetenek sayesinde hayatta kalan insanlardı. Benim de keşfettiğim üzere, Ohloniler gerçekten de pek çok isabetli, gayet ustalık gerektiren bilgi ve yeteneğe sahipti. Fakat onlarda çok daha fazlası vardı. Onların yaşam tarzı hakkında daha çok şey öğrendikçe, kültürlerindeki muazzam karmaşıklık ve inceliğin yanı sıra yaşam biçimlerinin tamamına sindiği görülen bilgeliğin karşısında giderek daha fazla hayrete kapıldım.

Fakat bu, Ohlonilerin her açıdan ideal olduklarına inandığım anlamına gelmiyor. Ohlonilerin dünyasında bizim gibi modern insanların kabul edemeyeceği pek çok yan vardır. Yine de bütüne bakıldığında insanîyetli ve insafî –insanların birbirini veya doğal çevrelerini yok etmeden asırlar boyu kalıcılığını sağlayabilmiş– bir yaşam şekli yakalamış gibiler. Taş Devri insanları arasında böylesine beklenmedik bir bilgeliğin, güzellik ve ruhanî farkındalık keşfetmek zihnimde topyekûn bir aydınlanma yarattı. Böylesi bir yaşam biçiminin insanda yatan potansiyelin parçası, insanlık tarihinin parçası olduğunu fark etmek bende bir zafer duygusuna yol açtı.

Ohloniler üzerine çalışırken, hayatlarına dair bazı yönlerin garip şekilde aşına oluşuyla daha da fazla vurulmuşu döndüm. Çevreyle –sömürücü olmaktan ziyade– dengeli bir ilişki; rekabet yerine paylaşıma dayalı bir ekonomik sistem;

güçlü bir aile ve topluluk duygusu; toplumsal boyutta ölçülülük ve kendine hâkim olma; sanatsal yaratıcılığı yaygınlaştırma fırsatı; zulmetmeden hizmet sunan bir yönetim biçimi; dünyanın derin bir ruhaniyetle algılanması: Bunlar tam da kendi kültürlerimizde çoğumuzun ulaşmaya çalıştığı şeyler. İşin ironik yanı şu ki, bizler bu tür değerlerin gerçekleşme ihtimâlinin bulunduğu belirsiz bir geleceği dört gözle beklerken, bunların aslında o kadar da uzak olmayan bir geçmişte başarılmış olduğunu, hem de yalnızca Ohloniler tarafından değil, dünyanın her yerindeki Taş Devri insanları tarafından başarılmış olduğunu görmeyi beceremedik.

Bir an için Ohloniler gibi olmamızı öneriyor değilim. Ohlonilerin yaşam tarzı kendi yeri, zamanı ve çevresi için biçilmiş kaftandı. Nasıl ki bizim doğal çevremizde bir daha asla engin sazlıkların kıyılarında otlayan elk ve antilop sürüleri görülmeyecekse, bu hayat tarzının bir eşi de bir daha asla bütünlüklü hâliyle yaşanmayacak.

Başka bir ifadeyle, Ohloniler bizlere işleyen, ideal bir toplum modeli sunamaz. Fakat bir Taş Devri halkının, çok uzun zamandır küçümsediğimiz bir halkın, aslında muazzam bir güzellik ve bilgelik içeren bir yaşamı nasıl devam ettirdiğine dair bir perspektif sunabilir. Bunun farkına varmak, sanki neredeyse hiç tanımadığım uzak bir akrabamdan bana çok büyük bir miras kalmış gibi, kendimi tuhaf biçimde zengin hissetmeme neden oluyor. Zenginlik dediğim bu şey elbette –Ohlonilerin çok az sahip olduğu– insan eseri şeylerden veya hazinelerden değil, daha ziyade hepimizin sıra dışı bilgelik ve erdemlere sahip bir türün, çevresine uyum sağlayabilen ve kendisi için parlak, doyurucu bir yaşam tarzı yaratabilen bir türün parçası olduğumuzu bilmenin getirdiği zenginlikten oluşuyor.

Sonsöz: 2003

Arkadaşım Ernest Siva, Riverside County'deki Morongo rezerv alanının hemen dışında yaşayan bir Serrano/Kahuiya Kızılderilisi. Geleneksel şarkıları söyleme eğitiminin yanı sıra üniversitede müzikoloji bölümünü de bitiren arkadaşım, Güney Kaliforniya'nın kuş şarkıları denilen şarkıları da içeren geniş bir repertuara sahip. Eski zamanlarda tamı tamına dört gece boyunca hiç ara vermeden, birbiriyle bağlantılı şekilde bir şarkılar dizisi söylenirdi; bunlar, hâlâ kısmen yaratılmış bir dünyada gezinen ilahî varlıkların hikâyesini anlatan kuş şarkılarıydı. Bu şarkılardaki sözcükler genellikle gizemli, karışık şekilde tekrarlanıp duran, hatta bazen bilinmeyen bir dilde olurdu.

Bir keresinde Ernie'ye "Bu şarkının anlamı ne?" diye sordum.

Kısa bir süre düşündükten sonra, eğer sözlerin İngilizce karşılığını bilmek istiyorsam bunları benim için tercüme etmekten mutluluk duyacağı yanıtını verdi. Fakat eğer şarkının anlamını soruyorsam, bu ayrı bir meseleydi. Bir şarkı, diye açıkladı, sözlerinden çok daha fazla anlama sahiptir. Mesela ona göre, bir şarkının içerdiği anlamın önemli bir kısmı bunu ona ilk kez kimin öğrettiğiyle ilgiliydi: Bir akraba mı? Yaşlılardan biri mi, Bir dost mu? Bunu öğretirken hangi talimatlar verilmişti? Gün içinde söylenebilir mi, yoksa yalnızca geceleri mi söylenebilir? Yalnızca belirli bir mevsimde mi söylenebilir? Herkes içinde söylenebilen bir şarkı mı, yoksa mahrem bir şarkı mı? Bunu kadınlar da söyleyebilir mi, yoksa sadece erkekler mi söyleyebilir? Şarkı ruhanî mi, yoksa sadece "eğlencelik" mi? Şarkıcı bu şarkıyı sunmaya hazırlanırken uyması gereken herhangi bir beslenme kuralı ya da

davranışsal kısıtlamalar var mı? Bir şarkı her söylendiğinde, diye açıklamayı sürdürdü, şarkıyı birlikte söylediği insanlar, şarkının dinleyicileri, şarkının söylendiği sıradaki koşullara bağlı olarak daha da fazla anlam biriktirir. Örneğin, eğer bir şarkı ilk kez bir cenazede söyleniyorsa, sonradan bu şarkı her söylendiğinde cenazenin ona kattığı ağırlık ve geçmiş de hissedilir. Benim şarkıya duyduğum merak bile, dedi gülümseyerek, şarkının anlamına bir şeyler katar.

Ohlonilerin Yolu'nun ilk baskısının yirmi beşinci senesi için bir sonsöz yazarken, bu kitaba dair duygumun hâlâ aynı kaldığını fark ediyorum. Kitap elbette kelimelerden oluşuyor; bir zamanlar üzerine kafa yorduğum, beni tatmin eden bir biçim vermeye çalıştığım ve nihayetinde kâğıda döktüğüm kelimelerden. Fakat bu yirmi beş sene içinde, kitap –benim için ve sanırım başkaları için de– içerdği kelimele-
rin ötesine geçen bir anlam kazandı.

İzin verirsiniz bunu açıklayayım.

Kitaba başladığımda antropoloji veya tarih alanında herhangi bir altyapıya sahip değildim; hele Amerikan yerlilerinin hayatı üzerine araştırma yapan biri hiç değildim. Yalnızca genel kültür sahibi biri olarak güncel konularda dergilere makaleler ve birkaç da doğa tarihi kitabı yazmış bir yazardım. Bu seçtiğim konu (Körfez Bölgesi'ndeki Kızılderili hayatının kısa bir anlatımı), kafamdaki plana göre, beni ilginç bulup üstesinden gelebileceğim bir sonraki projeye götürecekti. Birkaç ayımı araştırmaya, birkaç ayımı da yazmaya vereceğimi ve sonra da başka bir konuya, başka bir kitaba, zindelik veren başka bir bilgi ve hayâl deryasına dalacağımı umuyordum.

Kitaba başlarken genel geçer bir merak, yazma sanatına dair artan bir bilgi ve Kaliforniya Kızılderililerine dair dağ-

nik, acınacak denli yanlış düşüncelerle doluydum. Sağdan soldan topladığı meşe palamudu ve istiridyeyle beslenmiş, giysi bakımından pek bir şey kullanmamış, güzel sepetler yapmış, sazdan yapılma evlerde yaşamış ve sonra da ne yazık ki hiç iz bırakmadan ortadan kaybolmuş bu nazik insanlara dair bir avuç “olgu” topladım. Onlara dair çok az şey bilindiğini düşünüyordum; misyonerlerin notları, gezginlerin anlatıları, ilk yerleşimcilerin anıları, eyalet öyküleri ve arkeologlarla antropologların tuttuğu raporlar gibi ikincil kaynaklardan elde edilecek bilgi kırıntılarının didik didik aranması gerekecekti. Bu araştırma için Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesi’nin kütüphanelerine doğru yola koyuldum.

Bu kütüphanelerden üç sene sonra çıktım; hızla ve hiç zorlanmadan okunan elinizdeki kitap, hem hafta içleri hem hafta sonları, hem gündüzleri hem akşamları olmak üzere tüm zamanımı emmiş ve başka hiçbir şey düşünmeme izin vermemişti. Sürecin sonuna yaklaşırken birkaç Ohlone aileyle tanışmaya başlamıştım. Fakat *Ohlonilerin Yolu*’nun 1978’deki ilk basımının hemen ardından kitabın tanıtımı için okuma ve konferanslar yapmaya başlayınca dek, Ohlonilerin ve diğer Kaliforniya Kızılderili kültürlerinin tamamen ortadan kaybolduğu yönündeki düşüncemde ne kadar da yanıldığımı fark etmemiştim. Nitekim bazen bu okuma ve konferanslara yerli insanlar da katılacaktı. Çoğu zaman ses çıkarmadan, pür dikkat oturacak ve sonra da, konuşmanın bitiminde kendilerini utangaçça tanıtarak bana dedelerinin veya büyük büyük dedelerinin Ohlone olduğu bilgisini verecek, yaptığım iş için bana teşekkür edip zaman zaman da çocukları ve torunları için benden kitap alarak gururunu okşayacaklardı. Bazılarıysa daha aktif bir katılım sergileyerek bilgi birikimlerini ve anılarını paylaşmak üzere dinleyiciler arasından

ayağa kalkacak, genellikle bunu yapma fırsatı elde ettikleri için –göründüğü kadarıyla– minnettar kalacaktı. Bununla birlikte, birkaç kez, kendimi bir meydan okuma içerisinde bulduğum da oldu. Bilhassa, Laney College konferans salonuna girerken ön sıranın üzerlerinde AIM (American Indian Movement/Amerikan Yerli Hareketi) tişört ve sembolleri bulunan savaşçı görünümlü yarım düzine kadar genç erkek tarafından işgâl edildiğini fark ettiğim zamanı hatırlıyorum. Konferans boyunca kollarını göğüslerinde kavuşturup bacaklarını gererek bana ters ters baktılar. Konuşmamın sonunda asabî bir sunucu bana dinleyenlerden soru kabul edip etmeyeceğimi sordu. Elbette, diyerek yutkundum. Öndeki sıradan yavaşça, tehditkâr bir el kalktı.

“Neden kendi kültürünüzle ilgili yazıp bizim kültürümüzü rahat bırakmıyorsunuz?” Böyle bir soruya hazırlıklıydım. Çünkü, dedim, egemen kültürün Kızılderili yaşamı konusunda bilgilenmesi, geçmişini ve yaşam pratiklerindeki bilgeliğin hakkını vermesi ve bu kültürün insanlarının günümüzdeki haklarını kabul etmesi önemlidir. Bizim zamanımızdan önce burada bulunmuş olan Kızılderili yaşamıyla ilgili araştırma yapmak, yazmak, tartışmak ve bu yaşamdan beslenip dersler çıkarmak egemen kültürden gelen bizler için hayati önem taşıyor. Aksi takdirde, fetih trajik bir biçimde tamamlanmış ve nihayete ermiş olacaktır.

Soru soranın bu yanıtın tatmin olacağını umuyordum. Ama öyle olmadı.

“Siz hangi hakla bizim tarihimizi yorumluyorsunuz? Size bunun için kim izin verdi?” dedi. İşte bu beni afallatmıştı. Ben hayatım boyunca birilerinin yazı yazmak için izne ihtiyaç duymadığı, bilginin herkes için erişilebilir olduğu liberal değerler dünyasında yaşamıştım. Alenî araştırma, ifade öz-

gürlüğü ve hiçbir sınırın olmadığı ateşli tartışmalar özgür bir toplumun, üzerine kurulduğu ilkelerdi ve bunu sorgulamak aklımın ucundan bile geçmemişti.

“Bu izni size kim verdi?” diye tekrar etti. Bunun yanıtını verirken nasıl bir bocalama yaşadığımı şimdi hatırlamıyorum, fakat yan yana saf tutmuş eleştirmenlerimi konferans sonrasında dışarıda kahve içmeye davet ettim ve ilerleyen saatlerde derin bir sohbet doğdu. Yerli insanların kendi tarihlerini yorumlama ihtiyacı, bir kültürün yabancılar tarafından anlaşılması önündeki engeller, kültürler arası farkındalığı derinleştirme zarureti, kültürü sahiplenme ve kültür hırsızlığını neyin oluşturduğunu, bağımsız araştırmaların değeri ve bu değer için kimlerin bedel ödediği üzerine dürüstçe ve açıkça konuştuk. O konuşma esnasında bu meselelerin açıklığa kavuştuğunu iddia etmeyeceğim, aslında hâlâ da tamamen çözdüğümü düşünmüyorum. Bir yazar ve yayıncı olarak ifade özgürlüğü ve alenî biçimde araştırma yapabilmeyi savunmaktan başka seçeneğim yok. Fakat kültürlerin varlığını sürdürmesini savunan biri olarak, fethedilmiş bir halkın kendi hikâyelerinin anlatılma ve duyurulma ihtiyacını kontrol etme ya da hiç değilse etkileme hakkını kabul etmek dışında bir seçeneğim de yok. Bunlar karmaşık ve önemli meseleler ve benim bunların üstesinden gelme mücadelem geçtiğimiz yirmi beş yıl içinde bende meydana gelen değişimlerin çoğunu belirledi.

Ohlonilerin Yolu’nu yazdıktan sonra dizgi ve tasarım işlerini de yaparak Heyday Books yayınevinden yayımladım; bu yayınevini büyük oranda kendi çalışmalarımın yayımını kontrol edebilmek için daha önceden bizzat kurmuştum. Sonraki yıllarda –isteyerek ve itiraf edeyim, iyi ki– yazmak-

tan uzaklaşıp kendimi daha çok başkalarının yazılarını yayımlamaya verdim. Heyday Books, Kaliforniya sanatının çeşitli yönleri, doğa tarihi, kültürel tarih ve edebiyat üzerine senede on beş civarında kitap hazırlayarak bir tür Kaliforniya kültür enstitüsüne dönüştü. Bazı kitapları müzelerle, üniversitelerle ve California Historical Society ve California Council for the Humanities gibi kurumlarla ortak yayımladık. Bu açılım ve gelişimin bir kısmı, her yıl *Ohlonilerin Yolu*'nun istikrarlı, takdir gören ve şimdiye dek öngörülebilir biçimde birkaç bin kopyasının satılması ile destek buluyor. Fakat başka alanlara yayılsak da, yayın programımızda Kaliforniya Kızılderilileri hep merkezî bir yerde durmuştur. Şu andaki kataloğumuz Kaliforniya Kızılderililerinin yaşamı üzerine yirmiden fazla kitap içermekte ve bunların çoğu da yerli yazarlar tarafından yazılmış durumda. Kitapların içeriği geleneksel öykülerden modern otobiyografilere, sepetçilik sanatından en yeni şiirlere, eski zamanların bitki bilimi ve palamudun nasıl işlendiğinden dilin yeniden canlandırılmasına kadar geniş bir yelpazede. Hatta bazıları hem yerli dili hem de İngilizce olmak üzere çift dilde ve çoğunlukla yarım düzineden az kişinin kendi dilini konuşabildiği Kızılderili topluluklarının işbirliğiyle yazılmıştır.

1987'de Kaliforniya Kızılderili tarihi ve hâlâ devam etmekte olan kültürüne adanmış üç aylık bir dergi olan *News from Native California*'yı yayımlamaya başladık. İçinde toplulukla ilgili haberler, etkinlik takvimi ve ölüm ilanları, ayrıca sanat, siyaset, dil, hibeler, geleneksel beceriler ve Kızılderili yaşamının diğer pek çok yönü üzerine makale ve köşe yazıları yer almakta. Dergi yerliler veya onlara yakın olanlar tarafından yazıldığı için çeşitli toplulukların bir araya gelmesine yardımcı oldu. Hem Kızılderili dünyasında hem de dı-

şında çok sevildiğinden, âdeta her sayısında güzellikle beraber canlılık, mizahla beraber bilgelik ve dokunaklılıkla beraber derinlik yaymakta. Sayfalarından önemli kültür koruma grupları oluştu ve başka gruplar da ilerleme kaydetti. Yerlilerin sesi ve bakış açısı için etkili bir platform sağladı. Bu dergiyi yayımlamak hayatımın en muhteşem ve en beklenmedik neşe kaynaklarından birine dönüştü ve bu günlerde başka insanlar içlerindeki ateşle onu beslerken, ben de bu ateşin alevleriyle epeyce ısınmaya devam ediyorum.

Kendi seyrim yazarlıktan yayıncılığa doğru gelişirken, etrafımda başka değişiklik ve gelişmeler de gerçekleşiyor. *Ohlonilerin Yolu*'nu yazdığım sıralarda yalnızca yerli halkların neredeyse görünmezliği değil, aynı zamanda konu üzerine kayda değer malzemenin de yetersizliği gibi bir durum vardı. Ohloniler üzerine yazılmış az sayıda kitap güncelliğini yitirmiş, hatalı ve çoğu kez de resmen tüyler ürperticiydi. Ayrıca arkeologlarla antropologlardan oluşan hayli dar bir topluluk dışında herhangi bir aktif araştırma ve tartışma da neredeyse yoktu. Bu açıdan sevindirici ve olağanüstü değişimler yaşandı. Yaklaşık yirmi sene önce, Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde dönemin antropoloji bölüm başkanı olan William Simmons, yerli ve yerli olmayan dil bilimcileri, antropologları ve tarihçileri, başka disiplinlerden bir dizi akademisyeni ve konuya ilgi duyan diğer herkesi bir araya getirerek senede bir düzenlenen bir etkinlik olan Kaliforniya Kızılderilileri Konferansı'nı başlattı. Antropolog Lowell Bean, küçük bir yayınevi olan Ballena Press'i devraldı ve Sylvia Vane'in editoryal rehberliğinde Kaliforniya Kızılderilileri üzerine değerli bilimsel çalışmalar yayımladı. Randall Milliken'in İspanyol fethi döneminde Doğu Körfezi

Ohlonileri üzerine titiz bir çalışmayı içeren *A Time of Little Choice* kitabı, bunlar arasında en sıcak karşılananlardan biri olmanın yanı sıra, özellikle bu sonsözün yazılma amacına uygun olanıdır. Milliken'in akademik çalışması olağanüstü bir gelişmeydi ve misyonerliklerin doğum, ölüm ve evlilik kayıtları üzerinde yaptığı seneler süren yoğun inceleme, köy yerleşim alanlarını belirleme, nüfusu tespit etme, köyler arasındaki evlilik modellerini tanımlama ve herkesin sonsuza dek kaybolduğunu sandığı gündelik yaşamın ayrıntılarını ortaya çıkarma olanağı vermiştir. Bugün artık onlarca Ohloni, kültürlerini ellerinden geldiğince geri kazanmak, öğrenmek ve hayata geçirmek için sevindirici bir arayış içinde. Örneğin Ann Marie Sayers, Hollister yakınlarındaki Indian Canyon Ranch adlı arazisini, pek çok şeyin yanı sıra, yerel hikâyelerin anlatıldığı yıllık festivale ev sahipliği yapan bir kültür merkezine dönüştürdü. Watsonville bölgesinden Patrick Orozco, geleneksel dans eğitimi alıyor ve halktan insanların oluşturduğu bir dans grubu kurdu. Andrew Galvan profesyonel bir arkeolog oldu ve bu son derece hassas alanda yerli halka güç verdi. Quirina Luna-Costillas, Mutsun Dil Vakfı'nı kurdu ve Mutsun Ohloni dili üzerine inceleme yaparken bir yandan da bu dili konuşarak başkalarına da öğretiyor. Son yıllarda yaptığı iyi işlerden biri de Dr. Seuss'un *Green Eggs and Ham* kitabını Mutsun diline tercüme etmek. Carmel bölgesinin kıdemli ihtiyarlarından Alex Ramirez ise hikâyeleri, cazibesi ve inanılmaz iyi esprileriyle boşluğu dolduruyor.

Kültürlerini yeniden canlandırmak için daha pek çok kişi çaba sarf ediyor; bu çabaların büyük kısmını, geleneksel sepetçilik sanatında ustalaşmış, Rumsien dili ve şarkılarını yeniden öğrenmiş ve kendi kitaplarını yazıp yaratmış Rumsien Ohlonilerinden bir kadının, Linda Yamane'in çabaları

ve ilham verici örneklemeleri oluşturuyor. Bu sonsözünü yazarken, Linda Yamane'in editörlüğünü yaptığı *A Gathering of Voices: The Native Peoples of the Central California Coast* adlı yeni bir kitabın bir kopyası az önce elime geçti. Santa Cruz Sanat ve Tarih Müzesi'nin yayımladığı, mükemmel biçimde resmedilmiş bu 250 sayfalık kitap, Ohlone kültürünün ve tarihinin çeşitli yönleri üzerine kabile kökenli bilim insanlarının yazılarını üniversiteli bilim insanlarının yazılarıyla bir araya getiriyor. Kitap, akademik çalışmaların mesafeliliğini aile tarihinin samimiyeti ile mümkün olan en iyi biçimde harmanlıyor.

Ohlonilerin Yolu 1978'de ilk kez yayımlandığında, hem kendini hem de yazarı ön plana çıkardı. Kitabın ön plana çıkış nedeninin özündeki faziletler olduğunu düşünmeyi tercih ediyorum; sonuçta bunun kısmen de olsa doğru olduğuna hiç kuşku yok. Bununla birlikte kitabın, alanında tek olduğu için öne çıkmış olduğu da bir gerçektir: Önceden San Francisco ve Monterey Körfez Bölgeleri'ndeki Kızılderili yaşamı konusunda bir şeyler bilmek isteyen birileri için, bu kitap dışında bir şey yoktu. Şükürler olsun ki, artık biricik kitap konumunda değil. Ohlone yaşamı üzerine başka kitaplar yazılmakla kalmadı, aynı zamanda bu hayatı anlamının yollarını geliştirmeye çalışan sağlam bir topluluk da var artık. İtiraf etmeliyim ki kendimi bir şekilde demode ve yerini başkalarına kaptırmış gibi hissediyorum. Bundan daha mutlu olamazdım.

Yirmi beş yıl önce nasıl yazacağımı en iyi bildiğim kitabı çıkardım. Kitap hem genel okuyucu kitlesi hem de akademik camia tarafından kabul görmekte. Şu anda bunu yazarken, kitabın kaynak olarak faydalanıldığı düzinelerce üniversite

kitaplığı için sipariş hazırlıyoruz. *The San Francisco Chronicle*, kitabı kısa süre önce son yüzyılda Batı'da yazılan en iyi kurgu dışı yüz kitap listesine dâhil etti.

Kitabın faziletleri fark edilmeye devam ederken, eksiklikleri mazur görüldüğü için minnettarım. Yıllar geçtikçe sık sık kitabı gözden geçirmeyi düşünmüştümdür. Bir asrın son çeyreğini Kaliforniya Kızılderilileri üzerine yazılar yazıp yayın yaparak geçirirken, her zaman çokça şey öğrenmeye çalıştım ve bazı ilk dönem görüşlerini gözden geçirme, bir diğer görüşleri değiştirme, yirmi beş sene önce metni bütünüyle ele alacak kadar iyi bilmediğim alanlara genişletme ihtiyacı duydum. Fakat bugün o zamankinden daha fazla bilgi birikimi ve daha derin bir anlayışa sahip olmayı becerdiğim hâlde, kazandığım bilgi birikimi ve anlayış, beraberinde ummadığım ve elimi ayağımı bağlayan bir şeyi –alçakgönüllülüğü– de getirdi. *Ohlonilerin Yolu* metnine geri dönüp baktığımda, bir kültürü özetleyebileceğimi düşünerek, bir halkın hayatını doğumdan ölüme, yiyecek toplamaktan tanrılara tapınmaya dek her yönüyle kavramaya yetecek bir anlayışa sahip olduğumu varsayarak nasıl bir küstahlık sergilediğime şaşıyorum. Böyle bir işe kalkışmak, insanın yalnızca çok genç olduğu ve de işin tuhaf yanı yalnızca çok şey bilmediği zamanlarda sergileyebileceği bir davranıştır. Kültürdeki karmaşıklığı, bireylerdeki karmaşıklığı kavrama yetisi daha fazla bir içli dışlılık ve bilgi birikimiyle gelir. Artık ne zaman kesin bir ifade veya zekice bir genellemede bulunma isteği duysam, istisnalar ve kaideye uymayan bazı tanıdığım insanlar tarafından bana meydan okunduğunu hissediyorum. Bir zamanlar son derece basit ve net görünen şey, artık fevkalâde afallatan bir şeye dönüştü. Evet, sadece bu kısa sonsözü koyup kitabı revize etmeden bırakmak daha iyi.

Ohlonilerin Yolu'nu araştırmaya başladığımda, bunun beni nereye götüreceğine dair hiçbir fikrim yoktu. Bir yazar olarak bunun hayatımda kısa bir duraklama noktası olacağını düşünmüştüm. Oysa kitap –daha önce var olup olmadığına hiçbir şekilde bilme imkânına sahip olmadığım, ama artık uzun yıllardır beni sonsuz şekilde besleyen– bir insan topluluğunun, tarihin bir aşamasının, muazzam bir güzelliğin, tutku ve ilhamın kapılarını açtı. *Ohlonilerin Yolu* beni sadece Kızılderililere dair değil, yaşama dair öğrendiklerimle de zenginleştirirken, tanıştığım insanların bana kattığı zenginlik daha da büyük oldu. Umarım siz okurlar için de etkisi aynı olur. Bu kitabı elinize almanıza neden olan şey belki merak belki hafif bir ilgiydi. Umarım kitaptan keyif almışsınızdır. Dahası, umarım kitap, sayfalarının ötesinde, günümüz Kaliforniya'sının temelinde yatan bir kültürün zenginliğine, ahlâkî gereklerine, mizahına, bilgeliğine, acısına ve sevincine kapı açacaktır. Ve umarım siz de bu kapılardan geçerek bu kitabın ya da herhangi başka bir kitabın sunabileceğinden çok daha büyük bir dünyaya girersiniz.

Kaynakça

Bu bölüm, kitap yazılırken incelenen kitap ve makalelerin en önemlilerinin yer aldığı kısmî bir kaynakçadır. Bilhassa değerli ve konuyla ilgili bulduğum kaynaklar yıldız işareti (*) ile belirtilmiştir. Ayrıca, UCPAAE *University of California Publications in American Archaeology and Ethnology*'yi ve "U.C. Press" de elbette University of California Press'i simgelemektedir.

* Aginsky, Bernard W. ve Ethel G., *Deep Valley: the Pomo Indians of California*, Stein & Day, New York, 1967. Pomo yaşamı hakkında antropologlar tarafından roman biçimde yazılmış canlı bir tasviri.

* Angulo, Jaime de, *Indian Tales*, Hill & Wang, New York, 1953, Kaliforniya Kızılderililerinin hayatındaki ritimleri ve konuşma tarzlarını yansıtan Kızılderili tarzı öyküler.

Anza, Juan Bautista de, *Diary of the Second Anza Expedition, 1775-76*. Kaynak: *Anza's California Expeditions*, Ed. H.E. Bolton, Cilt 3, U.C. Press, Berkeley, 1930.

Ascencion, Father Antonio de la, *Account of Vizcaino's Voyage of 1960*. Kaynak: *California Historical Society Quarterly*, Cilt 7, San Francisco, Aralık 1928.

Barrett, Samuel A. ve Gifford, Edward W., *Miwok Material Culture: Indian Life in the Yosemite Region*. Kaynak: *Bulletin of the Milwaukee Public Museum*, Cilt 2, No. 4, Milwaukee, Mart 1933. (Yosemite Natural History Association tarafından basılmış cep kitabı versiyonu da mevcuttur.)

Baumhoff, Martin, *Ecological Determinates of Aboriginal California Population*, UCPAAE, Cilt 49, No. 2, U.C. Press, Berkeley, 1963.

* Bean, Lowell J. ve Blackburn, Thomas, *Native Californians* -

a *Theoretical Retrospective*, Ballena Press, Ramona/Kaliforniya, 1976. Kaliforniya'daki farklı Kızılderili halklarının ekolojik adaptasyon, toplumsal örgütlenme ve dinî uygulamalarını ele alan bir deneme derlemesi.

- * Beechey, Frederick W., *Narrative of a Voyage to the Pacific and Beering's Strait in 1825-28*, Cilt 2, Coburn & Bently, Londra, 1831.

Bennyhoff, James A., *Ethnography of the Plains Miwok*, Center for Archaeological Research, Davis/Kaliforniya, 1977.

Breschini, Gary S, *Indians of Monterey County*, County Archaeological Society, Carmel/Monterey, 1972.

- * Broadbent, Sylvia M, *Rumsen of Monterey - an Ethnography from Historical Sources*, Contributions of University of California Archaeological Research Facility, No. 14. U.C. Press, Berkeley, Ocak 1972.

- * Brown, Alan K, *Indians of San Mateo County*. Kaynak: *La peninsula - Journal of the San Mateo County Historical Association*, Cilt XVII, San Mateo/California, Kış 1973-74. Misyonerliklerin dağılışımdan sonra Ohloniler üzerine hayli iyi yazılmış bir anlatı.

Choris, Louis, *San Francisco 100 Yeras Ago*, A.M. Robertson, San Francisco, 1913. Misyonerliklere giden ilk ziyaretçilerden birinin anı defteri (Ohlonilerin yaklaşık 1820'lerdeki hâlinin resimlerini de içerir).

Conrotto, Eugene L., *Miwok Means People*, Valley Publishers, Fresno, 1973.

Costanso, Miguel, *Diary of the Portola Expedition of 1769-70*, Hogarth Press, Newhall/Kaliforniya: 1970.

- * Crespí, Juan, *Diaries*. Kaynak: Editörlüğü H.E. Bolton'a ait olan *Fray Juan Crespi, Missionary Explorer*, U.C. Press, Berkeley, 1927.

- Duhaut-Cilly, August Bernard, *Account of California in the Years 1827-28*. Kaynak: *California Historical Society Quarterly*, Cilt 8, San Francisco, 1929.
- * Espinosa y Tello, Jose, *A Spanish Voyage to Vancouver and the Northwest Coast of America in 1792 by the Schooners Sutil and Mexicana*, The Argonaut Press, Londra 1930.
- * Fages, Pedro, *Expedition of Pedro Fages to the San Francisco Bay, 1770*, Ed. H.E. Bolton, Academy of Pacific Coast History, Cilt 2. San Francisco, 1911.
- * Fages, Pedro *The Fages-Crespi Expedition of 1772*, Ed. Janet Newton ve Virginia Bennett, Amador-Livermore Valley Historical Society, Pleasanton/Kaliforniya, 1972.
- Farnham, Thomas J, *Life, Adventures, and Travels in California*, Nafish & Cornish, St. Louis, 1850.
- Faye, Paul-Louis, *Notes on the Southern Maidu - UCPAAE*, Cilt 20, U.C. Press, Berkeley, 1923.
- * Font, Pedro, *Complete Diary, a Chronicle of The Founding of San Francisco*, Ed. H E. Bolton, U.C. Press, Berkeley, 1933.
- Font, Pedro, *Font's Short Diary*. Kaynak: *Anza's California Expeditions*, Ed. H.E. Bolton, Cilt 3, U.C. Press, Berkeley, 1930.
- * Galvan, P. Michael, *The Ohlone Story*. Kaynak: *The Indian Historian*, Cilt 1, No. 2, San Francisco, 1968. On dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında yaşamış Ohloniler hakkında verdiği bilgiler nedeniyle özel bir değere sahiptir.
- * Gayton, Anna H, *Yokuts and Western Mono Ethnography*. Kaynak: *Anthropological Records*, Cilt 10, No. 1, Berkeley, 1948. Kaliforniya'daki Kızılderili halklar üzerine en makûl, kavrayışlı ve bütünlüklü tasvirlerden biri.
- * Gordon, Burton L, *Monterey Bay Area - Natural History and*

Cultural Imprints, Boxwood Press, Pacific Grove/California, 1974. Avrupalıların gelişinden bu yana Monterey Körfez Bölgesi'nin uğradığı değişimlerin iyi bir tasviri.

Guest, Florian F, *Indian Policy under Fermen Francisco de La-suen*. Kaynak: *California Historical Society Quarterly*, Cilt 45, San Francisco, Eylül 1966.

* Harrington, John P, *Cultural Element Distributions - Central California*. Kaynak: *Anthropological Records*, Cilt VII, U.C. Press, Berkeley, 1942. Ohlonilerin ve bölgedeki diğer toplulukların kültürel özelliklerinin bir listesi.

Heizer, Robert F, *California Indians – Archaeology, Varieties of Culture and Arts of Life*. Kaynak: *California Historical Society Quarterly*, Cilt 41, San Francisco, 1962.

Heizer, Robert F. (Ed.), *The Costanoan Indians*, California Historical Center, Cupertino/California, 1974. Etnolojinin yanı sıra kaynak teşkil edebilecek çokça kaynak materyal, sözlük, mit vs.

Heizer, Robert F. ve Almquist, Alan J., *The Other Californians*, U.C. Press, 1971.

Heizer, Robert F. ve Treganza, Adan F., *Mines and Quarries of California*. Kaynak: *California Journal of Mines and Geology*, Report XL, Sacramento, 1944. (Cep kitabı hâlinde yeniden basım: Ballena Press, Romano/California.)

Hittell, Theodore H., *History of California*, N. J. Stone, San Francisco, 1897.

Howard, Donald M, *Primitives in Paradise - The Monterey Peninsula Indians*, Antiquities Research Publications, Carmel, 1975.

* Kotzebue, Otto von, *Voyage of Discovery into the South Sea and Beering's Straits, 1815-18*, Cilt 3, Longman, Londra, 1821.

- * Kotzebue, Otto von, *A New Voyage Round the World, 1823-26*, Cilt 2, Colburn & Bently, Londra, 1830.
- * Kroeber, Alfred L, *Handbook of the Indians of California*, U. S. Govenment Printing Office, Washington, 1925. (Şu anda bir Doverback cep kitabı baskısı da mevcut.)
- * Kroeber, Alfred L, *A Mission Record of the California Indians*, UCPAAE, Cilt 8, No. 1, U.C. Press, Berkeley, 1908. İspanya'dan Misyonerlerin, misyonerliklere yeni girmiş Kızılderililer hakkında kendilerine İspanya'dan yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlar hakkında iyi bir kaynak.
- Kroeber, Alfred L., *Myths of South Central California*, UCPAAE, Cilt 4, No. 4. U.C. Press, Berkeley, 1906-7.
- Kroeber, Alfred L., *The Religions of the Indians of California*, UCPAAE, Cilt 4, No. 6, U.C. Press, Berkeley, 1907.
- Kroeber, Alfred L. ve Barrett, Samuel A., *Fishing Among the Indians of Nortwestern California*. Kaynak: *Anthropological Records*, Cilt 21, No. 1. U.C. Press, Berkeley, 1960.
- Kroeber, Theodora, *Ishi in Two Worlds*, U.C. Press, Berkeley, 1961.
- * Langsdorff, Georg Heinrich, *Voyages and Travels in Various Parts of the World during the Years 1803-07*, Cilt 2, Colburn, Londra, 1814.
- * La Perouse, Jean Francois de Galoup de, *A Voyage Round teh World in the Years 1785-88*, J. Johnson, 1794.
- * Latta, Frank F., *Handbook of the Yokuts*, Kern County Museum, Bakersfield, 1949.
- * Levy, Richard, *The Costanoans*. Kaynak: *Handbook of North American Indians*, Cilt 8, Smithsonian Institution, Washington/DC, 1978.
- * Lewis, Henry T., *Patterns of Indian Burning in California*, Ballena Press, Ramona/Kaliforniya, 1973.

- * Mason, J. Alden, *The Ethnology of the Salinan Indians*, UC-PAAE, Cilt 10, No. 4, U.C. Press, Berkeley, 1912.
- * Mason, J. Alden, *The Mutsun Dialect of Costanoan based on the Vocabulary of de la Cuesta*, UC-PAAE, Cilt 11, No. 7, U.C. Press, Berkeley, 1916.
- Moraga, Jose Joaquin, *Account of the Founding of San Francisco*. Kaynak: *Anza's California Expeditions*, Ed. H.E. Bolton, Cilt 3, U.C. Press, Berkeley, 1930.
- Palou, Fray Francisco, "Account of the Founding of San Francisco". Kaynak: *Anza's California Expeditions*, Ed. H.E. Bolton, Cilt 3, U.C. Press, Berkeley, 1930.
- * Palou, Fray Francisco, *Historical Memories of New California*, Ed. H.E. Bolton, Cilt 3-4, U.C. Press, Berkeley, 1926.
- * Palou, Fray Francisco, *Life and Apostolic Labors of the Venerable Father Junipero Serra*, G. W. James, Pasadena, 1913. Junipero Serra'nın betimlemelerinin yanı sıra misyonerlikler kurulmadan önceki Ohloniler hakkında betimlemeler.
- * Powers, Stephen, *Tribes of California*, U.S. Government Printing Office, Washington, 1877. (Şu anda bir U.C. Press cep kitabı versiyonu da mevcut.)
- * Santa Maria, Fray Vicente, *The First Spanish Entry into San Francisco Bay*, Ed. John Galvin, J. Howell, San Francisco, 1971. Çok güzel hazırlanmış bir kitapta, misyonerlikler kurulmadan önce Körfez Bölgesi'ndeki Kızılderililer hakkında alışılmadık biçimde duyguları paylaşılan bir tasvir.
- Schenk, Robert E., *Contributions to the Archaeology of Point Reyes National Seashore*, Treganza Anthropology Museum, San Francisco, 1970.
- * Serra, Junipero, *Writings of Junipero Serra*, Ed. Antonine Tibusar, Academy of American Franciscan History, Washington, 1955.

- Suggs, Robert C., *Archaeology of San Francisco*, Crowell, New York, 1965.
- Taylor, Alexander S., *Indianology of California*. Kaynak: *The California Farmer*, San Francisco, 1860-63.
- Uhle, Max, *The Emeryville Shellmound*, UCPAAE, Cilt 7, No. 1, U.C. Press, Berkeley, 1907.
- * Vancouver, George A., *A Voyage of Discovery to the North Pacific Ocean, 1790-95*, Cilt 3, J. Stockdale, Londra, 1801.
- Waterman, TThomas T, *Yurok Geography*, UCPAAE, Cilt 16, No. 5, U.C. Press, Berkeley, 1920.
- * Whistler, Kenneth W., *Wintun Prehistory*. Kaynak: *Proceedings of the Third Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, Berkeley, 1977. Kaliforniya'nın tarih öncesi dönemi, özellikle de Orta Kaliforniya Penutillerinin tarih öncesi dönemdeki dili üzerine güncel bir yorum.

Dizin

- Abalon, 27, 68, 191, 206; kabukları, 35, 38, 82, 183
Açlık, 74, 135, 158; misyonerlik sonrası, 257
Âdet dönemi, 121-123, 134
Ağ: avlanma, 52, 72, 73; balık tutma, 35, 42, 58, 68, 69, 71
Ağaçkakan, 77-78
Aile, 117, 120, 141-142, 143-145, 163-164
Akbaba, 25, 190, 217, 261
Aksoy, Öznur, 233
Alabalık, 74; gökkuşağı alabalığı, 71
Alameda Çayı, 28
Alcatraz Adası, 28
Algonkin, 98
Amoros, Rahip, 222
Antilop, 25, 48, 50, 53-53, 256
Anza, Juan Bautista de, 20, 224, 243
Arkeoloji, 96-97, 101-103
Arroyo de la Cuesta, Rahip Felipe, 245; alıntı, 144
Asesara, Rahip Lorenzo, 105
Assisili Francesco, Aziz, 246
Atabask, 98
Ateş feneri, 88
Ateş, 51, 52, 58, 71, 86, 92
Atkestanesi, 75, 78, 88, 206
Atmaca, 194; tüyü, 51, 53
Atole, 89
Avcı-toplayıcı, 91, 97
Avlanma, 48-67, 71, 73, 87, 120, 180, 207; Avrupalılar tarafından, 29-32. Bkz. Geyik
Avurdu keseli fare, 48-49, 119

Ay, 214

Ayı üzümü, 89

Ayı, 27, 31, 32, 54, 55, 63, 69, 137, 190; - pençesi, 55, 113, 191; - şamanlar, 43, 202, 210, 211

Babalık, 116

Balık tutma, 42, 68-73, 74, 103, 207, 210

Balina, 28, 69, 93, 210

Balsam kökü, 187, 188, 201

Balta, 153, 154

Başlık, sepet, 82

Bataklik, 28-29, 68, 72, 74, 90

Battaniye, 37, 52

Baykuş, 43, 50, 109, 190, 197, 211

Beechey, Frederick, 20; alıntı, 30, 31, 91, 98, 250, 254

Bektaşüzümü, 88

Beşik, 36, 114, 116-118

Bıldırcın, 30, 40-41, 48, 49, 51, 112, 184

Bit, 51, 203

Bodur yaban mersini, 88

Boğmaca, 186

Bola, 48, 51

Boncuk, 59, 96, 128-129, 149, 154, 156, 173, 174, 215, 244

Boru çiçeği, 55, 208

Boşanma, 132, 180

Boya, 38, 52, 58, 62; vücut için, 62, 150, 152, 171, 191, 197, 237

Böcek, 50-51, 86-87

Brodiaea, 88

Burç kabilesi. Bkz. Klan

Carmel Misyonerliği, 105

Carmel Nehri, 28, 69

- Ceviz, 88
Choris, Louis, 234, 236, 255
Choubard, 235
Cinsel yolla bulaşan hastalık, 186, 253
Cinsellik, 129-137; misyonerliklerde, 249
Costanoan, 17-18
Coyote Çayı, 28
Crespí, Rahip Juan, 245; alıntı, 29
Çakmaktaşı, 53, 199
Çamfıstığı, 38, 87, 88
Çanak çömlek, 57, 95
Çardak, 109, 181, 183
Çayır sazı 109, 110, 179, 181-184
Çayırkuşu, 48
Çekirge, 51, 86
Çevre, 25-32, 68, 87, 90-92, 103-104
Çingiraklı yılan, 82, 207, 211
Çiçek hastalığı, 186
Çilek, 88
Çimmesyanlar, 99
Çinuk, 99
Çiya, 84
Çocuk ölümü, 135
Çocuk yetiştirme, 113-124
Çöven, 36, 74, 79, 88, 194
Çumaşlar, 95, 133
Dağ aslanı (ruhanî), 41, 62
Dağ aslanı, 7, 25, 30, 63, 146
Dağ çileği, 89
Dans, 32, 55, 62, 77, 96, 104, 121-122, 126-129, 162, 189, 204, 216, 220, 221, 224-236, 256, 259; şamanların -, 191-196, 210

- Davet sopası, 149, 151
Defne, 25, 86, 88, 226
Deniz yosunu, 88, 206
Denizaslanı, 27, 70
Denizdişi, 155
Deniztarağı, 27, 68, 74. Bkz. Kabuklu deniz hayvanları; Boncuk
Dışlanmışlar, 142-143, 151
Diablo, Mount, 202
Diller: Ohloni, 17, 104-105, 151-153; Kaliforniya, 98-100 (harita), 104-105; misyonerlik sistemi sonrası, 256, 259
Din, 22, 32, 40-41, 55, 82, 84, 103, 134, 202-217; dua sopası, 59, 84, 208. Bkz. Dans; Ölüm; Şaman; Şarkı
Diş, 42, 102, 119, 147
Doğum, 40, 109-114; kontrolü, 135. Bkz. Hamilelik
Dolores Misyonerliği, 253-254, 257
Dövme, 22, 35, 104, 123-124, 129, 136, 152, 154
Dul, 161, 174, 218-221
Duran, Rahip, 245
Düğün çiçeği, 47
Düşük, 135, 200, 253
Efsane, 202-206
Eğitim, 120; misyonerliklerde, 249-256. Bkz. Çocuk yetiştirme
Eğrelti otu, 44, 179, 181, 182, 183
Ekonomi, 140-143
Elk, 25, 50, 52, 256
Emeryville Höyüğü, 101
Ensest, 136
Ergenlik, 120-124
Esselen, 101, 105, 248
Eşcinsellik, 39, 133, 134

- Eşek otu, 84
Eşeleme sopası, 42, 68, 88
Ev, 33, 36, 37-39, 93, 95, 220-221
Evlilik, 37, 110, 115-116, 125-139, 150, 163, 181. Bkz. Bo-
şanma; Yetişkinlik
Fare, 40, 49, 50
Fındık, 88
File: saç, 44, 150, 208; yük, 68, 92, 149-150, 206
Flama, 38, 174, 224
Fok, 69
Font, Rahip Pedro: alıntı, 27, 31, 71, 224-225, 243
Fransiskan, 20, 245-257
Galvan, Michael, 260
Gayton, Anna, 142, 212
Gelincik (bitki), 88, 201
Gelincik (hayvan), 58, 191
Geyik, 30, 48, 50, 57; avı, 39, 44, 47, 52, 57-67, 186, 214;
derisi, 22, 38, 45, 58, 59, 189
Gezgin yaşamı, 90-97, 144-145
Giysi, 35, 45; dans için, 77, 227-237; misyonerlikte, 251-252,
savaş için, 171; şamanların, 191, 192, 197. Bkz. Tüy işi;
Süsler
Grip, 253
Gruplar, 136-137
Gümüş balığı, 69
Güneş, 21-22, 202, 215
Güzel ot, 88
Haberci, 149, 167, 169, 191, 244
Hafıza, 129
Hamilelik, 40, 109-110
Hardal otu, 84, 88

- Harney, Michael, 23, 26, 64, 72, 94, 100, 107, 177, 192, 241
Hasekiküpesi, 88
Hasır otu, 73, 88, 116, 117
Hastalık, 37, 43-44, 135, 146, 158, 181, 186-201, 207; mis-
yonerliklerde, 253-254
Hava, 210, 211
Havan, 35, 62, 79, 85, 102, 188
Hediye, 37, 128-129, 157, 167, 174, 189, 191, 219, 220
Heizer, Robert: anılmış, 104
Hezaren çiçeği, 88
Hikâyeler, 45, 47, 54-55. Bkz. Efsane
Hitabet, 150-153, 160, 165-166, 168-171, 174
Hoka dilleri, 98, 101
İkiz, 109
İngilizler, 257-258; tutumları, 97
İpek otu, 44, 58, 88, 90
İsim, 114; doğal nesnelerin, 82, 103, 243; ölünün, 41, 222-223
İspanyollar, 243-257
İstiridye, 27, 68, 74, 157. Bkz. Kabuklu deniz hayvanları
İş, 93, 251
İşkence, 167, 175
Johnston, Adam, 257
Kabakulak, 186, 253
Kabilecik, 17, 19, 20, 103-104, 117, 119, 137-139, 143-144,
157-159, 162-63, 186
Kabuk höyüğü, 33, 45, 68, 97, 101-102
Kabuklu deniz hayvanları, 27, 68-69, 74, 90. Bkz. Deniztarağı;
Midye; İstiridye
Kafa deformasyonu, 117
Kafa derisi yüzme, 175
Kafatası delme, 200

Kalandrinya, 47, 84-85
Kaliforniya leylağı, 53
Kapan, 52
Karabatak, 69, 70, 93, 148, 149
Karataavuk, 48, 183
Karkin, 70
Kartal (ruhanî figür), 50, 202-206
Kartal, 25, 50; tüyü, 55, 59, 152, 191, 192, 195, 197
Kaşımak, 109, 122
Kaya midyesi, 68
Kayınlarla ilgili tabu, 130
Kayuse, 99
Kaz, 25, 29, 30, 73-74, 90
“Kazıcılar,” 20, 185
Kenevir, 90
Kertenkele, 50, 51
Kır Kurdu (ruhanî figür), 41, 45, 50, 71, 118, 188, 202-206
Kır kurtları, 25, 30, 45
Kıskançlık, 85
Kıskı, 66
Kış semizotu, 88
Kızamık, 186, 253
Kızıl hastalığı, 186
Kiraz eriği, 88
Kirpikli inci, 88
Klamath, 99
Klan 32, 55, 111, 117, 120, 123-124, 136-137
Klarkiya, 47, 84
Kocayemiş, 89
Kotzebue, Otto von, 29; alıntı, 30, 31, 105, 251, 255
Körlük, 147, 148, 161

Köstebek, 50, 51
Köy, 33-40, 90-91, 157, 163, 220
Kroeber, Alfred: alıntı, 103
Kuksu, 226
Kumru, 50, 52
Kunduz, 29
Kurbağa, 50
Kurt, 25, 189
Kurul, 163, 169
Kuş, 50, 51. Bkz. Bildircın; Baykuş, vb.
Kuşburnu, 201
Kuşüzümü, 88
Kuus, 99
Kuars, 197-198, 209
Kuzgun, 50, 191
Kürek çekme, 70
L. Massard, 235
la Pérouse, Jean de, 20; alıntı, 25, 31, 63, 143, 251-252
Langsdorff, G.H., 226, 227
Langsdorff, Georg H.: alıntı, 226, 227, 238
Lasuen, Rahip, 245
Latta, Frank: anılmış, 81
Los Altos Halk Kütüphanesi, 185
Maden, 155, 157
Madia, 84
Maidu, 91, 99
Mantar, 88
Martínez, José Longinos, 31
Mason, J. Alden, 66
Maya, 99
Melek otu, 62, 201

Merriam, C. Hart, 185

Mersin balığı, 68, 89

Meşe palamudu, 35-36, 42, 76-81, 88, 98, 206, 256; lapası, 90, 180; şamanların etki ettiği mahsûller, 210-211

Meşe, 42, 75-76. Bkz. Palamut

Metal, 57, 244, 245

Mızrak, 52, 98, 102, 176

Midye, 27, 68, 74, 206, 208. Bkz. Kabuklu deniz hayvanları

Minyatür ayçiçeği, 88

Misafirperverlik, 39-40, 156-158, 162

Misk otu, Bkz. Pelin otu

Misyonerlik, 105, 247-257

Mişeler, 99

Mivoklar, 99, 101, 160, 248, 258

Modok halkı, 99

Mürver, 89

Müttetikler. Bkz. Yardımcılar, ruhanî

Müzik: çingirak, 191, 193; düdük, 104, 227, 237; flüt, 59; şaklatma sopası, 38, 47, 59, 193, 224. Bkz. Şarkı

Nane, 201

Neotoma, 50, 51

New Almaden madenleri, 155

Nimipu, 99

Nüfus, 17, 33; sınırlama yöntemleri, 135

Obsidyen, 53, 114, 153-154

Ohloni: görünüşü, 22, 35, 44, 186; ismin türemesi, 17, 19; kabile olmayışı, 19; karakteri, 92-93, 95, 96-97, 117-124, 140-147, 157-158; kökenleri, 99, 101

Ok ve yay kılıfı, 58, 92

Ok, 54, 58, 59, 176

Ot, 25, 83-84, 261; yakılarak sürdürülen, 86-87. Bkz. Tohum

Oyun, 35, 61, 76, 111, 118, 145
Oyuncak, 35-36, 118
Ölçme: boncuk, 129, 154; yaş, 82; zaman, 76, 215
Ölüm, 41, 96, 98, 187, 218-223, 253, 255-256
Ördek, 25, 29, 30, 38, 73-74, 90, 183
Pajaro Nehri, 28
Palou, Rahip Francisco, 245; alıntı, 90, 132, 133, 246
Patika, 82-83, 103, 156, 202
Pelikan, 27, 28, 31
Pelin otu, 78, 187, 201
Pico Blanco, 202
Pinole, 81, 206
Pomo, 101, 44, 185
Powers, Stephen: alıntı, 68, 91, 104, 222
Puma, 58
Rakun, 50, 51
Reis, 163. Bkz. Şef
Romatizma, 186
Rumsen, 105
Rüya, 44, 62-63, 122, 180, 181, 187-188, 208-209, 221, 237
Sabuntaşı, 59
Salinanlar, 65, 105, 248
Salinas Nehri, 28
Samur: deniz, 27, 29, 31; kürkü, 58, 197, 25; tatlı su, 29
San Francisco Körfezi, 29, 33, 68
San Juan Bautista Misyonerliği, 185
Sanat, 179, 184-185, 263
Sandal, 42, 69-71, 95-96
Santa Clara Misyonerliği, 105, 133, 249
Santa Cruz Şehir Müzesi, 185
Sapan, 51, 52

Sarria, Rahip Vicente, 257

Savaş hâli, 37, 99-106, 135, 138-139, 157, 158, 167-176, 226

Savaş şefi, 170, 176, 194

Saz, 21, 22, 37, 38, 93-95; hasır minder veya kilim, 89, 128, 152

Sekoya, 214

Sepet, 38, 51, 68, 74, 82, 83-84, 90, 92, 95, 104, 109, 121, 128, 179-185, 256

Serra, Rahip Junipero, 20, 245-246; alıntı, 69, 70

Sınıfsal ayırım, 96, 137-138, 150, 163

Sicim, 48, 52. Bkz. Urgan; Ağ

Silisli kaya, 57

Sincap, 40, 50, 51

Sinekkuşu (ruhanî figür), 202-206

Smithsonian Enstitüsü, 185

Soledad Misyonerliği, 257

Somon, 68, 70-71, 91, 93, 157, 191, 205

Soyağacı, 223

Soytarı, 194-195

Söğüt, 37, 95, 179, 181, 201

Sözcü, 151, 152, 160, 165, 169, 226, 237

Su bendi, 68, 73

Suç, 142-144

Suçiçeği, 186

Süs, 35, 36, 41-42, 44, 104, 121, 133, 150-152, 171-172, 226-227, 235-237. Bkz. Tılsım; Boya

Şahin, 50

Şaman, 43-44, 55, 118, 167, 181, 189-201, 207-216, 218, 220, 225, 256, 258

Şans oyunu, 41, 45-46, 49, 76, 131, 135, 145, 184, 207, 212

- Şarkılar, 35, 39, 46-47, 62, 67, 71, 77, 84, 113, 121, 122, 145, 171, 188, 193-195, 198, 204, 210, 216, 220, 221, 224, 237; eşikte dans, 21; seni görürüm rüyamda, 56; Sis'in şarkısı, 148
- Şef, 36-37, 39-40, 42-43, 125, 138, 141, 149-156, 160-173, 194, 220. Bkz. Savaş şefi
- Şifa bohçası, 92, 112-113, 191, 195, 197, 199
- Şifa, 55, 90, 188, 200-201. Bkz. Hastalık
- Şoşoni, 98
- Tabaklama, 66
- Tabu, Bkz. Yiyecek; Kayınlar; Cinsellik
- Tarım, 57, 80, 81, 90-91, 93; misyonerliklerde, 251, 254-256
ve muhtelif yerlerde
- Tarih, anlayışı, 98, 223
- Taş Devri, 57, 262-263
- Taş ocağı, 90, 157
- Tavşan, 30, 50, 52, 54; kürkü, 22, 37, 52, 111
- Tavşancıl otu, 88
- Tecavüz, 167-168, 173, 175
- Terleme kulübesi, 38, 44, 47, 57-62, 96, 120-121, 133-134, 150, 166, 167, 187, 258, 259
- Terleme, 114
- Thiermann, Ann, kapak resmi, 228-231, 236
- Tılsım taşları, 71. Bkz. Tılsım; Kuvars
- Tılsım, 62, 63, 113, 171, 191, 192, 198, 209, 221. Ayrıca bkz. Kuvars
- Tırmıklama, 129
- Ticaret, 39, 59, 76, 102, 149-159, 162, 163
- Tilki, 30, 50, 59
- Tohum, 36, 37, 38, 47, 83-89, 93, 103
- Toprağı yakmak, 86

- Toprak: Ohlonilerin, 17, 18 (harita); yönelik tutumlar, 91, 157-158, 168
- Toyon, 89
- Törensel dans salonları, 91, 226
- Tuvalet alışkanlıkları, 118
- Tuz, 88, 109, 155
- Tuzak, 38, 51, 68, 73
- Tütün, 47, 62, 66, 90, 109, 156, 195, 208, 215
- Tüy işi, 96, 121, 152, 183, 208, 227. Bkz. Urgan
- Urgan, 58, 152, 197
- Üzümler, 88
- Valla Vallalar, 99
- Vancouver, George, 141, 255
- Vapo, 153
- Vaşak, 25, 30, 59, 189
- Verona Station, 258
- Vintular, 99, 222, 248, 258
- Yaban arısı, 51
- Yaban hayat, 25-32, 50-56, 87
- Yabanî iris, 48
- Yabanmersini, 89
- Yakima, 99
- Yamyamlık, 175
- Yardımcılar, ruhanî, 41, 48-50, 55, 62, 198-199, 206-209
- Yaşam süresi, 186
- Yaşlı, 91-92, 146-147, 161, 186
- Yay, 39, 58-59, 98, 102, 171, 214
- Yengeç, 68
- Yeni Gine, 105
- Yeraltı suyu, 28
- Yerba buena, 201

Yerba santa, 201

Yeşillik, yenilebilir, 36, 87-88

Yetim, 161

Yıkanma, 40, 44, 61, 62, 83, 114, 117, 145, 220

Yılan, 50, 51. Bkz. Çingiraklı yılan

Yıldız, 109, 214

Yiyecek, 45, 87-93, 125; hazırlığı, 33, 35, 40, 44, 49, 66, 73-74, 79-80; ilgili kısıtlamalar, 40, 44, 50, 61, 67, 109, 115, 122, 180, 181, 188, 196, 220, 237. Bkz. Ziyafet

Yokutlar, 99, 248, 258

Yonca, 36, 47, 88

Yönetim, 142, 164-165, 263. Bkz. Şef; Kabilecik

Yukiler, 98

Yumurta, 70, 73, 93, 148

Yurok dili, 71

Yuroklar, 91

Zehir: balık tutmak için, 68, 74; şamanların kullandığı, 158, 211, 212

Zeytinsalyangozu, 68

Zıpkın, 68, 71

Zift sızıntısı, 157

Zina, 132, 135-136, 212

Zincifre, 155

Ziyafet, 39, 52, 76, 88-89, 96, 123, 129, 149, 153, 162, 173, 221, 225

Zoke, 99

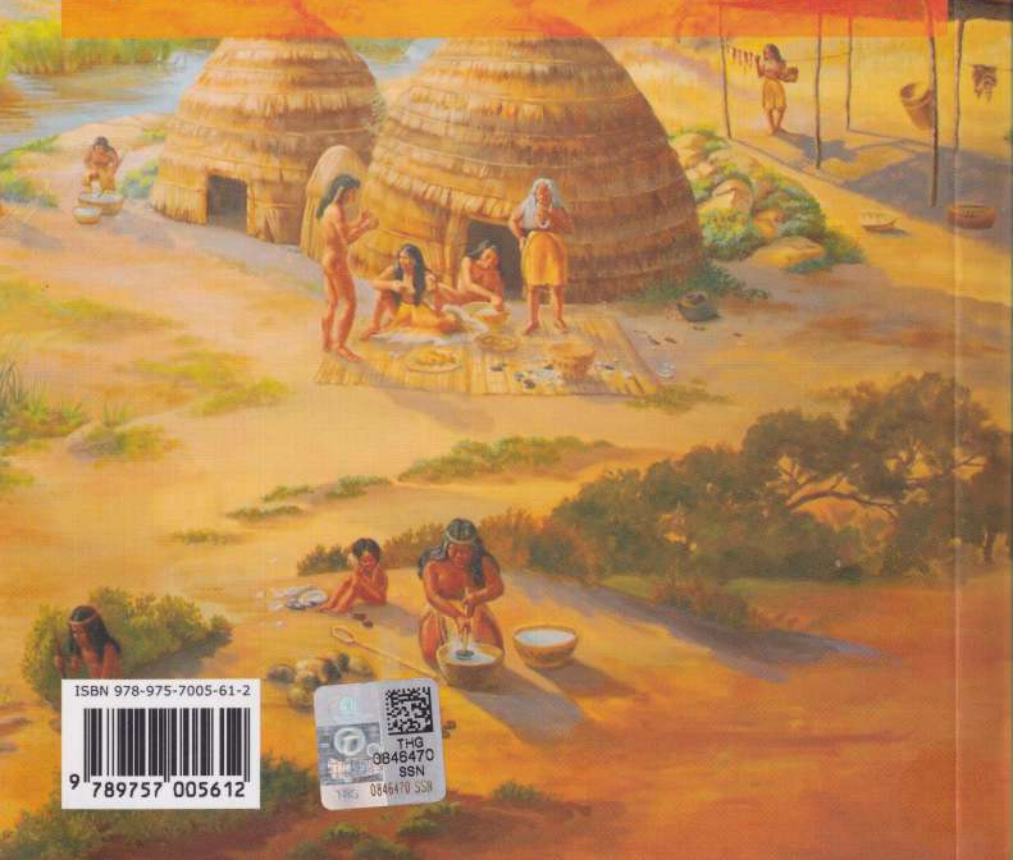
OHOLONİLERİN YOLU

Yakın denilecek bir zamana kadar yaşam tarzları değişmeden hayatta kalan uygarlık öncesi özgün topluluklardan biriydi Ohloniler.

Hiçbir şey ekip biçmediler. Hiçbir hayvanı evcilleştirmediler. Tarım, yerleşik yaşam, tarih, zaman gibi kavramlardan hayatlarına yansımış hiçbir iz yok. Her ihtiyaçları için kullandıkları hünerle örülmüş türlü türlü sepetleri, kamış ve ağaç dallarından çattıkları kulübeleri ve yine sazlardan yaptıkları sandallardan gayrı hiçbir dünya malına sahip değillerdi.

Monterey Körfezi kıyısında huzur, sükûnet ve kim bilir kaç yüz nesildir kendi bildikleri gibi yaşamaktaydılar. Ta ki bir gün, ellerinde tuhaf demir aletleri ve tuhaf kıyafetleriyle kendilerine hiç benzemeyen bir grup atlı adam köylerine gelene dek.

Güçlü bir yönetimi uygarlığın mihenk taşı olarak gören bu tuhaf ziyaretçilere göre "Ohloniler bir tür anarşi hâli"nde yaşıyorlardı.

ISBN 978-975-7005-61-2

9 789757 005612

